ISTORIA CÂMPULUNGULUI

PRIMA REZIDENŢĂ A ROMÂNIEI

Editor: Ioan Crăciun
Tehnoredactare şi copertă: Cristian Dinu

Universitatea din Bucureşti – Editura *Ars Docendi*
Editură cu profil academic şi cultural recunoscută de
CONSILIUL NAŢIONAL
AL CERCETĂRII ŞTIINŢIFICE
DIN ÎNVĂŢĂMÂNTUL SUPERIOR

Şos. Panduri 90, sector 5, Bucureşti
Tel./Fax: (021) 410 25 75
E-mail: arsdocendi@yahoo.com

Descrierea CIP a
Bibliotecii Naţionale a României

ARICESCU, CONSTANTIN D.
Istoria Câmpulungului, prima rezidenţă a României / C. D. Aricescu; ed. îngrij.: Adrian Săvoiu, Gheorghe Pârnuţă; transcrierea cu litere latine a textului chirilic: Gheorghe Pârnuţă. – Bucureşti: Ars Docendi, 2007
ISBN 978-973-558-299-9

I. Săvoiu, Adrian (ed.)
II. Pârnuţă, Gheorghe (ed.)

94(498 Câmpulung)(091)
Tiraj: 200 de exemplare

Coperta: ***Curtea mănăstirii Negru-Vodă.***
Litografie de Michel Bouquet (1843)

„Cartea a apărut cu sprijinul Administraţiei Fondului Cultural Naţional”

Tipărit la Tipografia Editurii *Ars Docendi*

Printed in *Romania*

C. D. ARICESCU

ISTORIA CÂMPULUNGULUI

PRIMA REZIDENŢĂ A ROMÂNIEI

Ediţie îngrijită de
ADRIAN SĂVOIU şi GHEORGHE PÂRNUŢĂ

Transcrierea cu litere latine a textului chirilic de
GHEORGHE PÂRNUŢĂ

ARS DOCENDI 2007

ARGUMENT

Istoric şi gazetar, memorialist şi dramaturg, C. D. Aricescu este prin diversitatea preocupărilor sale o personalitate tipică epocii romantice, când în materie de cultură totul era de făcut. „Cetăţeanul Aricescu”, după cum îi plăcea să semneze într-o vreme, născut la Câmpulung-Muscel în 1823, era fiul lui Dimitrie Aricescu, fost judeţ al oraşului şi membru al Comitetului de inspecţie al şcolii publice de aici, şi al Elenei Chiliaşu. Numele de familie şi-l trage de la bunica sa, Păuna, originară din Ariceşti (Prahova).

Primele învăţături le-a primit de la dascăli greci, dorinţa tatălui său, „procopsit în limba elenă”, fiind ca fiul să cunoască această limbă „la modă încă de la suirea fanarioţilor pe tronul lui Mircea şi Ştefan”. În 1832 a trecut la şcoala naţională din Câmpulung-Muscel, pe care o conducea Dimitrie Jianu, iar din anul 1837 şi-a continuat studiile la Colegiul Sf. Sava din Bucureşti, unde în toate clasele a fost premiant.

De-a lungul timpului, C. D. Aricescu a ocupat funcţii diverse şi multiple: copist la Ministerul Finanţelor, director al Arhivelor Statului, revizor şcolar, director al Domeniilor Statului, deputat în Cameră etc. O vreme a reprezentat interesele moşnenilor câmpulungeni la diverse instanţe, în calitate de avocat. „Personaj” al unor răsunătoare procese politice, înscenate de regim după înăbuşirea revoluţiei paşoptiste, C. D. Aricescu a fost condamnat şi închis la Snagov întregul an 1850 pentru difuzarea în manuscris a poeziei *Blestemul României contra apăsătorilor ei.* Va „recidiva” în 1863 când, în urma publicării odei *La Grecia,* i se reproşează că ar fi făcut elogiul nesupunerii în armată şi este întemniţat alte cinci luni la Văcăreşti.

Promotor al teatrului în oraşul natal, colaborator frecvent la ziarele importante ale vremii, „victimă” a lui Mihail Kogălniceanu care în 1864 îl exclude din Camera Deputaţilor pentru atitudinea lui opoziţio-nistă, „scormonitor” al arhivelor istorice, Aricescu a fost o persoană extrem de activă până la stingerea din viaţă în anul 1886.

Prin varietatea ei, opera lui C. D. Aricescu denotă un autor răspândit în toate domeniile. Poeziile, adunate în nu mai puţin de nouă volume, majoritatea compoziţii alegorice, mai pot reţine astăzi atenţia doar ca document al epocii. Piesele de teatru *Peţitorul* şi *Carbonarii* sunt nişte comedii ale zorilor dramaturgiei româneşti. Romanele *Misterele căsătoriei* şi *Sora Agapia* sunt încercări ale genului într-o vreme când în literatura română această specie îşi căuta încă un făgaş.

Partea cea mai durabilă a scrierilor lui Aricescu o reprezintă memorialistica şi studiile istorice. Prin *Memoriile mele,* datate 1865, autorul inaugurează la noi acest tip de paraliteratură. Anii formării sale, profesorii care l-au îndrumat, rolul lui în Revoluţia de la 1848, surghiunul de la Snagov, cenzura care suprimă orice pasaj defavorabil Rusiei, fierberea din anii Unirii, figurile marcante ale scenei politice româneşti etc., toate apar în pagini scrise cu mare vervă şi vioiciune.

Cercetările istorice ale lui C. D. Aricescu s-au cristalizat în două monografii, bazate pe o bogată documentare: *Istoria Câmpulungului, prima rezidenţă a României,* apărută la Bucureşti, în două părţi (1855-1856), cea dintâi lucrare monografică a oraşului natal şi prima de acest gen din întreaga istoriografie românească, şi *Istoria revoluţiunii române de la 1821,* în două volume, tipărită la Craiova în 1874, prima scriere cu privire la Tudor Vladimirescu şi implicaţiile anului 1821.

Aceasta nouă ediţie din *Istoria Câmpulungului,* prima care se tipăreşte după un veac şi jumătate de la apariţia ediţiei princeps, aduce în faţa cititorului o operă scrisă cu retorica specifică epocii romantice. Prin maniera în care a fost redactată, această monografie se află la graniţa dintre istorie şi literatură, aşa că acei care n-o vor considera drept un document strict istoric nu vor greşi deloc. De astfel, după ce despre oraşul Câmpulung-Muscel s-au mai publicat, între timp, alte trei monografii, nu precizia informaţiei istorice ar trebui căutată în această lucrare a începuturilor, cât ideile şi spiritul timpului. Pentru parfumul epocii, la transcrierea cu litere latine a textului chirilic s-au păstrat formele de secol XIX ale scrierii, iar actualizările s-au făcut numai acolo unde au fost necesare.

Adrian Săvoiu

PREFAŢĂ

Şezând într-o zi culcat pe iarbă verde sub nucul de la Flămânda[1] şi contemplând cu nesaţiu încântătorul tablou ce sta în faţă-mi, am oftat şi am zis: „Câmpulunge! Câmpulunge! locul meu natal, teatrul copilăriei mele, Parnas al muzei mele! Tu, patrie a artistului Negulici, nu este oare păcat, nu e oare o crimă ca frumuseţele tale fizice şi istorice să rămâie înmormântate? Azi, când totul se ridică din ruine, azi, când toate verităţile cele mari şi divine îşi lasă, ca Crist în mormânt, vestmintele putrede ale prejudiţiilor ş-ale pasiunelor şi aschind[2] în cerul progresului, încununate de splendorea gloriei şi-a imortalităţii, astăzi, zic, cine aruncă o privire de istoric, de artist sau de amic primei rezidenţe a României? Nimeni! Ca o roză între nişte stânci, tu zaci îngropat, Câmpulungul meu, între aste dealuri poetice, însă tăcute! Numai artistul Negulici, numai fiul tău favorit, desemnând Flămânda, coroana ta, îşi proiectase a descrie toate frumuseţele Munticelului şi-ale capitalei lui; moartea însă îl smulse în vara vieţii sale! Ieşi, piatră nestemată, din gunoiul dispreţului, din întunerecul uitării, ca să te vază şi să te stime, după valoarea ta, junimea şi posteritatea!

*

Din momentul acela, sujetul astei opere deveni ideea mea fixă, idee ce absorbi toate facultăţile sufletului meu; astă idee mă muncea zi şi noapte, ca pe Balzac demonul fiziologiei maritale; ea îşi cauza adesea distracţii neplăcute, de care-şi aduc aminte amicii

---

[1] Movilă în faţa Câmpulungului.
[2] Se urcă.

mei câmpulungeni. A trebuit dar să adopt într-o zi astă dulce fiie a inimei mele.

Am lucrat la astă operă cu plăcerea şi cu ardoarea mumei tinere pentru creşterea fiicei sale favorite sau cu ambiţia artistului ce însufleţează recea şi muta stampă, dându-i viaţă din viaţa sa. De aceea simţ că, numai în astă scriere, am lăsat o mare parte din existenţa mea materială; şi ce alt e preotul şi filosoful decât lampa ce se consumă pe sine pentru luminarea celorlalţi? Ignoranţa e întunerecul: veritatea, soarele. Norii calomniilor, ai prejudiţiilor ş-ai pasiunilor degrădătoare pot acoperi un minut soarele verităţii; vântul însă al opiniunei publice şi al posterităţii alungă norii obscuri, curăţă atmosfera inimei de miasmele veninate ale corupţiei şi soarele reapare splendid şi sublim, ca natura, cu Creatorul.

Am întreprins descrierea Câmpulungului nu pentru că este locul meu natal; cu niciun preţ n-aş fi voit a scrie istoria vreunei cetăţi barbare sau tiranice; am scris *Istoria Câmpulungului* pentru materia cea avută şi nobilă ce mi-a procurat acest sujet, pentru instituţiile lui liberale şi frumoase.

Fiindcă, însă, Câmpulungul este ridicat, oarecum, pe ruinile unui municipiu roman, anume Romula, şi acesta pe ruinile unei cetăţi (dave), anume Jidava, a trebuit să dăm lectorului o idee repede de Jidava şi de Romula, ca municipiu şi comună, pentru dezvoltarea istoriei noastre.

Istoria noastră nu este alt decât o ghirlandă de flori, culese din grădina istoriei şi a tradiţiei de muza mea poetică, şi depusă d-o inimă castă, pe fruntea locului meu natal, spre semn de recunoştinţă filială şi de admiraţie pentru frumos.

*

Iată şi sorgintele aceştii istorii: tradiţia, consultată în boier, în meseriaş, în neguţător, şi în ţăran; diplomele domneşti ale Câmpulungului (hrisoavele moşnenilor câmpulungeni), condicele monastirei catolice din Câmpulung; condica monastirii Matei Basarab, idem; acte prinţiare şi private ale schiturilor Flămânda, Ciocanul, Nămăeşti ş.c.l.; *Itinerarul* d-lui Bolliac din 1845; *Magazinul istoric pentru Dacia* şi Şincai, *Foaia de minte, inimă* etc., de la începutul ei până azi; *Istoria românilor* de Petru Maior

şi Laurian; hrisoavele Bisericei Domneşti din Câmpulung; inscripţiile crucilor şi bisericilor din Câmpulung.

Despre cântecele populare nimic! Despre scrierile ce deseamnă obiceiurile private, abia fragmente dintr-o satiră pentru boierii câmpulungeni, de un Leordeanul, comunicate de o damă câmpulungeană.

„Cine sta p-atunci d-asemenea lucruri?" îmi zicea un bătrân din Muşcel. „Îndeletnicirea oamenilor p-atunci (1700-1820) era câştigul, masa şi biserica, care, mai la fiece zece ani, se tulbura de zavere ori de pribegiri prin ăi munţi şi codri." „Moşilor noştri le era mai aminte p-atunci să-şi apere limba şi crucea, decât să stea să scrie faptele strălucite ale vitezilor", zice istoricul Cantemir.

Dacă România nu şi-a avut istoricii, dar Câmpulungul să aibă? Ea însă tot avu Costinii şi Şincaii, şi care avură drept busolă şi fanal tradiţia şi istoria naţiilor vecine cu Daciile ambe; eu însă, fără tradiţie şi fără puţinele acte, private şi publice, aflate pe la unii din câmpulungeni, n-aş fi putut un pas măcar înainta în dedalul acesta plin de ciulini şi de pietre.[1] De aceea simţim plăcere şi datorie a ne arăta mulţumirile noastre fraţilor Rudeni, bătrânului Aninoşanu, deputatului Ciolan, junilor Aninoşeni, tuturor acelora care, cu bunăvoinţă, au venit a depune varul lor şi pietricica lor la facerea ăstui monument înălţat în onoarea şi memoria locului nostru natal. Ei sunt ctitorii acestii biserici, eu, arhitectul monumentului.

Am arătat drumul, am dat impulsiunea, am aruncat sământa; alţii vor completa, alţii vor secera, poate, fructele dorite!

M-am nevoit, pe cât materialul m-a ajutat, şi pe cât m-au iertat şi mărginitele-mi puteri, a corespunde cu ţinta istoriei, care este, după zisa Bălcescului: „A nu se ocupa istoricul numai de oarecare persoane privilegiate, ci a arăta poporul român cu instituţiile, ideile, sentimentele şi obiceiurile lui, în deosebite veacuri".[2]

Dacă mi-aş fi putut procura *Ocolnica Câmpulungului*, în care, zice tradiţia, se cuprind dritele şi privilegiile moşnenilor

---

[1] Astă istorie se poate considera mai mult o divinaţie decât ca o istorie, după toate formele.

[2] *Magazin istoric,* tom I, pag. 2.

câmpulungeni cei de la Negru, şi care ocolnică se zice că ar fi la câmpulungenii moldoveni şi bucovineni, istoria noastră, atunci, ar fi fost cu mult mai luminoasă; însă n-ai carte, n-ai parte!

O călătorie, într-adins, în ambele Dacii şi în Munticel, mai cu seamă, cum şi săparea localului Jidava, ar fi fost neapărate pentru procurarea multor şi interesante documente, atingătoare de istoria noastră; însă fără bani nu se fac asemenea lucruri; şi apostolii verităţii au numai traista pentru răbdare, gură pentru predicare şi inima pentru amor. Unde e voinţă, lipseşte putinţa şi unde e putinţa, nu e voinţă! Când aorul îşi dă mâna cu talentul, şi au de conducător o inimă castă şi nobilă, o inimă de cetăţean şi de creştin, atunci acesta e punctul de reazem al lui Arhimede ce-l cerea el pentru răsturnarea globului pământesc.

D-am dorit aurul, l-am dorit numai pentru împrăştierea luminilor. Dorinţa noastră ar fi fost ca să ilustrăm această istorie, însă artistul care ar fi avut datorie a desemna frumuseţile fizice şi istorice ale Câmpulungului, nu mai este: Negulici e mort! Sperăm însă că artiştii români vor realiza, într-o zi, visul nostru de aor.

„Dar la ce oare astă ilustraţie?" va întreba cineva.

„Nu de vanitate, domnilor, ci de necesitate", căci „prin uitarea la oamenii cei mari, în tablourile artei, ale naturii şi ale istoriei, se nutreşte imaginaţia, admiraţia se înalţă şi se ascute simţământul naţional".[1]

În ceea ce priveşte calităţile istoricului, o mărturisesc, toate îmi lipsesc, şi nu crez să fie istoric care să le posede pe toate câte le recomandă istoricul Lucian, contimporan cu Traian.[2] Singurul talent ce posed este geniul binelui, cum zice George Sand, în lauda ce face lui H. Stowe, autoarea lui *Père Tom*. „Geniul este inima, zice Corina secolului al XIX-lea; puterea este credinţa, talentul, sinceritatea". Şi inimă, şi credinţă, şi sinceritate, tustrele le posed, mulţumită culturei şi naturei. Dacă dar e adevărat, cum zice tot acea femee sublimă, că „succesul unei opere stă în simpatiile cititorului", apoi nu mă îndoesc de simpatiile junimii române, mai ales ale junimii câmpulungene.

---

[1] Antoniu Kurgiu, *Magazin istoric*, tom 2, pag. 371.
[2] *Foaia minţii*, 1844, nr. 12, pag. 92.

Junime! junime! de orice naţie! Tu eşti viitorul! tu eşti progresul! căci tu eşti veritatea! căci tu ai inimă castă! că tu ştii să preţuieşti şi meritul şi sacrificiul! A avut cuvânt Salvatorul să bazeze pe inima ta de aor turma ş-un păstor; fără tine ar fi strălucit oare soarele de viaţă de la 93, 30 şi 48? Maturitatea este fricoasă (prudentă, zice ea); bătrâneţea răscoaptă (înţeleaptă, cum se numeşte ea); numai junimea, ea e plină de juneţe, de ardoare, de inimă, cu idei şi cu sentimente; ea este eroul! Junimea e posteritatea, posteritatea e veritatea şi veritatea e Dumnezeu.

Fie ca aceste cuvinte să cază în inimile caste ca sămânţa de grâu pe un tărâm vergin şi sănătos! Fie ca toţi junii de inimă şi de caracter să-şi dea dulcea muncă a descrie frumuseţile fizice şi istorice ale locului lor natal! Târgoviştea, Curtea de Argeş, Râmnicul, ce sujete frumoase! Ce materie avută pentru inimi de români, pătrunse de amorul de veritate, de patrie şi de umanitate!

C. D. A.

INTRODUCERE

Jidava

Sub Alecsandru Ghica s-au aflat în România Mică două documente istorice, foarte interesante, căci revarsă o lumină mare şi dulce asupra istoriei Daciei Traiane. Pe noi ne interesează aci numai documentul aflat la Turnu, în dărâmăturile castelului turc surpat şi ridicat, după d-nul Laurian, pe ruinele unui turn roman asemeni celui de la Giurgiu.[1] Ăst document este o piatră de marmură, foarte frumoasă, înaltă de 8 palme, lată de 3 1/2 şi groasă de 3 palme.

Astă piatră onorară era un monument pe care cetăţenii coloniei Ulpiana de Escu[2] l-au înălţat prin contribuţie generală şi cu decret comun lui Iulie Capiton, consul şi prefect al provinţiei Iliria. Între alte titluri ale lui Capiton, unul este şi cel următor: „revestit” încă, şi cu titlul de duumvir[3], de către cetăţenii municipiului Romula.[4] D-nul Laurian zice că Romula era în Dacia Australă (Ţara Românească), sub gradele 42°,43 şi 43°,14, şi că se afla pe locul unde se văd azi ruinele de lângă Câmpulung.

Lângă Câmpulung alte ruine de cetate nu aflăm decât cele de la Grădiştea, departe de capitala Munticelului, o semi-oră spre sud. Aste ruine sunt cunoscute de popor sub numele de Jidova, unii le numesc şi Uriaşa; iar bătrânii, cei cu puţină idee de istorie (ca tata

---

[1] Celălalt document, aflat lângă Celei, este o diplomă a împăratului Adrian din 23 martie 129 d.H., săpată pe două table de aramă şi dată la 21 de soldaţi prevăzuţi cu dreptul de cetăţeni romani, ei şi următorii lor; cum şi cu dreptul de căsătorie legitimă cu femeile ce au avut atunci sau vor avea în urmă (*Magazin istoric*, tom I, pag. 21).
[2] Ce era în Bulgaria, pe ţărmul stâng al lui Isker, 42°, 0’ şi 13°, 4’.
[3] Duumvirul, în coloniile romane, răspundea cu titlul de consul la Roma, iar titlul de decurion, cu cel de senator.
[4] *Magazin istoric,* tom II, pag. 86-87.

Aninoşanu)[1], le numesc şi Romula. Aşadar, Jidova e Romula şi Romula a fost municipiu roman. El a trebuit să existe în suta a doua d.H. sau, cel mult, la începutul sutei a treia, când Caracalla umplu Dacia cu municipii. Numele de Romula figurează şi pe cartea heutengeriană, însă fără alte dezvoltări mai interesante decât că „avea un guvern autonom”[2].

*

Dar oare Jidova să nu fie Jidava? Romula este ea cetate curat romană ori s-a înălţat pe ruinele unei cetăţi dace, anume Jidava? Istoria tace; tradiţia şi logica răspund: „Romula este numele ce s-a dat de romani unei cetăţi dace, numită Jidava, tot aşa, poate, de importantă în Dacia Australă ca Iessi (Municipium Iassiorum) în Dacia Orientală.”[3] Romula, ca şi Iessi (Iaşii), s-a numit astfel de la legionul încantonat la Jidava, iar comandantul ăstui legion, zice tradiţia (Aninoşanu), a fost strămoşul lui Negru-Vodă, cum vom arăta în capitolul I al aceştii istorii.

*

Am zis că vulgul numeşte pe Romula Jidava şi Uriaşa. Prin Jidava înţelege oare ţăranul muşcelean lucru jidovesc? tot ce e mare, tare şi vechiu? Aşa. Dar oare Jidova să nu fie Jidava corrumută? Şi una şi alta. Şi romanii au putut aduce din Palestina în Dacia jidovi captivi, după ruinarea Ierusalimului de Titus (80), pentru facere de cetăţi sau reparare a celor dace; şi dacii iarăşi au putut avea, în Dacia Inferioară, sub poalele Carpaţilor, o cetate tare şi importantă, ca Sarmisegetuza din Dacia Superioară. Jidava a putut fi către Sarmisegetuza ceea ce e azi Craiova către Bucureşti. Uriaşii iar sunt sinonimi cu jidovii, în limba poporului. „Poate, cum zice d-l Bolliac, vorba uriaş[4] să fie una din vorbele

---

[1] Neguţător din Câmpulung, vezi cap. I al *Istoriei* noastre.

[2] Adică să cârmuia de oameni aleşi dintre dânşii, după legile şi datinele străbune.

[3] *Foaia minţii*, 1844, nr. 21, pag. 186.

[4] „Oratia” e vorbă dacă, de ce să nu fie şi „uriaş”? Şi ce alta e Oratia decât o cetate de piatră, făcută de mila arhitectului divin; chiar când alte probe ar lipsi că Jidova este Jidava, cuscria astor două vorbe şi vecinătatea Orăţiilor cu Uriaşa m-ar convinge îndestul.

dace ce au rămas în limba noastră, de trebuie să credem că limba dacă a fost un dialect pelasg: căci *uriaş* se vede a deriva de la *oros, ovgos, orios*. „Încă o băgare de seamă, adaugă d-l Bolliac, vorbind de Jidava noastră; lucrurile jidoveşti se găsesc mai mult la câmpie, pe malurile Dunării, iar cele uriaşe în munţi sau în partea muntelui.” Poziţia locului, care ţine, să zic astfel, cheia drumului la Orăţii, cum şi apa Râul ce trece pe vale, au fost două mari avantaje a se face aci o cetate.[1]

Dar ce fel de cetate înţelege d-l Bolliac aci? Cetate dacă ori romană? Romană.

Dacii însă, după cum ştim, erau bravi ca romanii şi tot aşa de preţuitori de locuri şi oameni; dacii dar, n-au putut dispreţui o poziţie aşa de strategică ca a Grădiştei sau ca a Câmpulungului nostru. Ei au avut o cetate într-aste locuri, atât de avantagioase pentru apărarea de inamici şi asigurarea spoliilor (prăzilor) căpătate în luptele defensive. Când n-aş avea altă probă, singura mea probă tare este poziţia topografică, ce toate naţiile, vechi şi nouă, civilizate şi barbare, au avut-o în vedere la facerea de cetăţi. Tradiţia noastră, ce se poate numi o autoritate istorică tradiţională, (Aninoşanu) încredinţează că două motive au determinat pe Negru al II-lea la aşezarea Câmpulungului lângă Romula: poziţia locului şi memoria străbunilor săi.

*

Facem următoarele observări, pe care nu le dăm ca legi istorice, ci ca simple observări:

1. Mai toate cetăţile dacilor şi ale romanilor, cum şi urbele (oraşele) şi satele sub ducii români, erau sub munţi, pentru apărare de barbari, care se aşezau, în genere, tot la câmpie, ca lăcustele; aci aflau ei o climă dulce, un tărâm productiv şi un plugar care lucra pământul pentru el, barbarul, numai resbelic şi nicicum agricol, cum zice Amien Marcelin.

2. Numai Jidava să fi fost cetate făcută de jidovi în toată Dacia lui Traian? Ba multe. În toată Dacia Traiană multe cetăţi or fi fost cu acest nume? Puţine credem. Conservat-au ele până azi numele de Jidove ori avură şi câte un nume roman? Precum

---

[1] *Itinerarul* d-lui Bolliac, *Curierul românesc,* 1845, nr. 86.

Jidova, se zice şi Romula; şi Semidava, schimbată în Pretoria augusta. Şi iarăşi, de ce poporul să ţie în memoria lui numai numirile jidoveşti, iar nu şi pe cele romane? Este pentru ura şi dispreţul ce le inspira tirania romană? Ori pentru suvenirea melancolică a suferinţelor captivilor evrei şi daci? Jidova să nu fie Jidava corrumută, cum am mai zis? Acesta e adevărul.

Eu astfel o înţeleg: Jidova este o cetate dacă, ca Buridava, Marcidava, Ramidava etc., şi precum acestea însemnează cetăţi dace făcute de un Burillă, de un Marcu, de un Ramis sau Ramus etc., asemenea şi Jidava e o cetate dacă, făcută de vreun Joian, ori Jian, ori Ioan.

Dar oare la începutul Mediului-Ev (300-800) nu se mai făcură cetăţi cu asemenea terminări (în dava)? Mai întâi, asemenea finale de cetăţi le aflăm numai la istoricii cei vechi (greci şi romani) din timpul republicii romane; după care cetăţi se şi numiră locuitorii Daciei: davi sau daci. Al doilea, în fierberea cea mare a barbarilor (goţi, huni, vandali etc.) nu se ocupau cu facere de cetăţi locuitorii Daciilor, aste porţi ale imperiului, la al căruia asalt îşi dedeseră întâlnire toate săminţiile de barbari, europene şi asiatice. Şi pentru ce cetăţi de cărămidă şi de var, când existau cetăţi de granit şi de calcar? De ce Jidave şi Ramidave, când erau Orăţiile şi Colţii?

3. Multe monede dace s-au aflat atât în ruinele Jidovei (ale citadelei), cum şi pe localul unde au stat municipiul Romula[1]. Ce caută aceste monede dace aci, dacă, înainte de Traian, n-a fost o cetate dacă sau locuinţe de daci măcar în aste locuri?

– A putut fi vrun sbor (bâlci) dacic pe câmpia de la Grădiştea, d-aceea se găseau monede dace.

– Atunci acest sbor a trebuit să fie înaintea lui Traian; însă tradiţia nu cunoaşte alt sbor lângă Grădiştea decât sborul Sântului Ilie, ce se face în Câmpulung, la 20 iulie. Supozând că sborul acesta s-a făcut odinioară la Grădiştea, nu-i putem acorda decât o existenţă de 1700 de ani, tot d-odată supozând că mare parte din colonişti şi din oştirea lui Traian era creştină; aceşti creştini însă nu ridicară capul decât la începutul secolului IV (330) sub Constantin

[1] Bătrânul Aninoşanu şi alţii posedă destule.

imperatorul, când crucea deveni sceptrul cesarilor, suplinind vulturul capitolin. La 330 d.H. monedele dace nu se îngropaseră oare cu numele de daci şi cu naţionalitatea dacică? Aşadar, n-a existat la Grădiştea sbor dac, ci cetate dacă.

– Poate dacii, după moartea lui Decebal, or fi îngropat p-aci tezaurele lor, în fuga lor la sarmaţi, ca şi Decebal p-ale sale, subt albia râului Sargeţi.

– Dar dacilor nu le trebuia în exiliu bani? Ş-apoi, p-atunci, nu forma banul avuţia omului, ci boul, oaia, calul, copilul şi femeea; şi mai cu seamă braţele, munca cea sacră. Monedele aflate chiar în surfaţa pământului,[1] măturisesc că aci, sub daci, erau locuinţe omeneşti, şi nu sate, ci urbe; nu sboruri, ci cetăţi, încă o probă dar că Jidova este Jidava, scamotată, de plebea ignorantă.

4. Jidava n-a putut fi oare una din cetăţile cele multe dace, de care vorbesc scriitorii vechi, greci şi romani?

– Romanii le-au dărâmat, zice istoria.

– Pe toate? Ce! lor nu le trebuia cetăţi? Ş-apoi ce cetăţi, cetăţi foarte tari (dave).

Şi pentru ce romanii, pe de o parte, să dărâme cetăţile dace, iar pe alta să aducă jidovi din Palestina sau captivi din tot imperiul sau bandiţi din închisorile Romei ş-ale Italiei, ca să repare cetăţile ruinate sau să construiască altele nouă?

Dacă romanii au preţuit Grădiştea, cu atât mai mult au ştiut s-o preţuiască dacii, oameni resbelnici; şi dacă romanii au făcut o Romulă aci, dacii au trebuit să aibă aci o Jidavă: mai mult dacii decât romanii aveau nevoie de cetăţi pentru apărarea patriei, a libertăţii şi a zeilor Lari şi Penaţi pe care romanii îi puteau apăra cu braţele, având destule mii şi milioane de captivi, pe care cezarii îi sacrificau ca pe oi.

5. Vorba „Uriama”, derivând de la „oros” (vedere sau atenţie) şi „Orao”, „orabis”, „oros” fiind vorbe pelasge sau dace, şi cetăţile uriaşe fiind tot pe sub munţi, urmează că Jidova cată să fie Jidava; adică la Grădiştea a trebuit să fie o cetate dacă, foarte tare şi importantă.

---

[1] Cele mai multe, spun bătrânii, s-au aflat de muncitorii ce-şi săpau porumbul sau arau locurile de bucate, pe Câmpia Grădiştei.

6. Observăm, în fine, că locul pe care se văd ruinele Jidovei să zice Grădiştea, vorbă slavonă, ce însemnează „tărie”, „cetate”, „oraş”; însă tot Grădiştea se zice şi locul pe care a fost Ulpia Traiana, ridicată pe ruinele Sarmisegetuzei, capitala dacilor, făcută de Sarmis. Or mai fi oare în cuprinsul Daciei multe Grădişte? Şi acele Grădişte sunt ele curat cetăţi romane ori daco-romane?

Aceste observări le supunem la critica junimei progresive şi a posterităţii. Eu închei zicând: înainte de Romula, la Grădiştea şi Muşcel a existat o cetate dacă, şi, poate, din cele de frunte, poate chiar capitala Daciei Inferioare sau, cel puţin, capitala Daciei Australe (România). Ceea ce noi dăm azi drept o simplă supoziţie, ca o presimţire vagă a sufletului, Providenţa va face într-o zi ca supoziţia să fie realitate şi presimţirea, adevăr istoric. Tot Dumnezeu schimbă supoziţia împărţirei Daciei Traiane (în Inferioară şi Superioară) în certitudine istorică. Fie a se realiza curând presimţirea noastră!

Romula ca municipiu

Am văzut că Romula era municipiu roman. Sub romani numele de municipiu se dă urbelor (oraşe) streine, supuse Romei, ai cărora locuitori se bucurau de dreptul cetăţeniei romane şi se cârmuiau de propriile lor legi. „Municipalii, zice Aulus Gellius[1], se cârmuiau după legile lor cele vechi (după datinile pământului şi după uzanţele lor particulare) şi împărţeau cu romanii din Roma onoarea burgheziei romane”.

Cetăţenii din Roma se numeau cetăţeni liberi, după tată şi mumă (cives ingenui), spre distingerea cetăţenilor din Italia şi din tot imperiul, care se numeau municipali (municipes). Municipiile streine difereau de municipiile coloniste romane; pe când acelea aveau guvernul lor autonom, acestea erau într-o strânsă dependenţă de Roma, metropola imperiului. Calitatea de cetăţean roman (civis romanus) dădea celui ce o poseda o înaltă opiniune de dritele şi privilegiile lui: cel ce purta titlul de cetăţean era inviolabil

[1] *Nopţile atice*, XVI, cap. 13.

(neatins, sfânt) ca tribunii plebei romane în timpul Republicei romane.

„Civis romanus sum!” (Cetăţean roman sunt eu!) Cu aste trei vorbe magice, pronunţate de sublimul apostol cu o fiertate română, Pavel scapă de cei ce-i ameninţau viaţa în piaţa Ierusalimului.

Dreptul de cetăţenie romană fu acordat către finitul Republicei şi la popolii ce nu erau italieni. Prin legea Pompeia, ăst drept se dete Galiei Cispadana; iar Iulius Cezar îl acordă şi Galiei Transpadana[1]. August Cezar nu-l acordă la nimenea. Claudiu făcu abuz cu dânsul. Următorii acestuia îl întinseră asupra tuturor naţiilor de sub sceptrul roman; astfel Caracalla (215), pentru scopuri politice,[2] dete Daciei întregi dreptul cetăţeniei.

Dreptul de cetăţenie se căpăta prin naştere, prin liberare (affranchissement), prin înfiere (adoption) şi prin înălţarea la funcţiile publice şi se pierdea prin trecerea cetăţeanului de la drepturile unei cetăţi la alta şi prin căderea lui în degradarea mare sau mijlocie (maximam vel mediam capitis diminutionem).

Municipiul se guverna, aşadar, după legile lui cele vechi de bărbaţi aleşi din sânul său. De la Aurelian până la Costandin (274-330), Dacia vine sub domnia goţilor. Cu aceştia, daco-romanii petrec foarte bine şi ajung a se familiariza într-atât cu dânşii, încât, după zisa istoricului englez Gibbon, „plugarilor le era mai mult frică de exiliu (pribegire) decât de un domn gotic”. Mai cu seamă că goţii nu se amestecau deloc la autonomia lor, ci

---

[1] Prin vorba „Galia” înţelegeau cei vechi: 1. Franţa de azi (Galia Transalpină); 2. Italia Septentrională (Galia Cisalpină); 3. Prefectura Galiilor ce cuprindea Insulele Britanice, Galia Transalpină şi Spania. Aici prin Galia Cispadană se înţeleg ducatele Parma, Modena, Bolonia, Ferara şi Romagnia; prin Galia Transpadană, Piemontul Septentrional şi Milanezul de azi.

[2] Caracalla era un mare tiran; între alte cruzimi mari, omorâse pe frate-său, Geta, şi pe faimosul iurisconsult Papinian. Acesta îl făcu detestabil la poporului Romei. Spre a balansa din astă ură dete Daciei întregi dreptul de cetăţenie, sperând, cu modul acesta, a atrage simpatiile colonilor daci, care ridicaseră la tronul cezarilor pe Septimiu Sever, predecesorul lui Caracalla, căpitanul ăstor coloni.

pretindeau numai un simplu tribut (în vite şi producte), ca semn de recunoştinţă.

Într-adevăr, istoria arată că goţii încurajau pe popor în cultivarea pământului pentru ca să aibă ei ce mânca în cursul deprădărilor provinţiilor romane, unde-i însoţeau chiar locuitorii Daciei, atât pentru prăzi, cât şi pentru răzbunare.

Dispreţul goţilor, hunilor şi tuturor barbarilor pentru agricultură a fost de cel mai mare avantagiu şi pentru Dacia, şi pentru locuitorii ei; ţara rămăsese impopulată, iar plugarul proprietar, prin urmare, liber şi independent; prin urmare, romanii cu limba şi cu naţionalitatea, cu legile şi datinile vechi, cu costumele şi moravurile străbune.

Dulceaţa climei, fertilitatea tărâmului şi, mai cu seamă, caracterul ospitalier, brav şi leal al românului, făcură pe goţi a privi Dacia ca o patrie adoptivă. Ei se lipiră de Ţara Românului ca copilul de sânul mamei: şi ce alt a fost, este şi va fi Dacia, pentru barbari şi civilisaţi, decât o ţâţă care produce lapte şi miere?... Şi apoi să nu se mai intereseze de ea toţi? Cine lepădă de la gură o cupă cu lapte dulce sau un fagure cu miere şi mai ales când laptele şi mierea le prezentă românul cu surâsul lui angelic, cu inima lui de creştin! Goţii, aşadar, respectară credinţile şi legile indigenilor (pământenilor); ba încă le apărară contra barbarilor, atraşi în Dacia de poziţia locului, de avuţia tărâmului şi de frumuseţea cerului ei poetic.

Politica daco-romanilor de sub goţi şi huni au urmat-o şi Mircea şi Ştefan. De la Constandin până la Valente (331-377), Dacia iar vine sub jugul Romei: 47 de ani se guvernă iarăşi de propretori romani.

Romula dar vine şi ea, pentru a doua oară, sub potestatea romanilor, adică a tiranilor ei; zic tirani, căci patricii (militari şi civili) pe care daco-romanii îi alungaseră la 274 din Dacia cu biciul răzbunării, patricii, în curs de 56 de ani, nu uitară ultragiul (afrontul) primit de la colonii daci; ba încă în exiliu, pasiunele se înveninează şi mai mult, cu inimele negre şi depravate. Ca să aveţi o idee de suferinţa daco-romanilor sub despoţii cei nuoi, imaginaţi-vă soarta României ş-a Moldovei când Vulturul Uralian ar mai pune pe ele încă o dată gheara-i fatală!...

Ce alt fură cezarii Romei şi ai Constantinopolului decât năşte ţari? Aceeaşi politică! acelaşi despotism! Roma însă civiliza populii, dar...

De la 377-528, de la Valente până la Justinian, Dacia vine iar sub domnirea barbarilor. Hunii de origine mongolă (naţie calmucă), cea mai crudă şi mai sălbatecă din toate naţiile barbare ce înecară Dacia Traiană. Nici sălbăticia acestora nu putu determina pe locuitorii dacieni a-şi abandona patria şi penaţii: mormintele unde dormea ţărâna moşilor şi strămoşilor, bisericile unde răsunau cuvintele de mântuire şi de viaţă şi holda udată cu sudoarea frunţii! Ah! E dulce patria! Şi ţăranul niciodată nu şi-a năpustit el casa şi moşioara ca să emigreze prin codri şi prin munţi; el moare lângă căminul său şi lasă să-l îngroape în mormântul părinţilor săi, în curtea bisericii unde s-a botezat şi unde a ascultat Sfânta Evanghelie de la moş popa şi unde s-a cununat cu muierea lui. Aci vrea să moară el, în holda lui, în moşia lui (patria)!...

Cine lasă ţara şi căminul său? Mormântul şi biserica sa? Burghezul şi aristocratul. Ei îşi lasă patria pradă barbariei şi tiraniei; iar sublimul plugar moare pentru ea, varsă pentru ea şi banul şi sudoarea şi sângele! De avem azi o limbă ş-o patrie, să mulţumim ţăranului; fără el eram ca Polonia sau şi mai rău! De ce azi Polonia e dezmembrată şi înmormântată? Căci nobilul polon a dispreţuit pe ţăran. Nepăsarea ţăranului e pieirea ţării.

Municipiul Romula trăi şi cu hunii ca (şi) cu goţii, în armonie, cârmuindu-se după datinele lui cele vechi. După moartea lui Atilla, un alt soi de barbari, gepizii (naţie germană) ia locul hunilor, ocupând mai cu seamă Dacia Occidentală (Ungro-Vlahia), iar Dacia Orientală (Moldova cu Basarabia) se ocupă de ostrogoţi (453-528). Dacia lui Traian stă sub domnirea hunilor, gepizilor şi a ostrogoţilor 151 ani (377-528).

Subt Justinian I, parte din Dacia Traiană (România şi Temisiana) vine pentru a treia oară sub puterea romanilor, care o ţinu (528-550) până pe la mijlocul secolului VI, vreo 20 de ani aproape. Atunci schiaii şi bulgarii (547) şi apoi avarii (564) ocupară aste locuri.

În secolii următori (600-1362) mai multe feluri de barbari vizitează ambele Dacii, lăsând urme, mai grele sau mai uşoare, de barbarie şi de tiranie. Vreo trei secoli (600-900) mai încetă furia

lor; apoi s-arată ungurii (884), apoi pecenegii (1088), apoi cumanii şi tătarii (1236), şi, în fine, turcii (1362), cei din urmă, care se stabiliră pe ruinele Imperiului Roman oriental. Printre aceştia mai figurează şi sarmaţii, longobarzii, alanii, vandalii, herulii, marcomanii, vizigoţii etc., ramure din tulpina groasă a barbariei; toţi aceştia însă deteră numai bună-ziua dacilor, lăsând în urma lor ceea ce lasă lăcustele când s-ardică după holdele creştinilor...

Dacia sub toţi aceşti barbari, este autonomă; prin urmare şi municipiul Romula se guvernează după datinile lui cele vechi.

Romula ca comună

După încetarea scurgerii barbarilor (570) pe mesele ambelor Dacii, din românii retraşi în munţi, parte coborâră la câmpii, asemenea coborâtorilor lui Rodrig şi Pelaghie, cum zice domnu Kogălniceanu în discursul istoriei sale, parte reintrară în cetăţile de lângă Dunăre, din care cele mai multe erau reparate sau fundate de Justinian. Atunci se formară în ambele Dacii ducate mici sau capitanate[1], ce-şi apărau independinţa cu arma în mână de locustele ce întunecau, în trecere, cerul dacilor; ba uneori (când le venea lor bine) românii dădeau şi câte un iuruş prin ale locuste de barbari de lângă limitele (hotarele) dacilor, înfundaţi, la rându-le, în câte o poiană din codrii şi munţii Carpaţilor. Astfel aflară ungurii pe români la finitul seculului IX (884), după mărturia istoricilor unguri.

Petru Maior, în istoria sa, zice[2] că, la începutul secolului X, Dacia Traiană (p-atunci Pacinagia[3]), era împărţită în opt domnii sau ducate, fiecare cu capul ei, şi anume: Irtim, Tur, Ţila, Culpa, Harovoriu, Talmat, Hopon, Giopon[4].

---

[1] Petru Maior, cap. 4, pf. 5, *Dacia liberă*, pag. 55, 56 şi 58.

[2] Cap. 8, pf. 9; paginaţii: 15, 151, 155, 156, 157-159 şi 160 inclusiv.

[3] Lucius Dalmata zice că paginaţii sau pecenegii erau români din Dacia Traiană. Opiniunea lui o susţine şi Daniil Cornide.

[4] Provinţiile Daciei Traiane sunt iarăşi opt: Moldova, Basarabia, Banatul (Temisiana), Bucovina, Ardealul, România Mare, România Mică şi partea Ungariei până la Tisa. Dintre acestea numai Moldova şi România sunt autonome azi.

Mai toţi aceşti duci aveau acelaşi nume, când se urcau pe tron, deşi mai-nainte purtau altul; adică numele de botez se stingea înaintea numelui prinţiar. Spre exemplu: ducii din Dacia Orientală (Moldova şi Basarabia), încă de sub goţi şi huni, purtau toţi numele de Ioan (Io). Sclavonii, vecini cu Dacia Orientală, traduseră, mai târziu, pe Ioan în Bogdan[1]. Ducii din Dacia Australă (România) se numeau Bucuri, de unde Bucureştii, capitala vreunui duce din România Mare, fundaţi, poate, încă din secolul VIII. Sclavonii prefăcură pe Bucur în Radu; în limba lor, Radu însemnează Bucur.

Ducii din Dacia Centrală (Transilvania) se numeau Iuliu sau Gelu: nume ce seamănă foarte mult cu al celui din urmă duce ardelean (904), ucis în ultima bătaie a ungurilor cu transilvanii, care veniră de bună-voia lor, sub domnia ungurilor, alegându-şi, ei singuri, duce pe Tuhutum, tata lui Horchi[2].

Ducii din Dacia Occidentală (Ungrovlahia) se ziceau Claudiu sau Gladiu. Unul din ei, desperat de luptele cu ungurii, dete castelul său ungurilor de buna sa voinţă; şi aceştia, luând ostatici (zăloage) pe fiii locuitorilor, lăsară ţara tot seminţiei lui Gladiu.

Ducii din Dacia Boreală (Maramorosul) se numiră Marui sau Mariot (Minor Marius, Marie cel Mic sau Junele), care domniau din tată în fiu încă din timpii dăscălicării coloniilor traiane şi severine.

Pe la începutul secolului al IX-lea (813), mulţi din strănepoţii romanilor din Dacia Aureliană, liniştindu-se invasiunile barbare, se reînturnară pe la vetrele străbune; unii trecură în Ungaria, pe apa Oltul, Mureşul şi Tisa, întinzându-se până în Maramureş; alţii, pe la Făgăraş şi Amlaş; alţii pe marginea stângă a Dunării, aproape de cetatea lui Sever, făcând Severinul capitala unui regat neatârnat, subt un căpitan, anume ban[3].

---

[1] De unde turcii numesc şi azi Moldova, Bogdania.

[2] Ăst nume Iuliu consună şi cu numele capitalei Alba-Iulia şi cu numele tuturor ducilor unguri, următori ai ultimului Gelu ardelean independent; în ungureşte Iuliu se zice Gyula.

[3] 397 de ani Banatul Severinului fu guvern liber, cârmuit de capi aleşi dintre capii poporului, din familia Basarabă. La 1210, Ioan Alecsie îşi întinde domnia asupra Banatului Severian, făcând Craiova, Krai-Iovan,

În timpul domnirei ducilor, Romula a putut fi, cum zice tradiţia (şi cum a fost şi Iaşii, tot p-atunci), residenţa României Mari sau a vreunui ducat mai mic, format din câteva judeţe muntene precum: Muscelul, Argeşul, Dâmboviţa etc. Guvernul Romulei de la 600 la 1200 a fost tot autonom, municipiul schimbându-se în comună. Pentru explicarea comunelor să luăm lucrul mai departe, să cercetăm comuna italiană şi francă, ş-apoi comuna română, instituţiile romane fiind întinse dopotrivă asupra Italiei, Galiei şi Daciei.

*

Pe ruinele Imperiului Roman aşezându-se barbarii, noii domnitori respectară instituţiile aflate la învinşi, cum arată toţi istoricii. Astfel, la începutul secolului VI d.Hr. (600) când Clovis, fondatorul monarhiei franţeze, puse mâna pe toată Galia, în astă favorită provincie romană un foarte mare număr de cetăţi se cârmuiau încă după legile municipiilor romane; ele îşi aveau administraţia lor interioară şi poliţia lor şi veniturile publice şi miliţia lor şi dieta lor (camera generală) şi senatul lor.

Aceste instituţii romane răspândite pe toată suprafaţa Imperiului Roman, prin urmare a Galiilor şi a Daciilor, fură respectate de barbari şi regi în Franţa, şi în România de turci şi tătari. Acolo însă anarhia feudală, şi la noi Regulamentul protector, nimiciră aste frumoase instituţii, una cu sabia, alta cu crucea. Care din cele două e mai criminală? Feudalismul Mediului-Ev ori creştinismul ortodox de la 1831?

Craiul Ioan. La 1211, cu ocasiunea unei noi invadări (năvăliri) a cumanilor, Andreas II, regele Ungariei, trimite în România Mică cavalerii teutoni ca să alunge pe ăşti barbari şi drept mulţumită le dă Banatul Severinului pe seama lor. Tot atunci dete Andreas II şi Ţara Bârsei (locul dintre Făgăraş şi frontiera Giuvală) cavalerilor Ierusalimului. Aşadar, România Mare şi Ardealul rămăseseră libere. La 1290, sub Negru II, Severinul este unit cu România Mare. De la 1718, iunie 9, până la 1731, septembrie 9, România Mică fu subt Austria, prin pacea de la Pasaroviţ. De atunci până azi ea face parte a României *(Magazin istoric).*

La 1108, sub Ludovic cel Gros, comunele franţeze se emancipează; astă emancipare însă nu este, cum zic unii istorici,[1] fapta politicei fiului lui Filip I, „care liberă comunele, zic ei, cu scop d-a precumpăni puterea nobililor cu a oroşanilor". Emanciparea comunelor franţeze este numai „rezultatul revoltei populare şi al unei energice mişcări din partea spiritului democratic"[2].

Astă impulsiune însă de unde vine Franţei? Din întru ori din afară? Din Italia. Şi iată cum.

După căderea Imperiului Roman şi formarea noilor societăţi, deşi soarele evanghelic luminase abisele întunecoase (prejudiţiile sau rătăcirea) ale sufletului omenesc, idolatria însă, cu toate tristele ei rezultate, îşi schimbă numai numele; fapta era aceeaşi. Jovie se chema acum Hristos, templele egiptene, biserici, ponteficele, papa, fulgerul, cruce etc. Aşadar, şi sclavia se numi servitudine. Omul încetă d-a fi proprietatea omului, deveni însă proprietatea pământului. Pentru cine, dar, murise, în muncile cele mai grele, Hristos, cei 12 apostoli mari, cei 72 apostoli mai mici şi milioane întregi de creştini? Altă dată vom deslega nodul gordian.

Locuitorii urbelor italice, şi mai toate cetăţile din orbiia romană, conservară şi după Hristos, ca înainte de Hristos, libertatea lor, dritele şi privelegiile Romei, prerogativele municipiilor; locuitorul câmpului însă rămase serv, tot sclav, tot miser!

„În constituţia populaţiilor oroşane, zice Esquires, află istoricul o suvenire a instituţiilor romane. Încă din secolul XI, adaogă autorul, această clasă burgheză în Italia era numeroasă şi avută şi trăgea a se cârmui de sine. Toţi ceilalţi popoli evropeni îşi aveau capii lor, regele lor, ce era fiiul naţiei; Italia numai era cârmuită de un prinţ strein din Germania, un inemic, nu rege, un tiran, nu tată."

„La începutul secolului XIII, istoricul află în patria lui Bruttus urme numai de feudalism; cetăţile alungaseră şi duci şi conţi şi sbiri şi despoţi."

Într-adevăr, către finitul secolului XII (1190) toată Italia era aşternută cu mici republice, cârmuite de magistraţi aleşi de toţi cetăţenii, sub nume de consuli, şi numai pe un an. Aceşti consuli

---

[1] Orderic Vital, *Istoria* sa.

[2] *Dictionnaire de droit,* par Bousquet, tom I, pag. 482.

se alegeau din sânul înaltei burghezii (nobleţe populară), ca şi judeţii câmpulungeni până la 1820. Capii aceştia aveau toate atribuţiile guvernamentale, cum şi un Consiliu (sfatul bătrânilor), ca un ajutor la deslegarea causelor importante sau încurcate.

Exemplul cetăţilor italice fu îndată imitat mai de toate cetăţile Franţei, care d-un secol aproape încercaseră (însă, în parte) a sfărâma sau a modifica, cel puţin, puterea feudală a siniorilor, adică a episcopilor şi a conţilor; căci ei erau, înainte de 1200, în faptă, tronul şi altarul; papa şi imperatorul erau „pro forma”.

*

Aşadar aste comune nu erau decât nişte municipii, modificate de spiritul secolului sau al Evanghelicului, nişte mici republice guvernate de legile lor şi de aleşii lor. Aceasta, pentru cetăţile cele mari, cu o populaţie numeroasă; dar cetăţile cele mici? Acestea formau între dânsele un fel de alianţă federativă, ca Statele Unite americane. Cu modul ăsta de federaţie defensivă[1], cetăţile mici deveneau cu mult mai tari, mai avute şi mai importante decât capitalele cele mari. Regii francezi deteră ăstor comune, numai protocolul, semnătura (iscălitura) şi sigiliul (pecetea) cel mare.[2]

Presidentul ăstor comune[3] se supunea la sancţionarea regilor ca judeţii români la întărirea domnului. „Ele aveau, zice Esquires[4], pe lângă sigiliul regal, şi o gardă mobilă (lictorii, slujitorii) şi o turlă cu o campană (clopot), belfroi, care era vestitorul bucuriei ori al întristării, al victoriilor ori al calamităţilor.”

„În timpi de resbel, comuna avea datoria a da regelui ajutor în bani şi în soldaţi: miliţia atunci cu preotul în frunte şi cu stindardele (steaguri) destinse se ducea să umple cadrul oştirei franţeze.”

---

[1] Căci, la nevoie, asociaţiile burgheze se armau pentru apărarea libertăţilor şi a drepturilor lor.

[2] Cum făcură şi Negru şi Dragoş cu comunele româno-moldave.

[3] Comunele erau mai mult fapta neguţătorilor şi meseriaşilor care formau populaţia urbelor mari şi mici. Augustin Thierry, *Lettres sur l’histoire de France*, pag. 241.

[4] *Histoire de martyrs de la liberte*.

„D-aici vede cineva, observă Esquires, istoria burgheziei. Cu timpul, comerţul înavuţea pe cel neavut; industria, curajul şi talentul ridicau familiile pe care naşterea le aşezase la capătul de jos al scării sociale. Încă de atunci se formă între popor şi nobleţe, o linie de demarcare (despărţire), care mai târziu, se numi Le Tiers Etat – clasa de mijloc”.

*

Să trecem acum la comunele române din Mediul-Ev (600-1200).

Cele zise de comunele francese şi italiene s-ar putea aplica şi la cele din Dacia, formate ca acolo, pe ruinele municipiilor, şi modificate, ca acolo, de spiritul creştinismului plus influenţa slavonilor. Cele mai multe şi mai mari comune române le aflăm sub poalele Carpaţilor; cele mici formau, ca cele italice şi france, asociaţii federative.

Din care din acestea era Romula noastră? Istoria tace; logica şi tradiţia ne scot şi aci din încurcătură. Tradiţia zice că Romula de la 600 la 1200 servi de capitală ducilor din România Mare, ca Iaşii ducilor din Moldavia; precum şi Câmpulungul, fiul Romulei, servi de residenţă câţiva ani primului domn Basarab. P-atunci cetăţi şi sate erau tot sub munţi. Probă tare şi raţionabilă, a tradiţiei este „posiţia locului, favorabilă pentru apărare de barbari”.

Cu toate astea, zice critica, dacă Romula în Mediul-Ev a jucat în România Mare rolul Ieşilor din Moldova, cum de nu vorbeşte nimic istoria despre capitala dacilor din România Mare, cum vorbeşte de Ieşi?

Poate să fi fost, căci, dacă la 1843, nu s-ar fi aflat printr-o minune nomisma[1] aceea de care se vorbeşte la nr. 24 şi 25 din „Foaia minţii”, nici azi, la 1854, nu ar fi ştiut nimenea că Ieşii, în suta IX şi a X, a fost residenţa Moldovei.

---

[1] Articolul intitulat „Privire asupra stării politice, religioase, literare şi legislative a ţărilor cuprinse în Dacia, din vechime până azi” (scoasă din *Arhiva română*); Nomisma, pe o parte imaginea lui Xs şi pe alta o cruce cu inscripţie latină în caracterul scripturei veacului de mijloc: Iassiis-Iassiis.

Aşa şi cu Romula noastră. Drepturile şi privilegiile ei, ca municipiu sau ca comună, ca oraş sau rezidenţă, zac sub pământ, până-i va plăcea Providenţei să le scoată la lumină, spre mulţumirea amorului nostru propriu şi gloria străbunilor noştri.

Poate însă că Romula, în secolii XI şi XII, când barbarii (ungurii, paginagii şi tătarii) începură iarăşi a trece pe mesele dacilor, poate că Romula făcea atunci parte dintr-o republică federativă.[1]

Noi nu aflăm sate şi urbe mai mari în România Mare Septentrională[2] p-atunci (900-1200) decât Curtea de Argeş, Corbii, Lereştii şi altele asemenea, cu care să fi stat în legăminte confederative. Asemenea comune federative erau multe în cuprinsul Daciei Traiane între 600 şi 1200.

Cantemir zice: „Locuitorii a trei olaturi şi codrii ai Câmpulungului din Bucovina, ai Vrancei din ţinutul Putnei şi ai Tegheciului (Teghina din Basarabia), erau oameni liberi, păstori oilor."[3]

Aşadar, nu numai urbele din acelaşi district şi din acelaşi ducat se legau între ele cu legăminte federative, ci şi locuitorii diferitelor ducate, cum arată Cantemir. Prin urmare, Romula a putut fi aliată, în asociaţie federativă, cu urbe şi sate mari nu numai din Muşcel, nu numai din România Mare şi Mică, ci chiar din Transilvania, din Ţara Bârsei ş-a Făgăraşului. Pentru aceasta ne încredinţează alianţa românilor romuleni cu a celor făgărăşeni, la trecerea lui Negru II în România spre fundarea noului Prinţipat, cum vom vedea la capitolul I al aceştii istorii. Filipide iarăşi zice, vorbind de asemenea asociaţii federative: „Câmpulungul Moldovei şi Vrancea, cu mult înainte de descălicarea lui Dragoş v.v., pentru că au fost locuitori şi pentru bărbăţia locuitorilor, singuri erau stăpâni de sine şi liberi în aste locuri; şi Dragoş, viind cu vrednică oaste, prea lesne i-a putut trage la sine"[4].

*

---

[1] Ca Bârladul, Chilia, în Moldova, în acelaşi secol.

[2] În Muşcel, spre exemplu.

[3] Cantemir, *Cartea Moldovei*, pp. 23-36.

[4] *Magazin istoric,* tom II, pp. 230-233.

(Mai) marelui Romulei comunale i să zicea pârcălabul, comandantul cetăţilor[1], iar aleşii erau membri asesori ai pârcălabului, ce-l ajutau în foncţia sa, influenţând alegerea lui şi a celorlalţi impiegaţi subalterni.[2]

Mai târziu, sub domnii Basarabi, pârcălabul ajunge cap de district, corăspunzând cu cârmuitorul de azi. De la Mircea încoa, pârcălabul comunelor deveni jude sau judeţ; şi aleşii, pârgari şi lictorii slujitori şi colindătorii, vătăşei. Astfel şi comuna deveni obşte, adunare şi sobor. Astfel şi acvila se schimbă în corb; romanul în român; libertatea în slobozenie; regele în crai; justiţia în dreptate; legea în pravilă; religia în lege; anima sau inima în suflet; validul în viteaz etc.

Citadela Jidova

Domnul Bolliac zice în *Itinerarul* său că dacă Grădiştea a fost cetatea (oraşul), Jidova a fost fortăreaţa (cetăţuia). Noi, împărtăşind ideea Domniei Sale, vom da o scurtă descriere a citadelei Jidova.

Ruinele Jidovei, după două mii de ani aproape, esistă şi azi (deşi mai îngropate), la o semioră departe de Câmpulung, spre sud, pe o câmpie întinsă şi frumoasă, închisă între dealuri şi numită Grădişte. Ruinele Jidovei, aşezate în marginea drumului, formează un dreptunghi a cărui latură despre nord e ca la 120 paşi, iar cea dinspre est, 160.

Cetăţuia a avut trei porţi, zice dl. Bolliac[3]. Din aceste porţi, una ducea în România, şi alta în drumul ce duce în Transilvania, prin Curtea de Argeş. Cum că Transilvania şi România sub daci şi

---

[1] Vorba pârcălab vine de la elenul „poryilavion”, sinonim cu „purgilabuz” sau „burgi laborum”, steagul cetăţii, păstrătorul steagului; de la „lagus” s-a făcut „lagăr” şi de la „burgi”, „purgi labul” (*Foaie pentru minte...*, nr. 28).

[2] Până deunăzi satele avură şi pârcălabi şi aleşi. Poporul e arhiva vie a limbii şi a naţionalităţii, a datinelor şi costumelor antice. Tot ce e nobil, sacru şi mare în limba poporului se ascunde.

[3] Tradiţia zice că două, spre nord şi sud.

sub romani, şi mai cu seamă sub dacii români, au stat în cea mai strânsă legătură, ca două vine principale ale unei inimi, aceasta ne încredinţează, între altele, multele guri de trecere din Dacia Superioară în cea Inferioară, prin care guri străbunii noştri îşi comunicau cugetul şi simţirea, bucuria şi întristarea, pacea şi lupta, victoriile ori învingerile.

Murul Jidovei este de acelaşi ciment cu al celor de pe lângă Dunăre şi din Oltenia. În centrul citadelei se văd ruine ce arată mai multe despărţiri de camere; aci, cum se vede, era locuinţa apărătorilor municipiului şi ai comunei; locul unui puţ mare se vede alăturea cu aste ruine, rezervoriu de apă în timpul blocării fortăreţei. Tradiţia zice că erau două, în care dacii au aruncat averile lor.

Subt aste ruine trebuie să fie apeducte şi subterane; sfărâmături de apeducte (dl. Bolliac zice în *Itinerarul* său) că „s-au aflat aci în cantitate"; şi dacă e adevărat ce zice Plinius[1] că „unele din aste construcţii conduceau apa în Roma la o distanţă mai bine de şaizeci mile, prin stâncile munţilor şi peste văi", apoi nu e de mirare că şi apa din apeductele Romulei să fi fost adusă din munţii plaiurilor Dâmboviţa şi Nucşoara. Cât despre subterane, nu ne îndoim: monastirea de Câmpulung, mitropolia Târgoviştei, Curtea de Argeş etc. au asemenea subterane, ce serveau şi ca ascunzători şi ca magasine. Românii, ca copii ai romanilor, au moştenit de la părinţii lor, pe lângă o sumă de lucruri bune, şi construirea de cetăţi, solide şi grandioase. Ce de mai tesaure, materiale istorice vor fi înmormântate în subteranele Romulei şi mai ales ale Curţii de Argeş, căreia tradiţia i-atribuie o antichitate fabuloasă! Prima noastră datorie, procurându-ne mijloace pecuniare, va fi săparea profundă a localului fortăreţii; avem presimţirea că din subteranul haotic al Jidovei va ieşi un luceafăr luminos pentru firmamentul obscur al Romulei.

Fortăreaţa era încunjurată cu şanţuri foarte adânci. Aceste şanţuri formau, în jurul citadelei, un semicerc ale cărui două capete dădeau în albia râului. Urmează, din construcţia şanţului, că căpătâiele lui poate să fi avut două mari stăvilare, pe unde se

---

[1] Plinius: XXXVI, 15, 1, 24. Cărămidă pisată cu var.

umplea şi se deşerta şanţul fortăreţei la nevoie; căci ar fi fost şi de prisos şi nesănătos a sta şanţul pentru totdeauna umplut cu apă, mai ales când gârla trecea pe la nasul cetăţii. Dar şi râul ce uda piciorul fortăreţei a putut şi el să aibă vrun stăvilar uriaş, spre a se putea printr-însul umple mai uşor şanţul, la trebuinţă, umflându-se apa în albia gârlei.

De la Jidova spre soare-apune merge cineva la Curtea de Argeş, iar spre soare-răsare la Târgovişte: p-aici, odinioară, sub dacii români şi domnii Basarabi a esistat un drum, mare şi frumos, care unea rezidenţa lui Negru cu a lui Mircea, Curtea de Argeş cu Târgoviştea... Greutatea locului nu face nimic: pentru moşii şi strămoşii noştri muscelele erau moşoroaie, Păpuşa un plai şi numai Leaota şi Bucegii erau munţi. Cât pentru frumuseţea drumului pe muscelele ce unesc Curtea de Argeş cu Târgoviştea, prin Jidava, trebuie să le vază cineva ca să le preţuiască; şi nu fitecine, ci un Negulici şi un Bolintineanu. Ochii împăienjeniţi de orbire şi de pasiuni şi inima cea metalică, pot ele apreţui frumuseţile naturei ş-ale artei? Ochiul care lăcrămează, inima care suspină la vederea frumosului fizic, moral şi intelectual, acel ochiu, acea inimă, sunt de poet, sunt de artist; numai ei sunt capabili de mari fapte! Pe dânşii urâtul îi desgustă, monstruosul îi înfiorează, diabolicul îi revoltă; ei îşi armă braţul şi cad în luptă pentru Bunul şi Folositorul[1].

Monede multe, dace, romane şi turce, s-au aflat aici în localul fortăreţei, cum şi într-al municipiului, însă cu inscripţia ştearsă, şi abia cunoscută figura domnitorului. Nicio busolă până acum sigură, care să conducă în dedalul obscur al Jidavei! Timpul va da la lumină multe verităţi istorice, mari şi importante; timpul e totodată un Saturn şi un Joe, un consumator şi un creator.

Cum că a fost pe la Grădişte, odinioară, un drum mare, ce unea Sarmizegetuza cu Jidava, asta e mai mult decât sigur. Şi chiar dacă ăst drum nu o fi esistat sub daci, sub imperatori, însă (provinţia favorită a cesarilor) a trebuit să fie, neapărat, Dacia fiind brăzdată, în toate direcţiile, de drumuri şi şosele pentru

[1] Prin poet şi artist personific toate inimile simţitoare şi compătimitoare, pline de amor şi de caritate.

facilitatea comunicaţiilor, a transporturilor de oştiri şi de producte. Aşadar, în intervalul de la 105 la 274, Romula a trebuit să fie unită cu Ulpia Traiana prin drumuri solide şi grandioase, cu mult mai sănătoase decât cele din Oltenia sau de la câmp. Apele Carpaţilor însă, gârlele muntene cele furioase, au desfiinţat aste drumuri; dacă ele disformă, în mai puţin de un semi-secol, întinse poene şi dealuri măreţe, n-au putut ele oare şterge şi urma chiar a acelor troene, cum le numeşte ţăranul român[1]?

Nepoţii noştri se vor arăta demni de strebunii lor, în privinţa grandiosului, făcând la loc acel drum important, spre memoria eroismului strebun, spre înflorirea comerciului şi a industriei, spre strângerea legămintelor de părinţie, iar, mai ales, pentru facilitatea comunicării între fraţii români din Dacia Superioară cu cei din Dacia Inferioară.

Lângă Grădişte se văd şi azi urmele unei mine de sare, pe dealul de d-asupra bisericii, unde e satul Apa-Sărată. Astă salină, ca şi cele în activitate azi, a trebuit să fie sploatată (lucrată) în timpul dacilor şi al romanilor. Când s-o fi astupat? Bătrânii cei mai bătrâni dau din umeri; nici însuşi bătrânul nostru Aninoşanu nu ştie să ne spuie. De unde se înţelege că s-a închis sau de mâna omului sau de a naturii, şi nu cu mult înaintea lui Negru Voievod. De mâna omului însă nu s-a astupat; căci împrejurul astei saline au fost mereu locuinţe omeneşti numeroase, cum am arătat şi cum arată şi locul însuşi şi sarea, fiind primul element al subsistenţei dimpreună cu porumbul, pentru ţăran. Acesta n-a astupat-o el singur de flori de măr.

Aşadar, astuparea salinei aceştia este efectul sau al vreunui cutremur de pământ sau al cufundării din causa slăbirii locului, provenit din concavitatea suterană a salinei. Această din urmă supoziţie o aprobează şi tradiţia, zicând: „ocna s-a cufundat după

---

[1] Pe lângă Romula trecea drumul cel mare al lui Traian din Dacia Australă, al treilea drum din Dacia Traiană, zice dl. Laurian, la tomul I, pag. 130, din *Istoria românilor*; trecea peste podul lui Traian în Dacia Australă (România) şi ducea la frateria la Pelendava, Castranova, trecând peste Olt către Romula (Câmpulungul) şi p-aci peste munţi în Dacia Superioară (Ardealul ş.c.l.) la Rusidava, la Castra Traiani, Pretoria Augusta şi se întorcea prin stena (strâmtori) către Apullum.

vremi, fiind căptuşită pe din lăuntru, şi a eşit apa d-asupra; iar apa ce se strânge de ploi în gaura ocnei şi se revarsă peste livadea de devale, dă erbei un gust sărat, din care mâncă vita românului până crapă etc."

*

Sub poalele Măluşului, unde cobori la Apa-Sărată, este un isvorel (ştiubei) cu apă sărată care se stricoară printr-o arteră suterană, din chiar inima minei, şi ese la lumină aproape de marginea râului. De la acest isvor sărat s-a numit şi locul Apa-Sărată. Din astă apă sărată, văduva, orfanul, bătrânul, scăpătatul cu un cuvânt, îşi sară mai nainte mămăliga şi fertura.

Când cu vizitarea Câmpulungului de Kiseleff, văduva şi orfanul se plânseră la presidentul Moldo-României de răutatea unor slugoi ai contracciilor de sare, după-atunci, care nu-i mai lăsa să ia apă sărată din ştiubei, subt cuvânt că aduce pagubă intereselor lor!!! Contraccii erau români, iar slugoii, streini. Kiseleff era rus şi strein, însă s-arătă om şi creştin în circumstanţa aceasta. Prezidentul moldo-român ordonă să lase în pace creştinii, să ia apă sărată ca şi pân-aci, iar slugoilor şi boierilor le dete un perdaf turcesc...

Omul înrăutăţit, cu toate astea, este mai rău decât lupul şi tigrul: este şarpele ce suge laptele vacii, şi, în lipsă de lapte, sângele ei.

Un alt contractant al ocnelor (adică un alt slugoi) aruncă în ştiubei, în anii trecuţi, câini şi cotoi morţi, ca să facă pe bieţii creştini scăpătaţi să le piară gustul în viitor de apă sărată, fără plată...

Atâta lucru aveam şi noi, domnule, îmi zicea un bătrân, Nestor, din partea locului, pentru care nu plăteam nimic; acum, suntem nevoiţi a cumpăra şi sarea cu care sărăm mămăliga, când Dumnezeu, bunul Dumnezeu, ne-o dădese fără parale, ca aerul şi ca apa.

IDEI PRELIMINARE:
ROMÂNIA ÎN SECOLUL XIII (1200-1290)

Viţa basarabă

Despre originea Negrilor aflăm într-un document istoric că Niger Bassaraba ar fi neam sârbesc, dintr-un voevod bulgar, domnitor în România cu 600 mai înainte de descălicare[1]. Fiindcă şi azi mai sunt oameni (greci şi bulgari) care, nu atât din prostie, cât din viclenie, susţin acest paradox, de aceea vom combate, în trecere, astă rătăcire sau precugetare, luminând pe orbi şi certând pe mişei.

Dar mai întâi cată a şti că actul de care e vorba nu e dictat nici de eroismul bulgar, nici de ignoranţa română; magistraţii din Sas-Sebeş, de la 1396, erau nişte bravi magistraţi, oameni de cap şi de inimă, români şi creştini adevăraţi; probă, fraterna şi cordiala ospitalitate dată românilor munteni, fugiţi din ţara lor, „de multele supărări ale vecinilor Dunării şi de desele robiri ale tătarilor”.

Adevărul este acesta: lunga conlocuire a românilor cu bulgarii, în curs de atâtea secoli (600-1200) amestecând amândouă aste neamuri, le închegă oarecum, prin îndoita influenţă a bisericii şi a politicei, şi făcu a se confunda aste două naţionalităţi, foarte distincte între ele, într-atât încât se lua una drept alta[2].

„Cum putea fi oare Ţara Oltului (Făgăraşul), zice dl. Bariţ, tot într-un timp pământ al bulgarilor şi al românilor şi al saşilor şi atârnat şi de Coroana Ungariei?...” „Greutatea piere îndată ce vom socoti că numirea Imperiului Româno-Bulgar, în urmarea strânsei alianţe dintre aste două naţii, se luau acum după români, acum

---

[1] *Magazin istoric*, tom II, fila 269 şi *Foaia minţii*, 1846, nr. 8. Actul Magistratului din Sas-Sebeş.
[2] *Foaia minţii*, 1842, nr. 21-24.

după bulgari, după cum, adică, unul din cele două popoare cumpănea mai mult sau mai puţin în opinia lumii”.[1]

Ceea ce se zice despre Ţara Oltului se aplică prea bine la toate provinţiile Daciei Traiane şi Aureliane, peste care şase secoli îşi întinseră bulgarii influenţa lor, mai mult sau mai puţin.

Negrii sunt ramure din tulpina bassarabă: adevăr aprobat şi de tradiţie şi de istorie. Dar cine e oare capul acestei familii? Ilie Rădulescu, în sublima-i *Epopee română*, după ce trece în revistă părinţii, moşii şi strămoşii Eroului de la Călugăreni, urmează astfel când ajunge la Negru:

„Toţi Basarabii d-a rândul, în sus, din fiu în tată
Până la căpitanul legioanelor romane,
Care se stabiliră în Ţara Macedonă
D-Aurelian-Augustul; şi locul ce s-adapă
De Istru şi Morava, d-atuncea îl numiră
Basarabiţa Romei: ca să se ştie-n secoli
Că Basarab fu capul acestei colonie.
Acest Basarab fost-au unul din prinţii Romei
Şi căpitan celebru, ce pentru mari succese,
Victorii lăudate, ce-n arme repurtase
În Bassa-Arabie[2], ăst nume i se dete;
Ce-n lunga sa durată peste zecimi de secoli
Cu glorie, mărire, trăi-n Ţara Romană
Scutită, guvernat, de glorioasă viţă.”[3]

Aşadar, Basarabeştii sunt prinţi din sânul Romei ce trecură sau fugiră[4] peste Dunăre la 274 d.H. Atunci, unul din capii legioanelor aureliane, trimis a înfrâna furia sălbatecă a vrunui nou neam de barbari ce supăra pe colonii romani (sau mai bine pe legioanele) din Bassa-Arabia, repurtă victorii lăudate asupra lor şi fu prenumit Basarab[5], spre aducerea-aminte a acelui succes militar

[1] Idem, 1846, nr. 8.
[2] Arabia de Jos.
[3] *Curierul de ambe-sexe*, 1847, per. 5, fila 62.
[4] *Foaia minţii*, 1846, nr. 46.
[5] Provinţia Daciei numită Basarabia fu numită şi ea astfel, fără îndoinţă, spre memoria căpitanului nostru când, după trei sute de ani aproape, copiii sau nepoţii lui se reînturnară în Dacia Traiană, după retragerea

ilustru. Căpitanii sau imperatorii Romei primeau adesea de la Senat titluri după numele naţiilor învinse sau al locurilor ocupate: astfel, Traian învingătorul lui Decebal, s-a prea numit Dacicul; astfel Gordianu III se intitulează Goticul, după înfrângerea goţilor; şi Comod se numi Sarmaticul, pentru că generalii lui, Niger (Negru) şi Albinu, bătuseră pe sarmaţi, revoltaţi cu dacii contra apăsătorilor lor.[1]

Făgăraşul

Negrul Basarab, zice istoria, „şi-a strămutat scaonul din Făgăraş în Câmpulung”.

Ce e Făgăraşul? Făgăraşul, numit şi Ţara Oltului[2], se întinde pe 22 mile pătrate, cu 64 locuri locuite[3] şi cu un singur oraş, Făgăraşul. Judeţul acesta zace între râul Oltul şi partea meridională a Carpaţilor româno-transilvani. Clima lui e foarte rece, dar sănătoasă. E împărţit în trei categorii: parte din sate sunt militari, parte privilegiaţi, parte bogaţi. ’Nainte şi după Negru-voievod, Făgăraşul se numea Furgos; astfel figurează în documentul aflat de groful Iosif Kemeni, cum şi în cele două diplome

---

barbarilor, făcându-li-se dor de vetrele străbune. Vezi: *Mihaida* în *Curierul de ambe-sexe*, pag. 5.

Domnul Laurian zice că poate de la Buridava (cetate între Prut şi Dunastru) să se fi născut Basarabii. Vezi *Istoria* d-lui Laurian, tom II, pag. 140.

Familia Basarabă a existat doisprezece secoli (100-1500), de la fondatorul ei până la Radu cel Mare. În cursul a două secole (1508-1716) mai figurează câţiva Basarabi în istoria noastră, însă ca nişte stele rătăcite în haos revărsând o slabă lumină pe care-o întuneca îndată norul de sclavie al Fanarului. La 1714, acel luceafăr al naţionalităţii române se stinse în sângele celei din urmă ramure basarabe.

[1] Nu cumva ăst Niger e vreun strămoş al Negrului nostru? Se poate. P-atunci, ca şi azi, generalii repurtau victoriile şi prinţii se decorau singuri cu titlu de învingători.

[2] Cu munţii dimpreună.

[3] În 62 sate, locuitorii sunt români, în satul Şercaia, saşi şi români, în Făgăraş amestec de mai multe neamuri.

ale regelui Andreas II, una dată cavalerilor nemţi la 1222, alta saşilor la 1224. Abia în secolul XIII (1204-1250), Transilvania căzu cu totul sub coroana Ungariei; până atunci o parte mare din astă provinţie a Daciei Traiane era independentă şi tare.[1]

Poziţia izolată şi muntoasă a Făgăraşului a făcut dintr-însul, încă de la descălecata coloniilor italice în Dacia, citadela de granit a libertăţilor lor soţiale şi politice. Dimpreună cu Temissiana, a trebuit să fie locuit cel dintâi şi de oameni care reprezentau principele evanghelice.

Poziţia lui era într-adevăr foarte favorabilă dezvoltării ideilor creştinismului şi apărării ăstor idei, ce conţineau, în sământă, progresul, adică socialismul. Coloniştii fură, cea mai mare parte, meşteri şi ţărani apostoli împilaţi sub jugul Romei de fier, din care ieşiră republicele din Mediu-Ev. Emigrau dar, cu miile, în Asia şi Africa. La vestea că Dacia era muntoasă şi fertilă, frumoasă şi sănătoasă şi mai despopulată, un roi de apostoli sburară în patria lui Decebal, sub protecţia directă şi paternă a lui Traian. Ca multe naţii astăzi, abandonau ei o patrie ingrată şi alergau a duce idei noi într-o lume nouă. În curs de douăsprezece secole, Făgăraşul fu chivotul legii nouă: grota Mytrei, unde se serba misterul sacru al frăţiei şi limba de aur şi naţionalitatea română. Făgăraşul, pentru românii toţi, fu, în mic, ceea ce e azi, în mare, Franţa pentru omenirea întreagă.[2]

În timpul deluviilor barbariei şi tiraniei, românii ambelor Dacii se urcau în citadela carpatică (în Ţara Oltului) dimpreună cu acvila lor cruceată. De pe Negoiu,[3] acvila creştină cu evangheliul în gheare şi cu crucea în plisc, sfida pe hun şi pe tătar, pe tigru şi pe vultur, pe urs şi vulpe... D-aci divina mea acvilă aţintea soarele veritäţii şi al libertăţii! Cum zice dl. Bariţ în judiciosul său articol

---

[1] *Foaia minţii*, 1846, nr. 8 şi *Foaia minţii* 1844, nr. 52.

[2] Franţa e ramura cea mai verde, plină de fructe şi de viaţă din arborul bătrân al umanităţii a cărui tulpină, putredă şi găunoasă, se va regenera de ramurele ei june şi pline de vigoare, însufleţite de sora lor cea mare.

[3] Cel mai înalt cârf al Carpaţilor în Ţara Oltului sau Făgăraşul.

despre Făgăraş,[1] „emigrări şi imigrări (*fluxus et refluxus*) parţiale ale poporului român s-au făcut de mai multe ori, în timpul Negrilor şi al Basarabilor, ca şi în secolii din urmă până la Tudor; cea mai însemnată şi ultima fu a lui Negru voievod".

Aşadar, nu natura vagabondă, cum zic cei orbiţi de patimi, ci nevoia sforţă pe români a colinda munţii patriei sale. Ş-apoi am văzut în *Introducere*, cine lăsa ţara la vremi grele şi mergea să-şi asigure în Braşov averile şi viaţa: boierul şi neguţătorul; iar bietul ţăran rămânea vătrai în vatră.

Am văzut întinderea Făgăraşului. Nu e dar o prostie bătrână sau o orbire cerbicoasă a cugeta măcar că judeţul Făgăraş, cu o circumferinţă de 22 mile pătrate, să fi împopulat, la 1290, un principat ca România de 1300 mile pătrate? Şi când avu timp a se umplea România de locuitori în număr atâta de mare, încât, după 40 de ani de la descălecata lui Negru (1330), românii să susţie lupte crâncene şi cu turcii şi cu ungurii?

Cauzele strămutării scaunului român din Făgăraş în Câmpulung

Constantin Căpitanul, în *Cronica* lui,[2] zice că două fură cauzele de căpetenie ale înturnării lui Negru la moşia părintească.

Primul: „De frica turcilor, care s-arătaseră la porţile Europei. Aceasta îl nevoi a muta scaunul dincoace de plai, pe de o parte, ca să repare cetăţile dărâmate de păgâni, spre a avea întăriri contra puhoaielor de barbari; pe de alta, ca să poată mai bine păzi şi apăra şi pe fraţii lor ardeleni, când i-ar ameninţa turcii de la spate."

Al doilea: „Pentru cearta lui Negru cu ungurii şi cu saşii. Aceştia îi pismuiau vitejia, drepturile şi privilegiile cu care-l

---

[1] Apropo de Făgăraş, tradiţia zice că Făgăraşul s-a numit astfel de la banii de fag cu care a plătit Negru-Vodă meşterii (în lipsă de monede) pentru facerea cetăţii. Vezi *Foaia minţii*, nr. 9, fila 67.

[2] Neguţător din Câmpulung, venerabil pentru vârsta, caracterul şi cunoştinţele întinse ce are despre istoria Imperiului Occidental şi Oriental al Romanilor şi despre istoria românilor de la descălicarea lui Traian până azi.

culmau regii Ungariei. La acestea adaugă şi stăruinţa episcopului catolic Ardeleanu, ce-şi pusese în cuget să-l papistăşească cu orice preţ.”

Amândouă aceste motive sunt logice şi adevărate, însă mai este unul, pe care îl tac cronicarii (neapărat din neştiinţă); ci unde tace istoria, acolo vorbeşte tradiţia; şi când tradiţia e respectată d-un bătrân cărturar, ca tata Aninoşanu[1], atunci respectăm tradiţia.

Bătrânul nostru zice că a treia cauză principală a trecerii lui Negru dincoace de plai este „plângerea necontenită a românilor munteni la domnul Negru (în ducerile lor prin Transilvania pentru negoţ) pentru supărările nesuferite ce încercau ei din partea tătarilor, rămaşi în ţara asta dulce şi bună, de care nu se-ndurau să se dezlipească; şi care tătari se adăposteau prin ale cetăţi de pe lângă Dunăre şi din înătru ţării, de unde, ieşind ca lupii din codrii, prădau case, averi şi muieri.”

Aşadar, aroganţa revoltantă a ungurului, răutatea servilă a sasului, stăruinţa ridicolă şi nesuferită a episcopului catolic, arătarea turcilor în Europa, cruzimile exersate de tătari asupra românilor munteni şi dorul patriei (mai tare decât toate), acestea determinară pe Negru a se reînturna la scaunul strămoşilor săi.

Planul trecerii din Făgăraş în Câmpulung

Cu toate astea, Negru, mare căpitan şi politic profund, Negru, ce moştenise de la bunii săi străbuni calităţile ce fac pe adevăratul părinte al familiei celei mari, numită naţia, Negru căta să se încredinţeze, cu ochii săi chiar, de starea cetăţilor din România şi mai ales de Jidava, cuibul cel mare al păgânilor, după tradiţie, cum şi de dizposiţia locuitorilor, şi de puterea inamicului ce avea a combate, spre a-şi putea prepara atacul în proporţie cu rezistenţa, sau, să zic mai bine, spre a paraliza puterea inamicului, anulându-i toate mijloacele de apărare şi strivindu-l sub îndoita sarcină a patriotismului ş-a eroismului român.

Negru dar, ia înţelegere cu banul Craiovei, văr bun cu dânsul, iniţiindu-l în secretul său şi însemnându-i şi conduita ce trebuia să

[1] *Magazin istoric,* tom I, pag. 83.

ţie în ziua cea mare a liberării, adică a tăia calea tătarilor alungaţi, spre a răzbuna umbrele ultragiate ale morţilor şi suferinţile îndelungate ale viilor. Sigur şi liniştit din partea asta, Negru trece Carpaţii şi pe drumul Braşovului, coboară în România, în mai multe rânduri[1], incognito (în veştminte de moecean). Era însoţit de fiul său cel mare, de un frate, zice tradiţia, şi de câţiva români, amici sinceri şi devotaţi lui Negru. Ei coborau munţii cu ocaziunea bâlciului ce se făcea la Romula, la 20 iulie, ca să schimbe pături şi caşuri pentru grâu şi altele.

Tătarii, în timp de lupte, se închideau în Jidava, dând de veste şi compatrioţilor lor a le veni într-ajutor; în timpi de pace, şedeau amestecaţi pântre românii romuleni, întocmai ca arendatorii greci cu ţăranii. Tătarii erau nişte arendaşi în puterea săbiei, precum sunt grecii în puterea aorului.

Aorul şi intriga sunt mai fatale decât fierul şi veninul; căci acelea ucid individul, iar acestea naţionalitatea. Astfel, turcul şi tătarul fură mai puţin periculoşi existenţei noastre naţionale decât grecul fanariot, care, într-un secol, făcu mai mare rău românului decât toţi barbarii în cincisprezece secoli. Însă ce era grecul? Instrumentul rusului.

Toate paginile istoriei moldo-române, încă de la 1500 la 1700, şi mai ales în secolul XVIII, sunt pline, şi oricât de mult ar vorbi românul contra ăstui soi afurisit de oameni, puţine zice, foarte puţine, în comparaţie cu relele cele multe şi grele care (preparate în umbră două secole), îl strivіră o sută de ani, ca pe Campanella instrumentele de tortură ale infernalei inchiziţii. România e o naţie de martiri, a zis Michelet.

Negru, la vederea pentru prima oară a locului natal, de unde tată-său îl smulsese încă copil (la 1240, când cu trecerea în Ardeal la arătarea tătarilor), Negru, la vederea Romulei şi a Câmpulungului, vărsă lacrămi fierbinţi, lacrămi ce le scoate vederea patriei, pradă barbariei şi tiraniei! Amorul de patrie şi de răzbunare îl înflăcărară şi mai mult. El jură, în inima lui, să cureţe ţara de

[1] Tradiţia zice cum caii lor erau potcoviţi cu potcoavele îndărăt, ca luându-se tătarii după ei să nu le dea de urmă.

spurcăciuni, ori să moară pentru ea, înmormântându-se în locul natal, cu ţărâna străbunilor la un loc.

Dumnezeu bucură inima eroului creştin care apăra crucea, apărând România: Negru află murii Jidavei prefăcuţi de timp în stânci de granit; află pe romuleni asemenea unui butoi cu praf de puşcă, ce n-aşteaptă decât o scânteie a răsturna munţi şi cetăţi uriaşe; află, în fine, pe inamic adormit greu pe sânul moliciunei şi al nepăsării.

Negru comunică îndată schinteia electrică a patriotismului său capilor Romulei; aceştia, la rândul lor, o comunicară consângenilor şi cetăţenilor tuturor, şi toţi, întărindu-şi braţul cu arma şi inima cu credinţa, trebuiau să întâmpine, la ora însemnată, pe liberatorii lor.

Semnalul era să fie sunetul buciumelor, la cântatul întâi al cocoşului. La acest semnal, românii romuleni vor începe atacul şi se vor împreuna cu fraţii lor făgărăşeni, şi cu ceilalţi români şi streini, prin (ghicitoarea) enigmă:

„Retevei de tei,
Mirişte de mei”.[1]

Acesta trebuia să fie „le mot d’ordre”, cuvântul de recunoaştere şi de strângere la un loc a tuturor românilor, spre înfrăţirea celor d-o cauză şi d-un neam. La apropierea liberatorului, anunţată prin sunetul trâmbiţelor, prin urletul campanelor şi strigătul luptătorilor, romulenii, aflaţi în Jidava, trebuiau a deschide eroului porţile cetăţii, spre asigurarea completă a triumfului. În timpul acesta, călării români, pe cai ca vântul, vor alerga să trâmbiţe victoria ilustră de sub murii Jidavei; unii la Curtea de Argeş, alţii, la satele vecine, spre a se ridica toată ţara în picioare şi a pune pe păgâni la mijloc, dându-i foc din toate părţile, ca unor şerpi în cuibul lor.

[1] Românul e născut poet şi filosof. Vorba lui plină de figuri retorice şi judecata lui cea sănătoasă sunt proverbiale. Înţelepciunea fu arma românului contra tuturor inamicilor săi, care se „sfărâmară de ea ca valurile nebune de stânca cu fagul”, zice Michelet al românilor, istoricul Bălcescu. Primul vers al ghicitorii face aluziune la mânerul sabiei; şi al doilea la seceră, la fierul spadei. Oşteanul trebuia să zică: „Retevei de tei” şi ţăranul sau orăşanul să răspundă: „Mirişte de mei”.

Aci ne oprim un minut, spre a apropia secolii şi a compara trei mari evenimente, la trei diferite epoce ale istoriei României: Radu Negru! Mihai Viteazul! şi Rădulescu! 1290-1594-1848. Unul curăţă ţara de tătari, celălalt de turci şi al treilea de muscali. Trei regeneraţii mari, întreprinse de trei mari genii, ce-şi comunică ideile de naţionalitate şi de limbă printre secoli şi calamităţi!

Ş-apoi să nu crează cineva în metempsihosa lui Pitagora sau în transformaţia lui Pierre...

Aşa! Nimic nu piere în natură, totul se metamorfoză: Moise trece în Crist, Socrate în Fenelon, Pitagora în Newton, Sylla în Marat, Gracchus în Robespierre.

Lupta de sub murii Jidavei

Lăsăm acum să vorbească bătrânul Aninoşanu, care reprezentă aici elementul istoric naiv sau tradiţional, precum junimea cea progresistă, elementul critic. Îmi conserv, în nararea bătrânului, dreptul ortografiei şi al punctuaţiei, lăsând acestuia şi ideile şi stilul, şi chiar limba-i originală.[1]

„Negru-Vodă, după ce-şi căpui oastea trebuincioasă, se puse în fruntea ei şi plecă. Iar în oastea lui era tot felul de oameni: saşi, unguri, nemţi şi români[2], însă români trei părţi şi papiştii o parte: căci afară de românii făgărăşeni şi munteni, erau mulţi ardeleni care sufereau de la unguri multe cruzimi şi treceau cu Negru în moşia lui, setoşi de libertate.

Şi ori pe unde trecea Negru-Vodă, românii, cu ramure verzi, îl întâmpinau, ca evreii (poporul) şi copii (junimea) pe Isus la intrarea în Ierusalim şi în urări de bucurie îl însoţeau multă cale, strigând: „Osana celui ce vine întru numele Domnului cu libertatea şi cu bucuria”.

Astfel veni Negru până la Zărneşti, care e hotar între Ţara de Sus (Dacia Superioară) şi Ţara de Jos (Dacia Inferioară) a Daciei

---

[1] Vom suplini vorbele streine, spre a se vedea ce puţine sunt acestea în limba poporului.

[2] *Magazin istoric,* tom I, p. 232.

vechi (Traiane)[1]. Aci se opri Negru cu toată curtea şi oştenii săi; şi trimise pe Dan, fiul său cel mai mare, cu alţii din familia lui, şi cu un pumn de flăcăi, până la Colţi şi până la Orăţii, ca să oprească în loc pe toţi călătorii care se urcau din ţară ori coborau din munte şi să-i ia cu dânşii, ca să nu meargă să dea de ştire tătarilor, vrând să-i apuce fără veste, ca pe vulturi în cuibul lor.

Şi iată că şi toate satele de sub munţii noştri luaseră de ştire şi ieşeau de prin toate găurile plaiurilor să vie întru întâmpinarea vechiului lor domn şi părinte şi să dea mână de ajutor mântuitorului moşiei strămoşeşti.

Negru împănă toate potecile plaiurilor ş-ale muscelelor cu fiii codrilor Carpaţilor (vânători de capre negre, care şi-ţi iau rândunica din zbor), ca să privegheze toate mişcările tătarilor şi să le taie drumurile, culcând câţi or putea mai mulţi. Păgânul însă nici că visa: dormea cu burta la soare, ca şarpele în calea românului, când îl doare capul.

Aşa se întâmplă şi cu balaurul din Jidava, pe care-l săgetă cavalerul meu, Negru (aluziune la Sf. Gheorghe), cu sfânta cruce şi cu sinţita sabie a sintei libertăţi.

– Bine s-a păstrat taina, moşicule!

– Hei! fătul meu! Adevăratul român, acela care are în vine sânge de mucenic al crucii şi al patriei, acela care se trage d-a dreptul din coloniştii din Italia, ăla uite, nu poate fi nici ploscar, nici codar. Oricine dintre rumâni e mişel, ăla este corcitură, sământă de grec şi calmuc.

Şi după ce se mai opri puţin la Nămăeşti (care e sat moş bătrân), ca să mai răsufle caii şi să mai ascută săbiile şi lăncile şi securele, apoi, când era soarele la chindii (d-o suliţă spre apus), „Cu Dumnezeu înainte!”, strigă Negru.

Iar Negru se opreşte cu calul său drept pe locul pe care stă azi sfântul altar al mănăstririi din Câmpulung (aci era poiană lucie); şi cere o lance de la un oştean, şi d-an călare o înfige în pământ,

---

[1] Colonia Zernes (de unde Zărneşti) e fundată de la divinul Traian, dotând-o cu dreptul italic, ca pe Sarmizegetusa şi altele; *Magazin istoric*, tom I.

încât a intrat d-o palmă domnească; căci erau pui de lei basarabeştii mei!

Apoi descălică Negru şi toată oastea, şi îngenunche Negru lângă lancea înfiptă în pământ şi-şi scoate căciula ţurcănească; şi toată oastea face ce face el şi se roagă Negru şi zice:

„– Maica Domnului, tu, care ai născut pe Mesia-Hristos, Mântuitorul lumii, ce porţile iadului le-a sfărâmat şi pe Adam cel căzut l-a ridicat din groapă, fii solitoare azi către fiul tău şi Dumnezeul nostru şi roagă-l fierbinte, cum te roagă acum toată oastea mea şi toată creştinătatea (românimea) prin căpitanul ei şi robul tău, Negru, roagă-l să-mi ajute ca să curăţ de spurcăciuni moşia părinţilor. Pentru cruce mă lupt eu şi-ţi voi face ţie locuinţă sfântă în numele tău."

Şi şi-a făcut semnul crucii de trei ori, şi toată oastea asemenea. Şi a rupt Negru lancea din faţa pământului ca să se ştie locul unde era, să se înalţe Biserica Născătoarei de Dumnezeu. Şi a zis Negru oastei să îmbuce ceva şi să aromeze puţin, până la cântatul cocoşului.

Şi iată că cântă cocoşul pentru întâia oară şi Negru voievod dete semnul de plecare. Şi toţi încălicară, iar pedeştrii apucară înainte, căci ei sunt trupul oastei, iar călăreţii aripele. Şi la Apa Sărată, după ce urcară d-asupra, începură toţi buciumii, mari şi mici (ăi mari de alamă şi ăi mici de lemn), începură a trâmbiţa groaznic, de te lua fiori, din creştet până în tălpi, parcă ar fi fost trâmbiţele arhanghelilor la a doua Înviere.

Şi la sunetul buciumilor răspunseră văile şi dealurile cele găunoase şi auziră cei din Romula şi din Jidava şi înţeleseră că s-apropie Messia-Negru, Mirele Libertăţii, ce venea cu dreptatea şi cu frăţia. Şi ieşiră bătrânii şi muierile şi copiii cu lumini de seu şi de mesteacăn, întru întâmpinarea Domnului, ca fetele cele înţelepte cu candelele aprinse, bucurându-se şi strigând: „Osana celui ce vine întru numele Domnului! Binecuvântat fie numele lui Negru, ce vine cu pacea şi bucuria!". Şi a zis Radu Negru să treacă muierile cu bătrânii şi cu copiii pe dealul de d-asupra bisericii de la Apa Sărată (unde a fost ocna de sare), ca să fie la adăpost şi asigurare în timpul luptei.

Şi românii romuleni la vuetul malurilor ce răsunau de sunetul buciumilor şi al strigătelor, apucară unii securea[1], alţii coasa, alţii toroipanul (care ia foc pe dată), alţii chiar armele păgânilor, care se treziră, unii în sângele lor, alţii în urletul clopotelor, ş-alţii în ţipetele ucişilor şi ucigătorilor. Păgânii pierdură minţile, ş-ameţiră şi începură a se omorî ei dintre ei.

– Retevei de tei! striga oşteanul de câte ori ridica securea, parul ori lancea, ca să dea.

– Mirişte de mei! răspundea romuleanul, oprind lovirea şi trecând în partea românilor.

– Dă, de moarte, frate!

– Nici bâta mea, nici carnea mea!

– Să nu scape picior de tătar! striga Negru ca un leu din mijlocul luptei.

Şi nu ţinu mult lupta: că românu e leu la prima furie (în urmă se cam înmoae) şi zmeu e la sfârşit. De aceea zice şi turcu: „Dă-mi, Doamne, gândul românilor ăl dupe urmă!”. Strămoşii noştri când se vedeau înfrânţi, atunci se înflăcărau şi se întărâtau mai rău; şi smulgeau biruinţa din gheara vrăjmaşului.

Iar câţiva din păgâni se strecuraseră ca şoarecii plouaţi printre grindina ciomegelor şi o luau la sănătoasa! Aveau cai arăpeşti care întrec vântul la iuţeală. Şi alergară să dea de ştire celor de-o lege şi d-un sânge cu ei în drumul[2] dintre Romula şi Curtea de Argeş (unde se zice c-ar fi fost curte[3] şi mai din vechime); iar mai ales mai marelui tătărăsc d-aci, unul din capii păgânilor, care, spăimântat şi plin de jafuri adunate după învăţul lor, se ridică iute şi se trase la vale, spre Dunăre, cu avuţiile lui. Şi înţelegând şi românii de peste Olt, ce erau şoptiţi de Negru, le ieşiră înainte şi mult omor făcură şi ei păgânilor.

Şi românii curgeau din toate părţile, adunându-se ca puii de găină subt aripile cloşcii. Şi s-au făcut cete mari de români şi lăsându-se ca şivoaele munţilor din vârful plaiurilor în jos pe albia

---

[1] Cu care erau mai siguri decât cu puşca, ce se inventă în secolul XIV (1346).

[2] Pe Bughea, pe Bratia, pe Râul Doamnei, pe Vâlsan.

[3] Rezidenţa dacilor în Mediul-Ev.

pâraielor ş-a gârlelor, luară la goană neamul tătărăsc. Şi p-ăi încuibaţi prin sate şi cetăţi îi scoaseră la câmp luciu, ca bătăiaşii pe lup şi pe urs la poiana linsă. Şi putem zice că mai mult Dumnezeu i-a bătut decât românul. Şi s-au tras toţi spre Krim (Crimeea) şi s-au aşezat acolo, de unde, de multe ori ieşind, bântuiau aceste ţări, care nu puţin sânge d-al lor au băut şi ele.

La mulţime de tătari le-au rămas oasele în ţară; şi să ştii de la mine, desigur (că o ştiu şi eu de la moşi, de la strămoşi), câte movile mari şi mici vezi prin Oltenia Mică, mai cu seamă, toate sunt morminte de tătari; că niciun soi de barbari nu fu aşa spurcat ca hunu şi tătaru; că pe unde trecea, trecea pârjolul. Trei ani, spun bătrânii, fu Ţara Daciei toată şi Ţara Ungurească (afară de creasta Carpaţilor) un pustiu nemărginit, un mormânt îngrozitor. Ce mai vrei? Dacă a rămas şi zicătoarea: „De, că nu dau tătarii!”[1]

Şi aşa, ca să închei, când răsărea soarele după muşcele, steagul românesc cu feţele curcubeului fâlfâia pe creasta Jidavei şi pe ferestrele bisericilor din Romula”.[2]

Câmpulungul la 1215

Istoria zice (d-nii Aaron, Bălcescu, Laurian ş.c.l.) că Negru Voievod a descălicat în Câmpulung la 6798 (1290). Inscripţia mănăstirii din Câmpulung zice: „S-a zidit întâiaşi dată, din descălicătoarea ţării de răposatul Radu Negru, când a fost cursul anilor de la Adam 6723 (1215).”

---

[1] Istoria susţine tradiţia. Vezi *Temissiana* de dl. Laurian, tom 5, fila 240.

[2] Bătrânul Aninoşanu a dotat *Magazinul istoric* cu cronicele vornicului Ureche ş-ale lui Miron Costin, împrumutate d-lui Brezoianu ce le-a dat d-lui Laurian a le imprima. Mai jos dă şi alte documente istorice, interesante, dintre care o cronologie a prinţilor din România, regulată după hrisoave autentice, de un unchi al numitului. Cartea de liturghie, de care vorbeşte dl. Bolliac în *Itinerarul* său (*Curierul românesc*, 1845, nr. 86), comunicată de dl. N. Rosetti, este tot proprietate a bătrânului Aninoşanu, date toate d-lui Brezoianu, care le-a dat redacţiei ca din partea a dumnealui...

Care din aste două descălicări e cea adevărată? Cea de la 1290 ori cea de la 1215? Una e luată după hrisove, alta după inscripţii: care din două merită a fi autoritate istorică?

Romanii, în lipsă de tipar, înscriau istoria lor pe monumente: pe coloane de marmură sau de bronz, pe table de piatră sau de aramă. Românii, ca copii ai romanilor, au moştenit de la bunii lor şi cap, şi minte, şi ochi de acvilă, şi inimă, şi sânge, şi carne, şi braţ, şi costume, şi limbă, şi tot; au moştenit dar şi înscrierea faptelor celor mari şi virtuoase pe table de piatră sau pe stâlpi de lemn. Românii însă, ca creştini, înscriau pe cruci şi pe biserici faptele lor, patriotice sau evangelice. Bătăliile lui Traian cu dacii sunt scrise pe coloanele de marmură din piaţa Romei. Patriotismul lui Brutus, eroismul lui Scipion şi devotamentul lui Scevola s-au înscris pe piedestalul statuelor lor. Bătăliile lui Ştefan al Moldovei s-au înscris pe patruzeci de biserici, presărate pe toată surfaţa patriei sale. Bătălia de la Călugăreni, s-a scris pe o cruce mare de piatră, înălţată chiar pe câmpul luptei. Monastirea de la Curtea de Argeş este un sublim şi nemuritor monument, înălţat d-un suflet creştin spre gloria creştinismului, şi de mâini de români în gloria românismului.

Aşadar, înscrisul după piedestalul monumentului sacru, numit biserica lui Negru-Vodă din Câmpulung, este mai pozitiv decât spusa cronicarilor, care au scris şi ei după spusele altora, şi, cei mai mulţi, fără o cercetare critică; prin urmare, e mai istorică, mai dreaptă data descălicării de la 1215, decât cea de la 1290.

Comparând tradiţiile cu inscripţia sus numită, şi cu *Cronica anonimului ungur*, de care vorbeşte şi istoricul Klain, conchidem cu dl. Maiorescu: „Descălicarea lui Negru-Vodă a fost la 1215, nu la 1290; şi când n-aş avea altă probă, înscrisul monastirii lui Matei Bassarab din Câmpulung este un document viu."

Însă nici 1290 nu e de lepădat: în diplomele Câmpulungului (hrisoavele oraşului) aflăm că Negru Voievod a întărit drepturile şi privilegiile cele vechi ale Câmpulungului la 6800 (1292), la doi ani după descălicarea sa în Câmpulung. Fiindcă însă acelaşi Negru

n-a putut fi totodată şi la 1215 şi la 1290[1], urmează că au fost doi Negri; şi fiindcă în actele publice ale dacilor, români din Dacia Traiană, figura numai numele princiar (precum Gladiu, Bucur, Ioan, Gelu, Mariot etc.), cu toată siguranţa putem conchide că Negru de la 1290 este fiul lui Negru de la 1215, şi că amândoi au descălicat în Câmpulung la două diferite epoce, întrerupte de barbari. Biserica dar e făcută de Negru I la 1215, când Câmpulungul era un sat, atârnat de Romula, ca azi Bughea de Câmpulung, sub numire de subt-urbii (mahala[2]); iar oraşul fondat la 1290, de Negru II, după curăţirea ţării de tătari şi întemeierea noului principat al României, format din Oltenia Mare şi Oltenia Mică.

Spre încredinţarea celor zise, punem faţă în faţă istoria cu tradiţia, pe dl. Maiorescu cu tata Aninoşanu:

Domnul Maiorescu zice: „După contrazicerile ce am aflat între hrisoavele Ţării Româneşti (*Foaia minţii*, 1842, nr. 42), şi, de multe ori, chiar între hrisoavele aceluiaşi domn, mă ţin tare de inscripţia mănăstirii din Câmpulung (1215). Chiar de s-ar găsi vrun hrisov de la Matei Basarab cu alt an, acela e smintit şi trebuie îndreptat după înscrisul de la Câmpulung cu data 1215!”

„Colonizarea României, Mari şi Mici, de români coborâţi din vârful Carpaţilor, urma în măsura în care scădem numărul cumanilor, parte prin rezbelele cu Constantinopolul, parte cu Ungaria, parte cu strecurarea lor în Ungaria şi Ardeal”.

„Domnii Făgăraşului şi ai Omlaşului, români din familia Negru, încă dupe la sfârşitul veacului XII, îşi întinseră puterea pe sub poalele Carpaţilor în Ţara Românească, cum o dovedeşte şi inscripţia monasterii din Câmpulung.”

---

[1] Căci fiind de 25 ani când a făcut biserica şi murind la 1314, a trebuit să vieţuiască 121 de ani.

[2] Roma, fiind aşezată pe dealuri, de unde fu numită Septemcolis (şapte culmi: Palatin, Capitolin, Quirinal, Celio, Esquilin, Viminal şi Aventin). Mahalalele veneau subt oraş şi fiindcă oraş în latineşte se zice urbe, mahalaua era subt urbe, de unde subt-urbii. Dacă nu zic urbele Câmpulungului, în astă scriere este ca să fiu mai înţeles; ş-apoi oraş să nu derive mai mult de la *oros*, *ornos* (vedere, panoramă) decât de la ungurescul *oraş*?

„Domnia aceasta a Negrilor, până la venirea tătarilor, nu s-a întins de la poalele munţilor înainte; iar după întoarcerea tătarilor şi desăvârşita cădere a puterii cumanilor, s-a lăţit cu încetul domnia aceasta, până ce un alt Negru a adus prinţipatul sub a sa putere, către capătul secolului XIII (1290).”

Aceasta e istoria; şi când istoria e scrisă de Maioreşti şi Lauriani, Bălceşti şi Răduleşti, istoria aceea face autoritate, ca evanghelul, căci uneşte cele două condiţii esenţiale ale autorităţii: logica şi capacitatea.

*

Să ascultăm acum şi tradiţia.

La leatul 1236, zice bătrânul Aninoşanu, viind Batie cu tătarii, şi intrând în Ţara Românească şi Moldova, după ce stropmise (devastase) Rusiile, Lehia şi alte ţări ce ereau în calea lor, a năvălit şi în Ungaria, de unde craiul ungurilor a fugit la Dalmaţia, rugând ferbinte pe domnul muntenesc şi pe cel moldovenesc ca să alerge iute în ajutorul Ungariei, făgăduindu-le cinste (onoare) şi avuţie destulă.

Aceştia erau două ramure din tulpina Negrilor: veri buni din aceeaşi familie. Căci, cată a şti, înainte de 1290, Moldova şi România nu erau ce sunt azi. Cam dupe la 1300 încoa, după Hristos, Ţara Moldovei, cu scaunul la Maramureş, cuprindea Moldova de azi, Basarabia, Banatul şi Bucovina, spre miazănoapte, iar Ţara Românească era România Mare şi Mică şi Ardealul, cu scaunul la Făgăraş, spre miazăzi. De la 1200 încoa, s-a împărţit Dacia veche (Traiană) în trei mari părţi, după poziţia firească a Carpaţilor, ce sunt în mijlocul Daciei: Transilvania, spre apus de Carpaţi, şi Moldavia cu România spre răsărit[1].

Aşadar, tata lui Radu Negru şi tata lui Dragoş se retraseră iar la scaunele lor cele vechi, la Făgăraş şi la Maramureş (Termopilele Daciei vechi) dimpreună cu oştenii, cu nobilimea şi cu orăşenimea cea de frunte: căci, cum am mai zis, plugarul niciodată nu s-a îndurat el să-şi năpustească căminul, holda şi biserica; şi să triere,

---

[1] Vezi: *Almanahul Statului* din 1837, p. 164, însă împărţirea Daciei Traiane după scriitorii din Mediul-Ev e mai dreaptă şi mai naturală. Vezi: *Introducerea* noastră.

fără căpătâi, prin ale poene ale plaiurilor, şi prin ale găuri ale colţilor, unde nu e loc de arat şi unde ar fi murit de foame cu uncheşii, cu muerile şi cu copiii. Rămase, bietul ţăran, rămase lipit de coliba unde se născuse, de holda îngrăşată cu sudoarea frunţii lui, şi lângă moaştele sfinţilor căzuţi pentru cruce, şi lângă ţărâna moşilor ce muriseră pentru limbă şi patrie!

Iar românii, retraşi în munţi, ţinură bărbăteşte, pe la toate gurele Daciei, să nu răzbească tătarii. Şi erau şi cuţo-vlahi[1] cu dânşii: căci şi mai înainte de Asan, şi după Asan, românii missieni au fost un trup ş-un suflet cu românii de dincoa de Dunăre, la toate păsurile lor; astfel, cum gândeşti dumneata că s-ar fi păstrat până azi şi neamul românesc şi limba românească! Hei! fătu-meu! Dacă şi după 1290 românii ar fi fost uniţi şi înfrăţiţi ca 'nainte de 1290, românii n-ar fi azi ceea ce sunt!

Şi vitejeşte luptându-se românii, la gurele Daciei, au împins pe tătari, care n-au putut răzbi prin nicio strâmtoare, căci numai cu bolovani îi piseţeau moşii noştri pe barbari.

Aceasta ţinu aşa până când s-a rănit mai-marele tătarilor, care, de ruşine, a scos vorbă afară că e bolnav şi că-l cheamă nepotu-său în Asia Mică, unde se luptă cu turcii. Şi aşa, năpustindu-şi el oastea, tătarii se risipiră şi periră."

– Va să zică, după ideea dumitale, tătarii nu călcară pe pământul Ungariei de loc?

– Ba or fi intrat, că dl. Laurian nu minte când zice în *Temisiana*[2] că, în curs de trei ani, tătarii prefăcură regatul unguresc într-un pustiu, însă nu intrară pe unde se ţineau românii la strâmtori, ferească Dumnezeu!

– Cum dar?

– Cu vânzarea cumanilor: căci pe cumani îi împărţise Bela IV, riga ungurilor, prin deosebite locuri ale regatului, ca să nu mai facă tulburări, ca mai nainte. Cumanii dar, de răutate şi de răzbunare, arătară tătarilor poteci ascunse prin ale plaiuri ale Ardealului, prin locuri tainice, nu prin ţinuturile Făgăraşului şi

---

[1] Vezi în *Istoria românilor* de Petru Maior cauza de ce bizantinii numiră pe românii missieni cuţo-vlahi, cap. 14 şi 15.
[2] *Magazin istoric,* tom 5, p. 240.

Maramureşului, unde Negru şi Dragoşii apărau cu viaţa limba şi naţionalitatea românească.

– Aşa e, moşule. Tot dl. Laurian, mai la vale (pag. 24l) zice: „Vestea se dusese că cumanii ar fi chemat în ţară pe tătari; şi Bella IV, populând Ungaria, pustiită de tătari, de lupi, de foamete, de ciumă ori de locuste, se numi în viitor regele Cumaniei (rex Cumaniae), cu o vanitate adevărat ungurească.

– Ce te prinde aşa mirare de ungur că e mândru? Nu e el nepotul hunului, care a întrecut pe tătar la răutate şi la cerbicie?... Nu că sunt român, dar, uite, adevărul spui: românul e inimă nobilă, ales pe viţă, pe sământă!

Citeşte *Istoria* lui cu luare-aminte, şi vei vedea că, de la urmaşul lui Traian încoa, românu a fost mucenic! Ca pe Hristos pe cruce, toţi l-au lovit cu palma peste obraz, toţi au împuns coasta lui cu suliţa, toţi l-au adăpat cu fiere şi cu oţet; şi el a răbdat, şi-a plecat capul, şi a zis: „Iartă-le lor, Părinte, că nu ştiu ce fac!"

Dar să venim la Negru voievod, Radu Negru, când a trecut tată-său în Făgăraş, la 1236, nu de hatârul lui Bella IV, ci de nevoie, căci trebuia să păstreze Capul şi Braţul[1], şi el să mântuiască Inima[2]. Radu Negru era copil, dar tot ţinea minte câte ceva de la oraşul naşterii sale; şi dorul ţării e lucru mare, fătul meu!

Cu toată dragostea părintească ce i-o arăta riga ungurilor (căci îl făcuse ginere), şi cu toate averile şi titlurile cu care-l încărcase, însă tot mai greu atârna dorul ţării lui. Deci, şi-a strămutat scaunul din Făgăraş la Câmpulung.

– Stai puţin, moşule, cine a făcut biserica domnească a lui Negru din Câmpulung? Negru I ori Negru II? La 1215 ori la 1290?

– Fiindcă înscrisul monastirii noastre este mai sigur şi mai adevărat decât toate cele scrise şi auzite, închei: biserica e făcută de tata lui Negru la 1215, când a trecut el în ţară. El a îngenunchiat aci şi, mulţumind Domnului că l-a învrednicit să se mai întoarcă o dată la vetrele strămoşeşti, a făgăduit Mamii Domnului să-i înalţe, pe locul ăla, casă de rugăciune, spre aducere-i aminte a strămutării scaunului din Făgăraş în Câmpulung.

---

[1] Aluziune la prinţul (nobleţea patriotică) şi la miliţia ţării.
[2] Aluziune la poporul român.

Tata lui Radu Negru pusese în gând strămutarea Romulei dupe lunca Grădiştei, pe câmpia lungă dintre Măţău şi Grui, voind s-o bage mai în munţi, spre mai bună asigurare, la Grădişte fiind prea supusă la toate vânturile. Însă după câţiva ani veniră şi tătarii. După încetarea furiei lor, parte se duseră d-unde au venit, încărcaţi de prăzi, parte rămaseră locului, cu căpetenii d-ale lor. Unul din copiii lor s-aşeză la Grădişte, în cetăţuia Jidava. Ei târâră după ei şi pe câmpulungeni, care se făcură iar romuleni; şi stătură astfel până la 1290, adică 54 de ani. Atunci veni şi Negru-Vodă Radu, care află biserica tată-său din Câmpulung dărâmată, şi el o prefăcea spre aducere- aminte; bătrânii dar, amestecară pe Negru I cu Negru II, cum s-amestecă şi ideile omului, când peste ele trec nuorii spiritului sau ai timpului. Îndestul că lupta de sub zidurile Jidavei s-a întâmplat, desigur; căci moşii mei o însemnaseră într-o condicuţă, ce a ars d-odată cu Aninoasa.

Atunci se mută, pentru a doua oară, Romula între Grui şi Măţău; şi aci rămase până azi, sub nume de Câmpulung, care odată era câmpie lungă,[1] coprinsă între dealuri, şi udată d-o gârliţă sau pârâu, care, cu timpul, prefăcându-se în râu furios, a prefăcut câmpia lungă şi verde într-un pront [sic] pietros şi nisipos: o tindă urâtă a unei case frumoase.

Streinii numiră Câmpulungul Dolgopolu, pe limba lor cea dulce ca merile pădureţe, şi armonioasă ca odorogitul carului neferecat pântre bolovani...

– Celelalte naţii numiră pe români vlahi, însă românii rămaseră tot români.

– Ei zic, ei aud. Câmpulungenii şi românii, şi ieri, şi azi, şi mâine, ş-au zis, îşi zic şi-şi vor zice câmpulungeni şi români.

– Numai să se nevoiască şi unii şi alţii a se face demni de bunii lor, altfel, fie măcar viţă de angeli d-or avea fapte urâte sunt greci[2], nu români; şi demoni, nu angeli.

---

[1] Zice dl. Bolliac în *Itinerarul* său (*Curierul românesc*, 1845, nr. 85): „Câmpulungul e destul de lung, dar câmpie n-are deloc. Azi n-are, odată însă tot prundul şi poalele Gruiului au fost Câmpii-Lung”.

[2] Prin greci aci înţelegem lepra Fanarului, care încă se simte pe sufletul multor români.

– Aşadar Negru II, trecând din Făgăraş în Câmpulung, pentru cuvintele arătate, şi întemeind Câmpulungul, orândueşte în locu-i, la Făgăraş, pe un viteaz soţ de arme, Ugrinu, care rămase tot sub ascultarea lui Radu, cu condiţiile cu care şi banul Craiovei atârna de Negru.

Nu se ştie, desigur, dacă domnii Basarabi păstrară şi după Negru, dinpreună cu tituluşu, dreptul asupra Făgăraşului şi Olmaşului: „căci, cum zice dl. Bariţ, pentru al XIV-lea veac, avem, din parte-ne lacune mari în istoria Făgăraşului, care trebuie a se umplea...”

Iar în al XV-lea veac (1472), saşii câştigă de la regele Matias o diplomă de dar asupra Făgăraşului; însă nu sunt probe că l-au stăpânit[1]. De unde se înţelege că, şi dacă ar fi avut stăpânire asupra lui, toţi următorii lui Negru până la Mircea; de la acesta însă Basarabii rămaseră numai cu titlul, ce-l vedem figurând chiar în diplomele lui Matei Basarab (1633-1654).[2]

Iată şi tituluşu lui Negru voievod: „Întru Hr., Dumnezeul cel bun, credincios şi cel bun de cinste şi cel iubitor de Hr., şi singur biruitor, Io Radu Negru voievod, cu mila lui Dumnezeu, domn a toată Ţara Românească, lui herţeg (duce) al Olmaşului şi Făgăraşului.”[3]

– Ce însemnează, moşicule, acel Io, care figurează în toate actele domnilor români, de la 1290 la 1830?

– Asta e uşor de aflat pentru acela care citeşte cu luare aminte istoria patriei sale.

Acel Io va să zică Ioan şi prin el se înţelege numele lui Calo Ioan (Ioanniţiu), întemeietorul Împărăţiei bulgaro-române, din Dacia lui Aurelian, ce ţinu, când bine când rău, de la 1186 la 1300.[4]

---

[1] Familia Văcăreştilor şi până azi poartă marca Făgăraşului spre memoria domnirii lui odinioară (*Foaia minţii*, 1848, nr. 8).

[2] *Foaia minţii*, 1840, nr. 11.

[3] *Magazin istoric*, I, pag. 232.

[4] Cu toate că unirea românilor cu Bulgaria datează încă de la 865, când se şi creştinară aceştia, ceea ce fu cauza dezbinării papei de patriarhul, căci românii închinau mai mult spre Roma, cu anima lor, decât spre greci, intriganţi şi răi.

Ăst Ioan a împărăţit de la 1186 la 1210. El întinsese domnia lui şi peste Moldo-România, tot cu condiţiile cu care Negru stăpâni la 1290 banatul Craiovei. În Oltenia Mare era duce sau căpitan p-atunci tata lui Negru. După moartea lui Calo Ioan, acesta rămase neatârnat: căci urmaşii lui Ioanniţiu fură mai toţi nişte nevrednici urmaşi ai marelui şi înţeleptului împărat Calo Ioan, care a lustruit numele de român. După moartea lui Calo Ioan, împărăţia şovăi şi merse şovăind până la Baizet Sultanul, care a subjugat-o, şi la 1392 s-a dărâmat de tot.

Deci, după întemeierea principatelor, domnii moldo-români, spre aducere-aminte a protectorului şi marelui împărat Calo Ioan (Ioan cel frumos cu chipul şi cu sufletul), pe care însuşi papa Innochentie III îl încoronase de împărat pentru vitezia lui, iar românii îl numiseră Solomon al lor pentru înţelepciunea lui, Negrii şi Dragoşii, spre pomenirea faptelor creştineşti şi româneşti ale strălucitului lor moş, au păstrat gloriosul său nume în capul titlurilor de la hrisoave şi al înscriselor de la biserice.[1]

---

[1] Sau poate titlul de Io derivă de la ducii Daciei Orientale (Moldavia şi Basarabia), care se prenumeau, cum am arătat în *Introducere*, Ioani sau Bogdani. Orişicum, originea lui Io e română. Dar de ce Io şi nu Ioan? căci limba latină, suplinită de cea greacă încă din timpul lui Marcus Aurelius, figura ca limbă a curţii până la Diocleţian, când se primi oficialmente. Subt Iulian limba greacă se întronă, crezându-se, împreună cu filosofia greacă, singura demnă de imperatori. Numai jurisconsulţii mai vorbeau şi scriau latineşte. Cu toată stăruirea lui Justinian ş-a sapienţilor contimporani, limba romană căzu, se înghiţi de cea greacă.
Astfel, limba română din ambele Dacii primi influenţa limbilor greacă şi slavonă, prin îndoitul jug al puterii şi al bisericii. Iată de ce limba românilor traiani e plină de slavonisme şi a românilor aurelieni de grecisme. Sceptrul bulgar se sfărâmă de cumani, iar limba slavonă încă nu.

PARTEA I

Tiranii trec, patria rămâne.
(Florian)

CAPITOLUL I

ROMÂNII, SCHEIENII, SASO-UNGURII

În ăst capitol vom da o idee repede de istoria românilor, scheienilor şi catolicilor din Câmpulung: trei elemente primitive ale populaţiei câmpulungene. Şi începem întâi cu românii, care sunt tulpina arborului câmpulungean, ale cărui rădăcini sunt romanii, şi vârfurile rădăcinilor, pelasghi, moşi ai dacilor, ai spartanilor şi-ai romanilor. Scheienii sunt ramura cea mai groasă a arborului nostru, ale cărui rămurele sunt măluşanii, bughenii ş.c.l. Ungurul şi sasul, sârbul şi grecul, sunt ramure altoite ale arborului. Grădinarii ăstui arbore au fost Negrii, Mircii, Matei Basarab, Brâncoveanu, Grigore Ghica.

Românii

Românii sunt copii ai romanilor şi nepoţi ai dacilor; prin urmare, istoria românilor este istoria Daciei şi a Romei. Arătăm, în trecere, pentru luminarea istoriei noastre, că Dacia veche avea de margini Marea Neagră spre răsărit, Dunărea spre miazăzi, Tisa spre apus şi Carpaţii spre miazănoapte; cuprindea dar în cercul ei România, Moldova, Basarabia, Banatul, Bucovina, Transilvania şi parte din Ungaria despre răsărit până în Tisa.Ţara aceasta se numi Dacia de la locuitorii ei daci, care însemnează oameni ţepeni şi vitezi. Dacii sunt nepoţi ai pelasghilor, primii locuitori ai Elladei. Caracterul, religia, clima, poziţia topografică, instituţiile, totul contribui a face din Dacia o naţie tare şi liberă, neatârnată şi fericită. Regii lor, în număr de şapte[1], apărară instituţiile şi vetrele strămoşeşti cu preţul sângelui lor, după cum şi moşii lor

[1] Sarmis (330 î.H.), Dromihete (283), Orole (180), Coti (168), Burebista (61), Cotizo (46 d.H.), Decebal (89).

(pelasghii, părinţii lacedemonilor şi ai romanilor) căpătară aste locuri şi le conservară tot cu preţul sângelui şi al sudorilor lor.

Ca să cunoaştem mai bine eroismul şi civilizaţia dacilor lăsăm să vorbească faptele singure, mult mai elocvente decât vorbele. Muierile dacilor luau parte la luptele pentru independenţă, le vedeai în fruntea oştii, îmbărbătând pe fricoşi şi înflăcărând pe inimoşi. La 180 d.H., învingându-se dacii de către bastarni, Orole, regele lor, legiui, spre pedeapsă, ca soldaţii să doarmă cu capul la picioare şi să fie supuşi întru toate muerilor lor, până vor spăla ruşinea... Peste puţin o spălară în sângele romanilor.

Dromihet, al doilea rege al dacilor, prinde viu pe Lisimach, regele Traciei: Lisimach propune răscumpărarea sa cu condiţia greutăţii aorului; învingătorul îl liberează fără niciun ban, pe el şi pe toţi prinşii. Care erou azi face astfel?

În curs de trei secoli aproape, dacii mereu se luptă cu romanii, şi mai totdeauna sunt învingători, căci se luptau pentru neatârnarea patriei lor sau pentru recăpătarea drepturilor perdute ale fraţilor şi verilor lor (geţi şi sarmaţi). Împăraţii Domiţian şi Nerva fură tributari dacilor; abia Traian, în două rânduri, şi cu lupte foarte sângeroase, putu înfrânge pe daci. Decebal se ucide singur, ca să nu fie târât la carul triumfătorului. De atunci Dacia veche se numi Dacia Traiană.

*

Fiindcă ţara se deşertase de daci, parte ucişi în luptele de cinci ani cu romanii, parte sinucişi, parte fugiţi la fraţii lor sarmaţi, Traian o populează cu colonii adunate din tot Imperiul Roman, mai ales din Italia, Galia şi Spania; probă: limba, costumele, datinele, ce le află cineva mai aceleaşi la aste trei naţii.

Una din coloniile din Italia (poate chiar din Roma), descălică la Grădişte şi fundă municipiul Romula.[1] Sub Sever[2], Caracalla[3], şi alţi împăraţi, mai veniră colonii romane în Dacia; loc era mult şi braţe puţine. Apoi, de tirania patricilor (bogaţilor), multă sărăcime

[1] Una din cele dintâi colonii din sânul Romei descălică la Romanaţi *(Roma nati,* născuţi în Roma).
[2] Care făcu Severinu.
[3] Care făcu Caracalu.

du prin Italia şi alte părţi, murind de foame, alergă cu grămada în Dacia, ca cerbul gonit de vânători, la izvoarele munţilor.

Bătăliile lui Traian cu Decebal se săpară pe o coloană mare de marmură, ce senatul o înălţă în piaţa Romei, spre gloria eroului ş-a armelor romane. Dacii dupe coloana traiană seamănă ca două picături de apă cu românii de azi ai Carpaţilor: figuri bărboase, părul lăsat pe umeri (chica), ca coama leului, cămaşă de pânză groasă, desfăcută la pept şi strânsă pe mijloc cu o curea, cioareci strâmţi de lână, un securel atârnat de brâu, o piele de oaie aruncată pe umărul stâng, opinci şi nojiţe la picioare, în cap căciulă ţurcănească (bonetul frigian), pusă cam p-o ureche, şi un aer de nepăsare şi de bărbăţie. Capul lui Brutus pe umerii lui Ercul: ochi de acvilă şi braţ de leu.[1]

Pe stindarda dacilor figura sfinxul grecesc, aripe şi cap de acvilă, peptul de femee şi cornul de leu.[2] Pe stindarda romanilor figura vulturul cu aripele destinse, şi închis într-un cerc. Sfinxul e simbolul libertăţii, al eroismului, al geniului. Vulturul e emblema tiraniei, a lăcomiei, a sclaviei.

Coloniştii romani din Dacia împărţiră pământul cuprins cu sabia în părticele d-o potrivă, după datina veche a romanilor. În curs de ani 168 (106-274) Dacia se umplu cu şaptezeci şi mai bine de cetăţi, cu şosele, cu drumuri, cu fântâni, cu apeducte, cu saline şi cu mine de aor, de argint, de pucioasă, de fer, de aramă ş.c.l. scoase din Carpaţi. Dacia se înfrumuseţă foarte iute şi bine, atât pentru bunurile ei care atrăgeau oameni din toate unghiurile Imperiului Roman, cât şi pentru drepturile ei cele multe şi frumoase, de care se bucurau colonii Daciei (provinţie favorită a Cezarului şi a senatului). De aceea şi cele două flagele (bice cereşti) ce rodeau imperiul, şi-i săpară căderea (sclavia şi marea proprietate) nu se stricurară în Dacia decât subt împăraţii cei slabi ori despoţi, sub care patricii (nobilii) îşi jucau calul după plăcere.[3]

Ca în Italia şi Galia, şi în celelalte provincii romane, patricii şi avuţii (bancherii şi funcţionarii), cu legile cele viţioase, cu

[1] Vezi: *Almanahul Statului* din 1811, f. 160.
[2] *Foaia minţii*, 1846, nr. 46.
[3] Michelet.

dreptul celui mai tare, absorbiră proprietăţile cele mici, închegându-le în proprietăţi mari. Astfel omul, până la Hristos proprietatea omului, deveni dupã.Hristos proprietatea pământului; oamenii liberi ajunseră sclavi. Ei fugeau din Italia de neavere şi de apăsare, şi aflau în Dacia tot lipsă, tot fearele şi sclavia!

Pentru fericirea colonilor, barbarii se arătară la porţile Romei (la marginile Daciei): Dacia era pentru Roma ceea ce e azi Sevastopolul şi Cronştadul pentru Rusia.

Colonii romani, uniţi cu dacii expatriaţi, şi cu sarmaţii şi goţii, ridică steagul de revoltă subt Aurelian (274). Oştenii lui Aurelian se încearcă a înăbuşi revolta, însă creştinii alungă pe păgâni, ţăranul bate pe nobili, libertatea triumfã despre tiranie. Aurelian fuge cu legioanele peste Dunăre şi după el vin toţi despoţii, mari şi mici, mireni şi popi, bancheri şi politici.

Aşadar dacii şi romanii (ţărani) rămaseră domni peste părţile lor de pământ şi goţii le respectară drepturile şi privilegiile, căci barbarii pentru fericirea strămoşilor noştri dispreţuiau agricultura.[1]

Soarta Daciei Traiane, de la 274 la 1200, am arătat-o în *Introducerea* acestei *Istorii*.

Scheienii

Istoria zice[2] cum colonii aduşi de Traian în Dacia au dat peste un fel de barbari numiţi iazires, de neam sarmatic. Ei se numeau de către Ptolemeu *metanasti*[3], de la vorba elenă „meteresos" (expatriat, pribeag). Tablele neutingeriane îi numesc pentru aceasta şi *sarmatae vagi* (sarmaţi pribegi, călători, vagabonzi). Iazigii veniră de la râul Meotis şi se aşezară între Istru şi Tisa, după ideea lui Ptolemeu şi a lui Ovidie[4]. Ăşti sarmaţi iazigi fãceau dese incursiuni în Imperiul Roman şi Marcu Aureliu (173) îi bătu înfricoşat, încât ei singuri cerură pacea. Împăratul-filosof le-o acordă, cu condiţia însă d-a se depărta de Dunăre la o distanţă

---

[1] „Nemo apud eos arat, nec stivam alquando contigit". (Amian Marcelinu)
[2] Petru Maior, cap. IX, paragraf 1, pag. 177, 183.
[3] Kart. III, cap. 7.
[4] Poet roman exilat în Dacia.

îndoită d-a cvarzilor şi a marcomanilor, adică de 76 stadii[1]; ci ei rămaseră pe loc, în cuibul lor.

În secolul IV d.H., sciţii declară rezbel sarmaţilor iazigi şi aceştia armează pe sclavii lor şi-i trimit să se lupte în locul lor cu sciţii. Sclavii se bat, nu însă ca sclavi, ci ca liberi, ca oameni ce-şi apără proprietăţile. Sciţii sunt bătuţi şi împinşi în cuibul lor, iar învingătorii sclavi întorc armele triumfătoare asupra domnilor lor şi-i gonesc după moşiile lor. Nobilii sarmaţi cer ajutorul romanilor şi împăratul Constanţie, fiul lui Constandin cel Mare (358), îi bate şi-i umileşte. După 24 de ani de expatriare, nobilii sarmaţi se întoarnă la moşiile lor, iar sclavilor, ca să-i împace, li se dau locuri în vecinătatea domnilor lor (între Tisa şi Dunăre).

Nu trece mult şi sclavii se revoltă a doua oară, tot sub Constanţie. Acesta trimite la dânşii doi ofiţeri mari a-i întreba cauza revoltei lor d-a doua oară şi cu deplină putere a le îndulci amara soartă. Sclavii răspund că locurile de locuit nu le ajung şi cer locuri largi în sânul imperiului, pentru care vor plăti tribut Romei, însă, mai adaugă ei, vrem să ne înţelegem noi singuri, d-a dreptul, cu împăratul, altfel nu se face nimic. Împăratul primeşte şi sclavii trec toţi Dunărea, la Acimincum (Petruvaradin), unde era tabăra lui Constanţie.

Pe când parte din capii sclavilor negociau cu împăratul, răsună deodată cuvântul „marha”, care în limba sarmatică însemnează rezbel. La semnalul acesta, sclavii ridică stindarda de revoltă, începură a striga toţi „marha”[2] şi se reped asupra cortului imperial. Constanţie abia scăpă cu fuga, fiind dator viaţa iuţimii unui cal ce se întâmplă p-aproape. Sclavii, după un scurt măcel, puseră mâna pe scaunul şi pe patul de aor ale împăratului. O luptă crâncenă se începe atunci între oastea romană şi oastea sclavă şi vulturii legioanelor Romei sfărâmă şi risipesc pe rebeli.

---

[1] Mai mult de două mile nemţeşti.

[2] Sclavii aceştia erau sământă de slavi: căci vorba *marha* (război) în limba slavonă se zice *maxa* şi însemnează *moarte*. Într-adevăr, ce alt e *răsbelul* decât o măcelărire cu grămadă? Dă pe moarte! strigă românul în luptele lui de naţionalitate şi independenţă. *Marha! Marha!* strigă slavonul în rezbelele lui devastatoare şi barbare.

Amian Marcelinu, care descrie rezbelul acesta al sclavilor cu sarmaţii şi cu romanii, nu ne spune locul unde se retraseră ei după înfrângerea lor la Acimincum. Doi secoli aproape nu se mai aude de numele lor. Abia în secolul VI (500-600) ei scot capul la lumină, însă, d-astă dată sub numele de slavi, lepădaseră pe „c" de la „sclavi", şi din „sclavi" (robi) se făcură „slavi" (slăviţi), dându-şi astfel o origină ilustră.

Fapta asta curagioasă, a doua în istoria Romei, după a lui Spartacus, a fost frumoasă şi ar fi fost glorioasă, ca a eroului tracian, dacă n-ar fi fost întinată prin fapta mişelească de la Acimincum. Dar să credem oare spusele lui Marcelinus?

Trecerea lui Aurelian peste Dunăre (la 274) ne-a făcut a nu mai pune aşa mare crezământ pe istoricii romani, ieşiţi toţi din sânul patricilor; politica lor cerea a înnegri asemenea acte de revoltă în nişte timpi critici ca ai lui Cicerone şi-ai lui Constanţie.

Ceea ce ne face, pe noi, care am studiat caracterul nepoţilor sclavilor sarmaţi (scheienii câmpulungeni), ceea ce ne face a pune crezământ pe fapta mârşavă de la Acimincum, este conduita cea mişelească a nepoţilor lor. Aceştia, mai în toate ocaziunile, se arătară demni de moşii lor, în ceea ce aceştia avură mai rău, precum vom vedea la locul lui; orice act de unire al scheienilor n-a răsuflat decât interesul mârşav, folosul a câţiva cu pierderea mulţimii.

D-o fi adevărată întâmplarea de la Acimincum, apoi atunci sclavii sarmaţi sunt înfieraţi de istorie cu titlu de laşi şi sclavi.[1] Naţiile ingrate nu merită a fi libere, ca şi indivizii despoţi sau târâtori, vermi sau lipitori. Nici Lucifer n-a meritat empireul pentru orgoliul său, rădăcina tuturor relelor şi a mizeriilor omeneşti!

„Pe umiliţi înălţa-voi şi pe mândri umili-voi", zice Dumnezeu, prin gura profeţilor lui. Tu dar, o, patria mea, vei fi înălţată, căci destul fost-ai umilită!

Două sute de ani sclavii rătăcesc, ca turmele de lupi, prin deşertele Rusiei de miază-zi, şi prin bălţile şi pădurile Mării

[1] Italienii şi românii, copii buni ai romanilor, prefăcură pe latinescul „sclavi", unii în „schiavi", alţii în „schiai", de unde scheieni.

Negre[1]. În suta a şasea, ies la lumină şi încep a inunda Imperiul Bizantin, de unde, puindu-se pe goană de românii macedoneni (ce se ocupau cu păstoria în suta XI şi XII d.H.), se aşezară după Carpaţi, unde-i află şi istoricul rus Nestor. În suta a opta, zice Iosif Bencheo, sclavii (sub nume de ruşi sau ruteni sau slovaci)[2] ies din Rusia Albă şi cer locuri de locuit la împăraţii constantinopolitani. Aceştia-i primesc; şi bulgarii şi românii şi alte naţii le întind braţele şi, ca nişte creştini, împart cu ei moşiile lor. În suta a noua, înmulţindu-se ei foarte mult, se râspândesc în Dacia Traiană.

Despre epoca arătării lor în Dacia Traiană sunt felurite păreri; însă predomină a notarului lui Bela IV, regele Ungariei (1247), care vorbeşte astfel de ei:

„În suta IX (800-900) d.H., când au venit ungurii cu oaste în Ardeal, aflară acolo pe români, sub nume de vlahi sau vlasi, cu domnul lor Gelu, lângă care erau lipiţi şi sclavii sau schiaii".[3] Astfel aflară şi Negru I şi Negru II pe scheieni în Câmpulung, la 1215 şi la 1290.

Afară de tradiţie, vechimea cea mare a bisericii Marina, din scheiul câmpulungean (1215), încă e probă necontestată, ba încă, la 1215, Marina a trebuit să fie reparată pentru întâia oară, cel puţin.

Aşadar scheienii veniră în România, prin urmare în Câmpulung, pe la începutul secolului VIII sau IX, cel mult. Românii, care totdeauna au fost creştini cu numele şi cu fapta, văzând mizeria (ticăloşia) ăstor sclavi vagabonzi (fără căpătâi), ce umblau despu-

---

[1] Iordan, primul istoric ce a scris despre sclavi, zice: „Ei tot la munţi, la păduri şi la locuri băltoase trag cu aşezarea lor" *(Sclavini paludos sylvasque pro civitatibus habent)*. Observăm, în trecere, că suburbiul (mahalaua) Scheiul din Câmpulung este băltos de fel, fiind într-o vale apătoasă: până deunăzi fu înconjurat de păduri. Elementul scheianului, ca al şarpelui şi al broaştei, e lacul şi crângul, în fizic; în moral, lăcomia, răutatea şi intriga.

[2] Lorenty Surowieski zice că sarmaţii nu sunt slavoni şi nici nu pot fi: căci sarmaţii au perit din istorie d-odată cu Atilla; şi, în locul lor, se arată slovenii, veniţi din palude (mocirle) şi selbe (păduri). Safaric, profesor la Naisay, şi acum bibliotecar la Praga, probează aceasta, cu mai tari argumente.

[3] Petru Maior, cap. IX, S. I., 177-185.

ieţi ca lăeţii şi care trăiau ca lupii şi ca guşterii, prin codri şi bălţi, avură pietate de dânşii, mai întâi ca oameni, apoi ca creştini[1], şi le deteră spre locuinţă locul care-l cerură ei, adică valea unde sunt azi, numită după dânşii Scheiul. Timpul şi restimpul încuscriră pe români cu scheienii: se făcură atunci şi aceştia părtaşi la munţii şi moşia oraşului, la drepturile şi privilegiile moşnenilor câmpulungeni. Lectorul va vedea, la finitul scrierii noastre, dacă nepoţii nu seamănă cu moşii lor şi dacă scheienii nu merită şi azi la 1855 titlul de sclavi.

Catolicii

Prin catolici, câmpulungenii înţeleg saşi şi unguri, mai cu seamă, numiţi de plebe papişti sau papistaşi. Saşii sau saxonii[2] figurează în istorie, dimpreună cu anglii, la 455, sub capii lor Xengist şi Xorsa. Ei smulg Britania de la romani cu dreptul celui mai tare; pe de o parte romanii abandonaseră de mult astă provinţie depărtată, pe de alta, bătrânii bretoni avură imprudenţa a-i pofti la vetrele lor, şi oaspeţii deveniră domni. Saşii, după mai multe revolte şi învingeri, în Bretania şi în Galia (Anglia şi Franţa), şi după mai multe emigrări prin Europa, în secolul XII se arătară în Dacia Superioră (Transilvania) şi în 1143 făcură Braşovul. Ei dar aflară pe români în Transilvania (în Braşov), ca şi Scheenii pe români în Romula şi în Câmpulung; prin urmare, emigranţii sunt nişte coloni, nişte oaspeţi, iar nu concheranţi cu arma; prin urmare, saşii veniră cu traista în băţ şi cu stomacul lihnit... şi românul le dete, şi sasului şi scheianului, moşii de arat şi lemne de case, şi credit de negoţ.

Saşii şi ungurii aduşi de Negru voievod în Câmpulung la 1290 ocupară centrul cel luciu al oraşului,[3] formând corpul lui, ale căruia braţe erau scheienii şi românii. Scheienii ardeleni s-aşezară

---

[1] Schiaii se creştinaseră încă de la aşezarea lor în Dacia Aureliană şi în Tessalia şi cu îndoita influenţă a puterii şi a crucii.

[2] De viţă germană.

[3] Probă: afară de documentele Bărăţiei, sunt înscrisele de vânzare şi cumpărare ale proprietarilor din piaţă.

în Schei, iar românii transilvani[1] se lipiră lângă românii munteni[2], fiecare ramură lângă tulpina ei; Negru voievod făcu şi o biserică catolică[3] (în faţa bisericii făcute de tată-său) pentru soaţa lui Ana, fata regelui Vladislav IV al Ungariei.

Către 1410 Closterul se repară pentru întâia oară[4] şi la 1642, pentru a doua oară, dărâmat de cutremure şi de barbari. La 1714, Clostru [sic] se mută în piaţa oraşului, pe locul unde e azi, sub numire de monastire de monahi ai Sf. Francisc. Monastirea catolică din Câmpulung este dedicată Sântului Iacov Evanghelistul şi ţine de diocesul nicopolitan, provinţia bulgaro-română. La 1730, campanatorul (clopotniţa) şi curtea cimitirului, ce erau de lemn, se făcu de piatră de un Nicolae Wolf [5].

La 1737, arzând turcii monastirea lui Matei Basarab şi tot oraşul, arseră şi Bărăţia, care şezu ruinată vro 30 de ani aproape[6], până ce un egumen (Antonie Ciubin) a reparat-o; şi la 1760, iulie 10, s-a sanctionat. Cu repararea de la 1760, Bărăţia se mai micşoră, rămânând numai altarul drept biserică, cum arată murul despre grădina mormintelor.

Catolicii se înmulţiră în scurt timp, mulţumită protecţiei Doamnei Ana Negru, şi a doamnelor catolice ce stătură în urma ei pe tronul Negrilor şi al Mircilor. Chiar şi domnii greci îi protejară, dotând Bărăţia cu proprietăţi, cu drepturi şi privilegii.[7] Influenţa

---

[1] Adică români de dincolo de selbe (păduri).

[2] Dincoace de munţi (Carpaţi). De unde înţelegem că Dacia Superioară sub Decebal, huni, duci, ca şi sub Negri, era o selbă seculară, ce se încorona şi înstrâmta Carpaţii.

[3] Ale cărei ruine se văd şi azi, în grădina lui Căprăruş, proprietate a Bărăţiei, sub numele de Cloastăr, cum îi zic ţăranii. Fragmente de busturi şi de pietre cu inscripţii (şterse) există şi azi în zidul caselor vecinate.

[4] Să zice că de francezii bătuţi de turci la Nicopole (1395), de unde fugind şi adăpostindu-să în Câmpulung, repararară Clostru lui Negru II.

[5] Vezi inscripţia clopotniţei în curte, în faţa bisericii catolice.

[6] De la 1717-1760, în timpul ăsta oficiul divin (liturghia şi vespele sau privigherea) se serba într-o cameră largă a Bărăţiei din catul de sus.

[7] Vezi registrul cel mare al Bărăţiei, în care figurează diplomele domneşti şi darurile particularilor, cum şi procesele-verbale ale Bărăţiei cu vecinii ei.

Austriei în Principate, încă din secolul XVII, contribui nu puţin la înmulţirea şi influenţa catolicilor în România. În secolul XVIII şi la începutul secolului XIX, monastirile catolice erau nişte citadele ce adăposteau persoane şi proprietăţi şi protejau pe rebelii români; starostiile nemţeşti erau un stat în stat: o putere cu atât mai tare, cu cât se împuternicea Vulturul şi se întuneca Semiluna.

Protecţia domnească făcu a se înmulţi catolicii atâta de mult încât încă de la începutul secolului XV (1400-1500) populaţia saso-ungară mai egala pe cea scheiano-română. Prin influenţa doamnelor catolice[1] se introduse datina d-a se alege într-un an judeţul dintre scheeno-români şi într-alt an dintre saso-unguri[2]. Cu modul ăsta, catolicii începură a influenţa d-a dreptul în administraţia comunei câmpulungene.

Cu toate astea, pe la începutul secolului XVI (1517-1530) Luter ridică stindarda reformei, sub care se adună toţi sclavii despotismului papal. Reforma uşura Biserica de atâtea formalităţi deşarte, de atâtea prejudecăţi fatale, de atâtea disidemonii (idolatrii) biciuite de Hristos, de apostoli, de Părinţii cei mari ai bisericii! Ca puii flămânzi la chemarea cloşcii, astfel alergară catolicii sub drapelul regenerator al reformatorului, ieşind din toate unghiurile imperiului papal. Marele reformator al altarului formă atunci o miliţie care ar fi impus chiar Cezarilor, dacă 1517 ar fi fost 1789.[3] Cu reforma luterană se împuţină foarte mult numărul catolicilor în Câmpulung şi merse descrescând până azi.

Introducându-se erezia lui Luter (zice un misionar catolic italian, ce a petrecut în România sub domnia lui Şerban Cantacuzino, 1688), catolicii (cei din Râmnic, din Târgovişte şi Bucureşti), sau scandalizaţi de erezie sau lipsiţi de preoţi, se făcură mai toţi ortodocşi; afară de catolicii câmpulungeni, care au trecut la erezia lui Luter. Proprietăţile bisericii (ţarine şi alte posesiuni mişcătoare

---

[1] Politica României cerea, sub Basarabi, a se încuscri domnii ei cu familia domnitoare ungară, pentru strângerea alianţei astor două puteri, ce aveau inamici comuni.

[2] Vezi: Hrisoavele oraşului, nr. XVII, XVIII şi XIX.

[3] Huss născu pe Luter, ca Rousseau pe Robespierre; unul sfidând unitatea bisericii şi celălalt p-a statului. Filosofia e fiica Reformei: Luter a anunţat pe Rousseau şi Robespierre.

şi nemişcătoare), cu scrisorile autentice şi cu privilegiile lor, le-au luat românii şi le-au dat uitării, iar câmpulungenii (catolicii), stăruind ca eretecii în cerbicia lor, pe timpurile domnului Matei Basarab s-au întors iar la sânul sf. Biserici (la Papă), prin lucrarea religiosului Sfânt Francesc şi prin sudoarea arhiepiscopului de Sofia, vicariu apostolic în Ţara Românească. Însă nu toţi dintre ei au fost luterani, ci mulţi români[1], deşi partea cea mai mică. Pe timpul acela ereticii, când unul, când altul, au trecut la români (s-au botezat), aşa încât numai 50 de familii rămaseră în erezie, care s-au făcut toate catolice. Aceştia păstrează până în ziua de azi sigiliul comunităţii[2], cu toate că s-au luptat foarte greu pentru dânsul, înaintea tuturor domnilor.

Pre timpul domnului de azi (Şerban Cantacuzino), nora judeţului Andreas, care mai înainte a fost română[3], şi trăind încă bărbatul ei, se făcuse catolică şi născuse doi fii; după moartea soţului, ea a luat pre amândoi fiii, unul de şase şi celălalt de nouă ani, şi s-a dus la patriarhul Ierusalimului, de care fu primită graţios (cu delicateţă); şi s-a botezat d-a doua oară, ea şi copiii ei (tot în legea ortodoxă, în care se născuse); şi a căpătat de la patriarhul şi de la domn carte de scutire, ca să nu plătească nici tribut, nici dicimă. După al cărui exemplu, mai mulţi văzându-se apăsaţi, şi alte muieri cu copiii lor, din pricina folosului, ş-au părăsit legea lor, încât pentru mine, şi dacă ar fi acea muiere şi altele, şi alţi oameni care să-şi lase muierile şi să se facă ortodocşi (schismatici), însurându-se cu femei schismatice, dacă, zic, ar sta în puterea mea, morţii nu i-aş da, dar i-aş pedepsi în drumurile publice (în piaţă) cu bătăi aspre, şi i-aş însemna cu marca infamiei perpetue (să-i înfiereze ca pe hoţi); sau i-aş aduce înapoi la sânul Bisericii noastre.

---

1 Adică catolici ortodocsiţi.

2 Pecetea oraşului.

3 Care va să zică catolicii luau de neveste fete de scheieni şi de români, cu condiţia însă d-a se face catolice; şi viceversa. Însă femeia română catolicizată era în mare urgie, în timpii aceia de netoleranţă religioasă şi de groase superstiţii, încât biata femeie trebuia să reintre iar în sânul bisericii patriarhale, spre a putea trăi împăcată cu cugetul şi cu ortodoxia.

Acum sunt în Câmpulung nici mai mult, nici mai puţin de 10 familii catolice: două din nepomenite timpuri servesc parohului; ceilalţi, foarte scăpătaţi, stinşi şi spervaţi (moi, viţioşi) suferă multe de la români.

Sunt prin Ţara Românească vro 100 chiprovaţi şi din Copilava, care fac negoţ. Soţiile şi familiile lor sunt în Chiprovaţ şi în oraşele chiprovecine. Afară de vămi, ei dau domnului 600 lei pe an, şi adesea de câte trei-patru ori pe an.[1]

Din cele zise, conchidem: din capul locului, între scheieni, români şi catolici a fost ură neîmpăcată, provenită din diferenţa de religii; catolicii dispreţuiau pe români ca ignoranţi şi fanatici; românii le întorceau împrumutul, tratându-i de apostaţi şi eretici. De aci, ură nestinsă! Astă ură fu a doua cauză principală, după erezie, a împuţinării papistaşilor în Câmpulung; şi fiindcă românii cu scheienii formau majoritatea, catolicii erau şicanaţi, dispreţuiţi, asupriţi; prin urmare, parte din ei emigrară, parte se luteranizară, parte se ortodoxiră.

Se înţelege însă că junii cei fără căpătâi şi fără experiinţă, ei emigrau şi-şi schimbau religiile ca vestmintele. Acestora se poate aplica maxima favorită a apostaţilor politici şi religioşi: „Ubi bene, ibi patria” (Unde e bine, acolo e patria).

Omul de caracter, adevăratul cetăţean şi creştin, are altă deviză, care spune aşa: „Nicăieri nu e bine ca în patria sa!” Prin urmare, întâi patria natală şi apoi cea adoptivă.

În timpul domnilor greci, catolicii se împuţinară foarte în Câmpulung: probă, micşorimea Bărăţiei, cum am arătat, şi încetarea lor d-a lua parte ca judeţi în administraţia comunală. Azi în Câmpulung sunt ca la 20 de familii catolice: nemţi, saşi, poloni etc.

*

Din aste trei elemente, ce forma odinioară populaţia comunei câmpulungene, două (scheienii şi românii) există şi azi: ei fac majoritatea, ei sunt moşnenii câmpulungeni, proprietari ai moşiei ş-ai munţilor oraşului. Elementul catolic e redus la zero în privinţa populaţiei şi a influenţei; el s-a suplinit azi de elementul bulgaro-

---

[1] *Magazin istoric,* tom I, pag. 61.

grec, care (deşi în minoritate) are o influinţă măricică, conţiind în sânu-i boieri şi neguţători avuţi.

Cu toate astea, după o lege a naturei, elementele eterogene nu se pot simpatiza, nu se pot încorpora; tot pentru cuvântul pentru care şi lupul nu se poate înfrăţi cu mielul, nici acvila cu corbul.

Azi, în lumea morală (a ideilor şi a sentimentelor) se lucrează o revoluţie întocmai ca aceea de la formarea globului nostru; atunci, spiritul zeităţii, despărţind lumina de întuneric, aşeză fiecare element la locul lui, regulând cursul fiinţelor organice şi anorganice, după legile sacre şi eterne ale naturei, cărora însuşi Dumnezeu se supune, cu plăcere şi mândrie, pentru triumful armoniei; azi, spiritul umanităţii tinde, ca cel divin odinioară, la despărţirea barbariei de civilizaţie, la clasificarea naţionalităţilor felurite în cercul însemnat de degetul lui Dumnezeu, cârmuindu-se societatea după legile de dreptate şi de echitate. Omul, ca şi naţiile, ca şi globul, este un microcosm la macrocosm, o lume mică în Lumea cea Mare, un instrument al orchestrei cereşti, o notă a muzicii divine.

Aşadar, individul şi naţia cată a avea, fiecare, două mişcări şi două atracţii, ca şi sferele cereşti. Pământul nostru, cavalerul lunei, are o mişcare generală împrejurul soarelui, care produce timpii anuali; şi o mişcare parţială, împrejurul osiei sale, care produce ziua şi noaptea. Pământul mai are şi două atracţii: una de agregaţie, care leagă atomii corpurilor, unul de altul, spre a nu se risipi; şi alta de elecţie, care lucrează în corpuri de felurite naturi, închegându-se şi transformându-se.

Totul există prin aste două legi cardinale. Omul are, ca pământul, două mişcări şi două atracţii: a familiei (naţia) şi a omenirii. Corpul şi spiritul trebuie amândouă cultivate şi înflorite, spre existenţa întregului, spre triumful păcii sau al armoniei universale. Omenirea e un lanţ, al cărui capăt îl ţine Providenţa; toartele ăstui lanţ sunt naţionalităţile: rumpe o toartă, lanţul cade.

CAPITOLUL II
CÂMPULUNGUL, CAPITALĂ A ROMÂNIEI

Fiece secol îşi are caracterul său. „Acelaşi popor, zice Esquiros[1] nu mai seamănă de la o epocă la alta: fiece etate (vârstă) a istoriei îşi are turnura sa de spirit, mişcarea sa de idei, fizionomia sa morală: iată ce numim noi caracterul unui secol."

Secolul al XIV-lea se poate numi, cu drept cuvânt, „secolul lui Negru": caracterul ăstui secol este egalitatea şi independenţa românului; prin urmare, secolul al XIV-lea e secolul de aur al României. Eroismul românului îşi are sorgintea în instituţiile sale, şi acestea sunt bazate pe principiul de dreptate şi pe sentimentul de frăţie. O naţie în care domneşte spiritul evanghelic nu poate fi sclavă, laşă, mizeră. Amorul de patrie îşi are rădăcina sa în proprietate: împroprietărirea ţăranului făcu pe Moldavia şi România libere, independente şi ferice în secolul al XIV-lea, şi eroice şi glorioase sub Mircea, Ţepeş şi Mihai.

„O naţie e ferice, zice Esquiros, după calitatea ideilor ce o pătrunde"[2]. Solon, Licurg, Moise, Numas imprimară ideile şi caracterul lor naţiilor lor respective; cine a studiat istoria, cunoaşte soarta Greciei, Romei, Lacedemonei şi a Iudeii. Negru şi Mircea, Dragoş şi Ştefan, imprimară şi ei Moldaviei şi României sufletul lor, caracterul lor, precum părintele copilului, ideile şi sentimentele sale.

Reformatorul omenirii, născut într-un sat obscur al Iudeii (Betleemul), compară naturalul omului (inima) cu tărâmul şi ideea, cu sământa; dezvoltarea fructului atârnă dar de la calitatea ţărmului ş-a locului, de la gradul căldurei ş-al luminei, de la felul culturei şi de la schimbările atmosferice. Inima românului e tărâmul cel bun din evangheliu, în care morala sacră (dreptatea şi

---

[1] *Histoire des Montaguards.*
[2] *Histoire des martyrs de la liberté.*

frăţia) fructifică însutit şi înmiit. Nu vorbeşte eroismul naţional; faptele vorbesc, istoria vorbeşte.

După aceste preliminări necesare, să cercetăm acum reforma României şi a capitalei sale sub Negru al II-lea.

Reforma României la 1290

După curăţirea ţării de tătari, banul Craiovei îşi supuse, de bună voie, principatul său marelui căpitan şi reformator, cu condiţia însă de a rămânea dincolo de Olt, domn neatârnat în administrarea internă a Banatului. Până la fanarioţi, banii Craiovei aveau dreptul de jurisdicţie în cauze criminale şi civile, ca însuşi domnul ţării, afară de cauza împărţirii proprietăţilor a cărei dezlegare atârna de la sentinţa domnului cu a senatului împreună[1]. Ajutat de banul Craiovei şi de consângenii şi amicii săi, Radu aruncă baza reformei sociale şi politice, care era egalitatea drepturilor bazate pe împroprietărirea ţăranului. Şi mai întâi, ca profund politică, respectă instituţiile străbune; capitanaturilor le lăsă vechea lor întocmire, necerând de la ele decât respect către legile ţării, supunere către tron şi amor către patrie. Căpitanii aflaţi atunci sub poalele Carpaţilor închinară lui Radu sabia şi drapelul lor[2].

Negru primeşte de marcă a statului acvila cruciată, eroismul roman creştinat[3]. El dă ţării o constituţie electivă. Domnul era ales de Adunarea generală a României, care reprezenta toate clasele, toate interesele, toate profesiunile societăţii, de la ban până la ţigan, şi de la vlădică până la opincă, boierul (oştean şi civil),

---

[1] *Magazin istoric,* tom 5, pag. 42 -43.

[2] *Puterea armată, II, Ridicarea gloatelor*, de N. Bălcescu. Aceste capitanate nu puteau fi mai mari decât judeţele muntene de azi, căpitanii fiind nişte locotenenţi de duci, cârmuitori aleşi de popor, independenţi în administrarea internă sub Negru, ca banul Craiovei, şi domni absoluţi înainte de Negri sau în lipsa ducilor, însă mai totdeauna ei atârnau de câţiva secoli de imperatorii din Târnava, rezidenţa imperiului românobulgar.

[3] Astă acvilă totdeauna a fost emblema naţionalităţii şi a eroismului român. De la 1600 încoace, acvila cruciată fu schimbată în corb, nu atât de decăderea sculpturii şi a picturii, cât de...

preotul, comerţantul, industrialul, ţăranul, toţi îşi aveau reprezentanţii lor în Adunarea generală a ţării.

Astfel, Radu al VI-lea (Călugărul) era popă la 1521, când s-a ales domn; Vintilă-Vodă era judeţ la Slatina, la 1532; Radu de la Afumaţi era din popor, generalul Farcaş era iar preot; la strigătul patriei sale, ameninţată de barbari, popa schimbă tămâerul pe sabie, şi alergă călare, ca un alt St. Georgiu, pe câmpul luptelor naţionale, ca să înjunghie balaurul despotismului.

După constituţia străbunilor noştri, unii se urcau, alţii coborau. Meritul şi virtutea urcau pe cetăţean la domnie, la Senat ori la Cameră. Viţiul şi fortuna (soarta) îl coborau la Snagov, la salină, în mizerie ori în popor. Aratul (plugul) avea pe unul din coarnele lui coroana domnească; pe celălalt, mitra mitropolitană. Adunarea ţării luă coroana şi mitra după coarnele plugului şi le aşeză pe fruntea lui Mihai şi pe creştetul lui Eftimie.

Nepoţi d-ai Mircilor trăiesc şi azi în judeţul Argeş ca boieri de neam. Câţi nepoţi de Cantacuzini, de Mareşi, de Brâncoveni nu zac îngropaţi în plebe! Şi iarăşi, câţi nepoţi de ţărani şi de chirigii nu văzurăm la tron şi la minister! Iată egalitate politică, ce nu o afli azi decât în Statele Unite ale lumii nouă, cu diferenţa că, între 1300 si 1400, românii erau mai civilizaţi decât republicanii americani la 1854, pe atunci nu era în Moldavo-România ruşinosul şi barbarul negoţ cu robii.

Negru constitută şi un Senat domnesc; cum am zice, ministerul prinţului. Era format din 12 boieri, cei mai bravi şi oneşti, români şi creştini adevăraţi şi se prezida de mitropolit cu domnul însuşi, în persoană. Înainte de 1650, Senatul nostru era ales de Cameră, dintre deputaţii cei mai buni, floarea românismului ş-a creştinismului. Ministrul Justiţiei, al Finanţei şi al Cultului etc. erau servi ai Camerei, ca însuşi servul naţiei, ca şi Crist cu apostolii, servi ai omenirii. Influenţa grecilor făcu a degenera ăst Senat, care era în mic ceea ce era odată, în mare, Senatul Romei[1].

Până la Vlad al IV-lea (Ţepeş), Adunarea ţării avea dreptul a declara rezbel şi a încheia pace. De la 1460 la 1746, Camera

---

[1] Pentru ierarhia şi atribuţiile divanului român, vezi: *Magazin istoric*, tom V, fila 42-51.

încununa virtuţile cetăţene, răsplătea meritele, controla ministerele şi sacrificiile respective, decreta legile privitoare la proprietate[1] şi la îmbunătăţirea materială şi morală a ţării, judeca, în fine, şi condamna la moarte pe criminalii de înaltă trădare, către patrie şi către tron.

La 1669, Adunarea ţării condamnă la moarte pe vornicul Stroe Leordeanul, ucigătorul indirect al postelnicului Costandin Cantacuzinu[2]. Domnul Antonie, îmblânzit de soţia ilustrului răposat, îi micşorează pedeapsa; însă ordonă să-i confişte averea în folosul scăpătaţilor, să-l degrade de toate titlurile onorifice, să-l primble într-un car cu boi, cu hârca goală, prin toată capitala ţării, ş-apoi să-l ducă la Snagov să-l călugărească[3].

În 1652, Adunarea ţării condamnă la moarte pe Stroe Vistierul, pe Radu Farcaş şi pe Tudor Cămăraşu, ca furi de bani ai statului. Domnul le micşorează pedeapsa, iar Camera azvârli anatema asupra capului lor, înfierându-i în ochii publicului şi ai posterităţii, cu pecetea hoţiei[4]. La 1746, Camera română decretă liberarea ţăranilor, ce erau, de la 1600, sclavi (iobagi, vecini) pe moşiile monastireşti şi boiereşti[5].

*

În lupte, toţi boierii însoţeau pe domn la bătaie, cu banii lor. Şi ţăranul, în timpul luptelor, era scutit de orice contribuţii şi sarcini[6].

Răsplătirile militare şi civile erau personale: pe numele (rangul) unui tată nu-l moştenea fiul cel scelerat; românul, ca adevărat creştin, n-a cunoscut niciodată nici numele chiar al acelor acte şi principe feudale ce dezonoră omenirea: ideile monstruoase

---

[1] În privinţa proprietăţii, străinii ţării erau foarte lacomi şi nepolitici, cum vom vedea la locul său.
[2] Sugrumat la Snagov, după ordinul Greg. Ghica I, la 20 decembrie 1664.

[3] *Magazin istoric*, tom I, fila 406.
[4] Idem, f. 126.
[5] Idem, tom V, fila 234.
[6] *Arta militară* de N. Bălcescu.

de ereditate titulară[1], de prioritate[2], de monopol[3], de arbitrarism[4], erau cu totul neştiute în Ţara Românească.

Cei mai bravi şi mai oneşti, aceia erau boierii (rezbelnci, belicoşi). Într-adevăr nobil în spiritul evangheliului şi al filosofiei, ar urma să fie numai omul cu sentimente nobile şi cu idei creştine, adică acela care vede în tot omul un frate, care face tot binele putincios, şi care se sacrifică pentru veritate, pentru patrie şi umanitate.

Despotismul feudal nu putea prinde rădăcini profunde într-o inimă pătrunsă de morala evanghelică pe care o înţelegea în biserici (fiind explicată sau narată în limba maternă), şi care morală era şi basa instituţiilor sociale, cum am arătat. Cu toate intrigile şi corupţia grecilor domnitori, românul a rămas neatins de lepra fatală a Fanarului şi a protestat, în multe rânduri, cu vorba şi cu pana, şi chiar cu braţul, contra feudalismului introdus de Mihai Bravul (care în astă ocasiune nu fu brav deloc[5]).

Cu nişte asemenea instituţii frumoase, a putut România (singură de la 1300 la 1350 şi cu Moldova împreună de la 1350 la 1450) ţine pept atâtor naţii belicoase, ca polonul, ca ungurul, ca tătarul şi ca fiul Semilunei, fără prejudiciile fatale (introduse de streini), şi fără intrigile boierilor pentru domnie Moldavo-România ar fi fost unită azi, ca în secolul al XIV-lea, şi, poate, azi ar fi avut ea o altă soartă!

Cu toate astea, Mircea şi Ştefan ilustrară naţiile lor respective cu bravura românului. Toate luptele fură defensive, nu ofensive: lupta era pentru cruce şi patrie, pentru independinţă şi libertate, pentru limbă şi naţionalitate. Chiar luptele lui Mihai Bravul cu Moldova şi Transilvania aveau de ţintă încorporarea vechilor provincii ale Daciei Traiane, iar nu oarba ambiţiune şi criminala

[1] Rangul tatălui a fi moştenit de toţi următorii lui.
[2] Numele familiei şi toată averea părintească a se moşteni numai de fiul cel mai mare.
[3] Toate funcţiile a le ocupa numai clasa privilegiată şi toate foloasele statului a intra în casa ei numai.
[4] A dispoza de averea, onoarea şi viaţa cetăţenilor şi a trata pe clăcaşi ca pe vite, pe semeni ca pe vermi.
[5] *Magazin istoric,* tom I, fila 115-135.

lăcomie de pământuri. Providenţa a voit să ne lămurească prin suferinţe, ca fabricantul metalul său prin focul curăţitor.

I. Rădulescu avu geniul lui Mircea ş-al lui Negru, nepotul a imitat, cu scrupulozitate, pe moşul şi pe strămoşii lui iluştri şi glorioşi. Chiar garda naţională însăşi ce e ea alta decât miliţia veche română, reorganizată de Mircea I şi cunoscută sub numele de miliţia ţării? Erau militari plătiţi din casele satelor şi purtând numele şefului ce-i comanda în luptele naţionale: şetrărei, postelnicei, căminărei etc. etc.

În fine, Negru împărţi moşii la rezbelici români şi străini ce-l însoţiseră în ţară şi îl ajutaseră în marea sa întreprindere. Aste moşii însă se deteră (zice istoria, experienţa şi logica) din locurile domneşti[1], cele mai multe la câmp, rămase necultivate şi abandonate din cauza retragerii locuitorilor sub poalele Carpaţilor, în timpul încurgerii barbarilor; de aceea vedem şi azi cele mai multe sate moşteneşti la munţi.

Asemenea locuri deşarte erau multe în România secolului al XIV-lea; după Mircea însă se împuţinară foarte din cauza dărilor domneşti pe la cetăţenii cei bravi şi la călugării ipocriţi. Aste daruri domneşti se făceau:

1. În folosul boierilor: ca o răsplătire pentru bravura lor în luptele naţionale sau ca o răsplătire pentru dreapta aplicare a legilor în tribunalele şi administraţiile respective.

2. În folosul bisericilor: ca o dotă (zestre) a ăstor aşezăminte, ce erau tot deodată şcoli, spitale, tipografii şi pensionate; aci văduva şi orfanul, bătrânul şi neputinciosul, scăpătatul, în fine, îşi afla adăpost. Călugării erau nişte dascăli şi nişte părinţi, nişte surori de caritate şi nişte medici, adevăraţi apostoli ai moralei

---

[1] Prin locuri domneşti se înţelege:
a. locurile de pustiu: locurile nestăpânite de nimeni din nepomenite timpuri, cum şi locuri de moşii deschise, aflate între hotare şi necuprinse în cărţile (zapise) de stăpânire ale vecinatelor moşii;
b. branişele domneşti: locuri domneşti din vechime;
c. localul oraşelor: locurile târgurilor sau urbelor.
Vezi: *Magazin istoric,* tom II, fila 232.

evanghelice! Vom vedea la locul său soarta ăstor instituţii filantropice şi întrebuinţarea averilor bisericeşti.[1]

3. În folosul satelor, oraşelor şi cătunelor chiar, care, administrate de regimul comunal, se păstrară neatinse până azi. Multe erau făcute de domni cu scop de binefaceri şi cu condiţii speciale. Aşa, spre exemplu, comuna H... din judeţul Ilfov era îndatorată, printr-un hrisov al lui Negru-Vodă, a hrăni pe neputincioşii şi pe săracii din Câmpulung (jud. Muşcel), spre despăgubirea locului ce i se dăruise de Negru din locurile domneşti.[2]

Reforma Câmpulungului la 1290

Pe când Negru al II-lea se ocupa cu reforma politică şi soţială a noului principat, meşteri muratori (zidari) reparau biserica lui Negru I, stricată de păgâni la 1236. În jurul astei biserici, ca soldaţii sub drapelul naţional, erau să se grupeze străbunii moşnenilor de azi, plus noii oaspeţi veniţi cu Negru la 1290. Câmpulungul, sub-urbiul Romulei şi cătun înainte de 1290, era să devie acum capitala Munticelului şi rezidenţa României; era să fie câţiva ani inima corpului social, ce duce sângele ideilor şi al sentimentelor (lumina ştiinţei şi căldura dreptăţii) în toţi membrii corpului, în toate vinele şi fibrele lui.

Biserica de mir a lui Negru I (de la 1215), reparând-o şi dotând-o Negru al II-lea cu moşii şi vase scumpe[3], o înconjura cu muri şi cu turle de cetate, a căror ruine există până azi, cu toată maltratarea timpului şi a fanariotului[4]. „În acei timpi bisericile ţineau

[1] Vezi: *Magazin istoric*, tom II, fila 232, până vom vedea cele promise.
[2] *Question économique des Principautés,* III, f. 9.
[3] Între altele, se păstrează şi o cupă cavalerească de argint a lui Negru, de cinci litre.
[4] Circumferinţa murului e ca de 370 paşi: 85 stânjeni lăţimea şi 100 lungimea. Poarta era spre gârlă, unde e turnul de d-asupra porţii. Latura despre nord începe d-aci şi merge până la locul gardului închisorii despre Ţigănie; laturea despre vest, de aci până la colţul zidului grădinii mănăstirii despre d. Negulici; latura de sud, de aci până la altarul paraclisului monastirii de d-asupra moşii; şi de aci până la turnul arătat e laturea de est. Afară de aste patru turnuri ce le-a avut murul cetăţii la cele patru unghiuri ale lui, a trebuit ca fiecare lature, la mijloc, să mai aibă şi câte un turnuleţ sau cel

loc de cetăţi şi se făceau mai mult de apărare decât de pietate”, zice dl. Bolliac în *Itinerarul* său[1]. Negru însă a făcut-o şi pentru una şi pentru alta. Cărămizile romane, aflate în murii cetăţii aceştia, ne încredinţează că sunt scoase din ruinele Romulei, pe care Negru cată s-o fi dărâmat, spre a nu mai servi în viitor de cuib barbarilor, cum fusese înainte de 1290, azilul tătarilor. Ceea ce ne întăreşte în ideea noastră este lipsa de ruine de cetăţi romane împrejurul Câmpulungului. Înăuntrul ăstor muri tari a trebuit să fie palatul domnesc, locuinţa lui Negru în scurtul timp al şederii sale în prima rezidenţă a României, cum şi locuinţa provizorie a Negrilor şi Mircilor, în timpul vizitării Câmpulungului. Biserica lui Negru era, de la 1290 la 1500, prima biserică domnească în Câmpulung, de piatră şi cu turle; stilul bisericilor vechi, făcute de particulari, e în genere de lemn, în formă de casă, cu două cruci la ambele căpătâie, iar campanatorul, un înveliş de lemn, susţinut de patru stâlpi, sub care se adăposteau campana şi toaca. Astfel fură Fundenii, Sf. Georgiu, Marina etc. până în secolul al XVII-lea. Biserica Malului de Sus conservă şi azi stilul vechi al bisericilor; turla de lemn de d-asupra e ridicată la începutul secolului al XIX –lea (după 1821).

Drept în faţa cetăţii, ce apăra biserica Negrilor, era closterul catolicilor, ridicat de Negru al II-lea în onoarea soţiei sale, înconjurat şi el cu un brâu tare, tot cu pietre şi cărămizi romane din ruinele citadelei Romula.

D-odată cu facerea ăstor biserici şi citadele, Negru înălţă şi la satul Bădenii Pământeni (plaiul Dâmboviţa, jud. Muşcel), în marginea râului Dâmboviţa, pe nişte colţi de munţi înfiorători, o altă citadelă granitică, numită şi azi de popor Cetatea lui Negru-Vodă[2].

---

puţin numai laturele despre nord şi sud; probă: ruinele turlelor ce încă se văd, din care cel despre nord stă încă pe picioare, deşi rău maltratat de timp; iar cel despre sud s-a îngropat în anii trecuţi sub pământ.

[1] *Curierul românesc*, anul 1845, nr. 93.

[2] Ruinele unei bisericuţe stau şi azi pe picioare: biserica e despărţită în două, o parte pentru Doamna Ana (cu sfinţi catolici), alta pentru Radu Negru (cu sfinţi ortodocşi). Sub acelaşi acoperământ, doi preoţi de rite diferite, citeau evanghelicul, unul în limba latină, altul în cea naţională. Până deunăzi, spun bătrânii, un egmit (pustnic) şedea aci singur cu natura şi cu istoria, cu Dumnezeu şi cu trecutul.

Astă citadelă cavalerească, ce încunună culmea munţilor ca căciula ţurcănească fruntea lui Mihai Viteazul, era înconjurată de un mur gros de piatră gresie, ale cărui ruine se văd şi azi; el se întindea peste cele mai spăimântătoare abise şi unea ambele dealuri opuse, despărţite de albia Dâmboviţei[1]. Aste ruine ale cetăţii lui Negru deşteaptă mirarea, respectul şi entuziasmul românului călător, şi chiar ale străinilor amatori de minunele artei ş-ale naturii. Mare era inima eroilor ce concepeau asemenea idei grandioase! Şi mare curajul meşterilor ce dau ăstor idei un corp şi o formă!

Citadela lui Negru de la Stoeneşti să nu fie oare ca Jidava ridicată pe ruinele vreunei citadele romane sau dace? Nu e de mirare: poziţia locului, favorabilă pentru apărare, şi monedele de fier, ce încă se găsesc de călători pe aste piscuri, ne fac a nu ne îndoi despre aceasta[2]. Pe când Negru înălţa biserici şi cetăţi în Munticel şi în capitala lui, tot atunci se aruncau ochii la casa Curţii de Argeş, care poate a fost capitală a dacilor şi municipiu roman. Aci ridică Negru iarăşi două biserici, şi tot faţă în faţă: una pentru el, dedicată Madonei (Adormirea)[3], alta pentru consoarta lui. Spre apus de biserica lui Negru din Curtea de Argeş se văd şi azi ruine din palatul domnesc şi din curtea domnească.

În timpul domnirii sale de 24 de ani (1290-1314), Negru puse parul Piteştilor lui la Târgovişte, care era să fie a treia capitală a ţării, inaugurată de Mircea I ca rezidenţă a României. Ca pe Câmpulung, Negru dotă aste două oraşe cu drepturi şi privelegii, care căzură cu mult înaintea Regulamentului, acest libertofag nesăţios...

*

După terminarea bisericii şi-a citadelei din Câmpulung, Negru sanctionă vechile drepturi şi privilegii ale comunei câmpulungene.

---

[1] Dealul din faţa cetăţii despre vest se zice şi azi Doamnele. Tradiţia spune că acest nume vine de la locuinţa doamnei şi-a familiei domneşti pe aste culmi.

[2] Anica Racoviţă poseda un bănişor de fier, aflat pe clina dealului, când cu călătoria din 3 iunie 1851.

[3] Aceea în care sunt moaştele s-tei Filotei, aduse de Negru de la Târnovo, capitala imperiului bulgaro-român, la fundarea principatului românesc.

La acestea adăugă el şi alte drepturi şi privilegii noi, pe care le înscrise într-un hrisov cu data 1292. Acest hrisov[1] s-a repus sau poate zace înmormântat în vreun unghi al Daciilor Traiane şi Aureliane. Cuprinsul lui însă s-a repetat încă de toţi domnii Basarabi şi streini, în hrisoavele originale date de el comunei noastre, cum şi în cele reîntărite de dânşii la urcarea lor pe tronul Negrilor ş-al Mircilor, după datina străbună.

Mai toate hrisoavele comunei câmpulungene repetau astă formulă sacramentală: „Pentru că am văzut Domnia Mea hrisovul strămoşilor Domniei Mele, prea luminatul etc. etc. etc., Io Radu Negru voievod, când a fost cursul anilor de la Adam 6800 (1292)[2].” Pe lângă aceasta, Negru preînnoi şi sigiliul comunei (pecetea oraşului), care reprezenta acvila romană (cea republicană, cu vulturul imperial), cu crucea în gură, ţiind în ghiare sabia şi buzduganul. În jurul sigiliului figura şarpele îmbucându-şi coada: emblema eternităţii. Aceasta se explică astfel: „Naţionalitatea românului e sacră şi eternă. Dumnezeu cu noi şi nimenea în contra noastră.”

Comuna nouă, ca cea veche şi ca toate cele italiene şi franceze din Mediul-Ev, avea şi ea campanatorul ei[3], care corespunde cu beffroi al Mairului: campana era anunţiatorul bucuriei şi al întristării, al alegerii judeţului, al incendiilor, al revoltelor, al solemnităţilor publice ş.c.l. Garda comunei (lictori, slujitori) era recrutată dintre cetăţenii cei juni şi bravi, care, după un an de serviciu în sânul comunei, se duceau să umple cadrul oştirii naţionale. Despre proprietatea şi privelegiile comunei, vom vorbi în capitolul următor; despre drepturile ei ş.c.l., vom vorbi pe larg în capitolul IV.

Aci arătăm, în trecere, că datoriile comunei noastre, în secolul al XIV-lea (1290-1393), se mărgineau în două capitole, şi anume: tributul legitim către stat, şi ajutor armat domnului (în luptele pentru independinţă) din casa comunei. Cât despre numirea

---

[1] Vorba *hrisov* vine de la *chrysobolum degenerit*: bulă de aur, diplomă pontificală ori imperială, decret princiar, ofis domnesc.

[2] Hrisov nr. IV, din Pânza oraşului, al lui Matei Basarab din 7141 (1613), în timpul critic al fanarioţilor, cată să se fi repus bătrânul hrisov de la 1292.

[3] Care era clopotniţa bisericii lui Negru.

capului comunei (în secolul al XIV-lea) şi numărul lictorilor, n-avem acte pozitive; poate capul comunei câmpulungene să fi conservat tot titlul capului Romulei comunale, de pârcălab; tradiţia însă zice că s-a numit şi atunci, ca până la 1831, judeţ sau jude.

Despre lictori tradiţia spune că au fost 24, câte doi de fiecare despărţire sau sub-urbiu, număr îndoit d-al pârgarilor; istoria însă arată doisprezece[1]. Despre pârgari, istoria ne arată că, în Mediul-Ev, toţi oroşanii se numeau astfel (bourgeois, burgesi); în urmă, se ridică o aristocraţie burghesă sau pârgară, care, ca cea franţesă dintre 1831 şi 1848, uitându-şi originea sa, usurpă dritele clasei din care emise şi-şi însuşi toate prerogativele nobleţii, devenind cu atât mai arogantă şi despotică, cu cât că-i lipsea educaţia şi luminele acelui...

Astfel, de la Mircea încoace, populaţia întreagă de burghesi a Câmpulungului fu redusă la numărul de 12, care reprezentau interesele şi păsurile comunei întregi, şi care, în loc d-a fi ceea ce erau sub republica Romei tribunii poporului, deveniră adesea nişte ianiceri, cum vom vedea în capitolul respectiv.

Membrii tribunalului comunei noastre (în secolul al XIV-lea) au trebuit să fie nişte asesori, ce ajutau pe judeţ sau pe pârcălab în sarcina lui cea grea, delicată şi responsabilă. Asesorii sau pârgarii reprezentau puterea legislativă. Veto al lor era tot aşa de sacru şi impozant ca al tribunilor plebei romane. Judele sau presedentul comunei representa puterea executivă, adică senatul cu consolii aceia divanul domnesc în miniatură; acesta (era) domnul în comună.

Negru a respectat instituţiile şi datinele comunelor ca pe ale capitanaturilor; aceasta intra în sistemul său de status quo politic. Reforma de la 1290 era o sanctionare a vechilor instituţii romane degenerate în timpul barbariei şi conservate intacto în citadela sacră a Carpaţilor în Furgos (Făgăraş); de aceea Făgăraşul merită, cu drept cuvânt, a se numi prima rezidenţă a Daciei Traiane, precum Câmpulungul e prima rezidenţă a României, şi precum România e conductorul şi Providenţa ambelor Dacii. România, ca grădină a Daciei, ca arsenal al Turciei şi ca grânar al Europei, a

[1] Tom I, *Istoria românilor* de dl. T. Laurian.

conservat mai bine decât surorile ei traianiste şi aurelianiste nume, limbă, legi, naţionalitate, datine, cap şi inimă ale Romei republicane.

În fine, Negru al II-lea, după ridicarea multor biserici şi citadele în diferite părţi ale României, repauză la 1314 şi se înmormântă în Curtea de Argeş, domnind, după tradiţie, vro trei ani în prima capitală a Principatului[1].

Fraţi români, fraţi câmpulungeni, îngenunchi înaintea numelui reformatorului României şi al Câmpulungului! Cunune de lacrămi pe mormântul marelui căpitan, defensor al crucii şi regenerator al naţionalităţii române!

---

[1] În nicio istorie n-am aflat definitiv timpul şederii lui Negru în Câmpulung; aceasta ne-ar spune-o hrisoavele lui, d-o mai fi vreunul pe undeva.

CAPITOLUL III

PROPRIETATEA ŞI PRIVILEGIILE COMUNEI CÂMPULUNGENE

Singurele documente istorice ce posedăm în privinţa aceasta şi care ar putea revărsa o lumină sigură asupra acestui sujet sunt:

Parte din hrisoavele comunei câmpulungene şi parte din înscrisele particulare şi publice ale astei comune. Cele dintâi, în număr de 44, se află azi în mâinile d-lui Ioan Ciolan, unul din deputaţii actuali ai moştenilor câmpulungeni. Din astea, 38 figurează p-o pânză lungă, numită Pânza oraşului[1]; şi din acestea, 25 sunt diplome princiare (hrisoave), iar 13 sunt ofise (cărţi domneşti).

Pânza oraşului începe cu hrisovul lui Mircea al II-lea, a doua domnie (1550-1560) şi se termină cu adeverirea celor 38 de hrisoave de către divanul lui Const. III Mavrocordat, a patra domnie (1744-1748)[2].

Cel d-al doilea s-au cules cu destulă trudă şi sudoare şi s-au conservat cu buna (îngrijire) cu care se păstrează un tezaur antic de către d. pitar Nae Rudeanu din Câmpulung.

I

PROPRIETATEA COMUNEI CÂMPULUNGENE

Prin proprietatea comunei câmpulungene se înţelege:

1. Moşia (căminul) Câmpulungului;

---

[1] Din acestea, zece s-au imprimat în *Magazin istoric*, tom V.

[2] Sub acest domn, prescriindu-se hrisoavele ce putură scăpa prin îngrijirea pârcălabilor de furia timpilor şi răstimpilor se lipiră toate pe o pânză groasă de 14 coţi lungime şi şase gupi lăţimea. Sunt aşezate după ordinea cronologică, începând de la 1559 până la 1742. S-au adeverit la 18 iunie 1747.

2. Munţii oraşului.

Moşia oraşului

Ca să-şi facă lectorul o idee lămurită şi ancorată de vatra comunei câmpulungene, facă cu mine şirul acestei moşii.

Iată periferia ei:

Începând din marginea (hotarul) de jos al Nămăeştilor, merge la biserica din Valea-Mare, de unde dă în marginea Bogăteştilor şi d-aci în Valea Româneştilor; apoi, în Măţău (Mioarele), şi merge până la Groşani. Aceasta e latura moşiei despre răsărit.

Laturea despre miazăzi începe din marginea Măţăului şi se înjugă cu marginea Poenarilor; d-aci se întinde pe lângă Grădiştea, prin Valea Unchiaşului, şi merge pe lângă Godeni până dă în marginea Berevoeştilor Pământeni.

Latura despre apus începe din Berevoeşti, şi merge înainte de se vecineşte cu moştenii Berevoeşti cu Oţălul, cu Bândea şi cu Albeştii.

Iar latura despre miazănoapte începe din Lereşti, dă în apa Bughii, apucă spre răsărit pe lângă Voineşti şi se vecineşte mai sus cu moşia Bărăţiei, a Lereştilor şi cu Lalu.

Moşia şi munţii comunei câmpulungene sunt moştenire veche a moştenilor câmpulungeni de la moşii şi strămoşii moştenilor romuleni. Negru-Voievod (cum am arătat în ideile preliminare şi în capitolul I) a întărit astă veche posesiune a lor cu hrisovul din 1292.

Probe sunt hrisovul lui Matei (1637) ş-al lui Leon (1630), care sună aşa: „Fiindcă moşia şi plaiurile oraşului au fost de baştină (moştenească) ale orăşanilor câmpulungeni, de la moşi, de la strămoşi, cu mult înainte de şederea (formarea) oraşului, din zilele altor bătrâni domni, ce au fost de demult” etc. „Şi am văzut Domnia Mea şi cartea cea veche a bătrânului Negru-Voievod din anul 1292 şi cartea bătrânului Mihail, din anul 1292[1] şi cartea bătrânului Vlad (Dracul) din 1439.”

---

[1] La anul acesta istoria ne arată pe Mircea I domn al României, de unde se înţelege că sau data e falsă ori că la 1290 Mihail era locotenent de

La 1290 (ca la 106, 274 şi ca azi) moşia comunei era împărţită, după datina romanilor, în porţiuni egale, numite funii sau chingi în limba hrisoavelor; afară din locul de păşune (islazul vitelor), ce era proprietate a tuturor. Fiecare moştean câmpulungean avea partea lui în oraş (locul de casă cu curtea şi grădina) şi partea lui în muscele (livada de fân cu ograda de pruni). Pe lângă acestea, moşia Câmpulungului, neproducând (atunci ca azi) decât fâneţe, prune şi păşune, şi câmpulungenii fiind mai toţi chirigii, urma ca fiecare să-şi aibă părticica lui de fâneţe în muscelele cuprinse în moşie, ca s-o căpuiască după măsura activităţii şi a avuţiei sale.

Munţii oraşului

Munţii comunei câmpulungene sunt cei următori:
Plaiul lui Pătru[1]
Plaiul Frăcii[2]
Jimbura[3]
Plaiul Voivoda[4]
Vârtopul Modroghinul
Vârtopul Boarteşul şi Netedul
Vârtopul Iepure.[5]

Din aceşti munţi, patru şi-au schimbat numele: Jimbura, Modroghinul, Netedul şi Iepurele se numesc azi: Colţii lui Andrei, Bătrâna şi Valea Barbului; prin urmare, au rămas numai şase.

Observăm, în trecere, că munţii nu intră în vatra sau moşia oraşului: probă, hrisovul lui Leon din 26 august 1630, ş-al lui Matei Basarab, din 6 decembrie 1637. Amândouă acestea spun

---

domn (Mircea fiind atunci în luptă cu Baiazet Sultanul) ori că aceasta e data adevărată.

[1] Din râul Câmpulungului până în apa cea bătrână a Dâmboviţei.

[2] Până la Dâmboviţa.

[3] Până la Dâmboviţa şi Păpuşa.

[4] De la Menedec peste Climcea până la Capra.

[5] Din Boarteşul până la Tâncovul, cât ţine dosul Dâmboviţei tot.

curat „că vatra oraşului nu intră în cuprinsul munţilor"; ci „munţii încep din şezutul (căminul) satului[1] înainte". Într-adevăr, munţii arătaţi sunt la o depărtare de vreo şapte ore de vatra oraşului.

Munţii aceştia, la 1274, la 1290 şi la 1854, au fost şi sunt proprietatea tuturor (devălmăşie) ; lemnele şi păşunea din ei sunt ale comunei întregi (fiinţă colectivă), iar nu împărţită, ca moşia, la fiecare individ în parte. Până către finitul secolului al XVII-lea, aceşti munţi dădeau un foarte puţin folos comunei. Mai toată moşia era plină de păduri şi de păşuni; prin urmare, arenda celor şapte munţi, zice tradiţia, „era câteva oca de brânză şi de lapte gros, din partea ciobanilor, ce-şi păşteau vitele în ale plaiuri, de la aprilie până la septembrie". Această brânză şi lapte intra în cămara judeţului ş-a pârgarilor, ca părinţi ai obştii...

De la 1700 încoace şi mai ales de la Regulament, venitul munţilor crescu gradat, începând de la 50 lei şi urcându-se până la 6000 lei, care e venitul lor anual de azi[2]. În timpul fanarioţilor, arenda munţilor nu ajungea pentru plata ploconului la postelnicul cel mare, patronul comunei. Lipsa acestei satarale se împlinea prin contribuţie generală după lude. Despre acestea vom vorbi mai pe larg la locul său.

Până a nu termina acest articol, să aruncăm o repede ochire asupra modului de stăpânire şi împărţire a munţilor, fiind foarte curios şi original.

Străbunii noştri, simpli, la început, ca natura şi ca Dacia, n-aflară alt mijloc mai facil (lesnicios) pentru regularea proprietăţilor muntene, decât metoda următoare: proprietarul unui munte fu luat drept unime generală de măsurătoare şi se numi moş (oca), iar dramurile ocalei, ca părţi mici şi egale ale aceştii măsuri. Spre exemplu: Stan este proprietarul unui munte şi are patru copii; după moartea tatălui, fiii moştenesc fiecare câte 100 dramuri din munte sau a patra parte. Dacă-l opresc pe seama lor, fiecare bagă în munte spre păşunare un număr egal de vite şi scoate lemne din munte cu

---

[1] Este o probă că Câmpulungul, înainte de 1290, era sat, atârnat ca suburbiu de Romula. Observăm însă că satul în limba ţăranului e sinonim cu oraşul; el numeşte Bucureştii „satu al mare".

[2] Ar fi putut fi şi de 9000 lei, poate şi mai bine, dacă nu s-ar fi făcut mari abuzuri din partea unora.

aceeaşi regulă. În caz d-arendare, copiii (moşii) arendează toţi părţile lor de păşune la unul şi acelaşi arenduitor; banii arendei se împart între ei după analogie. Această metodă regulează şi vânzările munţilor. Cu timpul ajunse ca într-un moş să intre şi de la 10 la 20 inşi.

II

PRIVILEGIILE COMUNEI CÂMPULUNGENE

Dritele şi privilegiile comunei câmpulungene sunt cuprinse în aste două fraze, ce figurează în toate hrisoavele moştenilor:

„Căci aşa a fost obiceiul lor, încă de la descălicarea lui Negru voievod în Câmpulung. Să se judece ei între dânşii şi vamă să nu dea de nici unele."…

Cea dintâi frasă priveşte drepturile comunei câmpulungene, moştenire de la Romula comunală, şi aceasta de la municipiul Romula: căci după cele văzute în capitolul II, Negru n-a făcut decât să întărească vechile drite, sanctionând autonomia comunei.

Cea de-a doua frasă priveşte privilegiile acordate comunei noastre de patronul şi reformatorul ei, pentru cuvintele ce le vom vedea la vale.

Despre drepturi vom vorbi în capitolul următor. Aci vom arăta privilegiile vechi şi noi ale comunei câmpulungene. Dar mai întâi să cercetăm însemnarea cuvântului „vamă".

Prin vamă se înţelegea, mai înainte, taxa impusă de tron sau de stat asupra oricărui obiect ce se vindea în ţară, precum: băuturi, vite, găini, piei, lână etc. De la 1300 la 1500, taxa asta se regula de Camera Generală, după trebuinţele ţării şi crizele politice; de la 1500 la 1700 se regula mai mult de boieri... De la 1700 la 1831, gospodarul fanariot, cu mâna Divanului domnesc, prefăcu astă contribuţie indirectă, dictată Negrilor şi Mircilor de necesitatea luptelor naţionale, o prefăcu, zic, într-o satara (după expresiunea hrisoavelor) şi într-o năpastă, într-un jug mult mai greu decât toate celelalte juguri ce apăsau grumazul poporului român. Uneori acest articol al bugetului se urca la sume însemnate.

Despre aceasta vom vorbi mai pe larg în Partea a II-a.

Privilegiile cele noi ale comunei câmpulungene

Oraşul Câmpulung, zic hrisoavele comunei, fiind la loc de munte şi nutreţul oroşanilor fiind cu greu de procurat în aste locuri pietroase şi păduroase unde nu se putea pune plugul şi văzând Negrii şi Mircii nevoile ce erau pe bieţii locuitori, din cauza luptelor pentru independenţă şi a emigrărilor pentru frica de barbari, toţi domnii indigeni şi străini au dotat comuna asta cu privilegii noi, reîntărind pe cele vechi, şi sanctionându-le cu sub-însemnături domneşti şi boiereşti, cu sigiliuri princiare şi ministeriale şi cu anateme teribile contra celor ce, din lăcomie ori din răutate, s-ar încerca a le nimici sau a le modifica măcar.

Prin aste hrisoave, dar, comuna câmpulungeană era scutită:

De dare de lemn şi de fân la Crăciun funcţionarilor domnului şi ai statului, publici şi privaţi;[1]

De găleată, de slujba domnească, de vama pârcălabilor de oraş şi de judeţ, pentru orice ar vinde sau ar cumpăra câmpulungenii[2];

De vama de pită de la bâlciul Sf. Ilie, cum şi de vama de cal, de bou, de oaie, de pătură, de peşte şi alte lucruri (obiecte) ce se desfac de locuitori la ăst bâlciu[3];

De vama pentru orice ar vinde şi ar cumpăra câmpulungenii la câmp (în bâlciurile din Principate) „de la alţi oameni din ţară să ia vamă iar de la oroşani nu, după vechea datină şi după cuprinsul tuturor hrisoavelor şi al monastirii lui Matei Basarab din oraşul Domniei Mele Câmpulungul";[4]

De birul de taler, de miere, de ceară, de seu, de potvoadă de mertic, de cai de olac şi de toate slujbele şi mâncăturele câte sunt peste an în ţara Domniei Mele, niciun val (supărare) să nu aibă oroşanii câmpulungeni;[5]

[1] Hrisovul (nr. I) al lui Mircea al II-lea, din 20 februarie 1559.
[2] Hrisovul (nr. II) al lui Radu XI, din 7 mai 1616.
[3] Hrisovul (nr. I) al lui Matei Basarab din 12 aprilie 1636.
[4] Hrisovul (nr. XI) al lui Gheorghe Ghica I, din 21 ianuarie 1660.
[5] Hrisovul (nr. XII) al lui Grigore I Ghica II din 21 aprilie 1622.

De fumăritul sau cămănăritul pescarilor[1];

De goştinărit pentru 1000 râmători trecuţi de câmpulungeni în Austria, pe la schela Dragoslavele, să nu plătească ei vamă[2];

De olăcărit[3]; de carele de oaste, de sursaturi, de rupturi şi satarale, ce sunt pe silişti; de birul lefilor, de birul oştilor, de birul cailor şi de rânduiala vacilor ş-a oilor, de birul untului ş-al meiului, de seama a doua ş-a treia, de toate dajdiile şi orânduelile ce ar ieşi din vistieria domnească[4];

De ierbărit (vamă pentru vitele tăiate la Vălenii Potgoriei, primăvara şi toamna);

De orice vin ar strânge oroşanii pe seama lor;

De ciohodărit (cizmăria);

De mătase (boiangeria);

De orice mărunţiş ce vând ei pe la târgurile din judeţ şi din ţară[5].

Pe lângă acestea, tăcsarii (acsisarii) nu puteau întârzia în Câmpulung, ca aiurea, decât după mai până pe la septembrie, pe când în alte părţi şedeau mai tot anul, în sarcina locuitorilor, ca slujbaşi domneşti[6].

Aveau încă dreptul câmpulungenii ca întâi ei să încarce mărfurile ce se descărcau în Câmpulung, destinate pentru Austria sau cele ce coborau din Transilvania în România, de la schela Dragoslavele (azi Giuvala). După ce oroşanii împlineau suma dorită, restul mărfei se putea încărca şi de chirigiii din Muşcel sau de airea. Aceasta se urma şi cu marfa străină de la sborul Sf. Ilie, din 20 iulie: întâi oroşanii încărcau marfa neguţătorilor streini, apoi intrau la mijloc chirigiii ceilalţi. Mărfurile însă ce treceau în Austria sau coborau în ţară fără a se descărca în Câmpulung, acelea nu erau supuse la regula de sus.[7]

---

[1] Cartea Brâncoveanului din 14 octombrie 1703.
[2] Cartea lui Const. Mavrocordat din 31 martie 1733.
[3] Cartea lui Matei Racoviţă din 13 iunie 1742.
[4] Hrisovul (nr. XXII) al lui Şerban Cantacusin din 1 iulie 1668.
[5] Hrisovul (nr. XXV) al lui Mihai Racoviţă din 15 ian. 1842.
[6] Cartea lui Cost. Brâncoveanu din 22 oct. 1700.
[7] Cartea nr. III a Brâncoveanului din 21 dec. 1711.

Pe lângă acestea, niciun funcţionar d-al tronului sau d-al statului, nici boier, nici neguţător, nici ţăran, nimenea, cu un cuvânt, n-avea voie a cumpăra de la oroşani nici case şi locuri în oraş, nici delniţă la câmp şi la vii, nici livezi în Muşcel, nici vad de moară; în scurt, proprietate nemişcătoare nu putea vinde moşteanul câmpulungean la străini, ci oroşan la oroşan[1].

La întâmplare de moarte a vreunui moştean, datoria mortului către boieri, neguţători sau ţărani (ce nu făceau parte a comunei) se plătea acestora de moştenitorii răposatului; creditorii singuri nu se puteau despăgubi cu însuşirea proprietăţior datorului, echivalente cu suma datoriei. În lipsă de moştenitori, comuna vindea prin licitaţie la oroşani toată averea mortului şi din banii strânşi se plăteau datoriile lui, iar restul se da la biserica unde răposa ţărâna familiei sale, spre pomenirea sufletului său.

Cu toate astea, aşezământul acesta s-a desfiinţat încă de pe la 1750 de înşişi oroşanii câmpulungeni prin vânzările necontenite de locuri şi case în oraş, de fâneţe şi ogrăzi cu pruni în muscele, de vii şi livezi cu pruni la Văleni, de herestrae şi vaduri de moară etc. Aceste vânzări se sancţionau de pârgari cu judeţul prin înscrise adeverite cu suscripturile lor şi cu sigiliul comunei, cu care ei făceau mari abuzuri, cum vom vedea la locul său.[2]

Asemenea călcări de legi se făceau mai ales în puterea banilor şi a favoarei, ca şi azi; cu diferinţa că pârgarii de azi se numesc deputaţi, însă tot absoluţi, tot nedrepţi, tot lacomi şi uzurpatori. Atunci, ca acum, mulţi din bieţii moşteni erau dezmoşteniţi de înşişi fraţii lor, de judeţul, tata oraşului, şi de pârgari, protectorii şi tribunii lor! Păstorul îşi dăduse coastele cu câinii de stână şi zeciuia biata turmă, în înţelegere cu lupii şi cu vulpile, pe care interesul (aorul şi cuscria) îi tolera în sânul marii familii, ca funcţionari ori ca membri. D-ar fi făcut-o de umanitate şi de dreptate, bucuros; însă la 1845 nu reclamară ei la domnul Bibescu contra unor streini, cumpărători de proprietăţi în moşia oraşului? Şi de ce oare? Căci vedeau în ei nişte cenzori, nişte controlori ai actelor lor

[1] Idem toate hrisoavele ating coarda asta.
[2] Un înscris de natura asta există, ca probă, în mâinile d-lui Nae Rudeanu, pe lângă alte hârtii foarte interesante pentru istoria noastră.

ilegale. Ş-apoi, toţi moştenii de azi sunt ei strănepoţii, în linie dreaptă, ai moştenilor de la 1290? Însă să nu anticipăm asupra evenimentelor. Vom vedea, la locul său, efectul sistemului fanariotic şi caracterul pârgarilor.

Către acestea nimeni din streini n-aveau voie a se neguţători cu nimic în Câmpulung[1]; mărfuri portative (de tolbaşi) şi mărfuri streine şi scumpe (giuvaeruri şi şaluri) nici chiar în casele particularilor nu se puteau desface, între 1750 şi 1821. Neguţătorii, cu mâna pârgarilor, scoteau afară din oraş pe cei ce veneau să-i păgubească în interesul lor, ori că le luau zece piei după o oaie. Asemenea cu meseriaşii, cu rachierii ş.c.l.

Spre exemplu: Cel ce voia să vânză în oraş vin, d-ar fi fost chiar omul lui vodă sau al banului, trebuia ca să fie tolerat să lase butia seacă pe seama comunei (a pârgarilor şi a judeţului)[2]. Aceste privilegii, zic hrisoavele toate, „datu-s-au judeţului, celor 12 pârgari, preoţilor şi tuturor oroşanilor, de la mare până la mic, câţi sunt moşteni ai oraşului Câmpulung şi feciorilor lor, câţi Dumnezeu le va dărui…” Aşadar, cu ce drept azi, câţiva moşteni lacomi şi nedrepţi (ba unii nu sunt nici chiar moşteni) depărtează de la foloasele moşiei şi-ale munţilor oraşului pe majoritatea moştenilor câmpulungeni?

Neînstreinarea proprietăţilor private la străini s-ar părea unora arbitrară, o sămânţă de intrigi, o cauză de despopulare a oraşului şi de amorţire a negoţului; însă nu este aşa. Negru-Vodă o făcuse aceasta nu prin înstreinarea moşiei, să se stingă într-o zi drepturile şi privilegiile comunei, ajungând (ca în toată ţara de la 1400 la 1831) a se închega micile proprietăţi în proprietăţi generale; prin urmare, moşteanul ar fi devenit clăcaş şi iobag; prin urmare, comuna s-ar fi schimbat într-un sat ca Găeştii ori într-un oraş ca Mizilul.

Radu Negru, la 1290, a vrut, cu orice preţ, a conserva, la poalele Carpaţilor, o mică societate model, pe care, ca şi Moise

---

[1] Hrisovul (nr. XXV) al lui Mihai Racoviţă din 15 ianuarie 1742.

[2] Hrisovul (nr. VIII) al lui Matei Basarab, din 3 mai 1646. Şi cuvântul era ca să şi poată trece oroşanii vinul lor din Văleni, Ciocăneşti şi Nucetu, ce nu-l puteau trece la vii, toamna şi primăvara. Acesta era un venit al comunei, bunicel.

societatea sa, o înconjură cu un mur de granit, format din cimentul urei ş-al egoismului, pentru neamestecarea cu păgânii (despoţi sau idolatri). Arborul sacru avea multe rădăcini la poalele Carpaţilor, în Curtea de Argeş, în Târgovişţea, în Râmnic, din care ieşiră arbori ce deteră, în multe rânduri, fructe sacre; în multe lupte pentru limbă şi naţionalitate, pentru independinţă şi libertate, aflăm pe câmpulungeni şi târgovişteni în fruntea bătăliilor crâncene, cu pana sau cu sabia, cu braţul ori cu banul.

Câmpulungul şi Târgovişţea, ca oraşe capitale ale României, erau favorizate şi amate de Negrii şi Mircii, de Răduleşti şi Vlădeşti, pentru suvenirea ilustră a trecutului lor glorios[1], pentru suvenirea dulce a locului lor natal, cum şi pentru eroismul oştenilor, fruct al instituţiilor frumoase ale ăstor două vechi rezidenţe ale Daciei Australe. Câmpulungul şi Târgovişţea conţineau zeii lari şi penaţi ai marilor căpitani români, ai marilor reformatori de naţionalitate şi limbă, ai marilor apărători de patrie şi de cruce!

Privilegiile cele vechi ale comunei câmpulungene

Să cercetăm acum privilegiile vechi ale moştenilor câmpulungeni, reîntărite de Negru-Voievod şi de toţi următorii lui, până la 1831.

Moşii moştenilor câmpulungeni, cu sute de ani înaintea Negrilor, pe când mulţime de locuri erau deşerte în România (cum am văzut în *Introducerea* istoriei noastre) ocupaseră câte un peticel de loc în dealul Piteştilor (Vălenii) şi al Ciocăneştilor şi al Topolovenilor (Nucetu), plasa Potgorie[2], judeţul Muşcel. Pe acele părticele de pământ sădiseră strămoşii moştenilor câmpulungeni, contemporani cu Negru al II-lea, vii, pruni, meri, cireşi etc. Din fructul acestora profitară ei până la 1290, fără vreo plată (taxă) către Tron sau către Stat; căci, cum am văzut, înainte de 1290,

---

[1] Oare Târgovişţea să nu fie şi ea ridicată pe ruinele îngropate ale vreunui municipiu roman şi acesta pe ale unei cetăţi dace?

[2] Potgorie e vorbă slavonă, ce însemnează dealuri cu vii şi cu pometuri de tot felul.

numai poalele munţilor erau locuite şi judeţele muntene, împărţite în mici capitanaturi, erau nişte umbre ale ducatelor române din Mediul-Ev. Chiar dacă or fi dat ceva moştenii câmpulungeni la capitanul Muşcelului (locotenentul ducelui), acel ceva n-a putut fi altceva decât dicima[1]: taxă naturală şi legitimă, pe care şi raţia şi religia o aprobă, când ţinta ei este ajutorul aproapelui (claca) sau ajutorul naţiei (tributul pentru binele comun). Toate locurile deşerte din România deveniră la 1290 proprietate domnească, de care domnul dispoza după buna sa plăcere, cum am arătat la capitolul II din astă istorie.

Negru al II-lea reîntări, în hrisovul său din 1292, dreptul moştenilor câmpulungeni din dealurile sus-numite, cu condiţia dării dicimei şi a 12 bani[2] de cramă (slon), ca o taxă către Tron, pentru folosul ce-l trăgeau ei după peticele de loc aşezate pe proprietatea coroanei. Până la Negru, moşiile Văleni, Ciocăneşti şi Nucetul, fiind locuri pustii, oroşanii nu se îndatorau către nimenea nimic; prin urmare, vinul lor şi-l vindeau ei pe la crămi, toamna, de la 15 septembrie până la 30 noiembrie; şi primăvara, în timpul lucrului viilor, de la 15 martie până la 30 iunie, iar prisosul îl vindeau cu ţărâita la Câmpulung.

Ajungând, cu timpul, numitele dealuri proprietăţi ale călugărilor, pe lângă dările de sus către tron, moştenii se îndatorară de divanuri şi domni (influenţate de greci încă de la 1500) şi la darea către călugări a dicimei îndoite din vin (otaştina: din 20 de vedre, o vadră); şi nu numai atât: ci lăcomia sfinţilor părinţi smulse câte 15 zile din noiembrie şi iunie; încât moştenii nu mai puteau vinde vinul lor la crămi decât primăvara, de la 15 martie până la 15 iunie şi toamna de la 15 septembrie până la 15 noiembrie.[3] Cu toate astea, pentru putinele de struguri (făcute pentru trebuinţa caselor lor) cum şi pentru dicimele de la livezile cu pomi din poalele viilor

[1] De la decima (zeciuială, decimă, dicimă, dijmă); aşadar, sau zecimă sau dicimă.
[2] Care fac patru parale.
[3] Hris. (nr. VII) al lui Matei Basarab din 8 decembrie 1637.

(de la Văleni, Ciocăneşti şi Topoloveni) de acestea fură cu totul apăraţi moştenii câmpulungeni.[1]

Aceste drepturi ale monastirilor şi aceste privilegii ale Câmpulungului le sanctionară domnii prin hrisoave. Hrisoavele comunei noastre rămaseră aşa cum au ieşit din fabrica redactorilor lor, iar cele călugăreşti se modificară şi se fabricară în multe rânduri de către cuvioşii părinţi.

Îndatoririle comunei către tron şi stat

Pentru toate privilegiile şi drepturile de care se bucura comuna noastră, era ea obligată, către domn şi către vistierie, la tributul legitim, regulat de Camera singură, de la 1300 la 1500, de domn, prin Cameră, de la 1500 la 1716 şi de domn singur, de la 1716 la 1821[2]. Tributul acesta (birul) creştea ori scădea după domni, după boieri şi după împrejurări; şi iarăşi după voinţa lor se regula termenul plăţii lui. Până la 1716, comuna nu cunoştea altă impoziţie din partea guvernului decât tributul legitim. Astfel, spre exemplu, sub Grigorie I. Ghica II, tributul anual, pe cap, era de un aureu (galben), plătit în două rânduri, jumătate la Sf. Georgiu şi jumătate la Sf. Dumitru[3].

Cu toate astea, domnii greci, ce stătură pe tronul Negrilor şi al Mircilor, nu căutară la blestemele înfricoşate ale domnilor români, ci împovărară comuna cu „felurite dăjdii, încât rămase oraşul la multă lipsă şi sărăcie” (după zisa hrisoavelor); „şi văzând Domnia Mea că pentru multul greu ce au asupra lor vor să se risipească şi să fugă oroşani şi jeluindu-se încă că au mare pās de

---

[1] Hris. (nr. XXI) al lui Mihai Racoviţă din 15 ianuarie 1742. Din cele arătate aflăm că în secolii al XVI-lea şi al XVII-lea, ba încă şi al XVIII-lea, până la 15 iunie, viile erau lucrate de toate lucrările, iar la 15 septembrie viile erau şi culese şi vinul se vindea pe la crămi şi cârciumi. Ce timpi băgateci!

[2] Căci Camera română de la 1716 la 1821 fu o umbră, numai care puţine acte făcute de Suveran, şi acelea fără vrun rezultat bun pentru ţară! *Magazin istoric*, tom II, p. 284.

[3] Hris. (nr. XII) din 21 aprilie 1674.

la dregătorii ce merg cu slujbe acolo şi de la slugile lor, că le fac multă cheltuială şi mult catahrisis, luând mai mult decât dăjdiile ce sunt datori a da ei la vistieria Domniei Mele; drept aceea m-am milostivit Domnia Mea de i-am iertat pentru sărăcia lor, de acestea de toate câte scriu mai sus; pentru că au venit de s-au tocmit cu Domnia Mea de ş-au luat cuptoare să aibă a dare la cămara Domnii Mele la St. George (sârbeşte), şi la St. Dumitru, iproci; şi la vremea haraciului (sârbeşte). Iar la seama cea mare să dea şi ei, ca alte oraşe la vremea aceea; iar afară de acestea, nimic, de toate bună pace să aibă.

Deci, noi toţi, slugile Domniei Mele, şi voi, boieri mari şi slugile voastre, şi voi slujbaşi ai ţăriei, să vă feriţi de acest oraş al Domniei Mele, fiindcă ei îşi dau ruptorile deosebit şi nu sunt amestecaţi cu ţara; că cine s-ar ispiti a le face vreun val peste cartea Domnii Mele, acela să ştie bine că mare scârbă şi rea pedeapsă va petrece de către Domnia Mea. Pentru că aşa e porunca Domniei Mele."[1]

*

Subt Brâncoveanul plătea comuna un florin, în cinci rânduri: la St. Dumitru, la St. Georgiu, la seama cea mare, la haraciu şi la adaosul haraciului[2].

Subt Ioan Mavrocordat, florinul se plătea în patru rânduri: la St. Georgiu, la St. Dumitru şi la al treilea şi al patrulea sfert[3].

Subt Nicolae Mavrocordat, plata comunei era (sârbeşte în hrisov) „plătită astă sumă în şapte rânduri: la dajdia haraciului (tributul Porţii), la a doua seamă, pentru plocoanele Bairamului, pentru cheltuielile vistieriei, pentru lipsa haraciului, pentru cheltuiala... (şters) slugilor Domniei Mele, şi pentru dajdia lefilor".[4]

La 1794, comuna vărsă în casa statului 1287 lei, pentru 180 lude[5], sau 408 tributari.

---

[1] Hris. (nr. XXII) al lui Şerban Cantacuzin, din 1 iulie 1688.
[2] Hris. (nr. XXIII) din 17 septembrie 1702.
[3] Hris. (nr. XXIV) din 1 martie 1717
[4] Cartea (nr. IX) din 20 martie 1733.
[5] Într-un lude intru doi sau mai mulţi indivizi.

La 1795, au ajuns pe 406 tributari 667 lei şi 15 bani, taxa (pusă pe cap, nu pe lude) pentru plata căruţelor trimise la repararea cetăţilor Ismailul şi Chilia.

La 1819, 409 ruptaşi[1] plătiră la vistierie 4251 lei şi 13 bani, pentru 146 sinete (într-un sinet intră câte doi şi trei inşi).

De la 1716 încoace comuna era obligată la un conac (prânz de bucate), pentru funcţionarii tronului ori ai statului şi alt nimic.

Pentru oierit şi dijmărit dădeau ei o mică sumă. Asemenea şi pentru olăcăriile şi potvezile domneşti.

Adaugă la acestea, de la 1750 încoace, ploconul (darul) în numerar al marelui postelnic, care, dimpreună cu tributul şi corveele (potvezile) era un jug foarte greu pentru grumazul cetăţenilor. Asta fu una din cauzele risipirii oraşului, în mai multe rânduri, în cursul secolului al XIX-lea, şi a dezertării ţăranilor, cu grămada, din România în Turcia.

Egumenii radulioţi

Cu toate astea, călugării radulioţi, prin influenţa domnilor bigoţi, uzurpară cu încetul privilegiile moştenilor câmpulungeni, proprietari de vii pe moşia lui Radu-Vodă (Văleni), din potgoria Muşcelului. Astfel se sancţionă abuzul dării leului de bute şi al vedrei de vin de cramă, abuz pe care comuna, prin reprezentanţii ei, îl sfărâma de câte ori dreptul şi adevărul prezidau pe tronul Basarabilor în persoana domnilor români şi creştini. Atunci zbirătul mielului câmpulungean ajungea la auzul păstorului Basarab şi...

Tot prin influenţa călugărilor la domni străini sau debili (slabi) se introduse şi abuzul ducerii vinului călugăresc în Bucureşti (la monastirea Radu-Vodă), cu carele şi cu buţile câmpulungenilor; şi fiindcă unii din oroşani erau săraci şi n-aveau care, nici boi, şi fiindcă acesta era un lucru nedrept şi împotriva privilegiilor vechi din hrisoave[2], Matei Basarab (cu toată bigoţia lui) anulă strigătorul acela abuz, mustrând aspru lăcomia necreştinească a călugărilor greci.

---

[1] Oroşani tributari cu sinete domneşti.

[2] Hrisovul din 29 septembrie 1618.

Tot prin influenţa domnilor greci şi a boierilor greciţi, se introduse şi abuzul luării dicimei vinului în monedă, când, după hrisoave, căta să se ia în natură. La plângerea comunei contra ăstui abuz, Const. III Mavrocordat ordonă: „călugării să ia otaştina în vin şi cu vadra de aramă domnească, făcută în zilele lui Cost. Basarab (Brâncoveanul), de 10 oca în cap şi drepte, iar nu cu vadra mare, făcută de călugări. Şi vinul iarăşi să-l măsoare stăpânii vinului, iar nu ţiganii monastirii; scurtă vorbă, călugării să se mărginească în viitor numai în luarea dicimei şi a vinăriciului (în natură); c-apoi îl trimitem la urma lor” .[1]

Aceste abuzuri se reînnoiră adesea de prea sfinţii călugări radulioţi, cu toate mustrările şi ameninţările domnilor români şi străini chiar[2]. Lăcomia lupească şi răul învăţ călugăresc înflăcărau şi mai mult setea filargiriei ş-a grămădirii de pământuri în inima cuvioşilor radulioţi. Astfel, subt Grigorie I Ghica II[3] şi sub Ştefan II Cantacuzinu[4] şi subt N. Mavrocordat II în trei rânduri[5] şi subt Const. II Mavrocordat[6] şi Const. Şuţu[7] comuna mereu se plânse la domni contra abuzurilor radulioţilor şi-şi află dreptatea.

Egumenii câmpulungeni

Profitând de bigotismul lui Matei Basarab şi de tulburarea spiritului său (cauzată de remuşcarea cugetului pentru multe rătăciri ale sale), egumenii câmpulungeni, către finitul vieţii aceluia, îi smulg un hrisov avantajos pentru monastire şi ruinător intereselor comunei. Printr-ăst hrisov comuna pierdea multe din privilegiile ei, vechi şi noi, reîntărite şi sanctionate de însuşi Matei Basarab,

---

[1] Cartea din 18 august 1732.
[2] Vezi: Cărţile domneşti din *Pânza oraşului* şi hrisoavele de la 1750 la 1821.
[3] Hrisovul din 23 noiembrie 1665.
[4] Hrisovul din 9 septembrie 1746.
[5] Cartea (nr. V) din 16 iunie 1721; şi cartea (nr. VII) din 20 martie 1723; şi cartea (nr. VII) din 19 martie 1727.
[6] Cartea (nr. VIII) din 18 august 1732.
[7] Anaforaoa din 15 iunie 1792, ce se află la dl. N. Rudeanu.

încă de la urcarea sa pe tron. Hrisovul de care ne e vorba[1] ridică comunei dreptul ei cel mai vechi şi sacru, autonomia, drept recunoscut şi aprobat de Matei însuşi, cu jurământ şi martori, în hrisoavele date comunei, cu datele 1636, 12 aprilie; 1631, 8 decembrie; şi 1646, 3 mai. Pe lângă aceasta, tot în hrisovul acela posterior (făcut în urma celor de la 1631, 1636 şi 1646), Matei mai încărcă comuna cu darea la monastire de 5 oca peşte de carul de peşte (adus de oroşani de la baltă pentru specula lor), cum şi cu darea limbelor de vacă, sâmbăta, de la scaunele de carne din Câmpulung, cum şi cu camărea (zecima) de la cârciumele din oraş; şi cu alte dări de felul acesta.

Îndată după moartea lui Matei (Basarab), egumenul d-atunci pune în lucrare hrisovul din 1647. Câmpulungenii, când era vorba de onoare, de ambiţie şi de interes, toţi erau un corp şi un suflet; şi inamicul, care conta pe părţi debile şi dezbinate, întâmpina, peste aşteptarea lui, un mur d-aramă, de care răutatea se zdrobea, ca oul, de piatră. Comuna trimite la Bucureşti pe capii ei, pe judeţul Andreas cu parte din pârgari şi din bătrâni şi tribunii moştenilor câmpulungeni râmân la Divanul domnesc pe egumenul câmpulungean; căci hrisoavele comunei aveau o existenţă de secole; pe când ale monastirii, numai de câţiva ani.

Hrisovul lui Cost. I Basarab (Cârnu), atingător de procesul acesta, nu figurează între hrisoavele comunei; neîngrijirea capilor comunei sau mai bine furia răstimpilor l-au nimicit. Figurează însă hrisovul lui Grigorie I. Ghica II, din 23 iunie 1672, care se exprimă aşa:

„Iar pentru rândul judecăţii oraşului să n-aibă a se amesteca nimeni să le spargă judecata; ci toată legea şi judecata lor să fie stătătoare, precum le-a fost tocmeala lor şi mai din înainte vreme, după obiceiul cel bătrân, din zilele altor domni bătrâni, care au fost înaintea noastră; precum am văzut multe hrisoave bătrâne şi vechi făcute, pentru aşezământul oraşului şi anume: Hrisovul lui Negru, 6800 ş-al lui Mihail 6900 etc.

Iar cât pentru vama de peşte, ce egumenul Vasile cere de la oroşani, 5 oca de carul de peşte, cum şi pentru limbele de vacă,

[1] Hrisovul lui Matei cu data din 10 aprilie, 7155 (1647).

sâmbăta, de la scaunele de carne, cum şi de camăna de la cârcumi; pentru acestea am socotit Domnia Mea, dimpreună cu toţi cinstiţii boieri al Domniei Mele, că având oroşanii milă şi iertăciune de la toţi domnii, cu hrisoave şi cu cărţi întărite, cu iscălituri şi cu mari blesteme; şi fiindcă aceste mili sunt scrise şi chiar în hrisovul lui Matei-Vodă şi în piatra de d-asupra uşii monastirii, nici Domnia Mea n-am putut intra în blestemul atâtor răposaţi domni; ci au rămas Andrea judeţul cu bătrânii şi pârgarii oraşului din Câmpulung, la judecata Divanului Domniei Mele, pe chir Vasile, egumenul Sf. monastiri Dolgopol... " etc.

Subt Duca vodă, în două rânduri (1674 şi 1675), egumenii câmpulungeni preînnoiesc pretenţiile lor absurde; şi Duca, în două rânduri, întăreşte hrisovul lui Grigorie Ghica din 23 iunie, 1672 cu adăugirea: „Iar pentru păhărnicia din oraş, aflându-se scrisă în hrisovul călugărilor, dat oroşanilor, fiindcă nu se scrie aceasta, Domnia Mea, dimpreună cu toţi cinstiţii dregători ai Domniei Mele, am judecat să aibă a dare oroşanii la monastire… [locul şters în hrisov]; iar peştile şi limbele de vacă şi carnea, ce o luau pârcâlabii şi călugării câmpulungeni de la oroşani, am socotit Domnia Mea că, fiind ei călugări, nu se cuvine să ia acestea; ci le-am pus Domnia Mea pe toate jos; să aibă oroşanii bună pace despre toate; şi nici judeţul să aibă a lua acestea; ci să fie iertaţi de toate având ei multe cheltuieli şi multe nevoi[1]. "

Subt Şerban II Cantacuzin, comuna repetă plângerile ei la domnie contra egumenilor câmpulungeni de atunci. D-astă dată, domnul (deşi Basarab), influenţat de călugărul Gavril şi de maşinaţiile vrunui ministru, îndatorează pe comună la darea de 5 oca de carul de peşte şi la dicima vinului şi a rachiului de la cârciumele din oraş, sub cuvântul „d-a tăia cearta şi gâlceava dintre oroşani şi călugări".[2]

Mihai Racoviţă întăreşte şi el darea de peşte de 5 oca de car[3].

---

[1] Hrisovul (nr. XX), din 17 ianuarie 1675.

[2] Hrisovul (nr. XXI), din 23 martie 1681.

[3] Hrisovul (nr. XXV), din 15 ianuarie 1742. Majoritatea hrisoavelor şi cărţile domneşti toate sunt ordine contra apăsătorilor comunei.

CAPITOLUL IV
CÂMPULUNGUL SUB MIRCEA I

Judeţul şi pârgarii

Pe când România în secolul al XV-lea (1400-1500) începe a şovăi şi gloria ei străbună a se întuneca din cauza desproprietăririi ţăranului de către patronii lui (boierii) şi a intrigilor acestora pentru domnie[1], Câmpulungul înfloreşte sub egida hrisoavelor şi sub scutul Basarabilor.

Mircea I, după ce mută rezidenţa ţării de la Curtea de Argeş la Târgovişte[2], împarte România în 18 judeţe[3], fiecare judeţ primind numirea râului celui mare ce trecea prin sânul său. El organiză ţara milităreşte, împărţind judeţele în căpitănii de câte 1000 oameni, subt ordinele căpitanului.

„La Câmpulung şi Târgovişte, ca oraşe capitale ale ţării, căpitanul se numea vornic. Judeţul Muşcel şi judeţul Argeş formau amândouă o căpitănie, sub numirea de «căpitănia oraşului Câmpulung»".[4]

Sub Mircea I (1393), ţara se dă, de bună-voie, sub protecţiunea Porţii; după o luptă eroică cu polonii, ungurii şi tătarii, Mircea se lipeşte de cel mai tare inamic şi totdodată cel mai sincer (deşi d-o religie cu totul diferită d-a părinţilor săi). Cu modul ăsta, România putu ţine piept ungurului şi polonului, conservându-şi

---

[1] Starea socială şi politică a României sub Mircea I, Ţepeş şi Viteazul o vom trata pe larg într-o scriere ad-hoc; până atunci lectorul să vadă: tom II, fila 229-246, *Magazin istoric* sau, mai bine, *Question économique des Principautés* de Bălcescu.

[2] După Câmpulung, rezidenţa României fu Curtea de Argeş de la 1293 la 1393, apoi Târgoviştea vara şi Bucureşti iarna, de la 1693 la 1698, când a rămas Bucureşti singura capitală a României.

[3] 12 în România Mare şi şase în cea Mică.

[4] *Puterea armată*, de N. Bălcescu.

până azi limba şi naţionalitatea, pe când inemicii săi vecini le pierdură, deşi mai tari[1].

La mijlocul secolului al XV-lea (1460), Ţepeş încheie al doilea tratat cu Poarta, fixând drepturile şi datoriile reciproce ale vasalului cu suzeranul, care călcase singur clauzele tratatului de la 1393. Amândoi aceşti domni, bravi şi patrioţi, fură patronii Câmpulungului, întărind, ca toţi predecesorii lor, drepturile şi privilegiile comunei şi mai adăogând alte noi prerogative.

În capitolul III am cercetat privilegiile comunei noastre; în acesta vom cerceta drepturile ei.

Numirea de judeţ şi pârgar

Am arătat în capitolul II derivarea vorbei „judeţ", ce vine de la ablativul latin *judice*. Românii transilvani numesc şi azi pe capul comunităţii lor sătene şi oroşane *jude*; ei conservară nominativul latin *judex*.

Vorba „pârgar" derivă de la *purgarius* şi acesta de la *rurgus* sau *burgus* şi amândouă de la elenul *purgos*, *purgarios*.

De la latinul *burgus* vine germanul *burg*, *burger* şi franţuzescul *bourgeois* (oroşan).

De la *rurgus* s-a făcut românul *pârg* şi cu schimbarea lui *p* în *t* s-a făcut slavonul *târg* (cetate, oraş); de unde târgoveţi (cetăţeni, oroşani).

În Moldova, judeţul comunei se zicea *şoltuz*, iar pârgarii tot *pârgari*.

În Transilvania pârgarii se zic *aleşi*.

În documentele moşiei Văleni, de la Fălciu din Moldova, (proprietate a Casei şcoalelor), cu data din 7111 (1603), aflăm pasajul următor:

„Şi au venit înaintea şoltuzului şi a 12 pârgari de Bârlad; şi s-au făcut vânzări de pământ înaintea lor şi înaintea altor cetăţeni".[1]

---

[1] Căci românul va fi mândru şi crud ca aceia. Blândeţea românului dezarma pe lup şi pe tigru. Caracterul său mlădios şi leal, mai mult decât poziţiunea topografică, fu cauza existinţei sale, printr-atâtea furtuni politice.

Pârgarii

Câmpulungenii, de la Negru până la domnii greci (1390-1750), fură o familie de fraţi, d-acelaşi nume, d-aceeaşi limbă, d-aceleaşi datine. Ei vieţuiau în sânul munţilor, cu legile lor, cu aleşii lor, cu proprietăţile lor, cu drepturile şi privilegiile lor.

Nu cunoşteau alt domn decât pe tata ţării (prinţul); nici alt funcţionar decât pe tata oraşului (judeţul). Jugul tributului era un jug uşor pentru dânşii. Sângele lor de roman creştinat era curat ca argintul; căci şi caracterul românului, şi drepturile sau datinele lui îl opreau a-şi amesteca sângele cu grecul, cu bulgarul ş.c.l.

Judeţul, până la 1750, fu patriarhul familiei numită comuna câmpulungeană şi toţi cetăţenii, fii ai judeţului; aceasta era imaginea domnului în mica sa republică, iar pârgarii, emblema boierilor divaniţi.

În capitolul II am văzut că, înainte de Negru (şi parte şi după Negru, până la Mircea), toţi cetăţenii câmpulungeni erau burghezi sau pârgari; în urmă, o aristocraţie se ridică din sânul burghezilor pe ruinele cetăţenilor ruinaţi, unii de desele emigrări, alţii de incendii (focuri), alţii de rezbele, alţii de lene; şi cei mai mulţi de lăcomia... Din sânul acestei aristocraţii (care, la început, merita numele acesta, fiind formată de cei mai buni cetăţeni) se alegea de popor 12 pârgari, în numărul celor 12 apostoli, precum şi cele 12 judeţe din România Mare rechemau numărul celor 12 seminţii ale lui Israel.

După tradiţie, comuna câmpulungeană, în secolul al XV-lea, era împărţită numai în două mari suburbii (mahalale): suburbia românilor (în care intra şi olarii) era toată partea despre sud a Câmpulungului, de la St. Georgiu până pe la dl. Bratu; iar în partea despre nord a oraşului era suburbiul scheienilor, începând după la Gelu până în capul Scheiului.

Cât despre catolici, ei locuiau centrul oraşului, cum am arătat în capitolul I. Numărul lor, în secolul al XIV-lea, nu era aşa mare încât să balansese pe al scheieno-românilor. Cu toate foloasele şi

---

[1] *Foaia minţii*, 1847, nr. 28.

privilegiile acordate lor de protecţiunea domnească, ei nu se putură înmulţi aşa iute între 1300 şi 1400, cei mai mulţi din papişti, stabiliţi în comună, fiind juni care îşi lăsau patria pentru nemulţumiri diferite; din ei, cei mai mulţi, se duceau să umple cadrele oastei de strânsură, în acei timpi de lupte crâncene şi necontenite, când cu ungurul, când cu turcul, când cu tătarul.

De la 1400 încoace, catolicii începură a se înmulţi prea mult, într-atât că, în secolele XV, XVI şi XVII chiar, ei deteră comunei pârgari şi judeţi, care se alegeau într-un an dintre papişti şi într-alt an dintre scheieni şi români.

Care erau atribuţiile pârgarilor?

A sub-însemna, în numele comunei, dimpreună cu judeţul, înscrisele de vânzare ale munţilor (aceasta, în secolul al XVIII-lea, când începe a se urca venitul munţilor);

A regula analoghia (cisluirea) contribuţiilor, coborâte de la Tron ori de la Stat, în despărţirile lor respective;

A împăca certele dintre cetăţeni;

A judeca, împreună cu judeţul, cauzele importante;

A priveghea pentru paza drepturilor şi privilegiilor comunale;

A controla conduita judeţului;

A popri reclamaţii la domn, în numele comunei, contra judeţilor şi funcţionarilor abuzivi şi răi, care atacau onoarea şi averea cetăţenilor sau prerogativele comunei;

A supune la domn întărirea noului ales;

A preînnoi hrisoavele comunei la înscăunarea fiecărui domn.

Pârgarii dar erau în comună ceea ce erau odinioară tribunii plebei romane, în timpul republicei: nişte câini de stână, care apărau turma de oi contra lăcomiei lupilor sociali. Însă, precum în Roma, asemenea şi aci, puţini Grahi! Vom arăta, la locul său, cum câinii de stână, însărcinaţi cu apărarea turmei, deveniră ei înşişi lupi, care zeciuiau, în unire cu păstorul, oile şi caprele.

Aci e locul să vorbim ceva şi despre vătăşei, care erau mâna de ajutor a pâgarilor.Atribuţiile vătăşelului erau împlinirea tributului de la cetăţeni şi a tuturor impoziţiilor, directe şi indirecte. În fine, pârgarii, judeţii, vătăşeii, toţi erau aleşi numai pe câte un an de locuitorii suburbiilor respective ale comunei. Cât pentru împlinirea tributului, el se împărţea pe lude (pe cap), fiece individ plătea

fiscului (vistieriei) suma fixată de Cameră, ori de domn cu senatul împreună, cum am arătat.

Vom vedea sub domnii greci în ce mod se regula tributul pe lude.

Judeţul
Alegerea judeţului

Să venim acum la prezidentul comunei. Acesta se alegea pe tot anul, de către pârgari, dintre cetăţenii cei mai oneşti şi drepţi sau cei mai cu influenţă la pârgari şi la popor.Cei doisprezece pârgari, în timpul alegerii, se făceau două partide, partidul scheienilor şi partidul românilor, alegând fiecare partid pe reprezentantul său. Catolicii, alăturându-se de una din aste două partide, formau majoritatea şi determinau pe alesul comunei.

Ziua alegerii judeţului era fixată marţi după Paşti. În ziua aceea, pârgarii, în fruntea partidului lor, se adunau în două tabere, la locuinţa acelora pe care îi alegeau ei de judeţi, şi, luându-i cu convoi (cu alai), îi însoţeau la biserica lui Negru, unde era să se facă ceremonia alegerii.

Ambele partide, fiecare în frunte cu judeţul ei, se opreau pe localul dinaintea porţilor monastirii (care se va numi în viitor Piaţa Judeţului, în memoria dezbaterilor pentru determinarea noului ales). Aci, o luptă verbală începea între capii ambelor partide, fiecare susţinând pe alesul ei. Atunci se da pe faţă calităţile şi defectele celor doi candidaţi. Lupta verbală se schimba adesea în luptă de braţe (scheienii erau agresorii) şi triumfa dreptul celui mai tare. Catolicii, zice tradiţia, se uneau mai totdeauna cu românii, pentru caracterul acestora leal; de aceea, majoritatea o aveau adesea românii, prin concursul noilor oaspeţi, mai recunoscători decât vechii oaspeţi intriganţi. În fine, partidul cel mai tare (cel mai numeros) intra în triumf pe poarta monastirii, în frunte cu alesul lui, în sunetul campanelor şi al aclamaţiilor populare.

În uşa bisericii, protopopul comunei, în vestminte sacre, cu crucea şi evangheliul în mână, întâmpina pe alesul comunei, pe unsul Domnului şi, între doi copii, fiecare ţiind câte un luminar (feşnic) şi cântând imnul în uz la primirea capilor mireni şi

călugări (*Cade-se cu adevărat*), el prezenta alesului crucea şi evangheliul, pe care acesta le săruta cu tot respectul şi umilinţa cerute de împrejurare. Diaconul, cu tămâierul, preceda pe protopop. Judeţul intra în biserică, precedat de cler şi urmat de pârgari şi de popor, toţi în vestmintele cele mai luxoase. După ce săruta icoanele, alesul făcea înaintea altarului jurământul de dreptate şi credinţă către legi şi către popor. Protopopul repeta de trei ori: „Vrednic este!” şi poporul răspundea în cor: „Vrednic!”.

După terminarea ceremoniei divine, pârgarii ridicau pe braţele lor pe alesul comunei, în întreita strigare de:

„Să trăiască jupân judeţul!”

Şi poporul răspunzând în cor:

„Să trăiască!”

După astă ceremonie princiară, judeţul, iarăşi în sunetul campanelor şi al aclamaţiilor populare, înconjurat de pârgari, precedat de lictori (până la Mircea, cu feşele[1] în mână) şi urmat de notabilii şi de tot poporul, judeţul venea în triumf până în piaţa oraşului, unde era „Crucea jurământului”, crucea lui Negru-Voievod, pe care era săpat extractul hrisovului bătrân al fundatorului Principatului român, iar în centrul crucii figura acvila cruciată.

Judeţul, înaintea acestei cruci, repeta jurământul de credinţă, săruta crucea şi iarăşi era ridicat de trei ori pe umerii pârgarilor, în întreită strigare a alegătorilor şi a poporului: „Să trăiască jupan judeţul!”[2]

După aceea pârgarii şi notabilii comunei însoţeau pe judeţ la locuinţa lui. Dacă judeţul avea vin în cave (pivniţă), didea câte o vadră de vin fiecărui pârgar, pe care el o bea cu ai lui; de n-avea, dădea câte un bilet la cârciumarii suburbiilor respective ca să dea fiecare câte o vadră de vin pârgarului din acea despărţire; total 12 vedre. Judeţul apoi primea, din partea tuturor, felicitări de bun

---

[1] După exemplul consolilor romani ce se precedau, în ceremoniile publice, de lictori, purtând mănunche de nuiele, legate strâns, sau înfăşurate cu bandelete, emblema unirii. D-aci vin fustaşii, garda domnului.

[2] Un Arghiropol (ginerele lui Caragea), care a asistat într-un an la alegerea judeţului, ar fi zis, văzând astă ceremonie princiară: „Asta, văz şi eu, este boierie: căci eşti ales de un norod întreg, cu cinste domnească!” (Vezi nota L.)

succes şi de bun augur, cărora le mulţumea cu cupa de vin după datina străbunilor.

La ora prânzului, judeţul ospăta pe aceia cu care era în strânse legăminte de amicie şi părinţie; coşuri de ouă roşii se ciocneau, butie cu vin vechi se deşertau, miei graşi se sacrificau în ziua aceea solemnelă, în auzul muzicii naţionale ori a fluierului ş-a cimpoiului, în timpii lui Negru ş-ai lui Mircea. Pe când tata oraşului serba astfel în casa sa încrederea şi stima publică, manifestate prin pârgari, aceştia, ca stâlpi ai oraşului, ori pe la casele lor, ori pe la cârciumele respective, serbau şi ei triumful lor, deşertând, pe lângă vadra judeţului, alte patru sau cinci vedre, după constituţia omului şi calitatea vinului.

Moşii şi strămoşii noştri, la orice bucurie sau întreprindere, comunicau (după exemplul apostolilor) cu corpul şi cu sângele Domnului, cu pâinea şi cu vinul care întăresc şi învioşează inima omului. Grâul şi strugurul sunt emblema existenţei materiale, ca Dreptatea şi Frăţia, simbolul vieţii morale. După comunicarea cu pâinea şi cu vinul, venea comunicarea cu dreptatea şi frăţia; în elementele vieţii materiale, individul şi naţia capătă puteri noi pentru aflarea elementelor vieţii morale. După asemenea comunicări, bunii noştri se simţeau capabili de acte de caritate şi de eroism.

Să lăsăm un minut pe pârgari şi pe judeţ chefuindu-se cu amicii şi consângenii lor şi să venim la dl. Bolliac care, în nr. 85 al *Curierului român* din 1845, se exprimă în privinţa alegerii judeţului câmpulungean, în modul următor:

„Partidele, înfuriate d-a apuca mai întâi intrarea în monastire, întindea între ele, din afara porţilor, un rezbel sângeros; şi partidul cel mai tare, reuşind a intra în curtea monastirii, închidea porţile. După terminarea jurământului, judeţul cu pârgarii şi cu partidul său intrau la egumenul monastirii ca să bea incropul (adălmaşul). După aceasta se deschideau porţile. Cei biruiţi, care pândeau afară duioşi, se înhăţau de păr cu cei dinlăuntru şi veneau grămadă până la locul ce se zice şi azi «locul tărbăcelei», unde se face şi acum o jucărie cu câini, în memoria acelei tărbăceli de oameni.”

Las pe bătrânii câmpulungeni şi muşceleni să judece singuri până la ce grad aceste rânduri pot fi adevărate. Oameni de consideraţie m-au asigurat că incropul şi răzbelul sângeros sunt

invenţiunea fantaziei poetice a d-lui Bolliac, şi în istorie imaginaţia cată a da sceptrul raţiunei. Eu crez că aici este vro înşelăciune din partea vrunui bătrân boier pe care dl. Bolliac l-ar fi consultat în privinţa alegerii judeţului, când cu trecerea sa prin Câmpulung, la 1845; însă, pentru aflarea adevărului, istoricul cată a consulta tradiţia în oameni de toate vârstele şi de toate nuanţele, în lipsă de documente autentice.

Ceea ce face însă a roşi mult musa ştiinţifică a poetului nostru, este originea absurdă şi comică ce dă tărbăcelei câinilor.

Ce fel, domnule? însuşi Domnia Ta, atât de iniţiat în studiul antichităţilor romane,[1] n-ai cunoscut, până la 1845, adevărata origine a tărbăcelei? Tărbăceala câinilor are un început cu mult mai vechi şi mai serios decât acela ce-ţi place a-i da. Cine nu ştie azi că tărbăceala câinilor recheamă surprinderea Capitoliului de către gali, bravii străbuni ai francezilor? Fiindcă gâştele lui Manlius deşteptară cu gârâitul lor alarmos pe romani din somnul pieirii lor şi cu modul ăsta se putu respinge inamicul de la murii Capitoliului. Senatul, printr-un decret, ordonă ca în toţi anii, în ziua aceea, gâştele, să fie bine tratate pentru marele serviciu ce ele aduseseră republicei ameninţate, iar câinii să se verguiască pentru somnul lor letargic. Mai toţi istoricii romani aduc vorba despre ăst eveniment, grav şi comic totodată.

Cel ce-şi propune a scrie datinele şi instituţiile străbune cată a umbla cu circunspecţă (cu ochii deschişi) pe tărâmul spinos al istoriei: prin catacombele Antichităţii, cu fanalul criticii sănătoase, iar prin grădina naturii ş-a istoriei, cu ochii armaţi de microscope şi telescope; cu alte vorbe, să supuie tradiţia la tribunalul logicei.

Sigiliul şi hrisoavele comunei câmpulungene

În ziua alegerii judeţului, pârgarii luau de la ex-judele semnele guvernării şi le încredinţau alesului celui nou; acestea erau:

- Sigiliul (pecetea) comunei;
- Hrisoavele (diplomele domneşti);

---

[1] Vezi *Curierul românesc*, 1845, nr. 86.

- Condicele (registrele canţelariei).

Condicele începură a figura mai mult de la domnii greci, care, ca şi muscalii, ţineau mai mult la formă decât la esenţă, la vorbă decât la faptă. Înainte de 1700, grefa comunei încăpea într-o pereche de disagi.

Să venim la hrisoave şi la sigilii.

Hrisoavele

După sărbătorile Paştilor sau după Duminica Tomei, câţiva pârgari însoţiţi de câţiva bătrâni şi preoţi ai comunei se duceau în capitala ţărei a încunoştinţa pe Capul Naţiei de alegerea noului judeţ şi a primi investitura (întărirea) de la domn. De multe ori însoţea pe pârgari şi judeţul în persoană; mai ales de la 1716 încoace, când postelnicul deveni patronul comunei, cum vom vedea la locul său. La fiecare înscăunare de Domn, judeţul cu parte din pârgari şi bătrâni, mergeau în Capitală pentru preînnoirea hrisovului lui Negru. Atunci se formau două hrisoave asemenea, din care unul rămânea în Arhiva Statului, alta la comună.

De la Negru până la Regulament, peste 80 de domni[1] se succed pe tronul Basarabilor; urma dar ca şi în Pânza Oraşului să figureze un număr egal de hrisoave; pânza însă abea conţine vro 25, afară din 5 altele necuprinse în pânză şi vreo 12 cărţi domneşti (ofise). Care să fie cauza lipsei de 50 de hrisoave şi mai bine?

Până la Mircea al II-lea, toate hrisoavele s-au repus, din diferite cauze, cum am arătat în capitolul precedent. Dar de la 1550 încoa? Rezbelile cu naţiile vecine, incurgerile barbarilor, scurta domnire a unor prinţi, neîngrijirea pârgarilor, indiferenţa cetăţenilor, emigrări (băjenii), incendiuri (focuri), alungări (goane), revolte (resmiriţe), inundări (potoape) etc. etc., acestea şi altele reduseră hrisoavele la numărul de 25, cele mai multe ieşite din aceeaşi redacţiune. Dacă la 1747 nu s-ar fi aşternut p-o pânză copie după hrisoavele scăpate din ghiara timpilor şi a restimpilor, foarte puţine ar fi ajuns până la noi şi acelea în ce stare!

---

[1] Afară de domniile unora de câte două şi trei ori. Cost. Mavrocordat a domnit în cinci rânduri, numai pe tronul României.

Sigiliul

Sigiliul comunei câmpulungene de la Mircea încoa, este cel următor. Dăm aci un facsimil. [Se reproduce în ediţia princeps]

Ăst sigiliu era întreg de fier, coadă şi cap. Acea pasăre din mijloc, ce seamănă cu o barză, este acvila cruciată prefăcută în corb de greci.

Cu toate silinţele străinilor de a schimba acvila în corb, acvila rămase tot acvilă. Fie dar pe documente şi pe monumente acvila corb; în inima şi în capul românilor, acvila este acvilă.

Crucea de la corbul din sigiliul nostru cine a şters-o? Timpul ori influenţa străină? Dar ieroglifele acelea dimprejurul sigiliului despărţite de trei cruci? Acelea însemnează, pe limba bulgarilor: „Pecetea oraşului Dolgopol"; iar pe limba romană, „Sigiliul urbei Câmpulungul".

Ăst sigiliu, când se încredinţa judeţului în ziua alegerii, se băga într-o cârpă groasă, legată cu sfoară şi sigilată de pârgari şi numai în prezenţa lor îl putea scoate judeţul şi face uz cu dânsul. Ăst sigiliu ne arată epoca suzeranităţii Porţii asupra Moldaviei şi României: alianţa acvilei Carpaţilor cu vulturul Balcanilor.

Sigiliul acesta datează el de la Mircea or de la Ţepeş?

În ambele noastre tratate cu Poarta (1393 şi 1460) figurează un articol privitor la românii trecători prin imperiul turc, pentru ale lor trebuinţe: „Aceştia, zice acel articol, să fie nesupăraţi de vamă; şi pentru portul lor, necercetaţi." (*Foaia minţii*, 1842, nr. 15, fila 177).

Într-adevăr, cu sigiliul comunei noastre oricine putea vinde marfa sa, nu numai la toate sborurile din cuprinsul României, dar şi în Turcia chiar. De aceea mulţi neguţători, de tot felul, munteni şi ardeleni, mijloceau, prin pârgari şi judeţi, căpătarea unui bilet de drum cu sigiliul comunei. Cu acest bilet ei puteau colinda toate sborurile din ţară şi chiar cele din părţile Turciei despre Dunăre.

Acest sigiliu figura:

- în biletele de drum ale câmpulungenilor, neguţători, meşteri şi cultivatori;
- în reclamaţiile comunei către tron şi stat;

- în cărţile de judecată dintre câmpulungeni şi vecinii lacomi, călugări ori mireni;
- în înscrisele arendării munţilor;
- în înscrisele de împrumutări, făcute pentru ajutorul comunei întregi ş.c.l.

Reclamările către tron ori către stat se sub-însemnau de judeţ cu pârgarii şi cu parte din cetăţeni; şi se întăreau cu sigiliul comunal, care el singur reprezenta comuna întreagă.

În unele înscrise şi reclamări vedem figurând numai sigiliul, cu aceste vorbe:

„Noi, oroşanii câmpulungeni...”

Această simplă formulă fu cauză de mari abuzuri şi nedreptăţi din partea pârgarilor celor viţioşi, precum vom vedea la locul său.[1]

Atribuţiile judeţului

Atribuţiile capului comunei erau acestea:

A judeca cauzele cetăţenilor, civile şi corecţionale;

A împlini tributul către stat ori către tron şi a-l trimite d-a dreptul la vistierie;

A regula darea merticului funcţionarilor domneşti.

Judeţul, în fine, era în comună un poliţai ş-un ministru totdodată, sub-cârmuitor şi jude; un domn absolut, pe care capul districtului (pârcălabul sau ispravnicul) îl menagea şi-l respecta, ca p-un jude ce unea în sine puterea legislativă şi executivă.

Pentru executarea ordinelor sale, judeţul avea lictorii sau slujitorii lui. Numărul acestora, înainte de 1700, nu e ştiut. În secolul al XVIII-lea, judeţul avea 15 slujitori şi epistatul unul.

La modificări de înscrise publice, la redacţia reclamaţiilor către domnul, la contribuţii extraordinare, la timpi grei, în fine, judeţul se consulta cu pârgarul, cu bătrânii şi preoţii comunei; atunci

---

[1] În Magistratura din Câmpulung exista un dosier pentru luarea peceţii din mâna epitropului Ioan Ciolan, în care dosier figurează şi petiţiunea moştenilor contra epitropilor, care făceau abuzuri mari cu sigiliul comunei.

consiliul se prezida de judeţ cu protopopul, după exemplul Senatului roman, prezidat de domn şi de mitropolit. Opiniunea tuturor făcea legea. În aceasta, ca în toate, câmpulungenii, în parte, şi românii, în genere, urmau exemplul străbunilor lor romani. Aceştia, după o lege din cele cuprinse în tablele decemvirice, zicea: „Voinţa plebei, în ultimă instanţă, este dreptul fix şi dreptatea".

Cât despre salariul (leafa) judeţului, el se compunea din zecima contribuţiior şi a amendelor (gloabe); însă foloasele lor erau mari: ca jude suprem al comunei, el şi cu pârgarii mâncau... banul statului, cum zice ţăranul nostru. Până la fanarioţi, judeţul era regina stupului; de la 1716 însă, el şi pârgarii erau trântorii care mănâncă d-a gata mierea albinelor.

Judeţul se putea alege şi pe mai mulţi ani consecutivi (unul după altul), dacă se bucura de încrederea publică. Astfel ne arată hrisoavele pe un Andreas Judeţul (catolic[1]), ce figură ca jude douăzeci de ani cel puţin; astfel fu şi Nicolae Grecul, în timpul părinţilor şi moşilor noştri. Despre acesta vom vorbi mai pe larg la locul său.

Legile străbunilor noştri

Aici se naşte o întrebare:

– După ce legi judecau românii şi câmpulungenii, înainte de Negru şi după Mircea?

– Românii, atât sub daci cât şi sub Basarabi, n-avură legi scrise; înainte de 1200, românii îşi regulau interesele lor sociale (averea şi onoarea, căci pedeapsa cu moartea a fost necunoscută la noi) după legile imperiale din corpul Dreptului Iustinian şi după obiceiurile locului.

– Obiceiul pământului mai cu seamă, zice istoricul Bălcescu, ţinu loc românilor, de la 1200 până la 1646, şi de constituţie politică şi de condică civilă şi criminală.[2]

---

[1] Despre Andreas Judeţul, lectorul să deschiză tom I *Magazin istoric*, pag. 37 şi 70, şi va afla caracterul ăstui judeţ ce a jucat un rol însemnat în comuna noastră, în secolul XVII.

[2] *Magazin istoric,* tom I, fila 3-4.

Acest obicei îl aflăm în hrisoave aplicat în diferite casuri.

Alecsandru I al Moldaviei (1410) făcu o condică de legi ce s-a repus. La 1652, Matei Basarab tipăreşte în Târgovişte prima condică de legi, traducere după cele imperiale romane, sub titlul „Îndreptarea legii”. Tot p-atunci (1646), şi în Moldavia, Vasile Albanitu publică o condică de legi, tipărită la Iaşi, sub titlul „Carte românească de învăţătura pravilelor”. Condica lui Matei, fiind imperfectă, fu dată uitării: judecătorii, după exemplul moşilor şi strămoşilor, consultau tot legile imperiale şi obiceiurile pământului.

Veniră apoi pravila lui Scarlat Ghica (1760) şi a lui Al. Ipsilanti (1779), imperfecte ca şi cea a lui Matei şi viţioase ca a lui Caragea. Apoi veni pravila lui Caragea (1818), culegere din pravilele precedente şi din obiceiul ţării, şi regulată după instituţiile iustiniane.

În fine, la 1831, iată şi Regulamentul!..

Cât pentru comuna câmpulungeană, condica ei de legi era numai obiceiul locului, bazat pe bunul-simţ şi pe dreptul-cuvânt, ce le posedă tot omul. Maxima după care judeca judeţul comunelor, înainte de 1650, era axioma evanghelică: „Ce ţie nu-ţi place, altuia nu face”, fundamentul tuturor legilor şi religiilor, al moralei şi al filosofiei.

Cauzele existenţei comunei câmpulungene

Republica Câmpulungului fu, până la domnii fanarioţi, o republică ca a Bârladului din Moldova în secolul XII: aceasta ajunsese faimoasă prin pirateria sa de uscat, prin care se întinsese până la Marea Neagră; iar Câmpulungul, prin unirea cetăţenilor care insuflau spaima celor răi şi stima celor buni.

Dar ce făcu oare să existe astă republică atâţia secoli?

Mai multe cauze:

Nepământenirea străinilor;
Autonomia;
Protecţiunea domnească;
Poziţiunea topografică;
Caracterul câmpulungenilor.

Neîmproprietărirea străinilor pe moşia şi vatra comunei noastre fu cauza primară a existenţei astei mici republice; fără ea, de mult instituţiile libere ar fi devenit vis şi fum! O palmă de loc de ar fi căpătat grecul şi bulgarul în proprietatea comunei, comuna toată ar fi devenit proprietatea vrunui boier mare, pământean sau străin. Chiar azi, n-avem exemple pipăite înaintea ochilor?... Grecul şi bulgarul, care se înavuţiseră cu pierderea moşiei ţăra-nului ş-a boierului, moşteni, împilară pe aceşti dezmoşteniţi, făcându-i servi şi sclavi: dreptatea era a lor, căci ei erau cei avuţi...

Autonomia

Pe cine doare mai mult inima d-o familie, decât pe şeful şi pe membrii acelei familii?

Câmpulungenii, învăţati de secoli cu libertatea şi neatârnarea, se dedulciseră cu aceste daruri sânte şi făceau totul ca să le conserve. Precum şeful familiei ţine la guvernul femeii sale şi al copiilor săi (spre înflorirea lor), asemenea şi comunele sau statele cele libere ţin la păstrarea instituţiilor străbune. Bune sau rele, legile care şi le da omul singur sunt mai drepte şi mai folositoare lui decât cele ce i le impune veneticul; atâta numai ca legea să nu fie capriciul şi interesul unui număr de cetăţeni egoişti şi lacomi, ci voinţa generală a tuturor cetăţenilor.

Judeţul şi pârgarii, fiind aleşi de cetăţeni ca protectori şi defensori ai drepturilor şi privilegiilor comunale şi funcţiunea lor fiind anuală, ei trebuie să-şi împlinească misiunea cu credinţă şi conştiinţă; astfel, pe lângă pierderea încrederii publice, pierdeau şi stima şi foloasele ca cetăţeni primari. Pe lângă pierderea foloaselor şi stimă, pierdeau viitorul copiilor lor. Aşadar, viciul căta să împrumute masca virtuţii: lupul a se acoperi cu pielea oii şi a câinelui, ca să fie suferit. Azi, chiar în 1855, câte vulpi şi câţi lupi nu-i vedem înfăşuraţi în piei de câini şi de oi?

Apa curge, pietrele rămân.

Protecţiunea domnească

Deşi nu toţi domnii fură Basarabi, însă unii de ambiţiune, căci ocupau tronul Negrilor şi al Mircilor, alţii de bigoţie, căci Negru şi succesorii lui legaseră cu anateme grele respectarea prerogativelor Câmpulungului; alţii, de compătimire pentru sterpiciunea locului muntos al Câmpulungului; şi toţi, în fine, nevoiţi de politică, susţinură astă instituţie, luând-o sub protecţia lor specială, ca şi cezarii Romei, provinciile lor favorite.

Poziţia topografică

Republica Câmpulungului fiind aşezată la poalele munţilor, între moşteni ţărani sau între boieri mici, îşi putu exersa dritele sale fără temere de subjugări, subt egida hrisoavelor şi subt scutul tronului, pe când alte comunităţi, sătene sau cetăţene, aşezate la câmp, între vecini puţini sau avuţi (boieri sau călugări), se stinseră încă din secolul XVI, devenind sclave, ca şi cultivatorii, de silă, de nevoie ori de interes.[1]

Caracterul câmpulungenilor

Câmpulungenii, ca moşteni avuţi şi liberi şi dedulciţi cu independenţa secoli întregi, câmpulungenii, cu toate intrigele dintre ei, pentru aleşii lor, erau un cuget ş-o voinţă, un corp ş-o bursă, când drepturile sau onoarea le erau ameninţate de călugări ori de funcţionari.

Probă, conduita lor cu călugării radulioţi şi câmpulungeni, în secolul XVII, şi cu funcţionarii fanarioţi, în secolul XVIII, epoca decăderii comunelor. Chiar azi, junimea de caracter, care e viitorul şi mândria Câmpulungului, fulgeră viţiul în sceleratul de orice culoare, fugind de dânsul ca de un lepros. Aceasta o pot mărturisi toţi care cunosc caracterul lor. Fie ca aceşti juni bravi să rămâie

---

[1] Vezi pentru aceasta: *Magazin istoric,* tom II, fila 43.

astfel pentru totdauna, iar ceilalţi, ce nu le seamănă, să se ambiţioneze a-i imita, pentru fericirea concetăţenilor şi ilustrarea locului lor natal. Fie ca o dată Câmpulungul cel poetic să aibă locuitori demni de clima lui poetică şi de frumuseţile lui poetice!

Terminăm acest capitol (care am fi dorit a fi tratat de-o pană istorică, ca a Bălcescului) cu următoarea observare:

Munţii au avut totdauna o atragere nespusă pentru democraţie: poporul roman se trage pe Muntele Sacru şi pe Aventinul în urma tiraniilor patriciilor şi, din culmea munţilor, el se coboară cu drepturi şi cu tribuni, cu libertatea şi cu apărătorii ei.

Moise se coboară din Sinai cu Tablele legii.

Ghilom-Tell cu republica, din munţii Elveţiei.

David cu *Psaltirea,* din Ghelboe.

Ossian, din munţii Scoţiei, cu sublimele lui balade.

Cine din juni nu cunoaşte azi pe muntenii francezi (Les montagnards) de la 1793? Mai toate republicele moderne şi antice, indigene şi străine le aflăm aşezate pe culmea dealurilor sau la poalele munţilor. Acvila şi şoimul, regii aerului, îşi iau zborul lor măreţ după creasta munţilor. P-un munte se metamorfoză Salvatorul; p-un munte învinge Crist pe demonul tentator; după un munte Mesia îşi ia zborul către imortalitate, încununat de gloria divină!

Carpaţii, aceşti Alpi ai Europei Orientale şi azilul veteranilor crucii, Carpaţii fură bulevardul creştinismului, citadela limbei şi naţionalităţii române, adăpostul libertăţii moşilor noştri sub hun şi tătar şi scutul instituţiunilor străbune.

Azi ecourile voastre, o, Carpaţi, repetă numele bravilor duci şi căpitani ce ilustrară provincia favorită a cezarilor. Decebal şi Traian, Negrii şi Dragoşii, numele voastre sunt scrise pe colţii Carpaţilor, de unde îi copiară istoria. Carpaţii sunt piedestalul statuelor voastre de aor. Timpul poate secera o dată coloanele de bronz ale lui Traian şi Napoleon; va respecta însă Carpaţii, coloana noastră de granit: degetul lui Dumnezeu a atins Alpii Orientali. Acvila cruciată e sacră şi imortală!

CAPITOLUL V
CÂMPULUNGUL SUB MIRCEA II

Biserica Domnească şi Biserica Malu

De la Mircea I până la Mircea II (1400-1550), în curs de o sută cincizeci de ani, se preînnoesc pe tronul Negrilor 25 de domni, toţi Basarabi (afară de vreo doi-trei). Dintre aceştia, Ţepeş, Radu cel Mare, Neagoe şi Radu de la Afumaţi, egalară, unii cu sabia, alţii cu mintea, pe Negru şi pe Mircea. Radu V şi Neagoe fură făcători mari de biserici; prin urmare, ca prinţi demni de numele şi inima Negrilor, au trebuit să protege şi ei cu căldură comuna câmpulungeană.

Hrisoavele comunei însă, singurul nostru magazin pentru aceşti secoli, de la 1290 la 1550, sunt mute: „Pânza oraşului" începe cu hrisovul lui Mircea II din 1559. De aceea şi noi trecem repede peste un secol şi jumătate şi de la Mircea I venim la Mircea II, despre care vom vorbi în acest capitol.

Mircea II ocupă tronul României, pentru prima oară, în 1546. El era fiul 1ui Mihail III (Mihnea cel Rău); şi acesta, fiul lui Dracea Armaşul, din Măneşti, care se trăgea din familia lui Dan Basarab, fiul lui Negru; aşadar, Mircea II e nepotul lui Mircea I şi strănepotul lui Negru I.

Istoria îl descrie ca p-un domn crud şi tiran; cu averile răpite de la boierii intriganţi ridica biserici şi cruci. Pe cei mai mulţi domni, nu atât caracterul lor sângeros, cât intrigile boierilor pentru domnie, îi făcură cruzi şi tirani; astfel stătură Vlad IV şi Mircea II. Mihail III fu prenumit de boieri „cel rău", pentru că fu biciul hoţiilor şi al abuzurilor. Din numărul acestora este şi Radu de la Afumaţi, a căruia tragică moarte e azi cunoscută tuturor.

*

Mircea II, trimis de Poartă în Transilvania în două rânduri[1], se urcă în Ardeal pe la Dâmboviţa (pe la Orăţie), şi îşi lăsă nevasta şi copilul în Câmpulung, la 1552. Aci Doamna Chiajna şi fiul ei, Petru, aruncară fundamentul unei biserici, numită până azi Biserica Domnească. Despre aceasta ne încredinţează atât hrisoavele acestei biserici, date de Doamna Chiajna sântului stabiliment, cât şi înscrierea de d-asupra uşei bisericei din tindă, care sună aşa:

„Biserica s-a zidit din temelie de răposata Doamna Chiajna, a răposatului Mircea Vodă şi de fiul ei, Petru II, la leatul de la Adam 7035."

Acest an 7035 corespunde cu anul de la Hristos 1527; însă, pe tronul României figura, la 1527, domnul Radu VII (a doua domnie); aşadar, în loc de 7035 cată să fie 7060, care ne dă tocmai anul 1552, ce ne recheamă a doua trecere a lui Mircea II în Transilvania.[2]

Hrisoavele Bisericei Domneşti îndreptează şi ele eroarea aceasta: într-însele aflăm proprietăţile şi privilegiile bisericii lui Mircea II. Proprietate a aceştii biserici erau locurile comunei care, la 1552, erau deşerte; prin urmare, proprietate a domnilor, ca local al urbelor.

Aceste locuri sunt cele următoare:

Localul pe care statau casele Voroveanului cu grădina împreună şi jumătate localul caselor d-lui Anton Pavel. Asemenea şi tot rândul de case şi butice (prăvălii) de la Urianu până în capul pieţei, cele din mijlocul târgului, lângă gârliţă.

Aceasta ne arată că, la 1552, centrul oraşului era nelocuit, localul acesta fiind conservat de magistraţii comunei pentru lărgirea stradei principale, unde figura Crucea şi Piaţa Jurământului şi pe ale cărei două laturi se ridicau locuinţele notabililor şi ale judeţilor.[3]

---

[1] La 1550, contra lui Martinusius, nu la 1552, pentru restabilirea fiului lui Zapolia, pe tronul părinţilor lui, (*Istoria* d-lui F. Aaron).

[2] Asemenea e falce şi data reparării acestei biserici, inscripţia zice 7290 (1712) sub Nicolae Mavocordat, când la 1712 domnea Brâncoveanu.

[3] Cartea isprăvnicatului din 1800 martie 22, subscrisă de ispravnicii Ioan Costandin şi Ioan Brezoianu, către ex-judeţii Georgie Buzoianu, Sterie Postelnicul, Dumitrache Ghioca şi condicarul Costandin (tată Săuleschi) pentru regularea locurilor Bisericii Domneşti. Originalul la dl. Ciolan.

Aşadar, la 1844, era cu dreptul a se dărâma casele şi prăvăliile înălţate pe localul Bisericei Domneşti: cu modul ăsta, lărgindu-se strada lui Negru, s-ar fi înfrumseţat mult capitala Munticelului. Însă omul propune şi cerul dispune...

La 1800 cele mai multe edifice (sau barace să le zic mai bine), dupe localul Bisericei Domneşti, erau prăvălii portative[1]. Judeţii din timpul regimului fanariotic, prin influenţa lor de la pârgari, îşi însuşiră multe locuri din acest local al Bisericii Domneşti, precum vom arăta la locul său. Azi, în fine, Biserica Domnească puţin folos trage dupe edificiile ce se ridică pe acest local istoric.

Privilegiile Bisericei Domneşti, acordate ei de Mircea şi de succesorii lui, erau acestea:

Preoţii aceştii biserici erau scutiţi de tributul preoţesc şi de ploconul vlădicesc, cum şi de toate rânduielele coborâte de la mitropolie; de oierit, dijmărit, vinericiu, căminărit etc.;

De taxa legiuită pentru oi, râmători şi stupi „fiecare din cei trei preoţi ai bisericii lui Mircea Vodă să fie scutiţi pentru 80 râmători, 80 de stupi şi 100 oi”,[2] de patru lude (indivizi), cu pecetluri domneşti de la vistierie. „Aceştia se fac dar bisericei în folosul preoţilor”.

În fine, Doamna Chiajna fundă şi o şcoală românească de băieţi, sub nume de Şcoala Domnească, al căria profesor român era plătit de la mitropolie. Şcoala aceasta figură până la finitul secolului XVIII, tot cu acelaşi nume, pe localul grădinei Voroveanului.[3] Pe la 1801, sub Mihai Şuţu, Dumitru Rosetti, fundatorul schitului Mărculeşti (Flămânda), strămută Şcoala Domnească în alt loc, mărind salariul profesorului cu 20 de talere, precum vom arăta la capitolul XII.[4]

---

[1] Hrisovul lui Mihai Şuţu din 1792, febr. 15, unde se vorbeşte şi de hrisovul lui Alex. Ipsilanti din 1776, febr. 21, cum şi de al lui Mircea II, din 1552, care, ambele, s-au răpus de rezmeriţe şi goane.

[2] Hrisovul lui Cost. Moruz, din 1793 mai 22, şi hrisovul lui Georgie Hangerliu, din 1798, iunie 5.

[3] Cartea isprăvnicatului din 1800, martie 22.

[4] Sub fanarioţi, afară de suta de lei de la mitropolie, dascălul avea şi câte o para pe săptămână de la tot copilul, pe care i-o aducea regulat luni, la începutul săptămânii, când băiatul mergea la dascăl cu panachida în subţioară.

*

Care era împărţirea comunei noastre în secolul XVI? Şi care era populaţia câmpulungeană între 1500 şi 1600?

Cea dintâi întrebare n-o putem dezlega cu siguranţă: poate că împărţirea comunei de sub Matei Basarab să fi existat şi sub Mircea II; însă niciun document din câte posedăm nu ne încredinţează despre aceasta; iar tradiţia dă din umeri.

Cea d-a doua întrebare însă o dezlegăm cu tradiţia şi cu istoria.

Fanalul cel mai sigur care să ne conducă în dedalul ăstui secol, ce e pentru istoria noastră ceea ce e aurora pentru zioă, fanalul nostru aici sunt inscripţiile bisericilor şi ruinele caselor din suburbiile respective ale Câmpulungului. „Mulţimea ruinelor de case şi de biserici, într-un sat ori cetate, zice un scriitor francez care a studiat Antichitatea, este o probă valabilă (temeinică) despre mărimea populaţiei acelui loc. Ruinele Palmirei şi forma stilului edificelor ei îţi arată, cu apropiere, numărul locuitorilor acestei cetăţi faimoase şi epoca existenţei şi fundării sale”.[1]

Din inscripţiile şi stilul bisericilor din Câmpulung aflăm că cele mai împopulate sub-urbii au fost Românii şi Schei, Sânt Georgiu şi Marina, Valea şi Fundenii, în giurul cărora se grupau locuinţele oamenilor, ca copiii împrejurul unui moş.

În secolul XVI aflăm în Câmpulung populaţia crescută foarte mult: căci între 1500 şi 1600, se ridicară bisericile Şubeştii[2], Popa Savu[3], Schei[4], Bradu, Malu de Sus şi de Jos .

La Bradu n-aflăm nici o inscripţie. Pe pietrele mormântale figurează date dintre 1500 şi 1600. Tradiţia însă spune că la domnul Mihai (Viteazul) biserica se ridicase pe ruinele altei

---

[1] Volney.

[2] Fundată pe la 1550 şi reparată la 1739.

[3] St. Nicolae din târg, ridicată pe la 1570 şi reparată la 1679.

[4] Între 1500 şi 1600 se zice că în peretele altarului s-ar fi zidit o piatră de mormânt, cu data dupe la Negru. D-o fi adevărat, Schei are o existenţă de vro cinci sau şase secoli. Cum a suferit noul ctitor să se îngroape nişte pietre aşa de bătrâne? D-o fi prezidat la reparare, domnul Bucur Pop e responsabil către istorie de asemenea indiferenţă.

bisericuţe de lemn, părăsită de ani nenumăraţi şi făcută din vremi bătrâne, cam dupe la Negru-Vodă...

*

Cercetând suburbiile Malu de Sus şi Malu de Jos, când cu vizitarea schitului Ciocan (în 1854), aflarăm, atât din hrisoavele mălurenilor, cât şi din spusele moşilor, că Bradu are, într-adevăr, o antichitate mare, fiind înălţată astă biserică din secolul XV.

Să lăsăm să vorbească tradiţia însăşi:

„– Veche să fie biserica ăstui sat (Malu de Sus)?

– Veche, ca şi satul.

– De mult s-a cocoţat satu ăsta aici?

– Da cine poate şti? Cei care ar şti sunt ţărână astăzi.

– Aşa e, dar până a nu se face ţărână, omul vorbeşte: spune neamului său păţirile şi suferinţele lui şi-ale părinţilor săi. Sunt bătrâni mulţi în satul ăsta?

– Sunt.

– A! Iată logofătul satului!

– Iată văru Sănducu!

– Ăsta, domnule, ştie multe! Pe el să-l întrebi: e plin ca un stup. Să vezi cum îi toacă gura ca o sfârlează!

Logofătul satului Malu de Sus e un bărbat între 40 şi 50 de ani, numit Dumitru Sandu. Culoarea feţei sale e brună şi trăsurile lui sunt bărbăteşti şi regulate: ochiul de acvilă şi chica de leu; un cap de roman cu umeri de dac; un adevărat fiu al munţilor.

– Bună ziua! zise tribunul mălurean.

– Mulţumim dumitale! răspunsei.

– Domnul întreabă, zise unul, de când e satul ăsta?

– Apoi, numai de vreo patru sute de ani.

– Şi de unde ştii? îl întrebai.

– După un hrisov bătrân, care e de la Vintilă-Vodă (1532-1534).

– Apoi nu e vechi: numai trei sute de ani.

– Aşa e; însă Malu de Sus e copilul Malului de Jos; şi acesta e rupt din tulpina Câmpulungului, înmulţindu-se oamenii prea mult în oraş.

– Şi ce nevoi avură strămoşii dumneavoastră să se urce p-aste dealuri?

– Neamul nostru se trage parte din scheieni, parte din olari şi români. Strămoşii noştri locuiau odinioară împrejurul bisericei Bradu, care p-atunci se numea Biserica din Deal, fiind aşezată pe deal.

Când cu turcii de sub Mircea-Vodă[1], spunea un moş (care auzise şi el de la un alt moş) că strămoşii noştri (Bărăşti, Ogari, Diţoi, Focani, Ocheşti ş.c.l.) se dezlipiră de tulpina bătrână a oraşului şi se retraseră tot pe moşia părintească; dar mai spre dealuri, mai la adăpost. Le plăcură locul pe care e azi aşezat Malu de Jos şi puseră parul satului, numit Ocheştii Mălureni. Ocheştii vine de la Ochea, mai-marele satului, care se pusese în fruntea pribegilor, ca păstorii în capul turmei; iar Mălureni, spre aducere-aminte a bisericei Malu (Bradu), unde era ţărâna moşilor lor.

– Sau poate s-o numi astfel chiar de la ăste maluri, pe care se aşezară cei din familia Ocheştilor?

– Poate; dar tot mai bine vine la socoteală cealaltă...

– Dar de ce s-o fi zis Ochea bătrânul moş?

– Se vede treaba că avea ochi de vultur moşul nostru!

– Tocmai aşa, observă un sătean. Nu vezi tu, măi, că toţi cei din Ochea au ochi mari şi grozoşi? Parcă te fermecă, parcă te deoache când se uită la tine. Aşa e d-alde popa Oncheoiul Ochescu, din Malu de Jos, ctitorul bisericei celei nouă.

– Dar satul ăsta (Malu de Sus) când s-a făcut?

– Apoi, după spusa moşilor, cu mult după întemeierea Ocheştilor Mălureni: înmulţindu-se prea mult oamenii în Malu de Jos, trei moşi de aci (ramuri din moşul Ochea) se traseră mai la deal, tot pe moşia oraşului, pe poiana asta. Astfel Malu de Sus ajunse a fi o cetate, unde se trăgeau toţi cei din Malu de Jos la nevoi grele, în timp de rezmiriţe (de turci şi de tătari).

Din aceşti trei moşi, care făcură şi biserica satului[2], ne tragem noi toţi. Însă şi acei trei moşi, atât se înmulţiră şi dânşii, încât se întinseră şi ei mai încolo, tot pe moşia oraşului, formând alte sate,

---

[1] Vezi: Actul Magistratului din Sas-Sebeş, de care am vorbit în ideile preliminare.

[2] De lemn toată, după stilul vechi; campanatorul s-a urcat numai de vreo treizeci de ani d-asupra bisericei. O recomandă amatorilor de curiozităţi şi antichităţi pentru simplitatea ei. Ea recheamă primii secoli ai creştinismului, când bisericile erau simple ca apostolii.

precum Bughea-Ocheşti, care odinioară se zicea mahalaua Curelarilor. În urmă, tot înmulţindu-se oamenii, se făcură satele Apa-Sărată, Bughea-Humeli şi Vişoiul. Apoi veniră şi români de dincolo (ardeleni), pe care nevoile (foametea) îi siliră a se statornici pe moşia oraşului. În scurt, toţi ăştia, mălureni şi vişoieni, suntem copii ai moştenilor câmpulungeni (scheieno-români), ramuri din tulpina groasă a Câmpulungului. Probă că ne tragem din moştenii câmpulungeni sunt cuscreniile ce avem în Schei şi în Olari: familia Săvuicului se trage din moşul Focan. Uite, livadea cea d-alăturea e dăruită de moşii noştri Sf. Gheorghe din România; se vede că stăpânul locului a murit fără moştenitori şi a lăsat locul bisericii Sf. Gheorghe, unde zace ţărâna strămoşilor noştri. Acolo e şi pomelnicul nostru, la Sf. Gheorghe.

– Dar Ciocanul (schitul) de cine să fie făcut?

– Apoi, fiindcă este pe moşia oraşului şi în apropiere cu satele astea, tot de vrun moş d-ai noştri: în lipsă de copii, a făcut schituleţul ăst şi l-a înzestrat cu părticica lui de loc."

Din cele arătate conchidem:

I. Populaţia Câmpulungului, între 1400 şi 1600, era destul de numeroasă: probă, mulţimea ruinelor de case din suburbiile Scheiul şi românii şi retragerea Ocheştilor şi a celorlalţi moşteni scheieno-români pe dealurile dupe moşia oraşului, pentru mai multă comoditate şi facilitate a existenţei. Poate şi frica de barbari să fi fost o cauză a retragerii Ocheştilor pe dealurile unde sunt azi satele Malul de Sus şi Malul de Jos; însă, cu retragerea barbarilor din ţară, urma să se coboare şi emigranţii scheieno-români la vetrele lor, în suburbiile respective; ei însă rămaseră locului până azi. Şi iară, dacă de frica barbarilor se retraseră Ocheştii pe dealuri, de ce nu se retraseră atunci, la acest adăpost, şi ceilalţi moşteni câmpulungeni, ameninţaţi deopotrivă de furia barbarilor? Poate că şi aceştia s-au urcat pe dealuri şi plaiuri, iar după retragerea barbarilor au coborât iar la cuibul lor, în Câmpulung. Dar Ocheştii şi ceilalţi moşteni de ce rămaseră tot pe dealuri făcând sate noi? De unde înţelegem că mai mult înmulţirea locuitorilor decât furia barbarilor au determinat pe Ocheşti şi consorţii lor a se retrage mai spre dealuri, mai la lung, mai la libertate, mai la sigur despre foame şi barbari.

II. Mălurenii nu sunt streini venetici (ardeleni şi olteni), porniţi din satele lor de foamete, de barbari ori de contribuţiile cele grele ale acelor timpi critici şi pe care venetici, comuna, prin reprezentanţii ei, i-a făcut clăcaşi pe moşia oraşului, cum pretind domnii deputaţi ai moştenilor; ci sunt scheieni şi români, fraţi buni cu actualii moşteni. Şi iată cuvintele noastre:

1. Sătenii din România Mică ce emigrau la Balcani ori la Carpaţi, de frică de barbari ori de împilările grecilor, nu puteau şedea mult în comunele libere muntene, nici ca oaspeţi, nici ca încorporaţi cu cetăţenii cei liberi, fiindcă proprietarii dupe moşiile cărora fugeau îi reclamau la guvern, ca un drept al lor[1], şi îndată se trimiteau gonaci după ei, care îi aduceau la urma lor. Probă, hrisovul lui Matei Basarab, din 25 martie 1633, despre care vom vorbi pe larg în capitolul următor.

2. Despre ardelenii fugiţi din Transilvania, de foamete şi de jugul de fier al ungurului şi al sasului şi adăpostiţi în comuna noastră în diferite epoce, pot domnii deputaţi proba, cu acte autentice, epoca venirii lor în comună şi dreptul de stăpânire ce l-au avut aspră-le comuna secoli întregi? Dar nici înşişi domnii deputaţi şi mulţi dintre moşteni nu pot proba azi nici genealogia neamului lor, nici dreptul cu care posedă averile lor. Bazele argumentelor lor sunt înscrisurile de arendare ale munţilor de la 1780 încoace şi registrele ruptaşilor de la 1824, unde figurează moşii şi consângenii moştenilor câmpulungeni, în numele cărora judeţul cu pârgarii arendau munţii şi rediţeau toate înscrisele publice ale comunei; însă chiar aste argumente sunt în contra lor, cum vom arăta la locul său.

Şi cum pârgariii şi judeţii, dintre 1400 şi 1800, nu-şi asigurară ei, cu înscrise sau hrisoave, dreptul lor de stăpânire asupra străinilor primiţi ca clăcaşi pe moşia oraşului? Când cel mai mic obiect de cumpărare ori de vânzare al lor îl asigurau cu înscrise dupe toate formele...

Şi, în fine, dacă mălurenii sunt clăcaşi, cum o pretind domnii deputaţi, cum îi recunoscură dumnealor prin înscris, în două rânduri (în aprile şi mai, 1855), ca moşteni câmpulungeni, cu drept

[1] Ţăranul fiind o vită de muncă a proprietarului.

la foloasele comunei? Din convicţie ori din viclenie o făcură aceasta? Dacă e din convicţie, trebuia s-o facă din capul locului. Destul atâta aci. Am atins în trecere coarda aceasta ca o introducere preliminară pentru capitolul XI, unde vom arăta pe larg cauzele procesului moştenilor câmpulungeni pentru venitul munţilor comunei, cum şi cauzele prelungirii acestei judecăţi în curs de 24 de ani.

CAPITOLUL VI

CÂMPULUNGUL SUB MATEI BASARAB

{erban I, Matei I, Constandin I, Şerban II şi Constandin II sunt, în secolul al XVII-lea, nişte luceferi de naţionalitate şi independinţă, cari se nevoiesc în deşert a risipi negurele sclaviei noastre politice şi soţiale! Fiecare din domnii Basarabi, numiţi mai sus, lăsară câte o pagină de aur în istoria patriei lor şi câte un monument în Câmpulung sau în Muşcel: toţi au fost patroni zeloşi ai comunei noastre.

Mihai Viteazul şi Şerban I, cu ocaziunea reînturnării lor triumfale din Braşov (la 1599 şi 1603), ridicară cruci mari de piatră în drumul de la Kronstadt spre Câmpulung: din acestea unele există (precum cea din Dragoslavele, de lângă biserică), altele s-au dărâmat de timp ori de barbari. Şerban Cantacuzino, afară de crucea de lângă Viena (1683), ridică şi altă cruce la schela Dragoslavele, în memoria învingerii osmanlâilor sub murii Vienei.[1] Brâncoveanul fu unul din ctitorii monastirii lui Matei din Câmpulung, cum şi al monastirii catolice tot de aici, dotând pe amândouă cu proprietăţi şi privilege.

Cele mai multe cruci de piatră din capitala Muşcelului şi dupe moşia Câmpulungului, cum şi din tot Muşcelul, dată din secolul XVII, mai ales din timpii lui Duca, Ghica, Matei şi Brâncoveanul. În acest secol se ridicară în Câmpulung multe biserici, iar cele vechi se repararǎ mai toate, adăogându-li-se turlă de zid d-asupra şi altar în formă de semicerc, după stilul grec. Biserica Sântului Ilie se ridică la 1620 şi fu reparată la 1771. Sfânta Treime, la 1662, şi reparată la 1730. Monastirea, la 1635.

---

[1] În ea se pomeneşte şi de facerea unui pod peste apa Dâmboviţa, la înturnarea lui Şerban de la Viena.

Monastirea lui Matei I din Câmpulung

În inscripţia acestei monastiri aflăm că, după fundarea Bisericii Domneşti a lui Negru, la 1215 (6723), ea fu surpată de cutremur la 1628, subt Alexandru Iliaş, şi stete ruinată şapte ani. La 1635 Matei I preface biserica de mir a Negrilor în monastire de călugări (chinovie), tot pe vechea temelie, şi tot cu pietrile bisericii lui Negru, împlinind lipsa cu pietre şi cărămizi romane din ruinele Jidavei.[1]

Primul egumen al monastirii fu Melhisedec, care se vede desinat în tinda bisericii, la dreapta portretului boierului Pană Costinescu. Băţul (cârja) păstoriei lui Melhisedec (de abanos, format din trei bucăţi, legate cu verigi de argint) e înfipt lângă tronul destinat pentru şederea domnului în biserică. Se zice că i s-ar fi dat de însuşi Matei, în ziua dintâi a egumeniei sale.[2] Tot atunci se ridică şi turla de campane, care se repară şi se transformă la mijlocul secolului XVIII.

Matei dotă monastirea sa din Câmpulung, ca pe toate cele făcute de dânsul, cu moşii, vii, ţarini, ornamente scumpe şi vestminte grele bisericeşti.[3] Mai mulţi domni şi particulari măriră averea monastirii cu moşii, vii, ţigani etc.[4]

Aici se naşte o întrebare:

Vatra monastirii lui Matei, anume Grădiştea, pe localul căria figurară atâţia secoli municipiul Romula şi Romula comunală, prin ce mijloc deveni ea proprietate monastirească? O dărui comuna monastirii ori Matei o cumpără de la comună sau de la altcineva?

Localul Romulei, rămâind loc domnesc după strămutarea Romulei pe localul Câmpulungului de azi, s-a dăruit de Negru sau de Mircea vreunui oştean belicos, de la nepoţii căruia l-a cumpărat Matei şi l-a făcut dar monastirii sale din Câmpulung.[5]

---

[1] Vezi nota A.
[2] Vezi nota B.
[3] Vezi nota C.
[4] Vezi nota H.
[5] Vezi nota F.

Împărţirea comunei sub Matei I

Până la Matei, numele şi circonferinţa subturbiilor Câmpulungului nu ne sunt cunoscute, lipsindu-ne orice document, public sau privat, desluşitor pentru aceasta.

Sub Matei, comuna era împărţită în subturbiile următoare:

- Scheiul[1]
- Valea[2]
- Marina[3]
- Sf. Nicolae din Sus[4]
- Bradu[5]
- Popa Savu[6]
- Târgul[7]
- Marginea[8]
- Popa Stoica[9]
- Popa Iene[10]
- St. Gheorghe[11]
- Malu[12]

Astă împărţire a esistat astfel până la Regulament.

Cât despre întinderea sau circonferinţa subturbiilor, aceasta nu o ştim desigur: căci un oroşan dintr-o despărţire plătea adesea tributul în altă despărţire; unii se strămutau din felurite cauze, din

---

[1] Numit astfel după scheieni.
[2] După vâlcelul ce curge prin oraş, de unde şi biserica de lângă potropopul Crasan şi-a luat numele de Valea.
[3] După hramul bisericii.
[4] Idem.
[5] După un brad foarte vechi din curtea bisericii, căzut la 1821.
[6] După fondatorul bisericii din capul târgului, care se zice şi Sf. Nicolae din Târg.
[7] De la târgul oraşului.
[8] În cuprinsul Bisericii St. Ilie, fiind d-o margine a oraşului.
[9] După vrun popă cu influinţă, de la Biserica Domnească.
[10] După vrun popă asemenea de la Biserica Fundeni.
[11] După hramul bisericii.
[12] Fiind aşezată pe maluri.

suburbiul scheiean în cel român, şi viceversa, fără a înceta cu toate astea a figura în registrele subturbiilor natale. Fiindcă însă subturbiile se numeau după biserici, fiecare se sfârşea acolo unde începea cealaltă biserică; cu modul ăsta poate afla cineva, cu apropiere, marginile fiecăreia despărţiri în secolii XVII şi XVIII.

Sorgentea avuţiilor lui Matei Basarab

Matei Basarab a făcut, el singur, 40 de monastiri, din care cea d-a patruzecea e Sărindarul.

Cu ce făcu şi dotă Matei 40 de monastiri?

Domnii dintre Negru şi Mircea putură dota bisericile şi monastirile lor cu moşii din locurile domneşti, fiind încă locuri deşerte între 1200 şi 1400; cu toate că, la 1428, Alexandru cel Bun (al Moldovei) vrând a-şi dota monastirile sale Bistriţa şi Probota, trebui să cumpere moşii din ţinutul Neamţului, Suceava, Ieşii ş.c.l. de la moşteni ce-şi stăpâneau moşioarele din nepomenite timpuri.[1]

Însă chiar din secolul XIII (1200-1300), spun hrisoavele şi cronicele, locurile domneşti se dăruiseră mai toate pe la boieri şi călugări. Cu atât mai mult Mircea II, la 1550, şi Neagoe, la 1512, şi Matei I, la 1633, au trebuit să doteze bisericile lor cu moşii cumpărate de la moşteni şi de la boieri. Lăsăm pe toţi şi întrebăm pe Matei:

De unde bănet, Măria-Ta? Pentru construirea şi dotarea a 40 de monastiri (din cele de frunte din Ţara Românească) trebuiesc milioane; dar aceste tezaure, de unde? Le-ai aflat?

Însă, pentru aflarea de atâtea tezaure, trebuie un noroc orb, pe care nu-l prea au prinţii şi patricii, învăţaţi a zice ş-a se face... Ş-apoi, oricât de fortunat ar fi cineva, nu poate afla atâta bănet, încât să cumpere domnia de la viziri, să o susţie după demnitatea ei, să astupe gura intriganţilor şi nemulţumiţilor, să corumpă pe confidenţii inemicilor, să facă daruri domneşti la aliaţii săi, gratificări pe la capii oştirilor indigene şi străine şi să înalţe şi să doteze 40 de monastiri principale?!!

Le-ai făcut singur aceste milioane?

---

[1] *Magazin istoric,* tom II, fila 40-50.

Tezaurele se fac sau cu sudouarea frunţii ori cu răpiri şi amăgiri; cu mijloace oneste sau ruşinoase. Un domn nu poate fi nici comerciant, nici industriaş, nici arendator, nici bancher, nici cultivator.

Aşadar, sorgentea avuţiilor lui Matei cată să fie răpirea, amăgirea şi omorul.[1]

Şi, cu toate astea, istoria ni-l arată pe Matei ca un domn drept şi pietos (evlavios); cum să înfrăţim aste două autorităţi contradictorii, raţia şi istoria?

Adevărul s-a îngropat cu Matei şi tradiţia cu istoria se balotează p-o mare de conjecturi. Dumnezeu va judeca pe Matei ca pe toţi...

Cu toate astea, pe de o parte, sistemul feudal introdus de Mihai Viteazul, pe de alta, moştenirea părinţilor săi Basarabi, pe de alta, caracterul avar şi lacom al unor Basarabi (ca Brâncoveanu), acestea şi altele au putut face pe Matei cel dintâi proprietar şi bancher al timpului său. În genere, enormele avuţii, private sau domneşti, au mai totdeauna nişte sorgente comprometabile reputaţiei posesorilor lor: căci, cum vedem şi azi, cei oneşti sunt obscuri şi poveri.[2]

Sborul Sântului Ilie

Un articol din dota monastirii lui Matei din Câmpulung este sborul Sântului Ilie, care se face la 20 iulie, pe localul acestei monastiri.

Nainte de 1633, ăst sbor se făcea pe localul comunei, în dosul bisericii Sfântu1ui Ilie, care a primit numele de la acest sbor la 1620, când fu fundată de doi moşeni din subturbiul Marginea: probă, piaţa d-alăturea, numită până azi Oborul (locul de vânzare al vitelor). După 1633, Oborul servi de local al târgului de bucate, ce se face pe toată săptămâna, sâmbăta, în Câmpulung.

Sborul St. Ilie a trebuit să esiste şi înaintea lui Negru, pe localul Romulei. Muşcelul a trebuit să aibă un sbor anual pentru

---

[1] Vezi nota J şi nota M.
[2] Vezi nota N.

schimbul în mare (en gros) al obiectelor felurite de mâncare şi îmbrăcăminte. Acest sbor ar fi putut deveni unul din cele de frunte sboruri ale României, dacă Muşcelul ar fi avut o poziţiune ca Buzăul sau ca Râmnicul-Vâlcii; cu toate astea, înainte de Regulamnent, şi mai ales înainte de fanarioţi, el era unul dintre cele dintâi sboruri din România.

Negru, cu strămutarea Romulei pe localul de azi al Câmpulungului, strămută şi sborul acesta pe localul din dosul Bisericii Sânt Ilie. Tradiţia spune că, în timpi de emigrare la munţi (de frica barbarilor), sborul acesta se muta şi el pe plaiuri: astfel, în plaiul Dâmboviţa, este un munte cu acest nume (Sânt Ilie). Acest munte cată să-şi fi luat numele de la sborul St. Ilie, ce s-a făcut câţiva ani pe creasta lui, şi unde mai toţi românii din Dacia Traiană cată să fi venit să schimbe aci obiectele lor de primă necesitate. Despre aceasta ne încredinţează un înscris de vânzare, foarte vechi, ce esistă în mâinile unui sătean din Rucăr, cu următorul înţeles: „Şi am băut adălmaşul, la sborul lui Sânt Ilie, aici sus, pe creasta plaiului Sânt Ilie”.

Matei Basarab mută sborul acesta dupe localul comunei pe localul monastirii, legând în testamentul său de donare:[1] „a nu plăti oroşanii vamă de nici unele din câte ar vinde ori ar cumpăra la acest sbor”[2]. Cu toate astea, călugării, când le venea lor bine, nu se mai uita la prerogativele moştenilor, ci luau vamă de la cumpărători şi vânzători şi chirie de la neguţători; însă şi colţaţii moşteni nu-i lăsau să se simţească, cum am văzut în capitolul III.[3]

La început, venitul localului pe care se face azi sborul acesta era neînsemnat; azi, an peste an, la două mii de lei se urcă foloasele lui. Cu banii aceştia, de ar fi rămas sborul pe localul comunei, s-ar fi făcut multe îmbunătăţiri şi multe ajutoare oraşului şi scăpătaţilor. Dacă tot cu asemenea mijloace (cu răpiri şi amăgiri) va fi dotat Matei cele 40 de monastiri ale sale, apoi... suferă mult reputaţia M. Sale de drept şi onest.

---

[1] Despre aceasta vorbesc şi inscripţiile de sus, din faţa monastirii.
[2] Vezi nota E.
[3] Vezi nota G.

Hrisovul lui Matei din 25 martie 1633

În „Pânza oraşului”, la nr. IV[1], figurează un hrisov al lui Matei Basarab, cu data din 25 martie 1633, privitor la românii aşezaţi în Câmpulung înainte şi după domnul Alexandru Iliaş. Cine-i goniră pe ei din satele lor? Barbarul ori grecul?

Alexandru IV Iliaş a domnit în două rânduri, între 1616-1617 şi 1628-1630. Consultând istoria, aflăm că, cu patru ani înaintea lui Al. Iliaş, adică la 1612 (sub Radu XI), ţara suferea mult de greci, fanarioţi şi rumelioţi, „cari o sugeau şi o apăsau fără milă; şi niciodată grecii nu fură mai mult apăraţi şi încurajaţi decât în timpul domnirii acestui Radu. De aceea se şi făcu complot să omoare pe Radu şi pe streinii venetici; dar complotul se descoperi şi Radu pedepsi foarte aspru pe boieri”[2].

Cu patru ani înaintea domniei a doua a lui Alexandru Iliaş (1624), aflăm în istorie o incurgere furioasă a tătarilor în România „pe care o pustiiră ei până la Olt, atât de grozav, încât 70 de ani nu s-a putut ţara îndrepta”[3]. În timpul domnirii a doua a lui Alexandru IV Iliaş şi a lui Leon-Vv. (1628-1633) iar emigrară cultivatorii câmpului; şi nici atunci de frica tătarului ori a turcului ori a ciumei...

Să ascultăm imparţiala istorie; noi poate suntem prepuşi de parţialitate:

Fiindcă Alexandru IV Iliaş, încă din domnia dintâi, lăsase un nume urât, ţara era cu totul nemulţumită de dânsul; mai cu seamă căci dispreţuia pe boieri şi apăra prea mult pe streini, din care pricină Poarta l-a mutat la Moldova, după plângerile boierilor; şi s-a trimis în locul său Leon, fiul lui Ştefan Tomşa, prinţul Moldovei.

Acesta, îndată ce s-a suit în scaun, a pus în slujbă o mulţime de streini veniţi cu dânsul de la Constantinopol şi a împilat ţara cu dajdii mai grele decât putea să le plătească. Fiindcă locuitorii din

---

[1] Vezi nota B.

[2] F. Aaron, fila 94 din manualul său de istorie.

[3] Idem, fila 97.

pricina aceasta îşi năpusteau casele şi fugeau, Leon a îndatorat pe boieri ca ei să plătească dăjdiile ţăranilor.

Precum au făcut locuitorii satelor între 1630 şi 1633 sub Matei şi sub Leon Vv., asemenea au făcut şi sub Radu XI (1611-1615), numai de dăjdiile cele grele cu care îi împilau grecii veniţi cu domnii din Fanar.

Să venim la hrisovul lui Matei din 25 martie 1633.

Cultivatorii câmpeni, către 1612, nevoiţi de împilările despotice ale grecilor, fug la munţi (în Carpaţi sau la Balcani) în sânul comunelor celor libere, independinte şi avute. Câmpulungenii, ospitalieri ca toţi românii în genere şi ca tot românul liber şi avut în parte, câmpulungenii îmbrăţişară pe fraţii lor infortunaţi.

În timpul ospitalităţii (pe care oaspele o plătea cu munca braţelor lui nervoase), cei mai mulţi din aceşti câmpeni se încuscriră cu câmpulungenii, făcându-se unii gineri ai acestora, alţii socri, alţii cumnaţi. Legămintele sângelui, la oamenii primitivi şi necorumpţi, sunt mai tari decât ale intereselor şi pasiunelor mârşave. Noii oaspeţi deveniră fraţi buni cu ospătătorii; fraţi d-acelaşi sânge şi interese.

În timpul domnirii a doua a lui Al. Iliaş şi a domnirii lui Leon (1628-1633), românii câmpeni emigrară din nou cu grămada la munţi şi peste Dunăre; parte din ei (poate consângeni cu emigraţii de la 1612) vin a se adăposti tot în comuna noastră; şi câmpulungenii le dau şi acestora ospitalitate fraternă ca celorlalţi. Cu toate astea, în secolul XVII, ca şi în cel d-al XVIII, o asemenea mare despopulare a câmpiilor nu putea fi privită cu sânge rece nici de boieri şi călugări (proprietarii cei mari ai Moldo-României), nici de domni şi sultani (protectori ai Prinţipatelor). Aşadar, boierii şi călugării, sub domnii greci sau sub prinţii greciţi, se plângeau la Poartă contra grecilor ca cauză a emigrării cultivatorilor şi a despopulării proprietăţilor. Poarta, de compătimire ori de politică, scotea pe domnul ori înfrâna lăcomia şi intriga grecilor cu firmane fulgerătoare.

Când însă domnul era român, ca Şerban I şi Matei I, boierii şi călugării se plângeau la domnul lor, la alesul naţiei, contra arendatorilor şi funcţionarilor asupritori, şi domnul român asculta plângerile românului şi da dreptate românului, înfrânând sau alungând

pe apăsătorii românului. Matei dar, după plângerile boierilor şi călugărilor, trimite circulare în toate oraşele şi satele României şi în părţile Turciei unde erau emigraţi sătenii, fugiţi de asupririle grecilor, încă din timpul domniei lui Radu XI, lui Alexandru Iliaş IV şi Leon-Vv., îndemnând pe ţăranii fugiţi a se reînturna la vetrele străbune şi promiţându-le uşurare şi protecţie.

Săteanul emigrat însă, sătul de vane promisiuni, şedea locului, fiecare pe proprietatea unde apucase a se stabili: aci aflase el liniştea, abondanţa, dreptatea; colo îl aştepta apăsarea, subt o altă formă...

La a doua plângere către domn din partea marilor proprietari contra emigranţilor rebeli, ce dispreţuiau ordinele domneşti, Matei ordonă capilor de districte şi de comune a trimite îndată la urma lor pe cultivatorii câmpiilor, adăpostiţi în urbele şi judeţele respective; pe de altă parte, obligă pe satele câmpene despopulate a face lista de numărul şi numele sătenilor emigraţi în diferite epoce, ordonându-le a porni gonaci după fugari, spre a-i întoarce la urma lor şi ameninţând pe sătenii colţaţi sau leneşi din acele sate, cu închisori, cu bătăi şi cu despăgubirea din casa lor a pierderii foloaselor ce încercau proprietarii din lipsa braţelor muncitorului. Parte din aceşti gonaci s-arătară şi în comuna noastră către 1633, reclamând pe fugarii săteni de la 1612 şi pe cei de la 1628 şi 1631.

Judeţul cu pârgarii n-ar fi fost dispuşi să dea nici chiar pe cei aşezaţi în comună la 1628; cu atât mai puţin pe cei de la 1612; căci, în curs de douăzeci de ani, legămintele de părinţie şi de sânge se încordaseră tare; şi trebuiau sforţări mari a se rumpe. Unirea face puterea. Toţi câmpulungenii, un cuget ş-o voinţă, se ridică în picioare şi trimit la domnie pe judeţul lor, Stan, cu parte din pârgari şi din bătrâni, reclamând de la tron indulgenţă măcar pentru emigraţii din 1612, fiind legaţi cu dânşii prin legăminte de părinţie, zicând ei „că alungarea străinilor ameninţă spargerea oraşului”.

Matei dă atunci hrisovul nr. IV, prin care ordonă ca emigraţii aflaţi în Câmpulung cu patru ani înaintea lui Alexandru Iliaş să rămâie acolo, privindu-se în viitor ca câmpulungeni, iubiţi de toţi oroşanii, ca nişte fraţi; iar cei aşezaţi în oraş din zilele lui Alexandru Iliaş ş-ale lui Leon, aceia să fie duşi la urma lor.

Un asemenea act de unire şi umanitate din partea câmpulungenilor vom vedea repetându-se şi în secolul XVIII.

Această faptă justă şi creştină face onoare moşilor câmpulungeni. Cele mai frumoase pagini ale istoriei sunt acelea unde străluce trăsuri de umanitate şi de patrie, de dreptate şi de caritate, de unire şi frăţie!

Fie ca nepoţii câmpulungenilor de la 1633 să imite pe moşii lor în tot ce aceştia avură bun, drept şi folositor!

Caracterul lui Matei Basarab

Cele mai multe hrisoave din „Pânza oraşului" sunt de la Matei; sub domnia acestuia de 21 de ani, câmpulungenii avură timp a-şi preînnoi toate drepturile şi privilegiile lor vechi şi noi. Sub Matei, comuna ajunge în floarea ei materială: biserici nouă, case nouă. Câmpulungul e o mireasă în ziua nuntirii! Însă, vai! astă mireasă rămâne curând văduvă de bărbatul ei! Fatalitatea înfige ghearele-i de vultur în inima ei castă şi belă!

Matei I fu un domn reformator şi patriot, erou şi creştin, însă debil (slab) şi bigot, prin urmare, adesea nedrept şi crud.

Reformator: el adoptă limba naţională în biserici, în cancelarii şi în şcoale[1]; el introduse întâiaşi dată tiparul în ţară, retipărind cărţile bisericeşti într-o limbă mai românească; în fine, el publică întâia condică de legi în România.

Patriot: el dete la 1641, noiembrie 23, faimosul acel hrisov[2] contra grecilor cari închinaseră moşiile ţarei la monastirile greceşti.

„Matei Basarab, zice Bălcescu, urcându-se pe tron, vindecă toate relele făcute ţărei de greci, dezrobind monastirile româneşti uzurpate de ei şi făcând instituţii mântuitoare. Românii răsuflară sub acest domn şi ţara s-a întemeiat şi a progresat iute, iar armatele noastre se acoperiră de glorie pe mai multe câmpuri de bătaie".[3]

---

[1] *Magazin istoric*, tom I, fila 146.
[2] *Foaia minţii*, 1840, nr. 11.
[3] *Magazin istoric,* tom I, fila 117.

Erou: Plumbuita, Finta şi Ialomiţa (1637, 1639, 1653) sunt trei trofee ilustre ale gloriei sale militare: „În rezbele, zice dl. F. Aaron, Matei fu un Mihai Viteazul şi în pace, un Neagoe”.[1]

Creştin: ce alt fură monastirile şi bisericile decât spitale, şcoli, tipografii, biblioteci, seminare, azilul văduvei ş-al orfanului, adăpostul bătrâneţii şi al infortunei şi, mai totdauna, citadele ale limbei ş-ale naţionalităţii române? Dacă azi ele sunt descăzute, culpa nu e fundatorul, ci călugărul, nu testatorul, ci curatorul. Împliniră ei oare, ad litteram, clauzele legăturilor domneşti şi boiereşti? Lupul şi vulpea, în piei de oi, amăgiră pe câini şi pe păstori şi zeciuiră biata turmă! Însă păstorul cel bun va lua mielul pe umerii săi şi mielul va scăpa de lup şi de vulpe.

Cum putu dar acest domn, patriot şi filantrop, să îngreuieze pe ţăran atâta de mult în legiuirile sale[2], dând vigoare monstruosului sistem feudal, introdus în ţară de Mihai Bravul?

Şi iarăşi, cum îl lăsă pe el inima a înavuţi monastirile cu pierderea averii şi libertăţii multor comune sătene şi cetăţene?

La întrebarea dintâi, zicem despre Matei ceea ce zice dl. N. Bălcescu de Mihai Viteazul: „Acel act barbar al lui Mihai (ca ţăranul să fie iobag sau sclav pe proprietatea unde se afla el la 1601), făcut de un prinţ ce a lucrat atâta pentru libertate, anevoie s-ar putea pricepe, de n-am şti că aristocraţia, puternică atunci, a trebuit să-l silească la aceasta”.[3]

Nici turcul, nici tătarul, nici grecul, nici muscalul chiar nu făcură mai mare rău românilor ca boierii; intrigile lor pentru domnie şi lăcomia lor pentru aor fură două cauze tari ale slăbirii şi sărăciei Prinţipatelor, aceste două provinţii predestinate ale Daciei Traiane; inamicul din casă e mult mai fatal decât cel din afară: trădarea deschide porţile cetăţilor, nu bomba. Dezbinarea copiilor, pieirea familiei.

La întrebarea a doua observăm că caracterul şi soarta lui Matei seamănă foarte mult cu ale lui Ludovic XIV, regele Franţei; între ăşti doi domnitori contimpurani aflăm o analogie foarte mare.

---

[1] *Manualul istoriei române,* p. 103.
[2] *Magazin istoric,* tom II, fila 238.
[3] *Magazin istoric,* tom II, fila 237.

Ludovic XIV debută ca Enric IV şi fini ca Ludovic XI: aurora domnirii sale străluce de eroism şi de patriotism, de dreptate şi de mărinimie, iar crepuscula, de cruzimi şi laşităţi, efect al bigotismului şi al slăbirii unei minţi premature! Cât timp Colbert şi La Vallière, fură mentorii şi angelii lui custozi, Ludovic XIV fu mare, fu reformator şi erou; când însă sufletul ăstui leu regal ajunge a fi dominat d-o vulpe şi d-o nevestuică, d-o cochetă fină şi d-un iezuit rafinat (de Maintenon şi de Le Tellier), Ludovic devine un pigmeu, ordonă măcelării cu grămada[1]. Acea muiere şi acel iezuit fură genii răi ai nepotului lui Enric IV; ei înnegriră reputaţia lui de regenerator în ochii Franţei ş-ai Europei, în ochii posterităţii.

Ca Ludovic XIV, Matei I avu nefericirea a fi încunjurat la finitul domnirii şi vieţei sale de doi greci infernali şi de un român scelerat. Românul se numea Radu Vărzarul, în funcţie de spătar; şi grecii, unul Ţucală[2], vistier, şi altul N..., confesorul prinţului, care, ca iezuit, a ştiut să-şi ascunză de ochii istoriei şi numele şi faptele.

Prin intrigi şi răpiri, prin urâtele consilii ce didea domnului, astă trinitate infernală produse în ţară anarhia şi mizeria. Inima se revoltă când vezi pe eroul de la Finta şi de la Plumbuita jucăria seimenilor şi a dorobanilor înverşunaţi de vin şi de aor. Îl dispreţă, îl maltrată, îl ameninţă, îi închid porţile cetăţii!... Miniştrii politici îl compromit în ochii patriei, ministrul sacerdotal îl compromite în ochii lui Dumnezeu; unul îi închide uşele amorului românilor, ceilalţi, ale stimei oamenilor. Miniştrii cei răi compromit pe domnii buni!

În acele momente de deboletă fizică şi morală, când un confesor ca Rodin[3] face totul cu un suflet bigot ca al lui Ludovic XIV, călugării greci, prin confratele şi complicele lor, confesorul lui Matei, smulg de la acesta acte pline de nedreptate şi cruzime, cari fac ruşine ăstui domn.

*

Terminăm Partea I [a] acestei *Istorii* cu următoarele reflecţiuni: moşii şi strămoşii noştri, când ridicară biserici şi monastiri în

---

[1] *Révocation de l'Edit de Nantes.*

[2] Vezi nota N.

[3] Vezi: *Le Juif Errant.*

memoria martirilor crucii şi le dotară cu proprietăţi, ţinta lor era foarte nobilă şi sântă; în lipsă de şcoli şi spitale, în lipsă de stabilimente binefăcătoare, ei crezură de datorie, ca cetăţeni şi creştini, a asigura, subt egida crucii, limba şi naţionalitatea pe cari strebunii le păstrară cu preţul sângelui lor! P-atunci popii erau dascălii oamenilor: în umbra altarului, ei puteau a se ocupa în pace cu istoria şi cu teologia şi a lumina pe oameni cu făclia moralei evangelice; pe când cetăţenii, unii cultivau pământul pentru dânşii, alţii apărau ţara şi familia de ferul barbarului şi de pilul tiranului.

La început, preoţii fură nişte adevăraţi apostoli ai lui Hristos, ca primii apostoli ai creştinismului; însă, precum după urcarea crucii pe tron de către cesarul Costandin, eclesiile evangelice deveniră temple egiptene, asemenea şi preoţi români, după amesticarea grecilor fanarioţi în trebile ţărei, lepădară abnegarea (lepădarea de sine) apostolică; şi, din custozi şi păstori ai turmei lui Hristos, deveniră lupi răpitori şi vulpi amăgitoare, prădând averile pietoşilor în numele sintei cruci.

Atunci luminătorii oamenilor se făcură instrumente ale satanei; în loc de albine, trântori; în loc de custozi, lipitori! Cele sfinte ajunseră un mijloc de speculare; iar adunările unde se propaga morala evangelică (dreptatea şi frăţia), un focar de orgii şi de nelegiuiri.

De la 1550 încoa, de la arătarea grecilor pe orisontul nostru politic, încep nefericirile ţărei. Fanariotul, pe care concherantul Constantinopolei (Mahomet II) îl tolerase în Fanar, mai mult de dispreţ decât din compătimire, sapă la basă instituţiile noastre filantropice şi patriotice, întinzându-se în umbră, ca pirul şi ca ciulinul, usurpă, cu încetul, tron şi altar; se făcu domn peste conştiinţe; prin conştiinţe, peste averi; şi, prin averi, peste voinţa naţiei, pe care o amăgi cu duhul lui amăgitor, ca şarpele pe părinţii omenirii! Românul, în sinceritatea sa, le deschise inima şi bursa; fiii minciunei, ce veneau cu crucea pe pept şi cu Dumnezeu pe buse, abuzară de încrederea şi blândeţea creştinului. Iată ospătătorul serv! şi domnul sclav! Iată românul strein într-ale sale! Iată popolul român răstignit pe cruce de către evreii Fanarului.

Precum vom arăta într-alt loc, mai pe larg, în curs de doi secoli (1550-1716), fanariotul recrutează din Moldo-România o

miliţie de burocraţi (impiegaţi), români greciţi, cari prepară şi asigură domnirea fanarioţilor; şi când Mavrocordat, geniul rău al românilor, se urcă pe tronul Basarabilor, roşit de sângele ultimului Basarab (Brâncoveanul), Moldo-România era în starea Poloniei în timpul Ecaterinei: un agonisant! Arborul naţionalităţii române era ros la rădăcină de viermele Fanarului!

Vulturul lacom şi cobitor al Uralului bătu atunci din aripe şi scoase un ţipăt de bucurie înfiorător; însă provedinţa românului veghea asupra lui, ca odinioară asupra popolului israelit, şi ca asupra oricărui popol destinat pentru mari fapte. Astă provedinţă ordonă acvilei franţese a salva pe popolul creştin din ghiara sângerândă a vulturilor; şi acvila cruceată va sfâşia pe vulturul păgân, vulpea va fi strivită de leu şi corbul de şoim.

Fine a părţii întâia

NOTE

Nota A. În hrisovul lui Matei Basarab, din 10 aprilie 7155 (1647), aflăm că biserica de mir a lui Negru era din pietre cioplite, pe din afară, iar pe din întru, cu zugrăveli foarte frumoase; şi dotată cu parte din moşia Bogăteşti, cumpărată de la moşteni ce o stăpâneau din nepomenite timpuri, încă de la descălicata romanilor pe aste tărâmuri, cum şi cu o cupă mare de argint, ce esistă şi azi. Vezi, pentru aceasta, în condica monastirii Câmpulungului; hrisovul cu data 7155, precum şi cartea de hotărnicie a 24 de boieri şi a clucerului Socol, hotarnicul domnesc (cari, din poruncă domnească au hotărnicit moşiile Grădiştea, Bogăteştii, Domneştii şi Bădenii) din 20 decembrie 7155 (1647).

*

Pânza oraşului Câmpulung

Nota B. Pânza oraşului începe şi termină cu întărirea hrisoavelor de Cost. Mavrocordat, din 1747, iunie 18.

Dăm aci o prescurtare din hrisoavele din „Pânza oraşului" Câmpulung.

Nr. I Hrisovul lui Mircea II, din 20 februarie 1559 (7067) coprinzător de scutirea oroşanilor de lemne de Crăciun şi de fân, ce se didea funcţionarilor domnului şi ai vistieriei.

Nr. II Hrisovul lui Radu XI, feciorul lui Mihai, din 7 mai 1615 (7123) pentru scutire de găleată, de slujba domnească şi de vama pârcălabilor din oraş, pentru orice obiect de cumpărare ori de vânzare; cum şi pentru neînstreinarea părţilor de moşie (case, livezi, vii, vaduri de moară etc.) la nimeni, nici chiar la boierii divaniţi şi la domn; ci, numai oroşan la oroşan… „iar la întâmplare de datorii grele ale mortului către boieri sau ţărani streini, datoria să se plătească de moştenitorii lui; în lipsă de moştenitori, să moştenească pe mort comuna, care va despăgubi pe creditori din banii proprietăţilor mortului, vândute tot la oroşani." Acest hrisov vorbeşte şi despre modul judecăţii oroşanilor: „oroşanii să se

judece ei dintre ei, de judeţul cu pârgarii şi cu bătrânii oraşului împreună.”

Nr. III Hrisovul lui Leon, fiul lui Ştefan I (Surdul), din 26 august 1630 (7138), coprinzător de numirea celor şapte munţi ai comunei, despre cari s-a vorbit pe larg la capitolul III.

Nr. IV Hrisovul lui Matei I, din 25 martie 1633 (7141), privitor la streinii stabiliţi în Câmpulung din înaintea lui Alecsandru Iliaş. „...pe care îl va fi apucat birul, zice hrisovul, în oraşul Domniei Mele Câmpulung, cu patru ani înainte de Alecsandru Iliaş (înainte de 1616), acela să fie privit în viitor ca oroşan iubit de toţi oroşanii şi de toţi ţăranii; şi să fie în pace de toţi oroşanii şi slugile domneşti: nimeni să nu-i scoată din târg (oraş), ca să strice târgul şi birul; ci să fie întocmai ca oroşanu, întru toate”. „Iar cei statorniciţi de la 1612 încoa şi din zilele lui Leon Vodă (1630), aceia să se aducă la urma lor de unde sunt ei”.

Nr. V Hrisovul lui Matei, din 12 aprilie 1636 (7144), repetând coprinsul hrisoavelor de mai sus, şi cu adăogirea scutirii oraşului de vama de pâine de la sborul St. Ilie, şi de cal, şi de bou, şi de oae, şi de pătură, şi de peşte etc., ce se obicinuia a se lua de toţi ceilalţi. În ăst hrisov se face vorbire şi de schimbarea bisericii de mir a lui Negru în monastire de călugări, la 1635.

Nr. VI Hrisovul lui Matei I, din 6 decembrie 1637 (7145), cu coprinsul hrisovului nr. III.

Nr. VII Hrisovul lui Matei I, din 8 decembrie 1637 (7145), regulând drepturile oroşanilor în privinţa viilor lor moşteneşti (precum pe larg am desvoltat în cap. III), atât cele dupe moşia Radu Vodă, cât şi cele din Ciocăneşti şi Topoloveni.

Nr. VIII Hrisovul lui Matei I, din 3 mai 1646 (7154), repetând hrisovul nr. V, cu adaosul d-a nu vinde streinii vii în comună, decât cu condiţia lăsării buţiei deşarte pe seama oraşului şi cu darea ploconului la foncţionarii publici, ai tronului şi ai statului.

Nr. IX Hrisovul lui Matei I, din 29 septembrie 1648 (7156), prin care se mustră călugării radulioţi pentru abuzurile lor în privinţa luării taxei nedrepte a vinului şi a strapatului moştenilor pe la Bucureşti cu carele şi boii lor; în el se regulează încă drepturile şi datoriile reciproce ale radulioţilor şi ale moştenilor câmpulungeni.

Nr. X Hrisovul lui Mihail VI (Mihnea Grecu), din 15 iulie, repetând hrisovul nr. V.

Nr. XI Hrisovul lui Gheorghe Ghica I, din 21 ianuarie 1660 (7168), repetând hrisovul nr. X, şi cu adaosul de scutire de vamă pentru orice ar vinde şi ar cumpăra (în toată ţara) moştenii câmpulungeni.

Nr. XII Hrisovul lui Grigorie I Ghica II, din 21 aprilie, 1662 (7170) repetând hrisovul nr. X, cu adaosul de scutirea de taler, miere, ceară, găleată, fân, seu, etc. etc.; el regulează şi suma tributului comunei, cum şi epocele anuale ale predării lui la fisc.

Nr. XIII Hrisovul lui Grigorie I Ghica II, din 23 noembrie 1665 (7173), repetând hrisoavele nr. VII şi IX.

Nr. XIV Hrisovul lui Radu XIII, din 19 februarie 1665 (7163), cu coprinsul hrisovului nr. XII.

Nr. XV Hrisovul lui Antonie voievod, din 9 noembrie 1670 (7188), cu coprinderea hrisovului nr. VIII.

Nr. XVI Hrisovului lui Grigorie I Ghica II, din 1 iunie 1672 (7180), cu coprinsul hrisovului nr.II.

Nr. XVII Hrisovul lui Grigorie I Ghica II, din 23 iunie 1672 (7180), cu coprinderea hrisovului nr. II, şi cu adaosul privitor la desfiinţarea vămei de peşte (5 oca de car), introdusă de egumenii câmpulungeni şi a limbelor de vacă de la scaune, şi a zecimei rachiului dupe la cârciumi; cum şi la desfiinţarea judecăţii oroşanilor de către călugării câmpulungeni.

Nr. XVIII Hrisovul lui Duca Voievod, din 1674 (7172), cu coprinderea hrisovului nr. XVIII.

Nr. XIX Coprinsul crucii oraşului, unde se făcea repetirea jurământului judeţului cu ocasiunea alegerii sale. (Vezi capitolul IV şi Nota I).

Nr. XX Hrisovul lui Duca Voievod, din 17 ianuarie 1675 (7183), cu coprinderea hrisovului nr. XVIII şi cu adaosul privitor la pahărnicia oraşului, pe care Duca o sancţionează în folosul monastirii Câmpulung, desfiinţând abuzul luării limbelor şi a peştelui, ca nelegiuite şi în contra textului hrisoavelor.

Nr. XXI Hrisovul lui Şerban II Cantacuzin, din 23 martie 1681 (7189), care sancţionească darea de peşte la monastirea Câmpulungului, cum şi a zecimei rachiului de la cârciumele din oraş; încolo, coprinsul hrisovului nr. XVII.

Nr. XXII Hrisovul lui Şerban Cantacuzin, din 1 iulie 1688 (7196), prin care câmpulungenii se scoteau de impositele indirecte din acei timpi grei.

Nr. XXIII Hrisovul lui Cost. II Brâncoveanu, din 17 septembrie 1705 (7113), cu coprinsul Hrisovului Nr. XXII şi cu oarecare modificări în privinţa sumei tributului şi a epocelor plăţii lui.

Nr. XXIV Hrisovul lui Ioan I Mavrocordat, din 8 martie 1717 (7225), cu coprinsul celor precedente, şi cu scutirea impositelor indirecte.

Nr. XXV Hrisovul lui Mihail Racoviţă VII, din 15 ianuarie 1742 (7251), cu coprinsul hrisovului nr. II, VI, XVI şi XVII.

După aceste 25 hrisoave, urmează 12 ofise sau cărţi domneşti, începând de la Costandin Brâncoveanu (1700) până la Mihai Racoviţă (1742). Parte din ele sunt ecstracte din hrisoavele comunei, parte mustrări ale domnilor pentru funcţionarii abuzivi ai tronului şi ai statului, cari atacau privilegiile câmpulungenilor.

În fine, Pânza oraşului se termină cu adeverirea hrisoavelor şi cărţilor domneşti coprinse într-însa de către divanul domnului Costandin II Mavrocordat (a patra domnie), din 18 iunie 1746 (7255), precum am arătat la pagina 103 a aceştii *Istorii*.

Afară din aceste hrisoave şi cărţi domneşti, coprinse în Pânza oraşului, mai sunt şi următoarele şase hrisoave, tot cu coprinsul celor din Pânza oraşului şi cari figurează în deosebite hrisoave speţiale, ce se află tot în păstrare la dl. Ciolan:

Nr. I. Hrisovul lui Mihail Racoviţă (a doua domnie), din 15 ianuarie 1743 (7251);

Nr. II. Hrisovul lui Alecsandru Ipsilant VII, din 15 februarie 1775 (7283);

Nr. III. Hrisovul lui Nicolae IV Mavrogheni, din 23 iulie 1786 (7291);

Nr. IV. Hrisovul lui Mihai Costandin Şuţu, din 25 noembrie 1791 (7299);

Nr. V. Hrisovul lui Nicolae Costandin Caragea, din iunie 1782 (7290);

Nr. VI. Hrisovul lui Alecsandru Nicolae Şuţu, din 24 aprilie 1819 (7327).

*

Nota C. Matei Basarab dotă monastirea aceasta cu moşiile Groşanii, Bădenii, Voineştii, Isvoranii şi Grădiştea; însă părţi numai din aste sate, cumpărate de la moşteni, cum adeverează hrisoavele din condica monastirii.

Astfel, spre esemplu, satul Bădenii jumătate, cu rumânii (clăcaşi), cu munţii şi cu tot venitul lor, e cumpărat de la un Coman şi de la fraţii lui, cărora le fusese dăruit satul de către Alecsandru V la 7132 (1624), iunie 24. Groşanii sunt dăruiţi de Nicolae I Basarab la 6883 (1365) bisericii de mir a lui Negru, ca ctitor al astei biserici. Rumânii groşani, după moartea lui Matei Basarab, protestară contra monastirii, zicând că ei de la 1365 până la Matei I, au fost liberi, neatinşi de întocmirea lui Mihai Viteazul de la 1600; şi că egumenul prin silnicie i-a făcut clăcaşi ai monastirii; şi jurară cu 12 martori, zicând că şi însuşi Matei I a fost ertat a rămânea ca mai 'nainte, dând numai un mic ajutor monastirii; însă egumenul Varlaam, de la 1655, a luat lege peste lege, adică a jurat cu 24 de mărturii, boieri din Muşcel, luând şi carte de blestem a mitropolitului Ignatie. Basarab Cârnu (Costandin I) dă dreptate lui Varlaam, luând de la martorii groşanilor, ca pedeapsă că au jurat strâmb, câte şase boi de fiecare, după lege şi obicei. Vezi hrisovul lui Cârnu, din 30 octombrie 7163 (1655) în condica de hrisoave a monastirii Câmpulungului.

Satul Voineşti, trei părţi şi cu rumânii, cu munţii şi cu venitul lor, este cumpărat de Matei de la jupâneasa Maria şi fie-sa Rada, din semene şi de la Mihal biv-vel logofăt şi de la Andrei din Coteneşti[1].

Din satul Isvoranii, de la Piteşti, se cumpără un petic de 15 delniţe, cu viile, cu casele lui Muşat Vistierul, cu pivniţa, cu heleşteul şi cu doi rumâni (din care trei delniţe cumpărate de Matei, iar 12 de Melhisedec); asemenea şi din Ciupa, jumătate satul, cu rumânii şi cu tot venitul, fu cumpărat de Matei de la Petre Clucerul.

Toate dăjdiile şi dijmele ce satele Bădeştii şi Groşanii dădeau la domnie, sub numirea de birul talerului, de mierea cu ceară, de găleată, de fân, de dijma de stupi, oeritul, goştina, etc. etc., se deteră de Matei pe seama monastirii Câmpulungului; iar locuitorii astor sate să judecau de judecători (ispravnici) puşi de către monastire.

[1] Vezi înscrisul acestuia de vânzare din 11 ianuarie 7156 (1648).

În urmă, cuvioşii şi drepţii egumeni îşi însuşiră (cu influinţa religiei şi a aorului) şi chiar dreptul asupra libertăţii individuale a ţăranilor din numitele sate, usurpând micele lor părticele de pământ.

Vama Dragoslavele era obligată a da monastirii 60 oca undelemn pentru candelele monastirii. Vezi: Cartea lui Cost. Nicolae Mavrocordat, din 14 ianuarie 7247 (1740).

Pe lângă acestea, Matei dotă monastirea sa din Câmpulung cu vama şi pârcălăbia târgului din acest oraş, cu vama şi păhărnicia sborului de la St. Ilie, şi cu jumătate vama domnească de la schela Rucărul şi Dragoslavele[1] şi cu jumătate judecata de acolo şi a 12 sate du prin prejur; şi cu tot vinericiul domnesc de la satul Brătuleşti (jud. Muşcel); şi cu 1000 bolovani de sare de la ocnele cele mici de lângă Târgovişte; şi cu casa cu pivniţă şi cu locul ei, din Dragoslavele, care casă până la 1742 a servit de locuinţă vameşilor; iar de atunci încoa, drept cârciumă a monastirii sau se da cu chirie la cârciumari. Vezi în condica monastirii: Hrisovul lui Matei I din 10 aprilie 7155 (1647); şi Hrisovul lui Mihai Racoviţă, din 16 ianuarie 7250 (1742).

*

Nota D. În Hrisovul nr. I din condica monastirii Câmpulungului, din 10 aprilie 7155 (1647) aflăm regulamentul acestei chinovii de călugări, cu următoarea coprindere:

1. Monastirea să fie obştejitie (comunitate), iar fraţii, toţi ca unul (egalitate).

2. Egumenul să nu fie din streini, ci din călugării din monastire, ales de comunitate (soborul); iar egumenul să nu întrebuinţese rău averea şi lucrurile monastirii, muncile pentru trebile lui în parte, sau hrănindu-şi rudele din bucatele monastirii.

3. Călugării tulburători şi intriganţi să se denunţe la mitropolit sau la domnie; şi să fie alungaţi din monastire de către comunitate.

4. Nici un domn sau mitropolit să nu închine monastirea altei monastiri de aiurea sau din ţară, ca să nu se dea uitării numele

---

[1] Se lua de turma de oi un miel, de carul de mei un găvan şi trei oca de butea de vin. Hrisovul lui Duca voievod, din 29 aprilie 7182 (1674). Vezi condica monastirii Câmpulungului.

ctitorilor şi periciunii, ostenelele fraţilor, cum şi monastirea jafului şi comunitatea să se risipească din causa aceasta.

5. Paraclisul Madonei să se cânte de trei ori pe săptămână, în veci de veci: adică, miercuri, vineri şi duminica seara.

6. Egumenii şi fraţii să aibă îngrijire de aproape de călugării bolnavi şi de stareţii neputincioşi.

7. Fraţii primiţi la serviciul monastirii, vădindu-se de furi sau vicleni, să se pună pe goană de frăţia chinoviei.

8. Călugării, veniţi de aiurea, ce vor vrea a fi confesori (duhovnici), să fie cercetaţi despre locul naşterii şi despre cugetul lor.

9. Călugării sau fraţii, ce vor vrea a călători pentru trebuinţele lor în parte, să aibă biletul de drum al soborului.

*

Nota E. Târgul Sf. Ilie, zice hrisovul lui Matei, din 10 aprilie 7155 (1647) să se facă lângă monastire, în prăvăliile făcute de Matei Basarab; şi pentru mutarea târgului s-a ertat vama oroşanilor din Câmpulung; numai să ia monastirea din carele de peşte de car câte cinci oca, şi sâmbăta, muşchii şi limbele de la scaune; iar de toate celelalte să fie nesupăraţi câmpulungenii.

*

Nota F. Cinci părţi din satul Grădiştea fură cumpărate de Matei, prin egumenul Melhisedec (cu banii acestuia) de la Nan din Bărbăteşti; iar a şasea parte fu închinată monastirii de Tatu, slujtorul de la Corbeanca, pentru pomană; şi alte părţi, de la alţii. Vezi hrisovul lui Matei, din 10 aprilie 1647. Înscrisul de vânzare al lui Nan, din 12 Ianuarie 1648. Hrisovul lui Al. Iliaş, din 6 iunie 7136 (1628).

*

Nota G. În cartea lui Nicolae Alecsandru Mavrocordat, din 1 mai 7227 (1719), aflăm că egumenii erau îndatoraţi a-şi pune îngrijitori (ispravnici) pentru paza târgului, în cele 12 zile ale duratei sborului, spre a-l păzi de hoţi, curvăsării, gâlcevuri şi alte fapte rele. În alt hrisov însă al lui Grigorie Ghica, din 4 iulie 7181 (1672), aflăm că acest domn orândueşte pe boierul Domniei Sale, Oancea Lerescul, pârcălab şi judecător la Câmpulung, ca să judece

pe oameni în timpul durării sborului şi să globească pe vinovaţi, luând căminăritul, după obicei, de la toţi vânzătorii de vin du prin cârciumi, fie oroşan sau ţăran, slujitor sau strein; iar de carul de peşte să ia câte cinci oca, de la toţi de obşte. „Căci, zice hrisovul, acest venit se lua până acum de călugări, după hrisovul lui Matei I; iar acum socotit-am Domnia Mea, dimpreună cu tot divanul Domniei Mele, că nu se cade călugărilor a fi ei judecători şi a umbla după lucrurile mireneşti; ci ei să fie numai purtători de grijă sf. monastiri, păzind biserica şi rugând pe Dumnezeu. Să ia dar numitul boier Lerescu zeciuiala (din zece bani unul); iar rămăşiţa să se dea cu seamă (cu măsură) la Sf. monastire, pe lună atâta."

*

Nota H. Mulţi domni şi particulari şi chiar egumeni, dotară monastirea lui Matei cu moşii, ţigani, vii şi privilegii.

Astfel, spre esemplu, parte din moşia Stoeneşti fu cumpărată de egumenul Inochentie de la Drăguşin Vistierul, la 13 iunie 7212 (1704); iar celelalte părţi, cumpărate de la moşteni sau dinainte de aceştia monastirii, pentru pomană. Vezi: Hrisovul brâncovenesc din 2 septembrie 7216 (1708); şi Hrisovul lui Cost. Mavrocordat, din 18 ianuarie 7222 (1714).

Asemenea şi metohul Aninoasa fu închinat monastirii lui Matei de Teodosie monahul, fondatorul a lui, cu toate bucatele şi moşiile şi cu tot venitul lor.

Brâncoveanul, în hrisovul său din 6 ianuarie 7197 (1689), pentru întărirea milelor, în care face aducere-aminte de acest metoh, îi scuteşte de dijmăritul stupilor şi al râmătorilor şi de vinericiul viilor şi de oeritul oilor, cum şi de vinericiul domnesc din dealul Urecheştilor (Râmnicul Sărat); şi aceasta, pentru hrana şi îmbrăcămintea călugărilor.

În fine, afară de moşiile sus-numite, monastirea Câmpulungului mai are şi acestea:

Neagomireştii, Căpriorul, Vlădenii, Călceştii, Negeştii, Stăneştii, Bădeştii, Kreţuleştii, Şerbăneştii, Baba; vii la Gorganu; mori şi locuri în Câmpulung; şi, până deunăzi, avea şi o sumă mare de ţigani.

Azi venitul acestei monastiri se urcă la 200.000 lei.

Întrebăm acum pe cuvioşii egumeni: până a nu intra venitul acestor moşii în casa centrală, cum se întrebuinţa oare atâta sumă

de bănet? Şi chiar azi cum se întrebuinţeasă el? În măritiş de fete? În căutare de bolnavi? În ajutorul neputincioşilor? În luminarea minţii şi a inimei creştinilor? În tipărirea de scrieri morale, articole ştiinţifice? În fine, în esecutarea voinţei testatorilor?

I. Nan, postelnic din Doiceşti, negă vânzarea părţii sale de moşie din Grădiştea, zicând că a vândut-o de silă (în preţ de 200 galbeni) de frica lui Matei Vodă şi fără voia lui. Domnul Costandin Cârnul, fiindcă Nan n-a vrut să jure cu 12 martori, după lege şi obicei, făcu dreptate monastirii, întărindu-i dreptul asupra părţii din Grădiştea a lui Nan din Doiceşti. Hrisovul lui Costandin I, din 18 iunie 7163 (1655).

Sub Mihnea, următorul Cârnului, Nan reclamă din nou la domnie partea sa de moşie din Grădiştea, subt acelaşi cuvânt, că ar fi fost luată în silă sau cu ameninţare de către Matei Vodă; însă, neputând jura şi d-astă dată, plângerea sa n-avu nici un resultat fortunat. Hrisovul lui Mihnea, din 26 mai 7267 (1659).

Observăm că şi chiar d-ar fi jurat Nan Doicescu cu 12 martori, precum făcură sătenii Groşani, tot sub Cârnu (Nota C.) la 1655, egumenii ar fi luat lege peste lege, cum se zice în limbajul dup-atunci, adică, ar fi jurat cu 24 de martori şi ar fi câştigat causa, fiind tot mai tari.

*

Crucea lui Socol

Nota K. În capul grădinei care odată era proprietate a Trandafirilor zace o cruce ruinată, a căria inscripţie e mai ştearsă de timp. Pe dânsa aflăm următoarele rânduri sârbeşti:

„S-a făcut de părintele... (şters) spre mântuirea mea... şi spre vecinica lui pomenire; în domnia... Matei Basarab... este părintele nostru, dumnealui S... cu porunca domnească s-a tăiat în Câmpulung capul dumnealui... Socol, în luna lui mai 31; şi s-a înălţat această cruce în zilele mitropolitului Grigorie; şi a fost năstavnic... 7144 (1636).”

Cine a fost acest Socol? Şi de ce l-a tăiat Matei Basarab? Tradiţia singură ne poate deslega a doua întrebare; cât pentru cea

dintâi, un pomelnic[1] bătrân al monastirii şi o foae de zestre[2] a Doamnei Safta Săulescu ne asigură că ăst Socol e din neamul Grădiştenilor. Numele de Socol figurează şi în actul magistratului din Sas-Sebeş[3]; poate din acela se trage şi Socol Cornăţeanul, unul de seimeni, în casa lui, în revolta acestora de sub Matei Basarab.

Tradiţia zice că Socol ar fi ţarigrădean, încuscrindu-se cu familia Grădişteanului; însă nu e adevărat: actul din Sas-Sebeş dărâmă astă opţiune. În el aflăm că Socol şi soţia lui „au locuit în România locul numit Clivus odinioară, iar acum (1396) Clococerul, aproape de apa Oltului şi de târgul Slatinei, cum spun cărţile lor...; şi de multele supărări ale vecinilor Dunării şi de desele robii ale tătarilor, şi-au năpustit ţara şi pe domnul lor Mircea, şi au scăpat la acest bun pământ (Transilvania) etc.”

Oricum, Socol a fost dintre boierii cei mari ai Ţării Munteneşti.

De ce s-a ucis el oare de Matei I? Tradiţia zice că Matei, la facerea monastirii din Câmpulung, a întărit pe acest Socol cu dirigerea sântului stabiliment, încredinţându-i banii necesari pentru terminarea completă a monastirii; şi că Socol ar fi ştirbit din el o sumă bunicică... Alţi bătrâni zic că Socol n-ar fi esecutat ad litteram (pe deplin) instrucţiunile domnului său şi că a dat bisericii formatul ce nu era la gustul domnesc...

Adevărul e că ăst Socol era unul din cei mai avuţi bancheri ai timpului său şi că Matei i-a căutat nod în papură ca să-l răpuie şi să-i poată lua toată starea[4]... Oricare ar fi causa morţii lui Socol, el fu tăiat dupe ordinul lui Matei, în marginea drumului ce ducea de

[1] Pomelnicul (faţa 16) unde figurează numele părinţilor şi urmaşilor lui Socol şi unde se zice că e din neamul Grădiştenilor.

[2] În grădina fraţilor Săuleşti, din Câmpulung, se văd încă ruine de case mari boereşti, numite şi azi de bătrâni „căminul lui Socol...” După o foae de zestre, ce esistă în mâinile sus-numitei dame, Socol ar fi ţinut în căsătorie pe o soră a bunicei acestei dame: localul grădinei e zestre a nevestii lui Socol, pentru care s-a urmat judecată ani întregi, între neamul Săuleştilor cu al Grădiştenilor.

[3] *Magazin istoric*, tom II, fila 270.

[4] Deunăzi se găsi o comoară în ruinele căminului lui Socol, din grădina Săuleştilor, care se desgropă noaptea de oarecine.

la Câmpulung la Târgovişte, peste muşcele[1]. Aceasta, la 1635 mai 31, în anul terminării monastirii. La 1636, egumenul monastirii (Melhisedec[2]) ridică o cruce de piatră în locul esecuţiei, însemnând pe dânsa crima şi genealogia lui Socol, spre eternă memorie a tragicei sale morţi.

*

Nota L. Iată coprinsul acestei cruci istorice, ce esistă şi azi[3], reparată pentru a patra oară[4]:

Crucea jurământului

„Întru numele Tatălui şi al Fiului şi al Duhului Sfânt

Ridicatu-s-a această cinstită şi dumnezeească cruce întru slava şi cinstea naşterii Domnului nostru Is. Hs. şi întru pomana Domniei Mele, eu, Duca voievod, şi a Doamnei Domniei Mele, Anastanca[5], şi a fiului Domniei Mele, Ioan Costandin voievod.

Văzând Domnia Mea mila oraşului Câmpulung, cum să fie ertat de vama de pâine, să nu dea vamă domnească; aşijderea şi oroşanii să nu dea vamă pentru orice vor vinde, cum au fost ertaţi de răposatul Negru voievod, când a fost leatul 6723 (1215), şi de Alecsandru voievod Iliaş fost-a leatul 7135 (1627), şi de alţi bătrâni răposaţi domni, precum scrie în cărţile cele bătrâne, şi în pisania sfintei monastiri, care este pusă d-asupra uşei bisericii, întărită de răposatul Matei voievod, cu mare blestem; Iar când a fost acum, în zilele Domniei Mele, venit-au judeţi cu oroşanii cu

[1] Drumul ce ducea din Câmpulung la Târgovişte, în secolul XVIII, era pe lângă grădina d-lui Negulici şi da drept în grădina Trandafiroiului, iar drumul din Câmpulung la Piteşti, pe la Sf. Gheorghe.
[2] Care, zice tradiţia, ar fi fost consângine cu Socol. După inscripţia crucii însă pare că s-a ridicat de copiii lui Socol.
[3] Lângă zidul lui Nicola Boiangiul, odată casele judelui Sterie. Crucea lui Duca, copie după cea originală a lui Negru, e încrustată în păretele zidului, alăturea cu cea de la 1790.
[4] Sub Negru, Mircea II, Duca Vodă şi la 1790.
[5] În alt document Anastasia.

jalbă la Domnia Mea, spunând cum că le strică călugării mila oraşului, ce au avut de la alţi bătrâni domni.

„Drept aceea, Domnia Mea, văzând cărţile cele bătrâne şi ce scrie în pisania sf. mănăstiri, Domnia Mea încă am întărit mila cu această cinstită cruce, ca să fie ertaţi.

Aşijderea şi pentru judecata oraşului, pe oroşani să-i judece judeţul cu 12 pârgari şi cu bătrânii oraşului; iar călugării sau pârcâlabii[1] sau măcar alţii, să n-aibă a se amesteca ca să strice judecata şi obiceiul lor, ce a fost de la alţi bătrâni domni; şi toate legile şi judecăţile lor să fie stătătoare; şi nici judeţul să n-aibă voie a lua vamă de la oroşanii cei ce vor vinde, cum nici Domnia Mea, de acestea toate câte scrie mai sus.

Iar cine nu va întări mila, să fie proclet şi anatema.

Şi ispravnic a fost Andrea judeţul cu 12 pârgari[2].

Dechembrie 25 (leat) 7183 (1673)."

*

Nota M. Cel mai mare defect al lui Matei Basarab fu filargiria (iubirea de argint). Cauza înălţării în ţară a 40 de monastiri, după zisa lui Fotino şi Xerman (în Şincai), a fost speranţa aflării de tresaore domneşti pe localul celor mai multe din monastirile făcute de el, descoperindu-le după nişte scrisori trimise lui de Rakoţi (prinţul Transilvaniei), cu care s-a luptat contra lui Vasilie Albanitul, prinţul Moldovei. Aceste scrisori le surprinsese Rakoţi la 1643, asupra unui călugăr, anume Elias Ioreşti, ce se dusese în Ardeal cu speranţa d-a mijloci să se facă vlădică al românilor transilvăneni. De unde înţelegem că Matei a aflat multe tresaore pe locul monastirilor sale, cu cari bani a putut ridica şi dota 40 de monastiri în România.

Din următoarea Notă (N.) lectorul va afla causa intrării lui Ţucală în minister, adică promisiunca ce acesta didese lui Matei de a-i mări avuţiile sale prin arta sa himică sau diabolică cum vom vedea la vale.

*

---

[1] Cârmuitorii districtului.

[2] Coprinsul acestei cruci figurează şi în Pânza oraşului. Vezi: nr. XIX al hrisoavelor.

Nota N. Dăm aci un estract de genealogia lui Ţucală (comunicat de dl. N. Rosetti), basată pe mai multe cotaţii istoriografice:

„La 1653, Ghinea Olariul, Ţucală[1], meşter ferar, a venit în România din Rumeli, de mic copil, cu prenumele Ţicală, fiind un om foarte viclean, căci didea răspuns îndată la orice întrebare, răspuns spiritual (sau cu duh, să zic mai bine). El îşi făcu în scurt timp o avere însemnată, cu vicleniile lui şi se însură în judeţul Romanaţi, la satul Brătăşanii, despre Olteţ. Cu marea lui ipocrisie şi cu mintea sa cea ageră, înaintă curând, încât domnul Matei Basarab, crezând diavoleştilor sale consilii (că-i va înmulţi vistieria şi cu modul ăsta va putea Matei ajunge domn pe mai multe ţări), îl numi vistier. Ajuns la ţinta sa, Ţucală se despoaie de pielea sa de miel, ce acoperea caracterul său de lup şi de vulpe, şi devine un scelerat, înnegrind cu laşităţile sale strălucita faţă a eroului de la Plumbuita. Seimenii şi dorobanţii, lipsiţi de salariul (leafa) lor, răniţi de Ţucală, se revoltă contra domnului, şi-l forţă să demisionese şi să se călugărească, ca bătrân şi necapabil a mai ţine frânele statului; şi ceru moartea miniştrilor sceleraţi, Vărzarul şi Ţucală. Matei era în aşternut şi suferea, tăcând, toate ultragele revoltaţilor. În fine, seimenii sparg porţile palatului, intră în cabinetul domnului, unde se ascunseseră miniştrii ciminali, şi descoperindu-i, îi târăsc de păr afară, şi-i ucid cu pietre.

Anul 1670, Ţigala[2], Cigala, un amăgitor, se iveşte în Paris, sub nume de prinţ de sânge otoman, paşă şi plenipotenţiar suveran al Ierusalimului, al Chiprului, al Trebizontei ş.c.l. El se numea şi Mahomet-bei. Acest mincinos prinţ s-a născut (după opiniunea lui Rocoles) din părinţi creştini, în oraşul Târgoviştea, din Ţara Românească. Taică-său era tare stimat la curtea domnului Matei Basarab şi fu aşezat de dânsul pe lângă Matei, care-l trimise la Constandinopol ca ambasador al său. După moartea lui Matei, el se înturnă în România, cu speranţa d-a se face ministru şi domn, prin ajutorul boierilor; însă nereuşind în planul său, se duse iar la Constandinopole, unde se turci. De aci plecă şi colindă toate ţările

---

[1] Manuscrisul logofătului Greceanu şi codul bălăcenieam din Şincai.
[2] Fiul lui Ţucală vistierul.

lumii, înşelând pe mai mulţi suverani ai Europei, cari îi făcură cea mai onorabilă primire; însă un oarecare om de condiţie, ce îl cunoscuse la Viena şi ştia toată viaţa şi şireteniile lui, îl demască în ochii potentaţilor europeni, ca intrigant şi scelerat; Ţigală se face nevăzut[1].

Anul 1674. Sultanul Murat Han, pentru pedeapsă, scoate din post pe aga ienicerilor şi în locu-i numeşte pe un renegat italian, ce îşi schimbase numele din Ţicală în Dţigala.

Anul 1685. Ţigală răsbună onoarea armelor otomane, repurtând o victorie ilustră asupra şahului persian.

Anul 1695. În împărăţia lui Sultan Mohamet Han III, fiul lui Sultan Murat Han III, o bătălie fu dată la timp de vizirul Dţigala. Victoria acelei zile o repurtă Dţigala, care fu numit pentru aceasta mare vizir, în locu1 lui Ibraim-Paşa; însă, la înturnarea sultanului în Constandinopole, acesta dete sigiliul visiratului iarăşi lui Ibraim Paşa, după voinţa şi intriga sultanei mume; iar pe Dţigala îl esilă sultanul la Ac-Şair (în Anadolia). Ministrul acesta (Ţigală) îşi însemnă trecerea sa în visirat prin măsuri rele şi periculoase.

Anul 1701. Dţigala – Zadé devastă ţărmii Italiei.

Anul 1704. În împărăţia lui Sultan Ahmet Han I, fiul lui Sultan Mohamet Han II, Ţigala – Zadé pleacă la Constandinopole, în fruntea armatei de espediţie, destinată pentru Persia.

Anul 1705. Seraskierul Dţigala (Cigala), al cărui caracter era mândru şi întreprinzător, neputând suferi ruşinea înfrângerii sale (în Persia), moare de obidă, la anul 1705.

Marele visir numeşte pe Mehmet – Paşa, fiul lui Cigala – Zadé, guvernator la Bagdat[2]. Aci se pierde urma sa şi numai în analele Bagdatului poate afla cineva posteritatea machiavelistică a cameleonului Ţigală cel vestit!

---

[1] *Biografia universală sau Dicţionarul istoric de bărbaţi ce şi-au făcut un nume prin geniul lor, prin talentele şi virtuţile lor, prin rătăciri şi prin crime*, de F. H. Felser, tom III, Paris, 1833, litera Bry-Com, fila 460, coloana II, la numele Cigale.

[2] *Universul pitoresc sau Istoria şi descrierea popoarelor* la articolul *Turcia* de domnul M. Ioanim, primul secretar al regelui Franţei pentru limbile orientale şi de dl. Jules Vanguar, Paris, 1840, fila 165, coloana I şi următoarele.

PARTEA a II-a

Vox populi, vox Dei.

CAPITOLUL VII

CÂMPULUNGUL SUB PRINŢII FANARIOŢI

De la 1716 până la 1821 România întreagă, prin urmare şi comunele libere de sub Carpaţi, precum Câmpulungul, simţi veninul gubernării de atunci. Gospodarii arendând tronul moldo-român la Stambul, iar creaturele şi consângenii lui[1] arendând şi ei de la gospodar funcţiile satului, toţi, de la domn până la logofeţel, se nevoiau a-şi scoate capetele şi usura, atât din spinarea ţăranului, cât şi a boierului, a neguţătorului, şi a meseriaşului: de la aceştia, cu ranguri şi cu foncţii. Şi toţi înghiţeau lacrimile într-ascuns! Căci miliţia ţării era desfiinţată, cetăţile de apărare dărâmate, şi boierii, parte fugiţi, parte ucişi, parte bântuiţi, parte sărăciţi şi esilaţi; iar cei în funcţii, toţi slugi ai celor din Fanar, miniştri şi divaniţi cu mila gospodarilor de atunci.

La lepra fanariotică să adăoga, din când în când, flagelul resbelelor între Austria şi Rusia d-o parte, şi Turcia de altă parte; apoi, revoltele paşilor de lângă Dunăre, al cărora teatru, ca şi al campaniilor austro-ruse-turce, erau Moldova şi Ţara Românească. După resbele veneau ciuma, foametea, epizootia, tifosul ş.c.l., cari zeciuiau infortunatul acest popor, a cărui esistinţă, de la 105 încoa, a fost un şir necurmat de suferinţe de tot felul!

La orice resbel între marele puteri vecine cu Moldo-România, la orice revoltă a paşilor, la orice împovărare a guvernului, Câmpulungul simţea contra-isbire, cu toate drepturile şi privilegile lui, căci chiar când capii ţărei luau sub scutul lor această comună, mişcaţi de sterpiciunea ei materială, subalternii însă, clerici şi mireni, indigeni şi streini, stâlpii comunei chiar (judeţul cu pârgarul) toţi deprădau drepturile şi privilegiile comunei; şi când epistatul ori judeţul, sau de pismă sau de interes, sau de sentiment,

[1] Vom arăta, într-o formulă ad-hoc, soarta acestor două ţări sub domnirea fatală a fanarioţilor.

nu îngăduiau pe funcţionarii fiscului ori ai tronului să abuzeze, atunci intra, la mijloc ministrul şi, pe sub mâni, storcea punga comunei cu chiar mâna epistatului ori a judeţului. Corumpţia era atunci organisată sistematic: unul avea trebuinţă de sprijinul celuilalt, pentru esistenţă, linişte, înaintare şi înavuţire.

După fiecare resbel sau după începerea păcii, veneau aprovisionările pentru cetăţile turceşti dupe lângă Dunăre, repararea prin podvezi a cetăţilor dărâmate de bombele ruso-austriace, şi darea de materialuri trebuincioase pentru acele reparări. De aci, nouă contribuţii, mult mai grele şi generale, de cari nici privilegiaţii moşteni (neamuri, postelnici, preoţi) nu erau scutiţi, căci pe lângă carele cu boi sau cu cai, ce dideau în podvadă, erau îndatoraţi a merge şi singuri ca privighetori, cu care de transporturi, de producte şi de materialuri, şezând câte o lună şi două depărtaţi de vetrele lor. Însă sarcina cea mare cădea numai pe spinarea birnicului, care, sleit de bani în timpul resbelelor, se vindea pe sine, în secolul XIX, cu familie cu tot, ca şi moşii lui în secolul XV şi al XVI.[1]

Arderea oraşului Câmpulung

Necontenitele lupte ale Porţii cu Rusia şi cu Austria, în cursul secolului XVIII şi XIX, lăsară în urma lor ruine şi miserie în Prinţipatele Danubiene, teatrul tuturor resbelelor din 1711, 1737, 1774, 1788, 1806, 1821, 1828, 1849; acestea sărăcirã şi despopulară şi Câmpulungul, care, la 1737 şi la 1788 mai cu seamă, fu prefăcut în cenuşă şi locuitorii lui împrăştiaţi ca puii de potârniche.

---

[1] Probă: ofisul lui Caragea, din 1813, ianuarie 27, prin care singur arată că „în vremea trecutei resmiriţe (1806-1812), mulţi ţărani se dideseră pe sine şi familiile lor robi la proprietari, pentru plata multor nevoi ce erau puse pe grumazul lor; de aceea poruncim voă, ţăranilor, ca, toţi care sunteţi întru supunere pe la unii-alţii, ori ţărani, ori copiii lor, să rămâneţi slobozi şi scăpaţi din stăpânirea acelor cumpliţi cumpărători, neîndatorându-vă să daţi la nimenea din ei, ori de ce treaptă ar fi, nici măcar un ban pentru slobozenia voastră, fiindcă nimeni s-a avut volnicie să cumpere întru robire locuitori d-ai acestei ţări."

La 1736 Austria deschidea resbelul Porţii, pentru că Austria ceruse Porţii Principatele Danubiene pentru mijlocirea de a o împăciui ea pe Rusia cu Turcia; deşi armele austriace nu fură d-astă dată fericite, însă ţara tot suferi din invasiunea aceasta şi, prin urmare, Câmpulungul nu mai puţin.

La 1737, iulie 29, în timpul sborului Sântului Ilie, pe când mulţi turci, neguţători şi militari se aflau la acest sbor, un mic corp de oştire austriacă, sub comanda unui colonel, coborâră în Câmpulung[1], pe la vama Dragoslavele, măcilăreşte pe toţi turcii aflaţi în sbor şi în oraş şi se întăreşte în întru murilor monastirii, ca într-o cetate. Turcii aflaţi în ţară aleargă la ştirea aceasta; şi învingând pe nemţi cu numărul, dau foc şi monastirii şi oraşului întreg, încât, zice cronica, „a ars cu mare groază”. Turcii incriminară pe câmpulungeni ca complici ai nemţilor şi pe mulţi îi puseră sub sabie.[2]

„Astfel, fiind domn atunci Ioan Costandin I Mavrocordat, iar mitropolit fiind Cher Ştefan a trimis Măria Sa, la leatul 7246 (1738), octombrie 20, cu poruncă împărătească, pe Radu Brăşanu, vel-armaş, şi pe Şerban Greceanu, şi pe Costandin Lipoveanu, polcovnic la Târgovişte, împreună şi cu mulţi slujitori, de au sfărâmat toate zidurile mănăstirii şi chiliile du prin prejur; şi s-a prădat mănăstirea atât de odoare, cât şi de cele mişcătoare şi nemişcătoare; fiind egumen Vasilie ieromonah Cebelea; şi înspăimântându-se sfinţia sa, a trecut cu nemţii în Ţara Ungurească, cu mulţi din fruntaşii Câmpulungului”[3].

„Şi s-a preînnoit sf. monastire de părintele Nicodim, năstavnicul sf. monastiri, la leatul 7269 (1761) martie 15, în zilele luminatului domn Ioan Scarlat Ghica voievod.”[4]

Vreo câţiva ani, spun bătrânii, oraşul fu pustiit: parte din orăşani fugiră în Ţara Nemţească, parte pribegiră prin Ţara Românească şi

---

[1] Vezi *Manualul de istorie română* de F. Aaron.

[2] Tot la 1736 s-a ars şi palatul domnesc din Târgovişte.

[3] Aici lipsesc două pagine în condica monastirii.

[4] Vezi: Condica monastirii Câmpulung în formă de pomelnic la pagina 40. Atunci s-a reparat şi turnul monastirii ce servise de cetate nemţilor la 1737 şi de adăpost românilor de la 1633 până la 1731, la multe frici şi nevoi, ascunzând ei aci averile lor într-un puţ adânc, care s-a astupat în anii trecuţi.

Moldova, iar cei săraci rămaseră pe loc. Cu înturnarea câmpulungenilor la vetrele strebune, ei aduseră cu dânşii mulţi români dupe la satele pe unde se adăpostiseră, şi cu toţi se puseră a ridica Câmpulungul din cenuşă, cu lemne din pădurile munţilor oraşului. După restabilirea completă a liniştei şi a ordinei în comună, coborâră din Transilvania fruntaşii câmpulungeni (preoţi, postelnici etc.[1])

La 1788 iar trecură nemţii în ţară, suferind şi atunci câmpulungenii mult de la dânşii. Şi atunci se arseră o mulţime de case, între cari şi câteva biserici şi schitul Mărculeştii (Flămânda), cum vom vedea la locul său.

Oricum, mulţumită posiţiei sale, Câmpulungul a fost mult mai ferit decât alte oraşe din România Mică de tristele resultate ale resbelelor Porţii cu vecinii ei, ale revoltelor paşilor şi ale boalelor epidemice. Însă, în parte şi indirect, tot simţea şi eşi contra-isbire a acestor sguduiri politice şi flagele cereşti.

Câmpulungului fu, mai cu seamă, în cursul secolului XVIII, adăpostul multor ţărani câmpeni ce emigrau cu grămada în Turcia, din causa grelelor imposiţii ale domnilor fanarioţi, şi a multor năpăstuiri din partea creaturelor lor; cum şi adăpostul multor boieri şi neguţători, veniţi din Bucureşti şi Craiova de frica ciumei şi a turcilor.

Astfel, la 1733, la 1743, 1768, la 1802, 1806, 1821, românii, care de frica lui Pasvantoglu, care de a nemţilor, care de ciumă, care de grelele imposiţii, emigrară cu grămada în Turcia, cei săraci; cei mai avuţi în Câmpulung, în Braşov şi în Sibiu; iar parte din ţărani şi din bagabonzii din Capitală, înhăitându-se câte douăzeci şi treizeci, umpleau codrii (de cari era plină România p-atunci), depradând averile tuturor, fără dinstincţie, storcând până la ultima para cu munci înfiorătoare; voiau a realiza egalitatea, cu mijloace barbare.

Însă cu numai din România şi Moldova emigrau români în Transilvania, ci şi de aici coborau în ţară colonii întregi de români, alungaţi din ţara lor de multe nevoi.

[1] Ca totdeauna, ei sunt cei dintâi la fugă şi cei din urmă la înturnare; iar bietul plugar, care are numai vitele şi holda udată cu sudoarea de sânge, rămâne vătrai în vatră.

Astfel, la 1785, în urma revoltei lui Horia şi Cloşca, mulţi din românii din Ardeal, învinşi de trupele austriace (la 28 februarie 1785) emigrară în satele muntene ale României[1], şi prin urmare şi în Câmpulung, pe moşia oraşului; ei se învoiră cu capii comunei d-atunci a da, pe tot anul, câte 40 bani (13 parale şi un ban) de fiecare individ[2].

Astfel, la 1806, mulţi români, olteni şi ardeleni veniră a se aşeza în Muşcel şi pe moşia oraşului, ca clăcaşi; unul din aceştia, încuscrindu-se cu moştenii, deveniră moşteni ei înşişi şi părtaşi la veniturile comunei; iar alţii din ei, nesupăraţi de clacă 30 de ani, se făcură moşneni cu voinţa tăcută a proprietarilor şi a moştenilor.

Dintre emigranţii cari, în diferite timpuri, se adăpostiră în comuna noastră, cei aduşi de câmpulungeni la 1742, în urma arderii şi pustirii oraşului de la 1737, se identificară cu moşnenii, atât din causa încuscririi sângelui, cât şi din causa ospitalităţii şi ajutorului ce câmpenii dideseră câmpulungenilor între 1737 şi 1742, cât a ţinut adică emigrarea unora prin diferite părţi ale Prinţipatelor şi ale Bucovinei şi Moldovei.

Către 1766, subt Alecsandru VI Ghica VI se preînnoeşte în Câmpulung scena de sub Matei, de la 1633, despre care am vorbit în Partea I, capitolul VI. Pe de o parte, părinţii fugarilor îşi reclamă la guvern copiii lor; pe de alta, proprietarii îşi reclamă şi ei clăcaşii lor, care erau floarea satelor: căci însuratului şi bătrânului nu le veneau a-şi lăsa casa şi holda şi a-şi căra cu ei nevasta şi copilul în alte părţi, d-ar fi fost d-o mie de ori mai avantajoase decât acelea unde se aflau.

Ghica VI ordonă judeţului d-atunci din Câmpulung a înapoia pe fugarii din diferitele timpuri; şi câmpulungenii roagă pe domnitor a-i lăsa unde se aflăe, fiind încorporaţi cu dânşii de atâţia ani, fiind uniţi prin legămintele sângelui, fiind familişti şi plătind vistieriei toate sarcinele puse asupra contribuabililor; şi terminau ei petiţia lor cu aceste vorbe, ca şi moşii lor din timpul lui Matei, că „gonind

---

[1] De aceea vedem atâtea sate în Muşcel şi alte judeţe muntene cu numirea de Ungureni, Berivoeşti-Ungureni etc.; căci astfel numesc muntenii pe fraţii lor ardeleni, din causa conlocuirii lor cu ungurii atâţia secoli.

[2] Cartea isprăvnicatului din 1806, ianuarie 2.

din oraş pe ginerii, pe cumnaţii şi pe copiii noştri de suflet, oraşul se va sparge, apucând fiecare încotro va vedea cu ochii.”

Pe de o parte, Ghica VI, fiind un domn bun şi înţelept, pe de alta, luând în consideraţie voinţa unui oraş intreg, dă un hrisov, asemenea hrisovului lui Matei din 25 martie 1633. Acest hrisov s-a răpus, fiindcă nu figurează nici în *Pânza* hrisoavelor Câmpulungului, nici între celelalte; dar memoria acestei fapte s-a conservat până azi de tradiţie; ba încă s-a şi însemnat de unii bătrâni cărora le plăcea a nota asemenea acte interesante[1].

Câmpulungul sub Mavrocordat III

Acest domn fanariot a ocupat tronul României în şase rânduri; în domnia a treia (1735-1741) a introdus în ţară multe reforme, cum şi în domnia a patra (1744-1748)[2]. El a scutit pe preoţi de contribuţii, a pus mănăstirile sub privigherea statului, luându-le socoteală de venituri şi cheltuele; şi prisosul întrebuinţându-l la şcoale şi la îngrijirea de fete orfane; a întocmit boieriile poporului, neamuri[3], mazili[4], postelnici[5] pentru mângâerea boierilor scăpătaţi; a liberat ţăranii ce erau sclavi sau iobagi pe moşiile boierilor, despăgubind pe aceştia cu scutelnicii şi cu posluşnicii ş.c.l.; însă toate acestea cu scop politic.

Sub domnia lui d-a patra, comuna îşi preînnoeşte hrisoavele, traducând pe cele sârbeşti în limba naţională şi aşternându-le pe toate pe e pânză mare, spre a fi ferite de dintele timpului, cum am arătat la Partea I.

---

[1] Vezi Nota A.

[2] Vezi *Manualul de istorie* al d-lui F. Aaron.

[3] Boieri scăpătaţi după vechimea neamului lor cel civil (*Reg. org.*, secţia 4, art. 8).

[4] Boierie cu răspundere de taxă, însă scutită de podvezi, vătăşel, închisoare, iar celelalte sarcini purtându-le ca şi ţăranul. Aceasta se da celor ce făceau serviţii civile domnului şi statului.

[5] Boierie basată pe serviţii militare; dintr-aceştia se recrută în urmă ramura Lipcanilor, în serviţiul domnului, gendarmilor şi secretariatului. (*Reg. org.*, art. 82).

Şcoala fondată de soţia lui Mircea II a înflorit sub Mavrocordat, mărindu-se salariul profesorului, acordându-i-se şi alte benefice din casa mitropoliei.

El a întocmit pecetluiturile: cărţi de la vistierie date la mâna fiecărui contribuabil pentru siguranţa fiscului şi a ţăranului, care plătea adesea de câte două şi trei ori contribuţia sa, ce intra în punga funcţionarilor.

În fine, comuna noastră începu a răsufla şi a însufleţi subt acest domn, adăogându-şi atât locuitorii zeciuiţi de evenementul de la 1737, cum şi averile, depradate de turci, de greci şi de greciţi, cari începuseră a se arăta în comună şi a se amesteca în trebile ei, cu dreptul celui mai tare.

Isprăvnicatul

Fiindcă isprăvnicatul, în timpul fanarioţilor, sta în strânse relaţii cu epistăşia şi cu judeţia, am crezut de datorie, pentru luminarea sujetului ce tratăm, să dăm lectorilor noştri o idee repede de atribuţiile lui şi de personagiul ce-l compunea.

Înainte de 1700, judeţele României erau cârmuite de câte un cap numit pârcălab, care se alegea de ministru dintre familiile cele mari boiereşti, şi se întărea de domn; sub fanarioţi, pârcălabul se schimbă în doi ispravnici; unul grec şi altul român, traşi amândoi din familiile de protipendadă; iar pârcălabul rămase ca fruntaş al satului, ai căruia colegi nu se numia, ca azi, aleşi sau deputaţi, ci caimacami.

Ispravnicul cu rangul şi cu vârsta mai mare presida în tribunalul ad-hoc şi iscălea[1] actele privitoare la atribuţiile isprăvnicatului.

În isprăvnicie erau concentrate poliţia, administraţia şi judecătoria.

Era şi ispravnicul de streini: judecătorul tuturor streinilor, de orice naţie, aflaţi în judeţe şi în oraşe.

Local fix pentru cercetarea causelor administrative şi judiciare nu avea isprăvnicatul: ispravnicii judecau, pe rând, în casele lor respective.

---

[1] Vezi *Vocabularul* lui Eliad la vorba „iscălire”.

Afară de ispravnici, mai erau şi judecătorul, ce corespundea cu supleatul tribunalelor de astăzi; el lua parte la deliberaţii şi subînsemna şi el actele competente sub iscălitura boierilor ispravnici.

Apoi erau grămăticii ispravnicilor, poliţai şi secretari intimi ai acelora. Apoi era condicarul, care corespunde cu grefierul de azi.

Apoi era zaraful (secretarul), însărcinat cu contabilitatea zărăfiei. În fine, doi logofeţi ai zărăfiei.

Condicarul se orânduia de logofeţia Ţării de Sus; zaraful, de vistierie. Apoi urmau zapciii şi vătafii de plaiuri, cari se alegeau şi se întăreau de ispravnic, stând subt ascultarea lor directă[1].

Apoi erau polcovnicii de poteră, ce corespund cu comandirii de dorobanţi: câte unul de fiecare judeţ; iar atribuţiile lor erau a alunga pe făcătorii de rele şi a globi pe furi. Ei atârnau de spătărie sau de hătmănie.

De fiecare plasă erau doi zapcii, din cari unul numai era însărcinat cu strângerea banilor capitaţiei; iar atribuţiile lor erau întocmai cu ale subadministratorilor de astăzi.

În Târgovişte, în memoria aceştii vechi capitale, s-a conservat, până la Regulament, polcovnicia de târg, însărcinată cu strejuirea de noapte şi cu priveghere asupra îndestulării articolelor de întâia trebuinţă. Avea grosul ei (închisoarea) şi i se bătea meterhaneaoa seara şi dimineaţa. Acest polcovnic se orânduia d-a dreptul de către domnie şi corespundea cu aga (poliţaiul) şi cu prezidentul magistratului.

Mai era şi polcovnicul de zăvoi, ale cărui atribuţii erau tot ca ale polcovnicului de judeţ, însă numai în cercul plăşii respective; afară când avea să alunge vreo ceată de furi: atunci el intra şi în altă plasă streină.

Mai erau vameşii de schele, pentru vama mărfurilor. Până la Regulament, esportaţia vitelor şi a cerealelor ere oprită, liberându-se, după ordinul domnesc, numai pentru Turcia; cu toate că ţara era plină de neguţători turci, ce strângeau o cătăţime mare de unt, miere, vite, lână ş.c.l. pentru Înalta Poartă.

Mai erau şi vameşii de judeţe (tanzari), ce luau în arendă de la guvern vama tuturor productelor şi a vitelor. Aceasta se urma

[1] Vezi nota B.

primăvara, la aprilie şi mai, şi iarna, de la septembrie până la ianuarie. Vameşii orânduiau cercetători, cari controlau lucrarea dijmarilor şi a oerilor; şi de aflau din partea lor mâncătorii (abuzuri) sau tăinuiri din partea locuitorilor, se supuneau cei dintâi, la întoarcerea înapoi a lucrurilor furate, iar cei de-al doilea, la plata îndoită a obiectelor ascunse; şi toate, în folosul vameşului.

Taxa vămii o determina domnul cu miniştrii săi. Isprăvnicia avea în serviciul său câte 25 slujitori (dorobanţi) de fiecare săptămână, cu câte doi ceauşi (căprari); iar zapciul, câte 12 slujitori pe săptămână şi un ceauş. Numărul potecaşilor era nehotărât.

Salariul funcţionarilor din secolul XVIII era foarte neînsemnat: ispravnicul avea de la 200 la 300 lei pe lună; condicarul şi zaraful, de la 100 la 130 lei pe lună; grămăticul, zeciuiala grosului[1] şi leafă de la 25 la 50; iar logofeţii, de le 10 la 21 lei. La 1822 s-a făcut ispravnicilor salariu de 500 lei pe lună. Zapciul avea 15 lei pe lună.

Cum putea dar trăi bieţii oameni cu nişte opuntamente aşa de modeste? Ba încă făceau totul ca să capete o slujbuliţă cât de mică. Aveau zeciuiala datoriilor împlinite, gloabe, grosărituri, venitul anaforalelor, al sborurilor, orice fel de porunci isprăvniceşti şi zapcieşti.[2] Şi toate acestea, din spinarea ţăranului. Şi când ar fi fost numai lipitorile indigene! Dar cele streine îi sugeau şi puţinul sânge ce-i mai lăsau acelea!

Afară de funcţionarii ce vâzurăm şi alţii ce nu-i puturăm înşira aci, mai erau şi cei următori:

Beşleaga sau zabetul (cârmuitor), a căruia atribuţie era privegherea turburătorilor turci şi oprirea abuzurilor lor; el se îndestula din sate de fân, de orz şi de lemne; şi acestea, fără plată, se înţelege.

Pentru strângerea acestora era însărcinat magasiner de către vistierie, după recomandaţia ispravnicilor; afară de patru luni (mai, iunie, iulie şi august), când caii turceşti se puneau la ceair (la iarbă).

Chiar ispravnicul tremura de beşleagă; cu atât mai mult ţăranul!

---

[1] Care se urca uneori peste e mie de lei pe lună.

[2] Trei ani de chiverniseală era destul ca să-şi asigure un slujbaş viitorul familiei şi al copiilor şi să plătească toate datoriile, ba să-şi scoaţă şi banii cu cari cumpărau slujbuliţa. Ce vremi! Atunci strângeau bani albi pentru zile negre! Atunci era veacul de aor al nostru! Vai de copiii noştri, zicea un bătrân.

Şederea beşlegii era în capitalele judeţelor, cum şi a neferilor lui (sodaţi turci), cari esecutau ordinele sale.

Beşleaga păzea buna ordine pe la bâlciuri, protegind pe neguţătorii turci ce strângeau untul şi mierea pentru sultanul şi pentru imperiul turc, sau pe cei cari vindeau marfă de Ţarigrad. Folosul lui atunci era havaetul de la vite şi de la alte obiecte de mâncare.[1]

Cheltuiala zabeţilor costa pe comună, an peste an, de la 150 la 300 lei. Nu era destul cheltuelile ordinare şi estraordinare ale câmpulungenilor, în acei timpi de sânge şi de lacrămi, să îndoape şi lăcomia zabeţilor! Numai în 1824 cu repararea şi chiria locuinţei zabetului şi a neferilor lui a cheltuit comuna vreo 200 lei, afară de nutreţul lor şi al cailor.

Beşleaga punea satara pe fiecare cazan şi pe fiecare coş de povarnă, prin plăşi şi prin plaiuri; iar această taxă era arbitrară (de la sine), fără voia şi ştirea guvernului: era dreptul său, pentru că ţinea buna ordine în sate şi în oraşe. Şi iar satara pe fiecare butie şi pe tot carul cu povară, ce umbla pe drumul cel mare.

Taxa cazanului şi a fumului dupe la poverne se împlinea de beşlii, oameni d-ai lui beşleagă, trimişi prin plăşi într-adins pentru aceasta. Aceştia trebuiau şi ei să trăiască şi să se înavuţească.

Taxa buţiilor şi a carelor de povară o împlineau beşliii aşezaţi la trei staţii prinţipale pe drumul cel mare. În Muşcel, staţiile erau Livezeni, la Târgul Dealului şi la capul judeţului.

Mai erau şi beilecci (funcţionari ai dogilor fanarioţi sub privegherea turcilor) ale căror atribuţii erau zeciuiala oilor, plătită oaea după taxa legiuită de guvern[2] pentru consumaţia Porţii. Dacă însuma 500 oi, tocmeau păzitori români de le conduceau în Turcia, cum şi câini de pază şi berbeci pentru prăsilă.

„România, a zis Vaillant, e o masă plină cu bucate şi cu băuturi alese; care cum vine, bea şi mănâncă, îşi umple punga şi se duce p-aci încolo.” Prea bine! Numai d-ar plăti streinii cu recunoştinţa!

---

[1] La 1820 a venit în Câmpulung, spre paza bunei ordine a sborului de la 21 iulie, un chir Serdaru de la Bucureşti, cu 50 neferi; şi abia l-au urnit câmpulungenii din oraş cu 20 gardieni, 5 căpăţâni de zahăr şi 10 oca de cafea.

[2] Vorbă să fie: daca oaea făcea 10 lei, ei o plăteau cu 5.

Epistăşia

De la 1716 până la 1750, câmpulungenii se guvernară tot de judeţi, aleşi din sânul lor, fără vreun amestic direct al vreunui funcţionar domnesc sau d-ai statului.

După sistemul de atunci, d-a corumpe şi a sărăci pe român, ca să-l poată mai uşor subjuga, guvernul instituă şi în Câmpulung o nouă autoritate, numită epistăşia. Bătrânii zic că înşişi boierii caftaniţi, aşezaţi în comună în secolul XVIII, ar fi cerut la guvern întocmirea acestei nouă autorităţi, sub cuvânt că se degradă nişte boieri caftaniţi de domnie a fi judecaţi de judeţi plebeieni; această funcţie însă era o consecinţă a regimului de atunci, de natura lui spoliator şi corumptor.

Atribuţiile epistatului erau:

A judeca pe boierii căftăniţi şi pe străinii neguţători şi companişti din Câmpulung; a regula şi a controla analogiile puse de judeţi pe cetăţeni pentru taxe şi datorii ale comunei şi a face observaţii judeţilor pentru neorânduielile lor, reclamând la guvern în contra lor.

Epistatul, în fine, era controlorul şi ajutorul judeţului.[1]

El se alegea de postelnicul cel mare (secretarul statului) şi se întărea de domn.

Un epistat putea fi totdodată şi ispravnic, cum a stat boierul Guliano după 1821, şi străin, cum a fost boierul Hristache Greceanul.

El avea un scriitor, ca ajutor, şi doi slujitori ca esecutori ai ordinelor sale.

Salariul său era zeciuiala din toate, deosebit de alte abuzuri, care toate formau o sumă destul de rotundă şi grasă.

Epoca boierismului caftanit în Câmpulung datează cam dupe la 1750. Aceşti boieri, veniţi de aiurea, şi, prin încuscrire, legaţi strâns cu capii comunei noastre, deveniră cu timpul nişte ianiceri, mulţumită regimului de atunci ce le încuragea rapacitatea, intriga,

---

[1] Posedăm acte de orânduirea epistaţilor şi a judeţilor dintre 1822-1831. Doritorii le pot vedea la autorul acestei *Istorii*.

arbitrarismul. Ei formau un stat în stat, ca evreii azi în Moldova, însă mai periculoşi decât aceştia.

Câmpulungul, cel vestit pentru unirea cetăţenilor, mulţumită streinilor caftaniţi, deveni o vatră de intrigi, de discordii. Era împărţit în două tabere (tarafuri), dirigeate de doi capi ce turburau liniştea comunei cu intrigele şi răpirile lor; nimeni nu mai era sigur de averea şi onoarea sa, ba nici chiar de viaţă!

Singura lor ocupaţiune era a şedea la tarabe (lăviţi late), aşezate pe la porţile lor; aci, răsturnaţi, a ridicula şi a insulta pe trecători, satirind toate virtuţile casnice şi cetăţene; şi aceasta nepedepsiţi, căci persoana lor era sacră şi inviolabilă, ca a ianicerilor.[1]

Şi câmpulungenii, parte speriaţi de multele apăsări, parte sărăciţi de rezbele şi incendiuri, parte cangrenaţi de lepra acelor oameni răi, parte consângeni cu ei, parte vasali ai lor, câmpulungenii tăceau sau murmurau încet; când ridica câte unul fulgerul asupra lor, îşi cheltuia toată averea prin judecăţi, ca să-şi recapete onoarea sau starea ameninţate; până în capăt, tot ianicerul era deasupra, având toate mijloacele cerute de acel regim pentru triumful său.

Fiecare din aceşti caftaniţi avea câte o protecţie tare la Bucureşti, în puterea căria comitea acte ilegale. Cu toate astea, când ataca el comuna, era gonit din sânul ei[2]; iar când ataca vreun velit boier, sau boierul velit îşi răzbuna singur, sau omul domnesc îl ridica în fiare şi în butuci şi vodă punea de-l bătea la falangă, la capul scării domneşti, sau îl bătea singur vodă cu buzduganul, până îl lăsa mort.

Judeţia

Burghezia din care se alegea judeţii fu şi ea cangrenată, parte de boieri caftaniţi, parte de funcţionarii tronului şi ai statului.

---

[1] Posedăm o satiră a boierilor câmpulungeni, de un Leordeanu, care descrie moravurile acelor timpi.

[2] Posedăm un înscris, ca o amendă onorabilă, din partea unui boier intrigant, cu data din 1820, august 6.

Judeţii şi pârgarii, între 1750-1821, nu mai erau acei tribuni de odinioară, înfocaţi apărători ai onoarei şi averii câmpulungenilor, ci nişte instrumente ale epistăşiei şi isprăvniciei, jucăria celui mai tare şi mai fin, nişte lupi în piei de oi.

Alegerile judeţilor erau totdauna tulburate şi sângerate de partidul scheienilor, aluatul intrigilor boiereşti; adesea ţiganii caftaniţilor ajutau partidul scheian a umili şi a înfrânge pe cel român. De aici vine tărbăceala de oameni, ce se făcea uneori în piaţa judeţului şi chiar pe străzile oraşului; atunci intervenea puterea armată a isprăvnicatului, care umplea grosul cu zavergiii scheieni.

Când se întâmpla însă să ocupe scaunul judeţiei vreun cetăţean onest, pătruns de demnitatea şi misiunea lui, atunci cele două partide boiereşti, inemice jurate, îşi dideau mâna spre a paraliza, a şicana şi a compromite pe acel tribun, sculând plebea în contra lui şi puind-o pe calea judecăţii; dacă tribunul era un om drept, cabala se spărgea în capul intriganţilor şi plebea dezamăgită demasca pe tulburători, dând atestate de bună conduită şi de integritate judeţului triumfător.[1]

Comuna noastră, în curs de 81 de ani (1750-1831), fu într-o stare de anarhie continuă, unde domnea dreptul celui mai tare şi mai fin, care era, se înţelege, funcţionarul strein şi boierul caftanit, ba şi chiar judeţul însuşi.

Sub nume de cheltuieli ale oraşului, judeţul ridica cu analogie de la contribuabili sume mari de bani; în fine, aceştia, către 1770, se învoiră în scris cu judeţii ca pentru toate cheltuielile ordinare ale comunei să dea ei judeţului, pe tot anul, câte o sumă de la 300 la 500 lei (după timp şi împrejurări) împărţită pe tetramie (la patru luni), analogisită pe lude sau pe ruptaşi şi împlinită dodată cu strângerea banilor capitaţiei; iar cât pentru cheltuielile făcute cu funcţionarii domneşti şi turceşti şi cele în timp de rezbele, acelea să le plătească comuna din casa ei, iarăşi cu analogie.

Acei bani, de la 300 la 500 lei, se plăteau de moşneni din embatichiul prăvăliilor, al ferăstraielor, al scaunelor de carne şi al cârciumelor aflate pe moşia oraşului, cum şi din vânzarea jirului

---

[1] Posedăm un act de felul acesta, aflat în biblioteca tată-meu cu multe alte hârtii interesante, referitoare la istoria noastră.

din pădurile munţilor oraşului şi din vânzarea lemnelor de foc ori de ferăstraie din aceşti munţi, iar lipsa o împlinea din punga lor.

Cât pentru venitul munţilor, înainte de 1800, contractele de arenduire ale munţilor ne spun că nu se urca acest venit decât de la 300 la 500 lei, iar lipsa până la 600 lei o dideau moşnenii din punga lor pentru plata havaietului (ploconul) postelnicului, care se instituise singur patron al comunei. Pe acest patronagiu sforţat îl plătea biata comună cu 600 lei, ce p-atunci preţuiau cât 6000 lei de azi! Dar în ce sta oare patronagiul marelui postelnic? În apărarea comunei contra uzurpatorilor drepturilor şi privilegelor ei!

Cu ce mai rămâneau moşnenii contribuabili dacă păşunea munţilor o da postelnicului, dacă venitul cârciumelor, herăstraielor ş.c.l. îl da judeţului? Mai aveau vii la Văleni şi care privilegiate cu boi şi cu cai.[1] Dar cu aceste venituri se întâmpinau contribuţiile directe şi indirecte, cheltuielile straordinare făcute cu zabeţi şi bumbaşiri, plocoanele isprăvniceşti şi postelniceşti, afară de cele domneşti.

La nevoie, comuna alerga la împrumutări, cu (dobândă) câte 15 lei la sută, dar plătea peste 10 sau 20 de ani, sau plăteau copiii şi nepoţii lor.[2] Când împrumutătorul era vrun caftănit cu influinţă şi nesăţios, datornicii lui plăteau regulat la termen, de frica grosului şi a falangei.

Dar ce era grosul?

Grosul era închisoarea sub fanarioţi şi era de două feluri: grosul cel mare şi cel mic; grosul cel mare[3] era o casă largă, cu

---

[1] Chirigeria era organizată sistematic în Câmpulung, având capii ei, vătăşeii ei, către cari se adresau doritorii; şi afară de privelegiele arătate la pagina 112, partea I [în ediţia princeps, n. ed.], mai aveau chirigiii câmpulungeni şi privelegiul a aduce bagagiul domnesc de la Dunăre la Bucureşti, la întronarea domnului, sau a-l duce la Sibiu şi la Braşov, la mazilire. Din păcatele tutulor, schimbarea de domnie se făcea, dacă nu pe tot anul, la doi şi trei ani, regulat. Cei mai avuţi chirigii aveau câte trei şi patru care cu câte 12 boi şi alţii de la 10 la 20 cai.

[2] Înscrisele comunei de împrumutare din 1811, iulie 5, şi 1815, iulie 28.

[3] Închisoarea de la Câmpulung era, înainte de 1800, pe localul prăvăliilor de azi ale domnului Ghiţă Argeşeanu, iar după 1800, pe localul unde e puţul de lângă dl. Ciolan.

două camere, una pentru arestanţi, alta pentru păzitori; camera arestanţilor era împătrit de mare ca a custozilor, cu câteva ferestruie de câte o palmă în lungime şi lăţime, pe unde arestaţii scoteau mâinile de primeau leimosina creştinilor pietoşi (milostivi). Aci se închideau criminalii de fur şi de omor şi datornicii cei grei, cari toţi aceştia şedeau cu câte un picior într-un buştean gros găurit. De la buşteanul acela gros (de fabrică inchizitorială) a luat numirea de închisoarea cea mare de grosul cel mare sau puşcărie.

Grosul cel mic era o închisoare într-un beci (un fel de cameră-obscură), în catul de jos, cu o uşă pe unde intra arestatul, cu o vatră unde se încălzea, cu o mână de paie unde dormea şi cu o ferestruie d-o palmă (grilată), pe unde primea lumina; de multe ori lipsea şi acea ferestruie şi paţientul primea lumina numai când îl scotea să primească falanga. Aci se închideau culpabilii cei uşori, pentru vini corecţionale, cum se zice în limbajul judecătoresc.

Aceştia nu sufereau martiriul celor de la grosul cel mare, având numai hearele de picioare şi fiind ospătaţi de ai lor sau de pietatea familiei epistăseşti ori judeţeşti; căci am uitat a vă spune că grosul cel mic era în curtea judeţului, ori a epistatului, ori a ispravnicului, în vreun gârlici sau în câte o cavă (pivniţă) părăsită.[1]

Grosul dar era pentru judecători o vână groasă de venit, mai ales în timpul sborurilor şi cu ocaziunea împlinirii datoriilor particulare şi publice.

Dar judeţii mai aveau, pe lângă acestea, şi venitul locurilor Bisericii Domneşti (vezi capitolul V). Aceste locuri, cu foarte puţine sănii[2], cârciumi şi prăvălii (cari plăteau embatichi Bisericii Domneşti), după 1750 se uzurpară pe nesimţite de judeţi prin pârgari şi se deteră de zestre fetelor lor, sau se vândură, sau singuri ei luau folosul (chiria) după ele. Astfel, d.e., Constandin judeţul, Ghinea judeţul, Iorga şetrarul, Nicolae grecul, Arsenie judeţul, Sefter, Manta judeţul şi alţi judeţi, în timpul judeţiei d-lor îşi însuşiră câte un petic din acest local domnesc, destinat pentru lărgirea stradei lui Negru-V.v. şi pentru ajutorul Bisericii Domneşti.

---

[1] Falanga o trecem sub tăcere, fiind convinşi că o cunosc cei mai mulţi din esperiinţă, din auzire ori din vedere.

[2] Prăvălii mutabile.

Preoţii Bisericii Domneşti reclamară la guvern contra acestor abuzuri din partea pârgarilor şi judeţilor, cari, în numele comunei, uzurpau nişte drepturi ce nu erau ale comunei.

Alecsandru Moruz, la 1800[1], ordonă ispravnicilor de Muşcel să aleagă şi să lămurească locurile domneşti din Câmpulung şi ei orânduiesc pentru aceasta pe biv judeţul Gheorghe Buzoianu, pe postelnicul Sterie şi logofătul Dumitrache Ghioca, ca din partea oraşului, iar din partea isprăvnicatului, pe logofătul Ilie Vlădăianu, condicarul de atunci al isprăvniciei.

După relaţia acestora, făcută la faţa locului, ispravnicii raportară la domn că „orăşanii, în timpul răzmiriţelor trecute (1774 şi 1788) s-au pus în silnicie de au dat unele din acele locuri cu chirie pe la neguţători de ş-au făcut prăvălii pe dânsele, rămâind biserica isterisită de această milă domnească..., ba încă s-au şi făcut stăpâni pe acele locuri; şi preoţii Bisericii Domneşti au reclamat la domni şi înainte de aceasta".[2] Cu toate reclamaţiile lor, preoţii nu-şi aflară dreptatea, căci proprietarii după locul acesta, fiind neguţători, judeţi şi meseriaşi, câştigau cauza cu greutatea aorului.

La 1845, viind domnul Bibescu în Câmpulung, magistratul propune prinţului ca acest local să rămâie loc liber pentru lărgirea stradei principale. Bibescu, aflând că acest local a fost loc domnesc, dăruit Bisericii Domneşti şi uzurpat în urmă de oroşani, cu dreptul celui mai tare, ordonă ca în viitor niciun proprietar după acest local să nu mai bată nici măcar un cui la prăvălia sa, ca cu timpul ruinându-se baracele acestea, să rămâie localul acela liber şi cu modul acesta să se lărgească strada lui Negru, spre înfrumuseţarea Câmpulungului. Câţiva neguţători însă, care-şi caută numai folosul particular cu chiar pierderea binelui comun, mijlociră la Bibescu, prin deputatul Muşcelului de atunci, ca să rămâie aceasta jos... Astfel această măsură dreaptă şi înţeleaptă, privitoare la folosul comunei, căzu, ca atâtea altele!

Terminăm acest capitol cu următoarele reflecţiuni:

Am văzut la capitolul III că, după hrisovul lui Negru, moşnenii câmpulungeni aveau fiecare părticica sa de loc, în raionul oraşului,

---

[1] A doua domnie.

[2] Posedăm toate actele atingătoare de această chestiune.

în muşcele, la Văleni şi pe moşia oraşului; afară de munţi, care erau d-a valma (ai tutulor, în genere); folosul după păşunea ierbei, din acei munţi se împărţea deopotrivă la toţi, frăţeşte, sau să plătea cu el havaietul postelnicului, ca un dar din partea întregei comune[1].

Am văzut, încă, că acea părticică de loc, fie vad de moară sau de herestrău, fie ogradă cu pruni, fie livadă de fâneţe, fie delniţă de vie, fie loc de casă, fie loc de grădină, nu le putea înstrăina proprietarul sub nici un cuvânt, nici chiar pentru datorii către stat.

De aici urmează: că comunismul la români, ca şi la romani, a fost neconoscut, fiind fiecare cetăţean proprietar;

Că neînstreinarea proprietăţii a conservat comunei şi drepturile şi instituţiile ei.

Să desvoltăm acestea.

1. Dacă Negrii şi Mircii n-ar fi legat, cu hrisoave tari şi cu blesteme înfricoşătoare, neînstrăinarea proprietăţii comunale, Câmpulungul, în acei timpi de criză ce-i petrecură (între 1716-1821), Câmpulungul zic, ar fi ajuns un sat, şi locuitorii lui, nişte clăcaşi pe moşia vreunei mănăstiri sau a vreunui strein sau o duzină dintre avuţii moşneni, ale cărora proprietăţi le-ar fi vândut aceştia de bună-voie ori că le-ar fi luat aceia cu dreptul celui mai tare. În scurt, dacă moşneanul câmpulungean ar fi putut vinde părticica lui de pământ, o vindea de mult; şi s-ar fi vândut şi el şi familia lui ca să scape de atâtea nevoi, să fie nutrit şi îmbrăcat de stăpânul său, el şi familia sa. Însă înţeleapta şi părinteasca măsură a Negrilor şi Mircilor, conservând Câmpulungului proprietatea, i-a asigurat libertatea şi independinţa, drepturile şi privilegiile. La strâmtorări şi nevoi, câmpulungeanul contribuabil vindea boul, calul, oaea, purcelul, pruna din ogradă, fânul din livadă, vinul din Văleni, păşunea din munte, munca braţelor şi-şi plătea birul şi podvada; toate acestea se pun la loc, curând sau mai târziu; omul rămâne tot proprietar, tot privilegiat, tot liber şi independent.

[1] Cât pentru lemne de foc şi de case, din acestea se împărtăşau toţi, după trebuinţa ce aveau, fără paguba comunei şi numai în folosul individului şi al familiei.

De la Mihai Viteazul, care a sacrificat pe ţăran proprietarilor celor mari, mireni şi călugări, ţara a decăzut, devenind teatrul luptelor ambiţioase şi cutropitoare şi jucăria primului venit cu sforţa ori cu viclenia. Sclavul în fiare e indiferinte la orice schimbare, spre paguba lui chiar, lui puţin îi pasă cine-l conduce; fie ortodox sau catolic, fie păgân sau creştin!

Însă cu toată înjosirea şi împilarea, românul, oricând a auzit trompeta regenerării, fie naţională, fie limbistică, a alergat în fruntea luptelor literare, soţiale ori politice. Aorul rămâne aor în orice împregiurare. Române, caracterul tău te-a mântuit! Tu ai indentificat pe got, pe hun, pe vandal; pe tine nimeni nu te-a putut asemăna lui: căci tu eşti fiul Romei, care a absorbit şi şi-a asimilat ei toate naţionalităţile cele mai contrare. Vei trăi dar, căci aşa o voeşte Provedinţa; şi voinţa ei e singură sacră şi inviolabilă.

2. Românul niciodată n-a fost comunist, căci ce este comunismul? O instituţie a căria ţintă e închegarea proprietăţilor private într-o proprietate generală, numită proprietatea statului: instituţie monstruoasă şi barbară, după ideea mea, contrară spiritului civilisaţiei şi al evangeliului. Unde nu e proprietate, acolo nu căuta libertate adevărată; acolo nu căuta civilisare.

Dar să deschidem istoria, adevărata condică de legi a omenirii după condica de legi a naturei. Grecia, Roma şi Iudeea fură ceea ce fură pentru instituţiile lor liberale, basate pe împroprietărirea ţăranului sau a cetăţeanului. Atât la aceste naţiuni, cât şi la fenicieni şi la cartaginezi, a domnit principiul egalităţii, care e sufletul colonisării: împărţirea pământului ocupat în părţi egale. Atunci căzură aceste naţiuni când clasele privilegiate desmoştenîră pe plugari de drepturile lor; slăbindu-i pe aceştia, slăbiră acelea: când stomahul şi membrii omului nu mai funcţionează, prinţipiul de viaţă se svaporează, ca flacăra spirtului; omul rămâne un cadavru, păşunea viermilor, a corbilor şi a lupilor, cari fugeau mai 'nainte numai de ţipătul omului viu.

În Africa, Asia, America de Sud şi Australia, domneşte principiul comunistic, care e sufletul concuistei; tot tărâmul aci e proprietate a statului.

Întrebăm acum: care din două, Asia ori Europa, sunt mai civilisate, adică, mai libere şi mai ferice? D-o parte, moartea

morală şi intelectuală: omul, o bestie de sarcină! De alta, viaţa morală şi intelectuală, artele şi ştiinţele; omul, un angel! Colo, barbaria; aici, civilisaţia. Fiecine poate înţelege acum care din cele două principe, comunismul sau egalitatea, sunt mai avantagioase şi naţionalităţii şi umanităţii. „Toţi sunteţi fraţi între voi şi deopotrivă şi fii ai Tatălui meu, care e dreptatea, sorgintea unirii, a iubirii, a fericirii”, a zis Hrist.

Fără cuvânt dar s-a incriminat poporul român de comunistic: în vocabularul românului n-a esistat şi nu va esista acest cuvânt.

CAPITOLUL VIII
CÂMPULUNGUL SUB GRIGORE GHICA IV

Campania streinilor din Câmpulung

Încă din secolul XVIII se pripăşiseră în Muşcel şi în Câmpulung mulţi neguţători, turci, greci, sârbi şi de alte naţii, ce se speculau cu piei de lână, cu braşovenie, cu unt, cu miere ş.c.l.; ei adăposteau comerciul lor sub bandierele turceşti, nemţeşti sau muscăleşti; cei mai mulţi însă treceau de sudiţi cesaro-crăeşti. Austria, la 1783, după esemplul Rusiei, căpătase de la Poartă dreptul de a avea şi ea în Prinţipate consoli-agenţi, pentru apărarea şi facilitatea intereselor supuşilor ei aflători în Prinţipate.

Sudiţii nemţeşti dar, până la 1819, comiteau atât în Muşcel cât şi în Câmpulung, acte arbitrare şi ilegale, atacând averea şi onoarea locuitorilor şi adăpostindu-se, la nevoie, în localul Bărăţiei (monastirea catolică), scaunul stărostiei (chesaro-crăieşti) din capitala Muşcelului.

Câmpulungenii, prin representanţii lor şi muşcelenii prin isprăvnicate, reclamau adesea la domn pentru neorânduelile acestor streini; şi domnul nu le făcea nici o îndestulare. Nestabilitatea lucrurilor (schimbarea deasă a domnilor) şi neostenitele lupte între Poartă cu Austria şi cu Rusia, cum şi venalitatea funcţionarilor streini şi indigeni, toate acestea încurageau rapacitatea şi agroganţa acestor streini. Esemplul acestora îl imitară şi ceilalţi comercianţi de trampa lor; şi răul ajunse la culme. Locuitorii dar, văzând că toate plângerile lor către autorităţile respective rămân fără niciun resultat mulţumitor, încep a-şi face ei singuri îndestularea.

Aceasta merse astfel până la 1819, când plângerile sudiţilor, ale locuitorilor şi ale funcţionarilor se grămădiră toate d-odată.

Şuţul-voievod decise a pune un capăt acestor neorânduieli, ce împiedicau comerţul şi tulburau liniştea comună[1].

Alexandru Şuţul află apărarea sudiţilor (protecţia streină) fără cuviinţă şi fără temei (cum se esprimă singur în hrisovul său) şi puse la cale a-i alătura la vreo orânduială a ţărei, potrivită stării şi meseriei lor: căci, adaogă hrisovul, „avându-şi statornicia şi alişverişul lor în pământul acesta, iar cu neamul fiind din raclele puterilor streine (Austria şi Turcia), nu au niciun cuvânt de dreptate a să ocroti subt apărări streine."

Şuţul constitue atunci Compania streinilor din Câmpulung, prin hrisovul său din 1819, ianuarie 20[2], după esemplul companiştilor din Zămnicea, ce erau şi ei, ca aceştia, sudiţi austro-turceşti şi comercianţi cu aceştia; prin urmare, îi aşază într-o categorie deosebită, „fiind şi ei, zice hrisovul, mai osebiţi cu haractira şi cu negoţul lor decât locuitorii cei proşti; apoi şi oraşul Câmpulung aflându-se în loc îndemânatic pentru tot felul de negustorie, vor putea şi alţii asemenea lor să se îndemneze a veni şi a să sălăşlui în acel loc, subt ocrotirea hrisoavelor."

Acel hrisov coprinde 9 articole, cari regulează forma alegerii capilor companiei şi atribuţiile lor, cum şi drepturile şi îndatoririle companiştilor. Estragem din el cele următoare:

„Compania avea dreptul a-şi alege din sânul ei, pe tot anul, un staroste şi trei epitropi. La zisa anului nuou, să strângeau toţi companiştii la o casă ad-hoc, spre alegerea nuoilor capi ai companiei, cu majoritatea voturilor, supuindu-i în urmă la întărirea domnească.

La alegerea noilor şefi să controlau lucrările foştilor epitropi şi ale ex-starostilor; aflându-se abătuţi de la datoriile lor, în întrebuinţarea banilor ori în conduita lor magistrală, să raporta pentru aceasta la guvern.

---

[1] La 1820 iulie, tot Şuţul aşeză la regulă şi pe sudiţii streini din toată ţara.

[2] Originalul să află la dl. Petrache Nicolau, ginerile judeţului Nicolae Grecu.

Aceşti capi ai companiei puteau fi aleşi şi pe mai mulţi ani d-a rândul, ca judeţii, dacă să bucurau de stima şi încrederea companiştilor. (Art. II)

Starostea avea dreptul a ţine doi bărbaţi holtei (flăcăi), ca slujitori fără pricină însă de dajdie, atât pentru serviţiile companiei, cât şi pentru strângerea banilor capitaţiei. (Art. VIII)

Salariul capilor era zeciuiala capitaţiei şi alte foloase particulare.

Atribuţiile starostei erau:

1. A strânge banii vistieriei de la companişti şi a-i da la zărăfia isprăvnicatului, luând chitanţă de darea banilor; iar zărăfia înainta banii la vistierie. (Art. II).

2. A cerceta pricinile de judecăţi dintre companist cu companiat, căutând să-i împăciuiască.

Când îi putea împăca, stărostia le da înscris la mână de învoiala făcută între ei, luând şi de la împăciuiţi un asemenea înscris de mulţumire, spre a rămâne cearta lor terminată pe deplin şi a nu mai înainta în mai înalte instanţe.

Când o parte din două nu se mulţumea cu judecata epitropilor, avea drept nemulţumitul a apela la divanul veliţilor boieri, dând epitropii celui cu dreptul înscris de drepturile lui. (Art. II)

Procesele dintre companist cu un locuitor din judeţ le cerceta ispravnicul, faţă cu starostea companiei; iar procesele dintre companist cu câmpulungean (moşnean) le cerceta epistatul cu starostea companiştilor. Împăcându-i, cearta lor rămânea stinsă, iar la din contra, nemulţumitul avea drept de apel la divanul veliţilor boieri. (Art. VIII)

În astă companie nu se primea oameni ce figurau şi în alte orândueli d-ale locuitorior pământeni (mazili, postelnici etc.); ci numai fii d-ai companiştilor sau dintre neguţătorii streini aflaţi cu locuinţa în judeţ sau în oraş, nefigurând însă în vreo altă categorie; sau din streinii stabiliţi în ţară şi pământeniţi. (Art. V)

Compania era formată în cruci şi crucea, din două nume.

Fiecare nume plătea, la patru luni, câte 15 lei, după urmarea şi a celorlalte clase de contribuabili; prin urmare, pe an, plătea companistul 45 lei în casa vistieriei; şi primea adeverinţă de la starostie de plata taxei sale. (Art. I)

Companistul avea sinetul său, sub numirea de foae pecetluită sau pecetluit domnesc. (Art. IV)

Companistul avea dreptul a ţine o calfă holtei, fără pricină de dajdie; până la vârsta căsătoriei, acesta era nesupărat de nimeni, iar însurându-se, intra şi el în corpul companiei, trecându-i-se numele în foaea pecetluită şi în registrul companiei, înştiinţând îndată despre aceasta pe vistierie, prin zărăfie. (Art. IV)

La moartea vreunuia dintre companişti, adeverinţa sau pecetluitul lui să trimitea la vistierie spre a se scoate numele lui din catastihul companiei; căci netrimiţându-l în timp, starostia plătea de la dânsa taxa lui pe următoarea tetraminie. (Art. V)

Când vreun companist murea fără moştenitori, nu putea nimeni a se amesteca la marfa şi la lucrurile mortului; ci starostia cu epitropii făceau catagrafie de toate lucrurile aflate, pe care o trimitea la guvern; iar rămasurile mortului, depuse în păstrare la loc sigur, să sigilau de staroste şi de epitropi, până la ivirea moştenitorilor legitimi, ce ridicau moştenirea cu deslegare domnească.

Companiştii să bucurau de toate privilegele moşnenilor câmpulungeni: bucatele lor erau apărate de dijmărit şi vinăriciu, iar prăvăliile lor, scutite de căminărit, fumărit, cotărit şi de plocon. Erau încă scutiţi de cai de olac, de aşternutul musafirilor şi altele. Marfa lor, la bâlciuri, era scutită de havaetul zabeţilor. (Art. IV)

Mărfurile lor, aduse de peste frontieră, erau apărate, ca ale neguţătorilor moşneni câmpulungeni, de vamă şi altele. (Art. VIII)

Numărul companiştilor la început să urca la 30 indivizi, în urmă a crescut până la 50; prin urmare, ei câştigau vistieria pe tot anul cu 2250 lei.

Adesea mulţi din companişti să lepădau în dajdie, fiecare pe la locurile respective sau pentru scăpătăciune sau pentru alte motive; astfel, la 1825 să trecură în capitaţia contribuabililor vreo 20 companişti deodată."

Ca judeţia şi epistăşia, compania neguţătorilor streini din Câmpulung a esistat până la Regulament, când se supliniră toate cu cele corespunzătoare lor, cunoscute de toţi.[1]

---

[1] Vezi Regulamentul organic.

Judeţii boieri

Boierii începură a ocupa şi ei tronul judeţilor după 1822; până atunci acest scaun magistral fusese necontenit ocupat tot de judeţi dintre fruntaşii moşneni câmpulungeni, ce formau burgesia comunei.

Astfel, de la 1822 la1831, figurează pe scaunul judeţiei noastre patru judeţi boieri, şi anume: Sârd. Dimitrie Aricescu, de la 1822 la 1828, necontenit; treti log. N. Ştefănescu, la 1829; Dimitrie Kilişoiu, la 1830; Ioan Săulescu, la 1831. Cu aceasta se încheie numărul judeţilor boieri.

Domnul Grigorie Ghica IV, de patriotică memorie, fu un prinţ drept şi sever. Comuna răsuflă şi însufleţi de turburările triste de la 1821 subt acest domn, ce să retrase din domnie la intrarea ruşilor în Prinţipat, la 1828, nevoind a fi instrumentul inemicilor patriei sale contra intereselor României.

Câmpulungul, ca toată ţara, suferi[1], de la 1828 la 1833, toate sarcinile acestui resbel fatal, care nu ne aduse nimic folositor drept răsplată a sacrificelor noastre în bani, producte şi braţe, cu toate promisiunele ce ne da Kisselef[2].

De la Grigorie Ghica avem preînnoirea mănăstirii lui Matei Basarab şi a măsurelor de producte din piaţa vechie. Încă de la Negru, zice tradiţia, se aflau în piaţa vechie a oraşului, în dreptul Crucii Jurământului[3], trei baniţe de piatră, ridicate pe câte un stâlp scurt de piatră; cu aceste baniţe să măsura grâul, orzul, porumbul ş.c.l., ca cu nişte baniţe ale obştei oraşului: una era de 11 oca, a doua era de 22 şi a treia de 44. Sub Mircea I şi Mircea II, sub

---

[1] Comuna noastră cheltui cu oştirea muscălească, la 1828, peste 1000 lei, pentru carele de transporturi şi altele, plătindu-se această sumă de ruptaşi cu analogie, câte 10 parale adaos la leul de capitaţie; şi pentru lemnele trebuincioase la spitalele muscăleşti în Bucureşti. (Catastihul ruptaşilor din 1830, ianuarie)

[2] Vezi cuvântul său cu care a deschis Cam. gen. la 1831.

[3] Tot localul pe care stau casele d-ei Anica Apostolescu şi cele trei sau patru case de ambele părţi erau loc liber, formând piaţa veche; aci erau scaunele de carne şi cea mai mare locandă din oraş, cum şi cele trei baniţe de piatră.

Matei şi Mavrocordat (1750) ele se preînnoiră; asemenea şi sub Grigorie Ghica IV[1].

Asemenea măsuri, solide ca caracterul lor aveau străbunii noştri; cu ele erau siguri şi cumpărătorul şi vânzătorul ca să nu se înşale unii pe alţii.

Câtă diferinţă de acei timpi simpli, timpii noştri, când pe la unele municipalităţi să vedeau baniţe cu câte două funduri şi ai cărora magistraţi semănau cu aceste falce baniţe!

Mănăstirea lui Matei, prefăcută în chinovie de călugări, la 1653, pe ruinele bisericii de mir a lui Negru, din 1215, fiind ruinată din causa timpului şi a resbelelor, fu prefăcută cu totul sub Grigorie Ghica.

Aici e locul să vorbim ceva despre ruptaşi.

Până la Caragea, capitaţia se plătea pe lude, pentru uşurarea contribuabililor: în lude intrau câte doi şi mai mulţi indivizi, după starea de scăpătăciune în cari se aflau. Boierii cu influinţă micşorau ludele satelor dupe proprietăţile lor; această scutire sau uşurare împovăra pe ceilalţi săteni. Dacă, spre esemplu, un sat domnesc era de 100 familii, îl făcea de 10 lude, când ar fi trebuit să-l facă de 20 măcar, câte 5 familii într-un lude.

Tot aceea se urma şi în comună. Judeţii şi epistaţii, prin pârgari, micşorau, după voinţă sau interes, ludele suburbiilor; şi acest scăzământ cădea tot pe spinarea celor săraci. Satul ori comuna să scădea cu o jumătate de lude pentru săracul sau oroşanul ce devenea posluşnic şi scutelnic sau care intra în clasa boierilor de neam. La împrejurări grele, ajungea pe un lude şi câte 100 lei pe diminie (la două luni).

La Caragea se înfiinţă ruptăşia pentru comune, rămâind ludele la sate; mai mulţi contribuabili luau un sinet împreună, a căruia

[1] Baniţa de 44 oca de sub Grigorie Ghica esistă şi azi, la poarta d-lui Colănel; pe dânsa se văd următoarele rânduri de jur împrejur: „Baniţa de 44 oca, aşezată din porunca Măriei Sale Prea Înălţatului nostru domn, iubitorul dreptăţii, Io, Grigorie Dimitrie Ghica Voevod, aflându-se în jud. Muşcel, 1825, ianuarie 1”. O baniţă veche tot de 44 oca, poate cea din timpul lui Matei... Toma Urianu, servind de sghiab cu apă pentru raţe şi găini.

taxă era fixată de vistierie şi care se plătea pe tetraminie. La fiecare domnie se preînnoia sinetul ruptăşesc, care costa 24 lei.

Judeţul lua câte un leu de sinetul neamurilor, 30 parale de al mazilului, 30 parale de al ruptaşului şi un leu de la al postelnicului.

Ruptăşia era cel mai mic privilegiu al ţărei şi a esistat şi ea până la Regulament.

Abia scăpat românul de 1821, de foamete, de ciumă şi de alte nevoi, holera isbucni şi ea în ţară, cu mare urgie. Câmpulungul, atunci, ca şi la 1848, fu adăpostul multor familii din Capitală şi din alte oraşe, de unde-i alunga acest flagel ceresc; aerul cel curat al munţilor, apa cristalină a râurilor şi posiţia sa (aproape de Braşov) asigurau viaţa şi averea celor fugiţi din Bucureşti de frica boalelor epidemice şi a tulburărilor politice.

Pentru mai bună pază, la 1831 să întocmiră carantine la diferite punturi ale oraşului şi ale judeţului: la Măţău, la Mărcuş, la Ilioasa, la Vârteaja, la Cârcinov, la Cârciuma de Piatră, aşezându-se custozi dintre oroşani, cu salariu, de la 4 la 8 indivizi, de fiece carantină.

Însă, fiindcă holera-morbus venea pe aripile vânturilor, cu holera politică, plebea fu atinsă de duhoarea ei tempestivă, şi mulţi cetăţeni îşi perdură viaţa. Atunci familiile cele nobile bucureştene[1] deschiseră o suscripţie în ajutorul infortunaţilor şi din suma adunată să întâmpină răul oarecum.

Noi încheiem acest capitol cu reforma ce luă Câmpulungul în privinţa suburbiilor lui, cari, de la Matei până la 1831, conservară numirea şi circonferinţa arătate la pagina 160, Partea I.

În catagrafia de la 1831 aflăm Câmpulungul împărţit astfel:

- Mah. Scheiul[2]
- Popa Savu[3]
- Biserica Domnească[4]
- Şubeştii[5]
- St. Gheorgiu[1]

---

[1] Ce se aflau în Câmpulung în mare număr.
[2] Din Schei până la boierul Rucăreanu.
[3] De aci până la boierul Urianu.
[4] De la boierul Urianu până la mănăstire.
[5] De aci până la Crucea de Piatră.

- Curelari[2]
- Malu[3]
- Mărcuşu[4]
- Bărbuşa[5]
- Vişoiu[6]
- Bughea[7]

În catagrafia de la 1837, deputaţii moşnenilor câmpulungeni erau să înduplece pe membrii catagrafiei a da de plaiuri şi plăşi suburbiile Bughea, Curelari, Ocheşti, Malu, Marginea, Mărcuşul, Bărbuşa şi Vişoiul cu cugetul d-a face clăcaşi ai moşiei oraşului pe locuitorii acestor suburbii; însă magistratul, în numele tuturor cetăţenilor, ceru la departamentul respectiv ca să rămâie numitele suburbii tot de oraş, ca până aci, pentru cuvânt: 1) că se despopulează oraşul cu măsura aceasta, având acele sate o populaţie mai mult de 600 contribuabili; 2) că casa magistratului ar pierde cu modul acesta un bun venit anual. Departamentul aprobează cererea magistratului şi ele rămân tot de oraş.

La 1844, suburbiile Câmpulungului încearcă o a treia prefacere, reducându-se la cinci: pentru cuvintele că suburbiile erau prea multe şi că pârcălabii erau prea puţin răsplătiţi numai cu câte 10 par (ale) de familie, după strapagiul lor cel mult şi obositor!

Numirea şi circonferinţa suburbiilor actuale ale oraşului nostru sunt acestea:

- Mah. Vişoiu[8]
- Mah. Târgu[1]

---

[1] De aci până la piuă.
[2] Din jos de Bughea; în el intra şi Ocheştii.
[3] Acesta a conservat numirea cea veche.
[4] D-asupra Apei Sărate.
[5] Satele despre Bărbuşa.
[6] Satele dimprejurul satului cu acest nume.
[7] Idem. Până la Caragea, satul Ocheştii îşi da capitaţia la vătaful plaiului Nucşoara, fiind legat cu acest plai; Mărcuşul şi Bărbuşa, numite atunci Bratia-Bughea erau date de plasa Râurilor, Vişoiul de plaiul Dâmboviţa. De la Caragea încoa s-au încorporat toate acestea cu oraşul.
[8] Împreunată cu Scheiul, până la calea Bradul.

- Mah. Bughea[2]
- Mah. Malu[3]
- Mah. Mărcuşu.[4]

Cu toate acestea, deputaţii suburbiilor se aleg tot după numărul celor douăsprezece biserici, cari au dat numele suburbiilor în vechime.

Ar trebui, la timpul priincios, să împărţim judeţul iarăşi în cele 12 vechi suburbii, în memoria ilustrului trecut şi al acestui număr 12, format din misteriosul 3, care e plin de cele mai dulci şi sacre suvenire!... Iar numirea acestor suburbii o va determina majoritatea voturilor cetăţenilor.

După Regulament, sigiliul comunei, care jucase un rol însemnat în secolii de prosperitate ai Câmpulungului, umblă din mână în mână, până se concentră în mâinile deputatului Ioan Ciolan, dimpreună cu pânza hrisoavelor.

La 1838, oroşanii moşneni să plânseră către magistrat contra numitului Ciolan, zicând: „că se uneşte numitul cu câte doi sau trei d-al lui; şi pune pecetea pe cărţi şi pe jălbi, ca cum ar fi a lui, iar nu a obştei oroşanilor, cari trebuie întrebaţi şi ei când se pune"; şi se rugară a se depune pecetea în magistrat, dimpreună cu hrisoavele; şi pecetluind-o cu toţii, să se scoaţă numai la trebuinţă.

Deputatul Ciolan n-a dat supunere magistratului, după două chemări făcute; şi magistratul face aceasta cunoscut Departamentului din întru, cerând deslegare. Departamentul ordonă administraţiei respective a lua pecetea de la numitul şi a o trimite la arhivă, unde se află şi azi[5].

Cât pentru hrisoave, acestea rămaseră tot în mâna d-lui Ciolan, cu consimţământul moşnenilor, însă nu al tuturor: căci precum vom vedea în alt loc, o parte din cinci dintre moşneni se numiră pe

---

[1] Coprinde sub. Popa Savu, St. Ilie, Biserica Domnească şi Şubeştii, de la calea Bradul până la capul stradei pârgarilor sau până la piuă.

[2] Tot marginile ei cele vechi, până la Curelari.

[3] Coprinzând Curelarii, Ocheştii şi Malu.

[4] Dimpreună cu Bărbuşa, până la Apa Sărată şi până la Vişoi, toată partea de sub Măţău şi Flămânda, dincolo de râu.

[5] Vezi la magistratul din Câmpulung, dosarul privitor la ridicarea sigiliului comunei, din 1838, ianuarie 22.

sine de adevăraţi moşneni, depărtând de la împărţirea venitului munţilor pe majoritatea moşnenilor, ai cărora părinţi se împărtăşiseră odată din venitul munţilor şi al moşiei oraşului.

Deşi am promis în prospectul *Istoriei* aceştia a descrie starea Câmpulungului sub Regulament, dar am văzut că aceasta nu se poate azi.

CAPITOLUL IX

O ARUNCĂTURĂ DE OCHI ASUPRA MORAVURILOR TIMPILOR TRECUŢI

În prospectul acestei *Istorii* am promis a arăta în acest capitol limba, datinele, moravurile şi costumele românilor în comparaţie cu ale romanilor; însă, fiindcă acest capitol luase o mare întindere, din causa materiei avute a sujetului, am crezut de datorie a-l trata deosebit, într-o broşură ad-hoc, care să formeze oarecum appendinţa acestei *Istorii;* aici dar vom da o idee repede despre felul vieţuirii moşilor noştri, care ne va rechema acea viaţă patriarhală a timpilor primitivi, de dulce şi scumpă memorie!

Străbunii câmpulungenilor îşi împărţeau timpul între muncă, biserică şi ospeţe, de la 1700 încoa. Fiecare cetăţean în sfera lui să ocupa de meseria sa: judele, cu judecăţile lui; neguţătorul[1], cu marfa lui, care p-atunci era mai ţapănă şi mai eftină, încât o rochie şi o malotea, un antiriu şi o giubea, treceau uneori ca o antică de la tată la fii şi figurau în foaea dotală a mumei, a fetei şi a nepoatei chiar; apoi şi neguţătorii p-atunci erau mai cu frica lui Dumnezeu: nu luau de la o biată oae, pe lângă lapte şi lână, şi carnea şi pielea; ba unii azi iau şi zece piei după o oae...

Meseriaşul iar lucra şi era mai solid şi mai eftin; şi erau puţini meseriaşi p-atunci: căci, afară de o mică minoritate, moşnenii purtau vestminte şi încălţăminte făcute de ei şi de nevestele lor: nevasta făcea cămăşi, ştergare, brâuri, ie, fotă, iţari, velinţe; şi bărbatul, opinca, zeghea, sarica; avea dar de cumpărat căciula, pălăria şi cojocul; şi cei mai avuţi, cisme, ilice şi chimiruri.

---

[1] Înainte şi după 1800, până la 1831, vreo trei sau patru prăvălii figurau în comuna Câmpulung ca bogasierii, unde marfa de Lipsca a Braşovului era ca 3 către 7; celelalte erau băcănii, rachierii, braşovenii, pescării, de toate la un loc; chiar azi, când sunt vreo zece lipscănii, vedem în câte o prăvălie mai multe feluri de marfă, cu totul contrară una de alta.

Muncitorul îşi vedea şi el de viişoara lui, de arătura lui, de carul cu boi, de livada cu fân; şi fiindcă dealurile noastre sunt acoperite cu fâneţe şi păduri, el îşi făcea porumbul pentru casă pe lunca Argeşului, ca şi astăzi.

Cât pentru femei, ele erau sclave ale datoriilor lor conjugale şi matrimoniale, îngrijind de casă, de bărbat şi de copii. Bărbatul era albina; femeea, regina stupului: acela aduna sucul florilor şi aceasta forma fagurul de miere al căsniciei.

Şi cu toate acele timpuri grele, timpuri de descădere naţională şi de resbele devastatoare, câmpulungenii erau destul de avuţi, fiind proprietari şi privilegiaţi: fiecare trăia la largul său, cum se zice. Numai cu banii după câteva chirii[1] moşneanul putea să cumpere porumb pentru un an, să nutrească toată casa şi curtea lui şi să se împărtăşească din masa lui săracul şi bolnavul.

Ca să-şi facă lectorii e idee de eftinătatea acelor timpi patriarhali, aducem câteva esemple: un preotul Gheorghe Ţârâială din Câmpulung, ce a murit în etate de 90 de ani trecuţi, spunea că la 1774 a fugit cu toată familia lui la munţi; şi acolo, sfârşind merindea, l-a trimis părinţii lui acasă (în Câmpulung) să vânză o vacă ce o lăsase la o vecină scăpătată şi să ia porumb şi altele; a vândut dar vaca la obor (cu) doi lei şi o para, din cari bani a cumpărat o pereche (de) cisme cu o leiţă (20 parale), şi 60 oca de mălai cu 10 parale (care vine câte două oca d-un ban); din 51 de parale rămase, a cumpărat pastramă de 5 parale şi 46 parale a dus la tată-său în munte.

Nicolae Grecu, de care am vorbit în istoria noastră, scria, către 1785, de la mănăstirea Valea, către un cumnat al său din Câmpulung, anume Trandafiroiul: „Iubite cumnate, mult bine ai făcut la mulţi; fă şi cu mine o pomană şi-mi trimite împrumut 5 parale: din cari, de 3 bani să-mi cumperi pâine; de un ban, piper; de un ban, orez; de un ban, măsline, iar trei parale să mi le trimiţi cu aducătorul, având masă mare la mănăstire”.[2]

---

[1] Între hârtiile aflate la tată-meu, am dat şi peste o reclamaţie a unui chirigiu către judeţul de la 1800, care tocmise cu un neguţător să-i ducă cu trei lei marfă la Slatina, şi nu i-a dat toţi banii pe deplin, după legătura făcută.

[2] Din nenorocire, acest bilet s-a răpus, dar l-au citit mulţi.

Aşadar, în Câmpulung, pe la 1760, era mai eftin grâul şi porumbul decât la Atena, în timpul lui Solon (547-590 î.H.): aci medinca de grâu[1] preţuia 60 de parale d-ale noastre, câte 4 parale aproape ocaoa; şi la noi, două oca d-un ban; boul la Atena preţuia atunci 7 lei şi mielul 60 parale; iar la noi, pe la 1760, 2 lei boul şi mielul 20 de parale[2].

Însă ceasta este tradiţie, mai zice cineva; eată şi istorie: la 1799, boul de frunte era 2 lei şi cel de mijoc 10 lei; vaca de frunte, 15 lei; galbenul, doi lei; vadra de vin, 20 parale; chila de porumb, 50 parale; chila de grâu, 3 lei[3].

Într-adevăr, avuţia unui om p-atunci, ca şi la romanii primitivi, nu sta în aor, în argint în moşii şi altele asemenea, ci în oi, boi, cai şi stupine.

După ce românul, de orice condiţie, muncea toată săptămâna; sâmbăta seara să rădea şi să spăla; afară de preoţi şi de moşi, cari, ca şi senatorii şi pontificii Romei, purtau barbă toată viaţa, ca cu semn de veneraţie pentru ştiinţa şi esperiinţa lor.

A doua zi, zioa Domnului, zioa repaosului, bărbatul cu nevasta şi cu copilaşii mergeau la biserică să auză cuvântul Domnului din gura preotului, care şi el era un etăţean familist, un patriarh evanghelic al familiei comunale. Cuvântul Domnului îl auzeau în limba părinţilor săi: evanghelul a fost adevărata şcoală a moşilor noştri; el forma inima lor de creştini şi de cetăţeni, de soţ şi de părinte. Putea cineva încredinţa atunci semenului său cu aor şi cu giuvaeruri, documente de moşii, orice secret important, fără asigurări, fără jurăminte, fără forme; cuvântul de onoare, eată legământul cel mai sacru şi inviolabil la moşilor noştri. „Pe unde ese cuvântul, ese sufletul”, zice românul. Adică: d-oi cugeta să te înşel şi să-ţi fac rău, ochiul lui Dumnezeu e deschis în tot minutul asupra cugetelor şi faptelor mele. Focul Gheenii va arde sufletul meu! Mai bine sărac şi curat. Pe cel drept nu-l lasă Domnul, iar calea păcătoşilor o va pierde.

[1] Măsură de grâu ca de 46 oca.
[2] Vezi biografia lui Solon în Plutarh.
[3] Condica de anaforale a isprăvnicatului din 1799.

Era dar mai multă moralitate şi caritate p-atunci între oameni de ambe sexe, de orice condiţie, cu toată simplitatea acelor timpi de inoranţă, decât azi, cu toate şcolile, cu toate pensionatele, cu toate jurnalele. P-atunci văduva şi orfanul aveau un tată şi un protector în semenul lor avut şi cu influinţă. Cultivatorul făcea clacă (ajutor gratis) pentru scăpătaţi şi amalaţi; boierii şi comerciantul deschideau subscribţii în ajutorul lor. La masa avuţilor totdauna figurau văduva şi orfanul; şi din prisosul mesei lor totdauna să îndestulau orbul şi pătimaşul. Alţi timpi, alţi oameni, alte moravuri! Şi ştiţi de ce erau oamenii p-atunci mai moralişti, mai creştini? Fiindcă inima lor era plină de morala evanghelică; iar capul lor nu era plin de fumuri seci... Întâi luminează inima cu evangheliul, apoi capul cu filosofia şi cu celelalte; altfel, de surda toate.

Francul, spaniolul, italianul[1] asculta moralul evanghelic într-o limbă moartă ce nu o înţeleg, şi de la iesuiţi cari au interes a întuneca şi puţina lumină ce pătrunde în sufletul lor înflăcărat. Grecul şi slavul aud şi ei cuvântul de mântuire în limbele moarte (elenă şi slavonă), iar nu în cele vorbitoare, în cele rustice, înţelese de toată suflarea, de la Domnul, dupe tron până la paria soţială din scorburi. Numai tu, române, ai fost fericit a auzi cuvântul Domnului în limba părinţilor tăi! Tu niciodată n-ai văzut, în niciun timp, în nicio parte a Daciei, pe aproapele tău murind de foame şi de frig; ci bucătura ta ai împărţit-o cu inemicul tău chiar, cu acela ce venea la tine cu gândul dracului... În statele cele mai civilisate, azi, ce vezi? Vezi murind cu sutele pe zi, de foame şi de frig; pe când alţii, împuiaţi în aor şi nestimate, trec pe lângă ei cu sânge rece ori strivesc cadavrul lor cu trăsura lor regală, cu dispreţul cu care calci viermele ascuns în pulberea drumurilor.

A! Dacă tu ai fi avut, române, secolii de prosperitate ai fraţilor tăi de acelaşi sânge, tu azi erai în fruntea adevăratei civilisaţii, pe care o vor presta copiii copiilor noştri! Însă Provedinţa a voit a te curăţa prin suferinţe de orice muschi al barbariei, ca argintarul aorul prin foc, ca odată să fii demn a figura, ca un mare briliant, pe stema umanităţii, regenerate şi libere!

---

[1] Adică ţăranul acestor naţiuni.

După biserică românul, ca moşul său romanul, făcea gustare pe iarbă verde, împregiurul unei mese rondă, scurtă şi trepedă; iar după prânz, îşi lua nevasta şi copiii şi mergea la horă înaintea ospătăriei (cârciuma). Bărbatul mergea înainte, ca şeful la oaste; femeea după el, încongiurată de copii. Aşa ne descriu istoricii romani pe străbunii săi. Fetele şi flăcăii jucau toate acele danţuri romane ce reclamă epoce de mărire şi de glorie, şi pe care românul le-a păstrat cu religiositate, ca normele, ca sângele, ca limba; iar bătrânii deşertau cupe largi de vin, în sunetul lăutei şi al cimpoiului, privind danţele strebune şi convorbind de acele epoce glorioase când s-au instituit acele danţuri; ei comparau timpul lui Negru, al lui Mircea şi Mihai[1], cu timpii în care se aflau atunci; şi oftau, repetând în cor, cântecul lăutarului:

„Soarta mea e dureroasă!
Dar mie nu-mi pasă
Nici de vodă, nici de dracu,
Nici de Tartarul cel Mare,
Nici de turc, nici de cazac;
Daţi voinici mai tare!
Daţi cu toţi într-o unire,
Să se sgudue pământul;
Toată lumea să se mire
Şi Dumnezeu sfântul!
Sunt sătul de biruri grele,
De ... zăpciele,
Şi de plug, şi de lopată,
Şi de sapa lată."

La sărbătorile împărăteşti, precum la Naşterea şi Învierea Domnului, la zioa întâi a Anului Nou ş.c.l., câmpulungenii, în vestmintele lor cele mai curate, mergeau de salutau pe tata oraşului (judeţul), sărutându-i mâna ca unui patriarh al comunităţii.

Nevasta şi bărbatul înfăţişau fiecare, la Paşti, câte două ouă roşii şi câte un colac sau un covrig mare; iar la Crăciun, ouă albe şi

[1] A cărora suvenire au conservat-o românii în cânticele populare şi în tradiţiile lor orale.

colace, afară de curcani şi miei, cari erau pe d-asupra[1] simbolul bucuriei şi al unirii.

La zi întâi de mai, la Sfântul Gheorghe, la Paşti, la Înălţare, şi la alte asemenea serbători, toate dealurile ce încongiură Câmpulungul gemeau de oameni, de ambe sexe, de toate vârstele, de toate condiţiile, deşertând buţi întregi de vin şi de pelin, sacrificând turme întregi de miei şi ciocnind coşuri de uoă roşii; apoi, în sunetul lăutei şi al cobzei, danţau toată zioa şi toată noaptea. Toate acestea înfrumuseţau şi variau viaţa patriarhală a moşilor noştri, viaţă ce curgea ca un râu limpede şi liniştit pântre livezi smălţate cu flori.

La 15 august, judeţul cu pârgarii şi cu tot Câmpulungul mergeau de ascultau liturghia la monastirea lui Matei Basarab; după terminarea oficiului divin, se urcau toţi la egumenul de primeau benedicţia sa; apoi, la prânz, judeţul cu notabilii comunei trebuiau să deşerte fiecare cupa de argint a lui Matei[2] (de cinci litre aproape) plină cu vin de cel mai vechi şi mai bun. La un asemenea ospăţ, într-o zi de 15 august, judeţul cu pârgarii şi cu notabilii comunei dăruiră monastirii, într-un moment entusiastic de pietate (şi de vin) o parte din dreptul ce avea comuna asupra vinului ce intra în oraş: acordă adică monastirii câte o vadră de vin de la toată butia cu vin ce intra în oraş pentru speculă. Darul acesta fu sanctionat printr-un înscris de donare din partea comunităţii, legalisat după toate formele de atunci; călugării însă şterseră din actul de donare vorba „vadră”, suplinind-o cu vorba „bangă”, din care causă se iscară certe şi procese grele[3].

Cu plastografia şi cu amăgirea usurpară cuvioşii egumeni, indigeni şi streini, atâtea moşii şi drepturi ale moşilor noştri pietoşi! Dumnezeu să le plătească după măsura vicleniei şi nedreptăţii lor!

---

[1] Bătrânii spun că din ploconul ouălor de la Paşti judeţul umplea putini întregi cu ouă şi îngrăşa cu ele păsările de curte, ca şi azi popii de sate cu coliva de la sâmbetele morţilor.

[2] Cu greşeală s-a zis la Partea I, pag. 96 [în ediţia princeps, n. ed.] că această cupă e de la Negru, fiindcă e de la Matei Basarab, cum arată data (1642) şi titlul prinţului, săpate pe buza acelei cupe, în formă de potir, şi pe corpul căruia figurează trei soldaţi români din acea epocă.

[3] Vezi hrisoavele din Pânza oraşului şi alte înscrise particulare.

Însă Dumnezeu răsplăteşte prin oameni şi acei oameni încă nu s-au ivit cari să răsbune pe cel slab şi amăgit.

Interiorul caselor moşilor noştri câmpulungeni era simplu şi curat, ca inima lor; la cei avuţi, velinţe de lână, mese şi scaune de lemn, lăviţi lungi şi late pe lângă păreţi, în loc de fotoliuri şi canapele; oale şi străchini pe căminul celor mai neavuţi şi un tron în colţul patului, unde era toată averea nevestei şi a fetelor, cusute de chiar mânile lor[1].

Cât despre moralitatea moşilor noştri, copiem aci un pasagiu din *Itinerarul* d-lui Bolliac, privitor la aceasta:

„Moralitatea este încă şi azi foarte aspră între ţăranii noştri, cu toate smăcinările ce au în viaţa lor. Fata ţărancă este foarte liberă şi hulită aceea ce va voi să facă pe cruda (smerita). Ea primeşte pe amantul ei în casa părintească; se rătăceşte prin crânguri cu el, fără martori şi fără să-i ia cineva socoteala. Dar a încetat ea d-a mai fi nevinovată şi s-a aflat aceasta în sat? Părinţii nu-şi mai lasă fetele să umble cu dânsa şi flăcăii o socotesc de necinste a se mai prinde lângă dânsa în horă. S-a realisat vinovăţia ei? Căzut-a ea în nenorocirea d-a se face mumă? Adio, lume! Ea nu mai este vrednică să se prinză în horă, nici să se mai arate la vreo veselie publică; cel de pe urmă din sat are drepul s-o înfrunte

---

[1] Acestea le vedem şi azi la ţăranii români, mai ales munteni. Când un june merge în peţit, zice Gerando în descrierea Transilvaniei, caută mai întâi drept la ladă sau tron şi o deschide să vază ce e într-însa. Mumele în carnaval (timpul favorabil şi obicinuit la români pentru căsătorie) întind în casă, pe sfori, rufele de tot felul ale fetelor şi ale mumelor lor, cusute de acelea cu mare măestrie. Flăcăul se uită din prag şi la fată şi la zestrea ei: de-i place, o cere de la părinţi fără prea multe formalităţi. La zioa determinată, părinţii mirelui aduc pe mireasă într-un car tras de patru sau mai mulţi boi, a căror coarne sunt înfrumuseţate cu flori şi cu cordele. Ţiganul lăutar merge înaintea carului, zicând din vioară hora miresei, iar flăcăii, călări pe cai iuţi ca vântul, parte înconjoară carul, parte aleargă înainte, cu plosca de gât şi descărcând pistoalele mereu, fac larmă mare. În fine, mireasa şade în mijlocul carului, plină de flori şi de fluturi, între părinţi şi consângeni, şade pe lada unde e toată zestrea ei, plus o vacă sau doi boi sau câteva oi şi câţiva stupi de miere. (*Foaia minţii,* 1846, nr. 2, pag. 12). Câtă diferinţă de timpii noştri, când tot meritul unei fete, de o condiţie mai înaltă stă în bani şi…

şi nici ai ei nu pot să-i răspunză. Se stricoară totdauna prin umbră şi nu mai cutează să atingă floarea ce încununa până aci cosiţile ei. Îşi recunoaşte greşeala? Cere compătimire de la pietatea şi generositatea consătenilor ei? Atunci îşi înveleşte capul cu un văl negru în semn de umilinţă şi mila consătenilor îi dă dreptul să se arate la adunări şi să se prinză şi chiar în horă lângă fiicele lor, ca poate găsindu-se vreun văduv să-i ridice o dată acest doliu. Dar s-a întâmplnt ca o fată să-şi ascunză până în sfârşit vina ei şi să se mărite după un flăcău, nu după acela cu care era vinovată? Atunci, a doua zi după nuntă, ba şi chiar în zioa nunţii (când toţi nuntaşii aşteaptă la masă cu paharele pline şi mirii se ascund d-o parte în braţele amorului) se face ceremonia cea mai tristă care poate să fie pentru părinţii nenorociţi...; şi fiica lor se întoarce ruşinată acasă... Atunci trebuie să fie foarte laş şi arătat cu degetul în toată viaţa lui acel flăcău care, după această ceremonie, şi chiar îndoind părinţii zestrea fetei, să mai primească el iarăşi a trăi cu dânsa”[1].

De câţiva ani încoa, de când fetele de ţărani au început a schimba iea pe rochie, moralitatea fetelor sătene a descăzut şi ea, ca toate! Fetele oroşane, de boieri şi de neguţători, şi ele erau mult mai ruşinoase odată; şi când aluneca vreuna, ori se îngropa de vie la vreo mănăstire, ori lua lumea în cap, ori se ucidea singură.

Unde sunt azi acele simple moravuri, frăţia oamenilor şi frica de Dumnezeu d-atunci? Când mă gândesc la viaţa aceea simplă, oftez. Era mai fericită lumea! Toate erau eftine, şi mândria lipsea! Luxul o să ne puie capul!

Această viaţă patriarhală, prescrisă şi de natură şi de igienică, făcea pe oamenii d-atunci ţapeni şi sănătoşi şi ajungeau cele mai adânci bătrâneţe. Moşii şi strămoşii noştri la 80 de ani erau mai vârtoşi şi mai sănătoşi decât noi la 30, cari suntem bătrâni cum se cade la 60 de ani. Eu am apucat câţiva bătrâni în oraşul meu natal de câte o sută de ani şi tot ţapeni: precum Nicolae Grecu, Nicolae Brătianu şi alţii. Azi lunga viaţă e escepţia, odată forma regula generală. Scriptura ne arată că oamenii, în primele epoce ale omenirii, trăiau de la 200 la 900 de ani. Lăsând pe Adam, pe Matusalem şi pe Noe, cari se zice că ar fi trăit câte 900 de ani,

---

[1] *Curierul românesc*, 1845.

aflăm viaţa lui Avraam de 175 de ani; aceasta, crez, nu o va contesta nimeni. Cu timpul, viaţa omului merse tot descrescând. David zicea: „Anii omului ca un păianjen ; zilele anilor lui 70; iar de vor fi în putere, 80; şi prisosul lor, osteneală şi durere."

Aşadar, viaţa de 308 ani a bătrânului Simeon, contimporan cu Ptolomeu Filadelful (285 î. H.) e o minune supranaturală; însă nu aflăm oare şi azi, între fiii munţilor sau fiii naturei, vieţi de oameni de la 100 la 150 ani? După legile naturei, viaţa omului cea mai lungă este de 200 ani.

Pentru ce însă azi omul mai trăeşte nici a patra parte din viaţa lui destinată de natură? Pentru că sufletul se deşteaptă d-odată cu corpul, pe când odată sufletul se deştepta de la 20 sau 30 de ani înainte. La 7 ani, omul azi ştie mai multe decât strebunii noştri la 30 de ani. Trebuinţele cele multe şi de prisos ce şi-a creat omul, dorinţele nesăţioase ce nu le poate împăca, temerile şi speranţele ce-l rod, luxul şi abuzul, în fine, acestea consumă azi viaţa omului aşa de repede! De aceea vedem copii bătrâni, murind cei mai mulţi de ftisie, în floarea vieţii lor premature! Nimeni nu poate fi pedepsit a călca legile naturei; toată fapta şi toată cugetarea poartă cu ele răsplata lor. Toată acţia îşi are reacţia.

Terminăm acest capitol cu următorul pasagiu, tras din *Itinerarul* d-lui Bolliac, privitor la viaţa muntenilor şi la tradiţiile legate de Carpaţi:

„Cum se întâmplă că părţile munţilor să fie mai locuite decât ale câmpului? Pentru ce muntenii sunt mai îmbrăcaţi şi trăesc mai bine decât câmpenii? Sunt mai roditori munţii decât câmpia? Sunt mai muncitori muntenii decât câmpenii? Civilisaţia şi esenţa merg treptat din Dunăre şi până în munte, încât, dacă s-ar pune întru toate alăturea, munteanul cu mărginaşul ar fi oarecum omul soţietăţii cu sălbaticul. Mărginaşul, deşi munceşte mai mult, deşi productul lui este mai sigur, n-are casă; trăeşte în pământ sau într-o cocioabă diafană de gard; este desculţ, strenţeros şi copiii lui des-puieţi; se îndospă numai cu mămăligă şi se încălzeşte cu tor (baligă) în loc de lemne. Munteanul, mai leneş la aceea ce se zice muncă, gonind o săptămână o jivină sau pierzând o zi ca să prinză un peşte, niciodată sigur dacă o să producă munca lui, are casă înaltă,

de zid, învălită cu şindrilă; este curat, îmbrăcat şi încălţat bine; şi mănâncă totdauna fertură, şi de cele mai multe ori pâine.

Dacă între ţăranii mărginaşi ar şti carte la două sute unul, între ţăranii munteni ar şti la douăzeci unul. Munteanul este mai ospitalier, mai industrial, mai prevăzător şi mai speculant decât mărginaşul; ar zice cineva că numai nevoia civiliseasă, căci locurile de munte sunt foarte ingrate şi rodurile foarte capricioase. Muntele este cu mult mai poetic în jocuri, obiceiuri, tradiţii şi legende; nu e niciun vârf, nicio vale pe care să nu se ţie o tradiţie de origină istorică sau să nu refleteze oarecum un fenomen al naturei. Sfinţii şi părinţii au avut mai toţi câte o întâmplare pe munţi: pe cutare colţ a murit Negru-Vodă cu calul; colo, a călcat doamna Ana; mai dincolo, judeca, pe scaune de piatră, cutare domn cu doamna lui, vinovaţii ce-i da de râpă[1]; pe cutare colţ propoveduia cutare sfânt şi în cutare peşteră locuia celălalt. Aci o liptă de smei a călcat o pădure de brazi, vechi ca pământul; aci joacă şoimanele, colo flueră Iorgovanii şi dincolo păzesc Şeicanii şi voevozii. Datul cu bobul şi datul cu cărţile; cititul pe palmă, pe frunte, pe fisionomie, pe stele, pe vargă de copaciu; tălmăcirea viselor şi ghiocul; a închide pe Aghiuţă şi pe spiriduş în sticlă; a face minuni şi duhurile curate şi necurate; a se drege împotriva glonţului, impotriva farmecelor; a pune cuţitul cuiva sau a-l aduce pe trestie; a face de urât sau de dragoste; a găsi piatra nestimată şi iarba fearelor; a-şi afla consoarta sau consoartele în oglindă, în noaptea de Anul Nou; a-l visa prin puterea busuiocului din pămătuful popii pus la căpătâi; deschiderea cerului în noaptea de Bobotează; stafii, iesme, joimăriţe, morţi, pricolici, strigoi; în sfârşit, devinaţia, magia, cabala, fiinţele misterioase, fermecătoria, demonologia, alhimia, toate ştiinţele oculte, fiice ale barbariei şi inoranţei, bântuesc ţara noastră în general şi se simt mai desvoltate în părţile munţilor.

Dacă va considera cineva năvălirile cele dese ale barbarilor de peste Dunăre asupra câmpului, salahoriile şi răsboaele cele multe, monotonia fenomenelor naturei şi a articolelor de cultivat, înlesnirea şi încredinţarea o produce neapărata hrană fără a munci şi nepăsarea pentru un mâine şi un prisos de care nu a fost

---

[1] Ca romanii pe culpabili după râpa Tarpeea.

niciodată sigur, poate afla pentru ce muntele este mai populat, mai poetic şi mai civilisat decât câmpul nostru. Tradiţiile istorice ale marginei sunt prea vechi ca să se mai fi putut transmite prin generaţii; şi nenorocirile ei moderne nu i-au mai dat pas să poetiseze asupra rămasurilor strebune. Cel mai mic lux, cea mai mică esenţă, cea mai mică comoditate în casa mărginaşului ar fi atras pe strein în gazdă la dânsul.

Mărginaşii sunt mai îndărătnici şi mai slăbănogi decât muntenii. Patima generală în ţara noastră (băutura) este deopotrivă între câmpeni ca şi între munteni; putem zice însă, că cei dintâi sunt daţi, mai cu seamă, la rachiu, şi ceilalţi la vin. Româncele, în general, sunt frumoase; sunt prea puţine bălane şi cele mai multe smeade. Ochii lor, de orice coloare, sunt totdauna bine tăiaţi, deschişi mult şi vioi. Muntenele sunt mai albe şi mai rumene, dar au trăsături mai groase; câmpenele sunt mai oacheşe, mai palide, dar sunt mai bine făcute şi au trăsături mai delicate. În limbă, în obiceiuri şi în costume, cu cât te apropii mai mult de margine, se simte streinismul; cu cât te apropii de munte, se simte ungurismul. Asta e soarta tuturor neamurilor celor mici şi de amestecătură: se influinţează fără să influinţeze şi imită fără să se imite. Parte din costumul munteanului şi al mărginaşului sunt foarte urâte, şi nu se acoardă nicidecum cu costumul naţional. Dacă ne-a mai rămas ceva din costumul naţional roman, se vede la câmpeni; dacă ne-a mai rămas ceva din costumul dac, se vede la munteni; sarica şi mai ales căciula frigiană a ţuţuianului din munte sunt fără contestaţie dace: coloana lui Traian o mărturiseşte. Pentru ce artiştii cari au zugrăvit costumele române pierd din vedere tocmai ceea ce este mai interesant în costumele noastre? Zeghea câmpeanului nu am văzut-o zugrăvită nicăiri şi sarica şi căciula cea lungă şi răsfrântă a munteanului numai în dl. Bouquet figurează; costumul dorobanţilor şi al boierilor din anii trecuţi nu sunt naţionale; acelea au ceva mai mult belgian şi acestea sunt cu totul fanariote: amestec bizar al secolilor din urmă!...

Costumele cavalerilor noştri s-au pierdut de când cu capitularea ţărei. Mircea este cel din urmă domn ce a purtat un costum cavaleresc; şi costumele ostaşilor noştri s-au pierdut cu începutul domniilor fanariote în ţară; ce ne-a mai rămas naţional în costume s-a păstrat numai în portul muncitorului de pământ.”

CAPITOLUL X

FLĂMÂNDA SAU SCHITUL MĂRCULEŞTI

Acum că cunoaştem ceva din frumuseţile istorice ale Câmpulungului, să aruncăm o ochire şi asupra frumuseţilor lui fisice sau materiale.

Să ne urcăm la Flămânda, de unde Câmpulungul are o vedere încântătoare; şi pe când urcăm dealul acesta, repaosându-ne din când în când, subt arborii fructiferi ce-i acopere sânul graţios, ca un păr blond umerii unei cochete, să cercetăm istoria acestei coline romantice, tripedul musei poetice şi istorice.

Astă movilă, coronată de o bisericuţă de stilul grec, ce pare o cetate de apărare a Câmpulungului, are doi naşi: pe Negru-Vodă, fondatorul Câmpulungului şi pe Hagi Marcu Rosetti, fondatorul schitului acestuia; acela o numi Flămânda; acesta, schitul Mărculeşti. Flămânda intră în domeniul tradiţiei, Mărculeşti, în domeniul istoriei; tradiţia, cu toate astea, a predominat şi colina noastră conservă şi azi numele de Flămânda.

I

Să ascultăm tradiţia:

„După săvârşirea bisericii şi a cetăţii, la leatul 1290, Negru voievod, după datina veche a romanilor de a consulta augurii la facerea de cetăţi şi de templuri, şi la oricare jertfe şi ţeremonii ale lor, vru să cunoască şi soarta oraşului Câmpulung; deci, luând câţiva boieri d-ai săi, se urcă pe o movilă în faţa oraşului, despre răsărit, ca, de acolo, să poată observa augurul, iar la porţile cetăţii puse custozi armaţi, ca să oprească pe cel ce, mai întâi, ar vrea să intre în lăuntru, ţindu-l sub bună pază până la reînturnarea sa din acea preumblare. Negru şi boierii se aşezară jos, pe poeniţa de deasupra dealului numit Flămânda şi începură a se mira de

frumuseţile firii şi a vorbi de vitejia strămoşilor lor şi de soarta acestui oraş, după moartea lor.

Şi aşteptară ei aci de dimineaţa până către seară, fără a vedea pe nimeni intrând în cetate; tocmai când era să coboare, iată că zăreşte Negru voievod, viind despre Apa Sărată, un om strenţăros, cu o pălărie mare în cap, cu traista de gât şi cu un băţ noduros în mână: tocmai ca evreul rătăcitor de care se vorbeşte prin cărţi.

Şi puse Negru ocheanul[1] la ochi şi văzu că era un ţigan[2] acel om strenţăros şi mult râseră toţi de augurul acesta!

Şi zise un boier lui Negru-Vodă:

– Cu triste va fi cetatea Măriei Tale, căci ţiganul e om deştept şi priceput!

– Însă va fi lipsit de ale hrănii, ca şi soiul ăsta de oameni rătăcitori, zise alt boier.

Şi Negru-Vodă răspunse boierilor:

– Toată boala cu leacul ei. Precum Dumnezeu îngrijeşte de păsările cerului şi de propovăduitorii cuvântului Lui, aşa vom avea şi noi purtare de grijă de oraşul nostru, încât, dăruit cu drepturi şi privilegiuri, să nu pătimească d-ale hrănii, de care sunt lipsite aceste locuri muntoase şi pietroase.

– Să trăeşti Măria Ta! răspunseră boierii. Urmaşii vor înălţa Măriei Tale, în aceste locuri, unde ai descălicat Măria Ta, un monument nemuritor, ca tuturor fundatorilor de cetăţi şi de ţări.

– Să mergem! zise Negru voievod, căci am flămânzit; şi fiindcă Negru-Vodă a flămânzit aci, aşteptând augurul Câmpulungului, Flămânda să se cheme în viitor, colina aceasta, spre aducere-aminte a acestei zile.”

De atunci s-a numit dealul acesta Flămânda, spre aducere-aminte a flămânzirii lui Negru pe creasta ei, aşteptând aci o zi întreagă augurul Câmpulungului.

II

Să ascultăm acum şi istoria:

---

[1] Tradiţia se înşală, căci luneta s-a inventat în 1593.

[2] Şi aci se înşală, căci ţiganii s-arătară în Europa d-odată cu turcii, şi în România, pe la 1450.

Din timpi nepomeniţi era datină a se aduna câmpulungenii la ziua Înălţării lui Hristu, pe vârful Flămândei, cu tot clerul, având în frunte pe chiar egumenul mănăstirii; toţi, în vestminte de sărbătoare. Aci ei făceau sinţirea apei, lângă o cruce de piatră, ridicată la 1630, în onoarea Înălţării Domnului[1] de mai mulţi pietoşi creştini, mireni şi călugări. După spusa bătrânilor, ei ar fi ridicat astă cruce pe urmele altei cruci, înălţată tot de câmpulungeni, şi tot în memoria Înălţării Domnului Hristos la cer.

Urcarea câmpulungenilor pe creasta Flămândei în zioa de Înălţarea Mântuitorului şi ruga făcută aci de preoţi cu sinţirea apei închipuia Înălţarea Domnului la cer după Muntele Măslinilor, în urmarea căruia apostolii îşi determinară locurile unde aveau să semene fiecare sămânţa evangelică; după aceasta făcură jurământul sacru a muri toţi pentru cruce, care era să fie, în viitor, stindarda regeneraţiei morale a umanităţii.

După sinţirea apei (sfeştanie) şi botezarea creştinilor celor de faţă, se întindea apoi, pe creasta colinei, o masă mare pentru săraci, făcută prin contribuţie; în urmă se întindea o altă masă, boerească şi neguţătorească, unde se deşerta butie cu vin şi se sacrificau miei fripţi şi coşuri cu ouă. În vale, pe poiana de lângă drumul ce duce la Târgovişte, tot pe localul de azi, se făcea un mic sbor, unde flăcăii şi fetele, în sunetul muzicei naţionale, învârteau hora romană şi dansul roman, până pe la miezul nopţii.

Dar nu numai la zioa Înălţării Domnului, ci şi în timpi de secetă, de morbi epidemici, de ploi multe, de tulburări politice, câmpulungenii tot la Flămânda se urcau, cu tot clerul şi cu icoanele făcătoare de minuni, ca să roage cerul a-şi întoarce mânia sa de la dânşii şi a-i mântui de acele flagele cereşti, trimise lor pentru curăţirea păcatelor.

La 1764, mai, cu ocasiunea sinţirei apei în zioa de Înălţare a Domnului, figura între auditori şi unul din ispravnicii Muşcelului de atunci, anume Hagi Marcu Rosetti, biv vel paharnic. Încântat de frumuseţile naturei şi de datinele strebune, el avu să ridice pe

[1] Astă cruce e încrustată în murul campanatorului, în faţa oraşului, jumătate ştearsă de timp.

creasta acestui deal o bisericuţă; se adresă dar către unul din cei de faţă:

– Al cui e locul acesta? întrebă el.

– Al unei văduve din oraş, anume Anastasia sin Dumitrache Ogu.

– Şi de ce n-a ridicat nimeni aici o bisericuţă pentru prasnicul Înălţării Domnului nostru Isus Hristos?

– Era vorba odată să se facă aci o biserică; dar oamenii au dat zi peste zi, şi a rămas nefăcută; şi apoi, destule biserici sunt în oraş.

– Voi să văz pe stăpâna locului.

Proprietarul fu înfăţişat înaintea ispravnicului.

– Dumneata eşti jupâneasa Anastasia a lui Dumitrache Ogu?

– Eu, coconule, zise văduva cu umilinţă.

– Dealul acesta, numit Coasta Vlaicului[1], al dumitale este?

– Al meu.

– Îţi este de vânzare?

– Este al copiilor.

– Aş dori să înalţ aici, în faţa oraşului, o bisericuţă, în gloria (slava) Înălţării Domnului nostru Isus Hristos şi a Sfântului Mare Mucenic Dimitrie. Vei fi trecută la pomelnicul titorilor; şi voi întocmi aşezământuri folositoare de suflet cu facerea acestei biserici.

– Dacă e pentru casă de rugăciune, bucuros dăruesc şi eu locul acesta, fără nicio para.

– Dar acesta e dreptul copiilor?...

– Copiii mei nu sunt creştini? Nu le trebuie şi lor pomană pentru sufletul lor? Şi apoi Hristos, care s-a răstignit pentru păcatele oamenilor, va da el copiilor mei, pentru aceast dar din cer (minte), care e mai scumpă decât toate averile lumii aceştia.

– Să trăeşti, jupâneasă! zise Rosetti, mişcat până la lacrămi de credinţa şi pietatea acestei femei sublime, care luă îmbucătura copilului ca s-o dea săracului, fratele Domnului, aproapele creştinului.

---

[1] Acesta, se vede, e numele cel mai vechi din toate.

Femee sublimă! Ca văduva din Evangheliu, tu ai depus pe altarul zeităţii dinarul tău, mult mai preţuit decât talantul avutului! Numele tău trebuie scris, nu cu cerneală pe un pomelnic peritor, ci în registrul istoriei, cu litere de aur, alăturea cu toţi adevăraţii filantropi! Fie numele vostru bine-cuvântat, adevăraţilor creştini, patrioţi şi filantropi!

Aşadar, pietoasa văduvă, Anastasia Ogu, dărui Coasta Vlaicului în actul său de donare, cu data din mai 7273 (1765), pentru fundarea schitului Mărculeşti.

Astfel, într-un an, bisericuţa fu terminată; şi tot în zioa Înălţării Domnului, anul 1765, fu şi sanctionată (târnosită), dedicându-se „Înălţării Domnului”, în memoria ascinderii lui Crist la cer şi sântului martir Dimitrie, în memoria lui Rosetti şi a părintelui Anastasiei Ogu. Atunci Coasta Vlaicului, numită şi Flămânda, primi numirea de schitul Mărculeşti, de la Marcu, fundatorul său. La facerea bisericii ajutară egumenul mănăstirii d-atunci, chir Dositei, arhimandritul şi alţi oroşani şi streini, fiecare dăruind câte un obiect, mişcător sau nemişcător, pentru ajutorul bisericii şi al scăpătaţilor[1].

După plecarea sa din Câmpulung, Marcu Rosetti lăsă epitropi bisericii pe arhimandritul Dositei şi pe biv vel clucerul Apostol Iumbăşoiul. Ei îngrijiră de schit foarte bine, până la resbelul Porţii cu Austria, din 1788, când schitul fu ars şi prădat, ca şi Câmpulungul. Epistatul oraşului din 1789 preînnoi schitul, dar la 1790 iar fu ruinat de un corp de nemţi cari se reînturnau în Austria de la Câmpulung. În timpul acesta Rosetti se afla la Constandinopole; aci primi el ştirea aceasta tristă, împărtăşită de consângenii săi din Bucureşti şi de epitropii schitului.

Sub domnia lui Mihai Şuţu (cumnatul lui Rosetti), acesta intră în ţară şi căpătă de la Şuţu hrisovul din 1792, iulie 22, prin care i se da schitului, pe tot anul, 20 scutelnici, 20 familii de ţigani, 1200 lei de la vama Dragoslavele şi 50 bolovani de sare de la ocna Telega. Cu aceste ajutoare, cu cele date mai ’nainte de creştini, cu cele date acum de alţii şi cu ce mai dărui Rosetti, se repară biserica şi chiliile, făcându-se o şcoală de băieţi, de limba

[1] Vezi nota C.

română, în locul şcoalei domneşti a Doamnei Chiajna, soţia lui Mircea II (despre care am vorbit în capitolul V) şi care încetase din causa tulburărilor politice[1]; se fixă şi o gratificaţie profesorului, anuală, afară de salariul ce-l primea de la mitropolie; în fine, din venitul schitului, asigurându-se untdelemn, cărţile şi făcliile trebuincioase bisericii, cum şi salariul preotului şi a tot personalului schitului, Rosetti regulă legăturile următoare, de filantropică memorie:

1. A se mărita, pe tot anul, câte trei fete orfane, de părinţi scăpătaţi, din Câmpulung, însă două fete la Înălţare şi una la Sfântul Dumitru; şi acestor fete să se dea zestre, de fiecare câte un rând de haine şi câte o vacă cu lapte, cheltuindu-se pentru măritatul fiecăreia, de la schit, câte lei 50.

2. A se îmbrăca câte cinci săraci din oraş, cheltuind pentru îmbrăcămintea lor câte 10 lei de fiecare, însă trei săraci la Înălţare şi doi la Sf. Dumitru.

3. A se plăti dascălului de copii, la Sf. Dumitru, talere (lei) 20, afară de salariul ce i se dă de la sf. mitropolie.

4. A se cheltui, la cele două prasnice ale schitului, 30 lei, câte 15 lei de fiecare prasnic, pentru mâncarea şi băutura săracilor.

După aceea aşeză un econom în schit, puse schitul subt epitropia vornicului Constandin Filipescu (tata lui bas boierul Iordache Filipescu), legând ca epitropia numitului boier să treacă şi la urmaşii săi; supuse la blestemul Soborului de la Niceea pe oricine, sau domn sau particular, mirean sau călugăr, care s-ar încerca a călca vreodată vreuna din aşezămintele de mai sus.

Aci se termină istoria Flămândei şi istoricul îşi permite şi el două simple observaţiuni, ca conclusiune la cele până aci zise.

Atât bisericele de mir, cum şi schituri şi mănăstiri de călugări, închinate ori la sfintele locuri, ori la alte mănăstiri din ţară, de primul rang, toate fură ridicate şi dotate, cum ştim şi văzurăm, numai cu scopuri filantropice şi patriotice; pe atunci, ele ţineau loc de şcoli şi de asil al văduvei şi al orfanului; însă egu-

---

[1] Localul şcoalei lui Rosetti era într-o casă de lângă Biserica Sf. Ilie, dăruită de comisul Ioan Craioveanul. De aci se mută în localul de azi al caselor de lângă cârciuma din capul Ţigăniei, dăruită de egumenul Dositei.

menii sau îngrijitorii acestor mănăstiri, falcificând sau ascunzând actele de donare, îşi însuşiră venitul mănăstirilor, neîmplinind niciuna din clausele acelor testamente. Probe, destule[1]. Pentru mănăstirile al căror venit se varsă în casa centrală, egumenul singur îşi va da cont de ele. Egumenii lor au ieşit din orice responsabilitate, de vreo zece ani încoa; pentru mănăstirile greceşti, ce folos trag văduva şi orfanul din venitul lor colosal? Cu el se nutresc călugării din Palestina şi de la Athos. N-am avut oare cuvânt, noi românii, a cere emanciparea acestor mănăstiri, al căror venit, scos din ţară, se întrebuinţează prea rău în alte părţi? Sperăm că, peste puţin, se vor emancipa şi aceste mănăstiri greceşti, ca ţiganii şi ca românii.

Cât a trăit banul Iordache Filipescu, folosul schitului Flămânda l-a avut un neguţător din Câmpulung, însărcinat a întrebuinţa folosul acesta la ţinerea în bună stare a bisericii; cu venitul acesta, oricât de mic ar fi astăzi, tot s-ar fi putut ajuta câteva văduve la zile mari şi a se mărita o fată măcar pe an, din cele mai scăpătate; însă...

Azi dar, când epitropia schitului Mărculeşti a trecut de la familia Filipescului la obşteasca epitropie, ar fi bine, atât pentru înflorirea schitului, cât şi pentru ajutorul văduvei şi orfanului (pentru cari creştinii pietoşi au desmoştenit pe fiii lor, adoptând pe fraţii lui Hristos cei nefericiţi) ar fi bine, zic, ca azi epitropia acestui schit să rămâie pe seama comunităţii câmpulungene, formându-se în Magistrat o cutie ad-hoc, pentru venitul actual al schitului, tot cu destinaţia cutiei pentru venitul munţilor oraşului[2].

De această cutie va dispoza numai oraşul întreg, prin deputaţii lui, fără amestecul altora..., iar cu venitul acestor două cutii estraordinare s-ar îmbunătăţi starea materială şi morală atât a Flămândei, cât şi a Câmpulungului, ajutându-se atâta sumă de vădane, orfani şi neputincioşi din oraşul nostru natal... Numai nişte aşezăminte de binefaceri şi de îmbunătăţiri, morale şi materiale, ne deschid porţile cerului, ne câştigă stima contimporanilor şi binecuvântarea urmaşilor.

---

[1] Vezi nota D.

[2] Vezi finitul Apendicei.

Dea Domnul ca aceste rânduri, scrise cu sinceritate şi convincţie, să cază în inima tuturor ca ploaia pe un tărâm secetos şi să-şi dea fructele lor la timpul cuvenit!

Aceasta, crez, este dorinţa înfocată a tuturor câmpulungenilor de inimă, şi eu nu sunt decât eho al celor doritori de înflorirea neamului român şi a locului lor natal; iar cine nu aprobează măsuri a căror ţintă e folosul tuturor, cu o mică pierdere personală, strein este acela: ciuline în grădina de miţuvere a României.

Fraţii mei, fără sacrificii, nimic bun, nimic mare şi folositor nu se face. Crist, Socrat şi cei asemenea (lor) au sacrificat viaţa lor chiar; de la noi se cere numai sacrificiul unui mic interes privat pentru un nemărginit interes general.

CAPITOLUL XI

CÂMPULUNGUL[1]

Frumoasă vedere! îşi zice călătorul, amator de frumuseţile naturei ş-ale artei, privind Câmpulungul de la Flămânda. Într-adevăr, către finitul lui aprilie, când toţi arborii sunt înfloriţi aici, şi florile arborilor par neaoa odoriferantă a primăverei, cum zice Hugo (les fantomes), Câmpulungul înfăţişează un tablou nedescris, plin de poesie şi de bucurie!

Veniţi atunci la Flămânda a privi frumuseţile fisice ale Câmpulungului, voi, poeţi şi artişti, şi voi, femei simţibile, şi voi, inimi sângerânde! Vă îmbătaţi de parfumul florilor, de cântecul păsărilor şi de peisagele încântătoare ce se desfăşură ochiului după creasta romantică a acestei coline, unde şi Amorul şi Apollon şi-au aşezat palatele lor feerice!

Priviţi, amicii mei!... Câmpulungul pare o stupină de albine într-o grădină de arbori înfloriţi, udată, în toată lungimea ei, de un râu argintiu, ce seamănă un brâu de fluturi pe talia unei vestale române. Catedrala lui Matei Basarab pare o sentinelă romană, purtând feşele înaintea consulilor Romei; iar dealurile ce domină Câmpulungul par un amfiteatru de verdeaţă, ocupat de umbre istorice şi de Genii mitologice; cea mai de sus treaptă a amfiteatrului nostru pare a fi de marmură albă: aci este locuinţa Geniilor atmosferei, Geniul vânturilor, Geniul nuorilor. Nouă luni ale anului, vârfurile munţilor ce domină tabloul nostru sunt acoperite cu neaoă: ar zice cineva, nişte sibile pe tripodul lor profetic, învăluite peste tot cu un văl alb şi fâlfâind. Şi acest amfiteatru de dealuri şi de munţi încungiură Câmpulungul de jur împrejur. Colo, Iezerul şi Păpuşa; colo, Leaota şi Bucegii. Sub poalele lor, palatul florei; pe creasta lor, palatul crivăţului. Colo, bradul şi stejarul; aici, miţuvera

---

[1] Pentru statistica Câmpulungului şi numirea stradelor, vezi nota E; iar pentru celelalte, vezi ultimele pagine ale judeţului Muşcel, cap. XII.

şi răsura. Colo, acvila şi şoimul; aici, filomela şi cocoşul. Colo, ursul şi cerbul; aici, mielul şi taorul. Şi pe d-asupra acestui tablou, curcubeul, eşarfa zeităţii, fâlfâind peste Câmpulung ca o stindardă de pace şi de bucurie.

Aşa! Câmpulungul la mai pare o mireasă, în zioa cununiei, cu fruntea ornată de merişor şi de ghiocei; cu sânul ornat de rose şi iasomie şi talia, prisonieră într-o rochie albă, cusută cu fluturi şi mărgăritar!

Eşti frumos, Câmpulungul meu, în zilele de sărbătoare ale florei! Eşti frumos, de e frumuseţe poetică şi istorică! Căci nu pot eu împrumuta semenilor mei ochii mei şi inima mea, ca să te vază cum te văd ochii mei şi să simtă ei frumuseţele tale cum le simte inima mea! Sunt mândru de tine, Câmpulungul meu! Facă cerul ca fiii tăi să-şi semene!

Dar! Câţi mărăcini în astă grădină, plină de miţuvere şi de ghiocei!... Ce linişte! Ce pace! Ce armonie! Cole în vale, murmura apei şi cântecul cocoşului; aici sus, suflarea zefirului şi cântecul privighetorului! Toate serbează triumful amorului: flori, păsări, patrupede! Cerul şi Tera întonă împreună imnul fericirii! Numai tu, omule, regele creaţiunei, eşti indiferinte la armonia generală! Tu, care simţi în pieptu-ţi flacăra divină, amorul ce te face egalul zeilor, tu urăşti, pismuieşti, blestemi, înveninezi totul ce te încungiură!

Când va fi oare şi aici jos, ca colo sus, armonie completă şi eternă?

Frumos e Câmpulungul meu, orice ar zice inimile prosaice şi tocite, cari nu văd în el decât nişte dealuri mărăcinoase şi sterpe, nişte locuri pietroase şi monotone!

Bolintinenii şi Tătărăştii nu sunt de ideea acestora. În sânul naturei sufletul lor poetic află poesia, ce în deşert o caută el în soţietate! Căci nu am penelul tău, Rafaele, ori pana ta, Dante, ca să fac pipăite semenilor mei frumuseţile fisice şi istorice ale Câmpulungului meu!

Pentru cei mai mulţi, tu eşti, o patria mea, e monedă romană, veche, ştearsă, aflată în ruinele cetăţilor romane, presărate pe surfaţa Daciilor! Cine te preţuieşte? Cine poate citi inscripţia ta mai ştearsă? Numai cei născuţi pentru aceasta!

Prosaicul te priveşte cu inima lui rece şi tocită; şi te aruncă pe gârlă, ca animalul, briliantul ce-l află în nisip, confundându-l cu pietrele ordinare de pe marginea gârlei. Poetul numai (omul de inimă) şi adevăratul român, ei te sărută, o, piatră nestemată, şi te strâng la sânul lor cald şi te udă cu lacrimi de compătimire şi de durere, văzându-te atât de despreţuită!

Când toată lumea chiar te-ar afla prosaică şi rece, pentru mine însă tu eşti profumător ca un buchet de iasomie, strălucitor ca un diamant, înfocat ca primul amor, încântător ca primul triumf literar, dulce şi cald ca sânul mamei: căci tu eşti leagănul meu, teatrul copilăriei mele, Parnasul Musei mele poetice şi istorice!

Colo jos repaos, ţărâna părinţilor mei şi suvenirile a sute de generaţii scumpe! Aici, sus, pe crucea (creasta) asta, unde scriu aceste rânduri cu lacrămi de plăcere, Musa şi-a dictat pe Florica şi istoria ta, o Câmpulungul meu! Aceştia sunt copiii inimii mele, legatul ce-l las concetăţenilor mei!

Aici am văzut lumina materială, morală şi intelectuală; aici am pronunţat dulcele nume de mamă, sacra numire de Dumnezeu, scumpul nume de România! Aici am gustat plăcerile felurite legate de natura omului cea dublă! Aici am închis ochii maicii mele, Provedinţa mea în astă viaţă! Aici am aflat asil şi consolare, distracţie şi ajutor, la toate furtunele vieţii mele, private şi soţiale!

Aici, în fine, pot trăi fiziceşte şi moraliceşte, aici dar voi şi să mor! Doresc ca ţărâna mea să răpause pe creasta Flămândei, unde am gustat minutele cele mai dulci din viaţa mea materială, morală şi intelectuală! Adio, Flămânda! Şi la revedere cât de curând! Numai la sânul tău respir, cu aerul cel curat, ideile poetice!

Natură, tu totdeauna, tu eşti jună şi belă; dar tu, omule, de ce oare ceea ce eşti azi, mâine nu eşti? De ce oare omul nu e ca tine, o, natură, tot june, tot imortal? Iarna pentru tine este somnul pentru om; dar somnul nu rejună pe om, pe când tu, natură, după somnul letargic al timpului geros, reapari în ornamentele strălucitoare şi încântătoare în care te-am salutat şi în primăvara anului trecut! De ce oare? „Căci natura nu cugetă ca omul!” răspundea Marat amicilor săi către finitul vieţii sale.

Însă şi omul rejună în semenii săi, în operele sale spirituale şi morale. Umanitatea este rădăcina arborului gigantesc care, cu fruntea

pletoasă, atinge nuorii; naţionalităţile sunt arborul, pe care securea şi focul îl pot doborî, nu însă şi inimici: căci rădăcinele cele nepieritoare şi inviolabile produc, în acelaşi loc sau alături, un arbore cu totul asemenea celui dintâi; în fine, oamenii sunt florile, fructele şi frunzele arborilor, a căror viaţă este de câteva luni! Zefirul le împodobeşte, crivăţul le smulge! Unde merg acele frunze? Ce devin oamenii? Frunzele îngraşă şi încălzesc arborul la tulpina căruia au căzut; oamenii serv de păşune semenilor lor, materialmente, moralmente, intelectualmente. Precum am zis oareunde, din floare rămâne suvenirea frumuseţii, a parfumului, a savoarei sale; din om rămâne suvenirea faptelor sale spirituale şi morale.

Nişte asemenea idei ocupă sufletul meu de câte ori cobor de la Flămânda; când mă urc, idei voioase şi consolatoare îmi asultă sufletul, care sboară pe aripele imaginaţiunei către regiunile frumosului şi ale infinitului! Pare că atmosfera rară a munţilor dă aripe materiei chiar, curăţind-o de tot ce are ea lutos: căci de câte ori mă aflu mai aproape de cer, d-atâtea ori mă simt mai poet, mai liber, mai ferice; ideile triste, ideile sceptice, ideile prosaice sau materile mă abandonă când mă aflu pe vârful munţilor sau munticelilor: parcă auz atunci armonia sferelor cereşti, ce prevesteşte armonia naţionalităţilor.

Ca să-şi facă lectorul o idee esactă de emoţiunile şi sensaţiunile mele atunci, trebuie să simţă lucrurile cum le simţ eu: fiecare vede şi simte „à sa manière”, după forma şi calitatea facultăţilor sale şi după modul desvoltării lor.

Iată-ne în vale. Ce atmosferă grea şi deasă! Simţ că mă îneacă aerul din valea aceasta; ş-apoi, cât e de curat, cât e de eteric în comparare cu aerul altor oraşe!

De ce oare atmosfera oraşelor este mai deasă, mai necurată decât cea după Flămânda, când diferinţa e aşa de mică între aceste două atmosfere?

N-o fi oare causa că în oraşe gazul mortifer ce-l esală omul pestilează aerul cel plin de gaz vitafer? N-o fi oare că pe munte Poetul şi Artistul sunt singuri cu imaginaţiunea lor în faţa naturei, imaginaţiunea, acest daghereotip al lumii morale şi invisibile, ce reproduce tablourile din lumea Frumosului şi Nemărginitului? În vale, vuetul oamenilor, unit cu răutatea lor, sperie sufletul, ce

sboară în regiunile ideale, rămâind numai bestia, bestia ce lucrează şi cugetă ca toate bestiile umane!...

Iată sorgentea distracţiunelor grave ale cugetătorilor, ale celor ce trăesc mai mult o viaţă internă şi ideală!

Şi când amorul de femee, de copil, de părinţi, de patrie ori de umanitate recheamă sufletul în lumea materială şi prosaică, numai aceste dulci nuanţe ale amorului divin ţin sufletul în închisoarea lui, făcându-i catenele uşoare şi dulce veninul societăţilor corumpte sau barbare.

De aceea Poetul şi Artistul se complac ei atât de mult lângă femee, sorgentea amorului: inima ei e puntea de lumină ce conduce sufletul nostru în cele mai înalte regiuni ale Frumosului şi Infinitului; e fântână de viaţă, de ambrosie şi de poesie! Aripele sau lira geniului eşti tu, o amor; iar residenţa amorului e inima femeii!

Ce n-ar deveni oare femeea când s-ar da sufletului ei direcţiunea ce o recomandă Fenelon şi Aimé-Martin? Atunci, fără esageraţiune, femeea ar fi adevărata Provedinţă a omului!

Adio, Musa mea poetică! Iată-ne în lumea prosaică!

Adio, Flămânda! Oriunde soarta m-o arunca, tu vei fi stela polară a sufletului meu!

CAPITOLUL XII
JUDEŢUL MUŞCEL

Fiindcă Câmpulungul este capitala judeţului Muşcel, am crezut de datorie a da lectorilor mei o idee repede despre statistica, monumentele istorice şi peisagele pitoreşti ce se află în acest judeţ.

Judeţul Muşcel s-a numit astfel de la dealurile cu fâneţe şi cu dumbrăvi de care e plin acest district; prin urmare, de la munticel s-a făcut muşcel, fiind plin de munţi mici.

Marca acestui judeţ este porumbiţa cu ramura verde în gură, şezând pe o cracă de arbore: alusiune la descălicarea lui Negru voievod în Câmpulung, când a fundat prinţipatul românesc; prin urmare, porumbiţa aici e emblema regenerării, a speranţei, a bucuriei.

Muşcelul zace între Carpaţi, Argeşul şi Dâmboviţa; şi este dintre cele mai muntoase districte ale României, după cum arată chiar numele lui de Monticelle.

Muşcelul are două plaiuri şi trei plăşi: plaiul Dâmboviţa, numit astfel de la râul Dâmboviţa, ce-şi are sorgenta (isvorul) în Carpaţi, ca toate râurile din România.

Plaiul Nucşoara, numit astfel de la satul Nucşoara dintr-acest plai.

Plasa Argişelul, de la râul Argişelul.

Plasa Râurile, de la mulţimea râurilor şi gârlelor ce o udă în toate direcţiunile ei.

Plasa Potgorie, de la dealurile cu vii, numite în limba slavonă potgorie[1].

– Ce avem de văzut în judeţul Muşcel? mă întrebă un amic în vara acestui an (1856).

– În fiecare plai şi în fiecare plasă e de văzut câte ceva; aşa, spre esemplu, în plaiul Dâmboviţa: Nămăeştii, satele Rucărul şi

[1] Vezi nota F.

Dragoslavele, Dâmbovicioara cu grota ei, în fine, cetăţuia de la Orăţii şi cetatea lui Negru-Vodă de la Stoeneşti.

În plaiul Nucşoara: băile de la Bughea, schitul Ciocanul, monastirea Aninoasa, satul Corbii, un vulcan stins la satul..., o mină de sare abandonată la Slănic, ruine de palate domneşti în satul Domneştii.

În plasa Potgorie: Goleştii, mănăstrirea Râncăciovul şi ruinele unui palat vechi de când cu tătarii, în satul Dobreşti.

În plăşile Râurile şi Argişelului vom vedea peisage încântătoare, dar niciun monument istoric, afară de monastirile Valea şi Vieroşul şi o biserică a lui căpitan Radu (haiducul).

– Cum poate cineva visita aceste locuri?

– Călare.

– Ne putem procura cai fără greutate?

– Cu bani capeţi toate.

– Ce e de trebuinţă pentru o călătorie de felul acesta şi în ţara noastră?

– Cal bun, manta bună, cisme bune, un sac cu primenele, un sac cu merinde; şi, mai presus de toate, bani, cari sunt factotum.

– Când plecăm?

– Mâine chiar.

A doua zi, eu şi câţiva amici din Câmpulung însoţirăm călări pe amicul nostru de colegiu în călătoria sa prin Muşcel şi începurăm mai întâi cu plaiul Dâmboviţa.

La o distanţă ca la o semi-oră de Câmpulung, spre nord, deterăm de satul Nămăeşti.

Schitul Nămăeşti

– Ce ştii despre acest schituleţ? mă întrebă amicul meu.

– Numele lui se zice că ar fi derivând de la latinescul „nemo est” (nu e nimini), de unde, Nămăeşti; ca de la „zernens”, Zărneşti.

Istoricul Engel zice că apostolul Andrei, însărcinat cu propagarea Evangheliului în Bisanţ, Tracia, Schitia şi ambele Dacii, coborând din Dacia Superioară în Dacia Inferioară, pe la Bran (pe la Zărneşti), şi ajungând la locul acesta, s-ar fi uitat pe fereastra unui templu păgân ca să vază un preot, de la care vrea să înceapă

propaganda creştină; nezărind pe nimeni în templu, se zice că s-ar fi întors către soţii săi de călătorie şi ar fi zis: nemo est; de unde, Nămăeşti.

– Ai citit singur acestea în Engel?

– Nu, căci nu cunosc limba germană; însă m-a asigurat cineva că ar fi citit acestea cu ochii lui proprii.

– Se poate. Dar biserica aceasta în piatră trebuie să aibă şi ea istoria ei sau cel puţin tradiţia ei?

– Negreşit. Iată ce zice tradiţia:

„Un cioban păştea oile pe această piatră mare. Într-o noapte i se arată în vis Maica Domnului, care îi zice:

– Scoală şi sapă sub tine şi vei afla o icoană într-o bisericuţă de piatră; aci vei face tu biserică în cinstea şi slava intrării în biserică a Fecioarei Maria, isvor de viaţă şi de tămăduire.

Ciobanul meu se scoală tresărind, se uită împrejur şi nu vede nimic; se culcă iar şi adoarme. Abia îl fură somnul şi Fecioara Maria i s-arată a doua oară în vis, repetându-i aceleaşi vorbe; în fine, aceasta se repetă până de trei ori. Atunci ciobanul se pune pe săpat: sapă trei zile şi trei nopţi. Unii zic că ar fi săpat singur; alţii, că ar fi descoperit visul său şi bătrânilor din satul Nămăeşti; aceasta e mai de crezut. După trei zile şi trei nopţi de săpat, ciobanul nostru dă de o bisericuţă de piatră, în formă de grotă, cu icoane şi cu odoare bisericeşti: icoana era chiar icoana ce o vezi în stânga, cum intri în biserică, a căria faţă abia se mai cunoaşte de multele sărutări ale evlavioşilor creştini; are rochie de argint şi la gât salbă de monede de aor!

– Sacra simplicitas! oftă amicul meu.

– Tradiţia zice că satul Nămăeşti a avut o contribuţie şi a prefăcut grota în biserică, cum a fost mai înainte; dar fiindcă icoana, de vechime şi de umezeală, se ştersese, un zugrav se bizui a o drege el, încât să o facă ca nouă, ca eşită din chiar mâna primului artist; când penelul atinse faţa Fecioarei, Fecioara, formalisată de această cutezanţă, îi şterse e palmă straşnică, fără să ştie bietul zugrav de unde îi vine aceasta; înţelese însă că e din cer şi lăsă lucrul cum îl aflase, rămâind bietul creştin cu mâna uscată din minutul acela.”

Aceasta e tradiţia.

– Dar părerea d-tale?

– Părerea mea este că, înainte de urcarea creştinismului pe tron (înainte de 330 d. H.) grotele, catacombele, subteranele, serveau primilor creştini de locuri de propagare şi de ascunzători, de biserici, în fine; persecuţiile cesarilor şi patricilor nu le permiteau primilor creştini a propaga de faţă principele de libertate şi dreptate, de egalitate şi fraternitate, proclamate de Crist pe Golgota.

Aşadar, fiind creştini în Dacia şi înainte şi după Traian, aceşti creştini, până la Constandin cel Mare, propagau Evangheliul în grote de felul acesta la munţi şi în subterane, artificiale sau naturale, la câmpii. Aceste grote şi subterane serveau de biserici sau eclesii (adunări de credincioşi), unde se serbau misterele creştinismului. Ca odinioară, la elini, la egipteni şi la indieni, numai cei iniţiaţi în misterele sacre făceau parte din acele soţietăţi secrete, al căror scop era propagarea ideilor de libertate şi fraternitate. Din asemenea soţietăţi eşiră Brama [sic], Zoroastru, Confucius, Apollon, Pitagora, Zamolcs, Numa, Moise şi, în fine, Salvatorul omenirii.

După urcarea crucii pe tronul cesarilor, grotele şi subteranele se abandonară, suplinindu-se cu temple sau biserici, unde se propaga de faţă morala evanghelică; atunci grotele şi subteranele, din cutremure şi deluviuni, se astupară; multe, poate, închid în sânul lor şi azi icoane şi vase bisericeşti, necesare la serbarea misterelor creştine sau păgâne.

În multe subterane, descoperite de păstori, de copii şi de refugiaţi, s-au aflat tauri de aramă şi alte animale, cu un mecanism admirabil, ce ascundeau tresaure regale, precum spun bătrânii.

Chiar piatra aceea boltită, cu o ferestrue în coastă, despre nordul schitului unde ne aflăm, conţine poate icoane şi vase scumpe de altar [sic]; poate şi vreo mamină în felul statuei lui Memnon: căci, după spusa multora, şi chiar a stariţei actuale (maica Elisaveta), care într-adins a privegheat nopţi întregi, la zile determinate ale anului, se aud noaptea, uneori, sunete armonioase, asemenea unei orchestre formate din arpe eoliene.

– Poate fi şi efectul aerului ce intră prin vreo gaură nevăzută şi care mişcă în întru ceva sticle sau ceva vase răsunătoare. În tot cazul, ar fi bine ca maica Elisaveta, care a înfrumuseţat aşa de mult schitul acesta romantic, să mai economisească banii, ca să

încerce a face o gaură prin care să pătrunză în grota aceea: căci, am presimţirea şi convincţia, va afla şi acolo icoane sau antichităţi romane de mare importanţă. Atunci părerea poetului s-ar schimba în siguranţă istorică.

– Aproape de schitul acesta mai este vreun alt schit?

– Este Ciocanul, în plaiul Nucşoara, schit de călugări. Abatele (stareţul) Ciocanului e confesorul cuvioaselor maici de la schitul acesta...

Subt acelaşi colţ, din faţa schitului, este o grotă unde s-a aflat o cămaşă romană de fer, care se zice că ar fi cea de la Muzeul Naţional de la Sf. Sava; cum şi nişte săgeţi şi monede dace şi romane. Această grotă are însă o intrare prea strâmtă şi periculoasă, unde numai copii de opt şi zece ani se pot introduce. Prin ea trece şi un isvor mare de apă, care iese la lumină tocmai la poalele muntelui din faţă, la locul ce se zice Topliţa, visitat de mulţi călători. La mai 1 merg acolo mulţi câmpulungeni de serbează zioa larilor romani.[1]

Ne urcarăm în piatra Nămăeştilor. De aci Câmpulungul se arată ca un stol mare de păsări; râurile se par (ca) nişte şerpi argintii, la poalele acelor colţi ce fură adăpostul naţionalităţii române; iar satele, semănate pe văi, par că sunt turme de oi dormind la umbră.

După o semi-oră de contemplare, coborârăm; şi, după ce visitarăm şi Topliţa, apucarăm apoi drumul spre Rucăr.

Satul Rucărul

– Ce ştii despre satul acesta?

– Ceea ce mi-au spus bătrânii locului şi ceea ce am putut afla prin hrisoavele lor.

Iată ce ne spun bătrânii rucăreni:

La trecerea lui Negru-Vodă din Făgăraş, în Câmpulung l-a întâmpinat, subt Orăţii, o ceată de haiduci români, al căria căpitan

---

[1] Vezi *Foaia minţii,* 1843 sau *Viaţa lui Numa* în Plutarh.

se numea Bercea, din care se trage familia lui Sbârcea[1]. Căpitanul Bercea căzu în genunchi înaintea lui Negru voievod şi zise:

– Mărite Doamne Negru, bună fie venirea Măriei Tale la vechea moşie părintească! Domnul să-ţi ajute a o scăpa din ghiara păgânului!

– Amin! răspunde Negru-Vodă. Ce vreţi voi?

– Vrem să urmăm pe Măria Ta, ca să fim şi noi de ajutor Măriei Tale la goana tătarilor din Ţara Românului.

– Veniţi după mine, le răspunde Negru.

Ceata de halduci, cu căpitanul ei Bercea în frunte, urmă eroului de la Jidava (Romula). Pe drum însă Negru-Vodă fu curios a afla genealogia acestei bande de haiduci, cum şi altele ce-l interesa în privinţa liberării patriei sale. La locul unde poposi oastea spre a repaosa, Negru cheamă pe Bercea şi îl întreabă:

– De unde sunteţi voi?

Bercea atunci răspunde pentru toţi:

– Noi suntem de fel din Vrancea Moldovei[2], fugiţi d-acolo, cu alţi mulţi fraţi d-ai noştri de frica tătarilor; şi ne-am adăpostit, cu alţi fraţi din ţara Măriei Tale (România), la satul Rucărul, de lângă Olt, ţinutul Făgăraşului. Toţi românii, moldoveni şi munteni, dimpreună cu fraţii noştri ardeleni, am ţinut potecile munţilor, ca să oprim pe păgâni să nu răsbească în ţara Bârsei şi în ţara Oltului, care a fost din vechime cuibul românilor şi adăpostul lor în timpi grei, de câte ori păgânii călcau pământul acesta al lui Decebal.

După ce tătarii fuseră puşi pe goană de români, noi, o ceată de haiduci, ca vreo douăzeci, am coborât plaiurile încoa şi ne-am aşezat în aceşti colţi, făcând vânătoare de tătari şi de căprioare; din vreo douăzeci, am rămas numai doisprezece; cu mine, treisprezece. Şi auzind noi de venirea Măriei Tale, am eşit din codri şi am venit să cădem la genunchii Măriei Tale, ca să te milostiveşti asupra noastră şi să ne dai şi nouă locuri de locuit în preajma acestor

[1] Muntele despre apus, ce domină satul Rucărul, se numeşte Căpitanul şi a fost proprietate a familiei Sbârcea; de unde înţelegem că la împărţire l-a oprit Bercea pe seama lui.
[2] Vezi: *Cartea Moldovei* de Cantemir, pp. 23-66.

munţi; şi să fim birnici ai Măriei Tale şi ajutor să-ţi dăm la oaste, ori de câte ori vei avea nevoie de noi.

Negru-Vodă îi luă cu el şi după triumful ilustru de sub murii Jidavei, unde Bercea şi ai lui se purtară ca nişte adevăraţi români şi haiduci, demni de numele şi de faptele fundatorilor Romei[1], Bercea şi consorţii lui primiră de la Negru, spre locuinţă şi apărare, mai tot hotarul satului Rucărul. Şi fiindcă şi ei, ca fundatorii Romei, erau fără neveste, se însurară cu fete de român din diferite sate; în urmă Bercea trimise doi haiduci d-ai lui de mai chemă vro duzină de flăcăi din Vrancea Moldovei şi din Rucărul Făgăraşului; şi lipindu-se lângă dânşii şi alţi consângeni d-ai nevestelor lor, fundară cu toţii satul Rucărul.

Negru voievod le dete drepturi ca moşnenilor câmpulungeni, având un pârcălab (jude) neatârnat de vătaful de plai şi câţiva aleşi cu drepturile pârgarilor Câmpulungului.

Hrisoavele ce posedă Rucărul azi[2] au, mai toate, următoarea coprindere:

„Să nu fie supuşi ispravnicilor şi vătaşilor de plai, şi vameşilor din Dragoslavele, nici să se ştie de alţi plăiaşi, ci să se judece de ai lor pârcâlabi, ei între ei; numai ei să fie datori a da zapis la vistieria Domniei Mele că vor plăti birul şi vor păzi bine toate potecile graniţei despre Ardeal: căci, după hrisoavele ce am văzut Domnia Mea la mâna moşnenilor rucăreni şi dragosloveni, de la alţi fraţi domni din vechime, întărim şi noi acest hrisov etc. etc.”

În hrisovul lui Şerban I aflăm următoarele rânduri, ce le repetă şi hrisovul lui Matei şi ocolnica de la 7306 (1798), noemvrie 30 (prin care îşi împart moşnenii rucăreni în părţi egale munţii, livezile şi localul satului):

„Răscumpăratu-s-a Rucărul din România, cu bani gata, peste tot coprinsul satului, din munte, din câmp, cu pădure, cu uscat, cu apă, cu tot, şi ca tot hotarul satului, de la jupâneasa Buica şi jupâneasa Ilinca, fetele doamnei Florica, după cum scrie şi hrisovul de

[1] Vezi în Plutarh *Viaţa lui Romulus,* tom I, pp. 99-100.
[2] De la Şerban I (1602); de la Ilieş (1628); de la Matei (1634); Şerban Cantacuzino (1680); Alex. Ghica (1767); Nicolae Mavrogheni (1787); Const. Ipsilanti (1802) şi altele.

răscumpărătoare de la răposatul domn Matei Basarab voievod, cu leatul 7142 (1634), februarie 18”.

Din acestea înţelegem că actul feudal al lui Mihai Viteazul, de la 1601, care lipea pe clăcaşi de proprietatea domnească şi boierească, sub numire de vecin sau rumân[1] (sinonim cu iobagii sau sclavii), a lovit şi pe satul Rucărul, care s-a răscumpărat de la nepoatele lui Mihai Viteazul. Însă cum a devenit satul acesta proprietate domnească, dacă odată, după câte văzurăm, el a fost comună liberă ca Câmpulungul? El atârna de coroană, având dreptul de a se cârmui de la sine şi a plăti o sumă oarecare la coroană, ce o fixa domnul însuşi.

Rucărul a trebuit să fie proprietate a Negrilor şi a Mircilor; ca astfel, a ajuns în stăpânirea lui Mihai Viteazul (prin moştenire sau cumpărătoare) de la nepoţii căruia s-a răscumpărat, având mijloc rucărenii a se înavuţi din venitul munţilor şi din haiduciile lor secrete.

Prin urmare, Rucărul, până la Şerban I (1601-1611), a fost sat domnesc; şi locuitorii, clăcaşi domneşti, bucurându-se de oarecare privilege domneşti. După răscumpărarea lor de la prinţesele Buica şi Ileana, nepoatele lui Mihai Viteazul, rucărenii deveniră moşneni adevăraţi şi liberi pe deplin, cum arătarăm mai sus, neatârnaţi de funcţionarii publici respectivi şi cu însărcinarea de a păzi marginea ţărei despre Transilvania. Ei se bucurară atunci de toate drepturile soldaţilor grăniţari din alte sate. Rucărenii stăpâniră munţii şi moşia Rucărului de-a valma, până la 1798, când se împărţiră între ei, cum arată cartea lor de împărţeală, de la 30 noemvrie 7306.

Localul satului Rucărul a fost la început (înainte de 1600) pe lunca de sub Posadă, mai la nord sau mai pe deal, unde se văd şi azi ruine de case şi de o biserică, ce se numeşte Biserica Jidovească sau Tătărască, pe ruinele căria s-a ridicat biserică creştină. În ruinele de sub Posadă s-au aflat săgeţi şi alte antice dace, romane şi tătare.

Cu toate astea, iată ce mai spun bătrânii locului despre acest sat istoric:

---

[1] De aci să fie ideea degrădătoare şi meprisabilă ce era lipită de vorba rumân până la 1831?

„Rucărul nostru, domnule, este un roi, roit din satul Rucăr din Ţara Bârsei; acest hotar mare de moşie, ce nu crez să-l mai aibă alt sat în Ţara Românească[1], îl stăpânim după un hrisov vechi al lui Negru voievod, care s-a repus când cu pribegirile moşilor noştri pe la Moldova şi Ardeal. Câte hărţi vechi d-ale noastre n-or fi p-acolo şi azi. După o copie a acestui hrisov, ce s-a aflat la Moldova, ne-am răscumpărat dupe rumânie: căci de multe răsmiriţe, căzuserăm în robie; apoi, însufleţind, ne-am răscumpărat de la fetele doamnei Florica, Ileana şi Buica, cum glăsuesc chiar hrisoavele noastre. Avem multe rude în Moldova; şi adesea fugeam noi la modoveni şi moldovenii la noi, în vremi grele de răsmiriţe şi de tătari. Unii din aceia ne-au luat multe hârtii d-ale noastre, din cari au mai scos câteva de la ei părinţii noştri, zălogind munţii noştri la boierul Gheorghe Rucăreanu; şi cu banii arenzii, trimiţând ei oameni pricepuţi (ca d-alde tata lui Ionică Dobrin, ce a fost pârcălab 36 de ani) ne-au adus sumă de cărţi, cu cari am răscumpărat multe locuri şi munţi, luaţi cu japca (sila).”

– A! iată Rucărul! zise amicul meu, coborând Pravăţul.

– Nu, amice; acela e satul Dragoslavele, unde a fost schela sau vama veche a Dragoslavelei.

– Ce ştii despre dânsul?

– Tradiţia zice că moşii dragoslovenilor sunt ţigani rudari, cari făceau copăi, mături şi altele; şi sunt veniţi ei tot din Moldova, după spusa bătrânilor.

Dragoslovenii avură soarta rucărenilor; şi sub Şerban I se răscumpărară şi ei. Costandin Basarab Cârnul, la 1658, le-a dăruit mai mulţi munţi, mai cumpărând şi ei de la moşneni Albeşti[2].

– Ce e de văzut aici?

– Acea cruce din marginea satului, despre sud, din timpul lui Mihai Viteazul.

– Ce coprindea ea?

---

[1] Hotarul satului Rucărul se întindea odată, spre nord, până la Bran; probă: pomelnicele de la bisericele din satele Şirnea, Moeci şi altele, cari spun că ctitori la acele biserici sunt rucărenii, ce le-au dotat cu livezi de fân şi munţi, aflaţi azi în hotarul Austriei.

[2] Cartea isprăvnicatului din 1801, aprilie 4.

– E toată scrisă în limba sârbească: se vede însă, după dată şi marcă, că e ridicată de însuşi domnul Mihai Bravul[1].

– Dar biserica aceasta, în formă de citadelă?

– Nu ştim ce a putut fi mai-nainte; însă inscripţia zice că e făcută de Grigorie I Ghica I, la 1660, şi reparată în mai multe rânduri.

De aci plecarăm la Rucăr, unde dormirăm noaptea; a doua zi, cumpărând lumânări de ceară pentru grota de la Dâmbovicioara, pornirăm prea de dimineaţă, ca să putem visita mai multe locuri şi seara să fim înapoi iar la Rucăr, spre a putea gusta un repaos liniştit.

La Podul Dâmboviţei, unde era vama acum trei ani şi unde iar s-a mutat astăzi, văzurăm crucea de piatră ridicată în timpul domnirii Brâncoveanului, cu ocasiunea reparării podului de peste apa Dâmboviţei, din acest loc.

Peste câteva minute intrăm pe gura Dâmbovicioarei.

– Ai citit, întrebai pe amicul meu, descrierea ce o face despre Dâmbovicioară dl. Cezar Bolliac, cu ocasiunea călătoriei sale din 1845?

– Nu, îmi zise amicul meu.

– Este bine descrisă, pe cât pana românului poate descrie asemenea lucruri.

Dâmbovicioara

O cascadă frumoasă şi un pasagiu de o jumătate de oră, printr-o strâmtoare de trei-patru stânjeni, ai căria păreţi de calcar se unesc cu cerul, care n-a văzut niciodată adâncimile ei şi care nu să luminează decât din răsfrângerile valurilor de cristal ce să prăvălesc pe bolovanii ei în domenurile gârliţei ce s-a zis Dâmbovicioara. Muşchiul umezelei şi enuperul sunt toată bogăţia astui pasagiu îngrozitor; şi perechile nedespărţite de petrari, cari domnesc fiece buting, îi este toată animalitatea. Nimic mai sălbatic decât acest pasagiu: brazii se agaţă pe scafele lui şi îşi înalţă

[1] Mai târziu vom da lectorilor o copie după coprinsul acelei cruci domneşti.

piramidele alăturea cu stânca ca să-i poată zări lumina; şi sgomotul fioros al gârlei cei repezi, ce se sparge în frunţile baricadelor de bolovani năprasnici, în preajma cărora spumează mânioasă şi împrăştie nuori de spumă în tot lungul domeniului ei, uimeşte simţirea. Acest pasagiu ce are proprietatea a face vara iarnă şi iarna vară, posedă o peşteră minunată şi o mare stâncă de marmură la intrare.

– Departe e această grotă?

– O oră de la intrarea în Dâmbovicioară.

– Dar apa aceasta, numită Dâmbovicioara, de unde îşi ia începutul?

– Din Piatra lui Crai.

– Aş dori să văz aceasta.

– De ne vom grăbi, se poate.

După ce sosirăm în grotă, unde ne însemnarăm şi noi numele lângă mii de însemnături ale celor ce visitaseră grota, ne oprirăm aci vreo douăzeci de minute spre a admira acele stalactite minunate, de toate formele: operă sublimă a naturei!

În fund de tot aflarăm câteva din următoarele strofe, scrise de un poet în inspiraţiunea sa poetică, la vederea acestor minuni neimitate ale naturei:

„Sublimă eşti natură!
Ce pană îngerească
Ce limbă omenească
Putea-vor să esprime
Minunele-ţi sublime?

Putere creatoare,
Tu singură eşti mare!
Tu numai poţi s-arunci
Arcade peste munţi,
Formând grote adânci
În sânul unor stânci
Cu mii de stalactite,
De forme felurite!

Te numai poţi să-nalţi
Molifţi şi brazi înalţi
Pe muri groşi de granite,
Cu scope ascuţite,
Cari ascund în nuor,
Pleşuvă fruntea lor!

S-apuci gârle spumoase
În râpe-ntunecoase;
S-asvârli, cu vuet mare,
Torente urlătoare
În văile profunde,
În cari nu pătrunde
Nici rază de lumină,
Cum nici vreo jivină !

Troenii de zăpadă
Îi grămădeşti grămadă
Prin râpele râpoase,
Cu creste lungi, pletoase,
Ce-ascunde fruntea lor
În cel mai înalt nuor
Colo, unde-Acuilonul
Îşi puse pavilionul;
Şi vulturul bărbos,
Al său sbor grandios!

Mic eşti, o, muritor,
Pe lăngă Creator!
Atom microscopic,
O umbră, un nimic!”

În grotă însă figureasă numai vreo două strofe; celelalte ni s-au comunicat de autorul însuşi, care ne rugă a-i tăcea numele.

– De ce n-ai scris toate strofele? îl întrebarăm noi pe poet.

– Căci abia am aflat locul neted şi pentru acelea cari se vor şterge peste câţiva ani de umezeală sau de oameni.

– Le vom scrie dar noi pe tabla tipărită, ca să nu se mai şteargă niciodată.

După ce descărcarăm mai multe umpluturi de pistol, cari făcură să se sguduie păreţii grotei ca de un cutremur teribil şi după ce luarăm ca suvenire câteva stalactite ce ni se părură mai frumoase, plecarăm. La eşirea din grotă, stinserăm luminele: atunci lumina zilei, care pătrundea în întunerecul muntos al grotei, ne arătă albul zilei în toată puterea cuvântului. Recomandăm aceasta celor ce vor voi a visita grota, spre a vedea un joc al luminei nedescris!

Orăţiile

De la grotă apucarăm în sus pe Dâmbovicioară, tot printre doi păreţi de calcar, până la locul unde iese din munte apa Dâmbovicioara. Aci, după un repaos d-o semi-oră, o luarăm spre răsărit, eşind tocmai la vama nemţească.

Aci ne mai oprirăm o oră, ca să mai resufle caii; şi după ce admirarăm, din cel mai înalt vârf, peisagiul cel despre nord, pornirăm înapoi la Rucăr pe la Colţi şi pe la Orăţii. Arătai amicului meu urmele unui mur gros ce unea odată Colţul cu celălalt munte din stânga, cum mergi spre sud, cum şi brâul de mur ce încinge pe la mijloc muntele Sasului, şi care abia se mai cunoaşte azi.

– Aci, observă amicul meu, a fost odinioară locul de adăpostire şi de apărare al moşilor noştri daci, români traiani, în Mediul Ev, de aci ţinură ei în respect pe barbari, cari se înturnau înapoi tot pe drumul de unde veniseră, ruşinaţi şi zeciuiţi!

La Orăţii descălicarăm şi ne urcarăm sus la cetăţuia ruinată de d-asupra Orăţii.

– De cine e făcută această cetăţuie?

– După nume şi după formă, pare a fi făcută de turci, în secolul trecut, când cu resbelele Porţii cu Austria: cam pe la 1737.

– Şi cum se cheamă această cetate?

– Piscul Turcului, proprietate e moşnenilor rucăreni.

– Şi ce zic bătrânii rucăreni despre dânsa?

– Unii zic că e din timpul turcilor, când s-au bătut ei cu nemţii; alţii, de când cu tătarii.

– De turci trebuie să fie, fiindcă e de stilul turcesc: seamănă cu ruinele cetăţilor dupe marginea Dunării. Apoi chiar numele ei ne încredinţează că e ridicată de turci.

După aceea visitarăm şi Valea Cheii, care e Dâmbovicioara în miniatură.

În fine, pe la douăsprezece ore, eram în Rucăr, unde dormirăm somnul drepţilor, până la opt ore dimineaţa.

La zece plecarăm la cetăţuia lui Negru-Vodă, unde, până a nu ajunge, puserăm la cale d-ale mâncării în satul Stoeneştii spre a nu suferi de foame la înturnarea noastră de la cetate.

Cetăţuia de la Stoeneşti

În două ore eram pe creasta muntelui unde e cetatea lui Negru-Vodă de la Stoeneşti.

– Cum ţi se pare, întrebai pe amicul meu, această cetate cavalerească?

– O cetate de apărare, demnă de geniul cavaleresc al fundatorului României!

– Precum vezi, numai despre nord are un mur de piatră peste un abis; ceilalţi păreţi ai cetăţii sunt stâncă goală. Pe treptele acelea, săpate în piatră ca nişte scări, urcau moşii noştri; pe crestele acelor colţi păzeau sentinelele lor!

– Aceşti colţi caută să fie găunoşi?

– Aşa spun bătrânii.

– Ce mai de arme şi bani vechi vor fi zăcând sub picioarele noastre! Dar apă de unde-şi procurau el aici?

– Cu scripeţi dintr-o vâlcea cu apă cristalină, despre răsărit. Unii bătrâni zic că, în colţul altarului, despre sud, era un isvor, care s-a astupat de câţiva ani numai.

Visitarăm, în fine, şi bisericuţa cu două altare, despre care am vorbit destul la capitolul II, partea I.

– Aici nu văz moaştele poetului din grota de la Dâmbovicioara?

– La 1852 se citeau pe un părete al bisericii următoarele trei strofe, pe cari le-ar fi şters, se zice, un subcârmuitor şi un comandir de graniţă:

La umbra lui Negru-Vodă

O umbră ilustră şi nemuritoare
A lui Negru-Vodă! Tu, căpitan mare,
Ce fundaşi pe colţul ăstui munte-nalt
Astă citadelă, ca o apărare
Contra devastării oardelor barbare,
Cari atâţi secoli ţar-a inundat!

Spune-mi, credeai oare că ai tăi urmaşi
Or să fie atâta de ingraţi şi...
Încât să meprise tot ce e antic?
Eată, ei lăsară să cază-n ruine
Aste monumente, de glorie pline!
Mare fu strebunul! Iar nepotul, mic!

Umbră a lui Negru, scoală din mormânt
Ca să-şi vezi nepoţii în ce stare sunt!
Căci având o ţară cu astfel de tării,
Suferă în tăcere...
Umbră a lui Negru, caută din cer,
Şi-ntăreşte braţul slabilor tăi fii!

– Sunt frumoase, observă amicul meu.

– Seamănă cu poetul care să numeşte Ghimpescu.

– Stilul e omul! a zis marele naturalist Buffon.

– Să revenim la eroul nostru, de glorioasă memorie. Priveşte, te rog, posiţiunea minunată de apărare! Trei colţi înalţi în trei direcţiuni opuse, servind de turnuri de cetate; în loc de şanţuri, abise înfiorătoare, cu o gârlă spumegândă în fund, semănată de bolovani gigantici; şi în faţă, acel munte numit Doamnele, în memoria locuinţei Doamnei Ana, soaţa lui Negru voievod.

– Dar ce făcea ea acolo?

– D-acolo vorbea ea cu bărbatu-său, zic bătrânii.

– Nu cu gura, ci cu buciumul.

– Se înţelege, dacă trebuie să credem tradiţia: altfel, am face din eroii noştri nişte ciclopi; şi ei nu erau decât nişte oameni ca noi, însă cu sufletul mare.

Tradiţia mai zice că din acest vârf se făceau două drumuri pe culmea munţilor: din ele, unul mergea drept în albia Dâmboviţei, şi altul drept în muntele Sântu Ilie; când s-ar curăţa aceste două drumuri, am putea umbla pe ele ca pe o şosea.

– Se poate. Dar ia spune-mi, rogu-te, ce or fi însemnând acele lespezi de piatră în formă de basin? Dar acele două urme de picior săpate în piatră?

– Acolea au fost baia de scăldătoare a lui Negru-Vodă, unde să îmbăia cu graţioasa Doamnă a Măriei Sale, după vechea datină romană; acestea sunt urmele piciorului eroilor noştri, urmele încălţămintei lor.

Negru, ca să-şi imprime numele său şi în aceasta, a pus, pe de o parte, de i s-a săpat în piatră cisma sa de bărbat şi cismuliţa nevestei lui; iar pe de alta, a pus de a ridicat piatra aceea, în formă de pălărie tricornă, d-asupra acelei stânci din vale, fixându-o de piedestalul ei cu un piron gros de fer, întărit cu plumbi topiţi.

– Cum? Acea pălărie de piatră nu este jocul naturei?

– Nicidecum; e jocul geniului creator şi original al lui Negru-Vodă! Altfel, de mult criveţele ar fi rostogolit piatra aceea în fundul văilor. Ca să te încredinţezi de adevăr, pune scara şi vezi: e foarte uşor de urcat.

La şase ore eram la Stoeneşti, unde rămaserăm toată noaptea, vorbind până la miezul nopţii, la lumina lunei pline, de eroismul şi de patriotismul proverbial al strămoşilor noştri, daci şi romani!

A doua zi apucarăm drumul spre Câmpulung, pe muşcele, aşternute de tapete cusute cu cele mai felurite şi mirositoare flori! Cine n-a văzut muşcelele, n-a văzut nimic! Vezi muşcelele, şi apoi să mori! Sectatorul semilunei zice: „România este paradisul lui Maomet, unde Uriile să scaldă în râuri de lapte şi de miere, şi apoi se tăvălesc pe tapete de flori, răcorindu-se la umbra arborilor profumători şi îmbătându-se de cântecul dulce al cucului şi al privighetorului.”

Însă, vai! De câte ori mă îmbăt de frumuseţile tale, o, patria mea, îmi aduc aminte de această profeţie a lui Dante: „Italia! Italia! O, tu, cui feo la sorte dono infelice di bellezza!”

Românie! Românie! fatală ţi-a fost frumuseţea. Era bine să nu fii aşa frumoasă! Dar chiar frumuseţea ta te va mântui: căci frumuseţea ta e frumuseţea sacră, frumuseţea bărbătească a Minervei; nu frumuseţea sfemeeată şi cochetă a Venerei. Românie, vei trăi şi vei fi Franţa orientală!

După câteva zile de repaos în Câmpulung plecarăm a visita tot ce e mai de văzut în Plaiul Nucşoara; şi începurăm cu băile de la Bughea.

Băile minerale de la Bughea

– Păcat că nu să îngrijesc aceste băi de la Bughea! îmi zise amicul meu oftând. După cele ce am aflat, ar fi cele mai bune băi de reumatism. De ce nu se fac aci case bune de locuit?

– Şi cine să le locuiască?

– Oamenii neputincioşi: cei ce suferă de reumatism şi de alte maladii, pentru cari apa aceasta minerală e cel mai bun remediu.

– Aceia sunt trimişi de doctori la băile streine.

– Acolo pentru alte maladii şi aci pentru altele: acolo, avuţii, aci neavuţii.

– De când ţiu eu minte, abia vreo zece ammalaţi am văzut la băile acestea.

– Poate s-or fi stânjenind oamenii şi pentru lipsa de toate care văz aici?

– Înceapă a veni neputincioşii regulat, şi toate se vor face: proprietarul locului[1] are şi voinţă şi putinţă.

– Băile din Prinţipate, îngrijite şi visitate, ar aduce foloase, şi pecuniare şi sanitare, însutit cât cele din streinătate.

– Cine a stat însă a se gândi la aceasta în timpii critici ce i-am petrecut?

[1] Dl. Pandele Rucăreanu.

Ciocanul

După o oră eram la schitul Ciocanul.

– Sunt multe schituri de cuvioşi în judeţul acesta?

– Odinioară erau multe: schitul Nămăeşti (plasa Dâmboviţa), schitul Dobreşti (plasa Potgoria).

Aceste două, de femei; cele următoare, de bărbaţi:

– Schitul Budişteni (Potgoria)

– Ciocanul (Nucşoara)

– Ulita (Râurile)

– Flămânda (Nucşoara)

– Goleştii sau Hagiu (Nucşoara).

Azi toate s-au concentrat în două: Nămăeştii de cuvioase şi Ciocanul de cuvioşi; amândouă însă abea însumează vreo trei duzini de cuvioşi.

– Am observat un lucru curios: de un timp încoa nu prea e la modă călugăria între boieri, boiernaşi şi neguţători; chiar din ţărani, numai cei viţioşi îmbracă rasa. Peste 50 de ani, schiturile şi chinoviile vor rămânea deşerte; cine le vor lăcui atunci acele palate călugăreşti? Dar veniturile lor, ce vor deveni ele atunci?

– După timp şi împrejurări. Dacă ţara se va organisa cum se cade, atunci palatele călugăreşti vor adăposti văduve, orfani, scăpătaţi, neputincioşi: vor fi spitale, şcoli, pensionate etc.

– Care e venitul Ciocanului?

– Venitul pasării sburătoare, ce trăeşte din grăunţii semănătorului şi ai treerătorului.

– În fine, trebuie să aibă un venit?

– Un codricel de pădure pentru foc de sobe, o livadă de fân pentru nutreţul vacilor şi al boilor şi o ogradă de pruni pentru rachiu; restul, mili domneşti şi creştineşti.

Patru călugări sunt trimişi vara, regulat, în patru părţi de lume, şi vin toamna, iar regulat, cu patru care încărcate: un car cu vin, altul cu porumb, altul cu nuci, prune, mere şi lână [sic]; şi al patrulea, cu burdufe de brânză, putini de lapte şi saci cu de toate.

– Am observat că mai toţi cuvioşii mor de oftică, de multă simţire şi puţină mâncare!

– Cuvioasele însă fac excepţie la regula aceasta.

– Pentru că sunt femei! Aşa! Femeile nu trăiesc numai cu trupul şi cu sângele Domnului?

– Ştii ceva despre origina acestui schituleţ, al cărui venit corespunde cu numele?

– Din hrisoavele lui, aflăm că acest schit ar fi fundat către începutul secolului XVI de creştinii cei pietoşi de la Malu, cari, murind fără moştenitori, adoptară pe călugări ca fii sufleteşti. La început era dedicat Sântului Nicolae. Arzând de pârjoale (cari pe la munţi se întâmplă cam des) se preînnoi la 1600, făcându-se schit de călugăriţe şi dedicându-se la Madona (intrarea în biserică). Arzând a două oară, tot de pârjol, s-a reparat d-a treea oară, prefăcându-se iarăşi în schit de călugări, la 1610 august 10. De atunci schitul serbează amândouă hramurile.[1]

Cel mai vechi hrisov al schitului este de la Duca voievod, cu data 7185 (1677) martie 20. El întăreşte privilegele vechi, acordate schitului de Matei (Basarab) şi alţi domni evlavioşi: scutire de oerit, dijmărit, vinăriciu şi altele.

Al doilea hrisov e de la Al. Ipsilant, 1775 decemvrie 20. El întăreşte hrisovul lui Duca, adăogând la privilegele cele vechi şi altele noă, precum: 30 talere la zioa prasnicului, dupe cartea beliţilor boieri din 1773, decemvrie 31; scutire de şase scutelnice, cu pecetluit domnesc, în folosul schitului; şi un dar de 12 posluşnici.

În fine, al treilea hrisov datează de la 1827, februarie 24, prin care se sanctionează privilegiul de şase scutelnici.

Iată tot ce ştiu despre acest schituleţ. Acum să întrebăm şi pe stareţ, ca să ne mai spuie şi Cuvioşia Sa cele auzite de la bătrâni.

– Ce mai ştiţi despre schitul acesta, cinstite[2] părinte? întrebarăm pe stareţ.

– Apoi, domnilor, nimic altă decât că la acest sfânt locaş s-au adăpostit creştini din multe oraşe, în multe rânduri, la vremi de resmiriţe şi de goane; iar mai cu seamă, când cu fumul.

– Ce este fumul acela?

---

[1] Estract din nişte pomelnice vechi şi din spusele actualului stareţ.
[2] Vezi: *Vocabularul* lui Eliade la vorba „cinste”.

– Apoi să vedeţi; la leatul 1802, octomvrie 14, în zioa de vinerea mare, câteva luni după cutremurul cel mare, care a dărâmat turnul Colţii, s-au pomenit oroşanii[1] cu un nuor de fum ce venea despre apus, aducând scântei de foc şi cărbuni de nuele; şi deodată îşi făcură oamenii spaimă şi începură a striga: turcii! turcii!

Începură atunci creştinii a îngropa ce aveau mai scump; şi luând banii ce se întâmplau la îndemână şi câte o pereche de desagi cu borfe, începură a fugi, unii pe jos, alţii călări, alţii cu căruţele cu boi şi cu cai; iar cei mai săraci rămaseră locului, neavând ce pierde şi ştiind că turcii nu vin peste ei...

Deci apucară care încotro putu: unii spre Rucăr, alţii spre Măţău şi alţii prin codrii şi găurele Plaiurilor[2]; au venit şi aici, după spusa bătrânilor, mai multe familii de neguţători, văzând că se sparge oraşul; şi şezură aci vreo două săptămâni, până când se întoarseră cei trimişi la Piteşti de boierii ispravnici şi aduseră vestea că nişte purcari şi ciobani, ce păşteau vitele în nişte păduri ale sfintei episcopii de Argeş, ar fi dat foc la nişte buşteni uscaţi; şi fiind multe uscături şi vânt mare cu vijelie, a luat foc pădurea şi a ars o bucată mare de codru din pârjolul acela şi fumul cu scântei, adus de austru spre oraş, a băgat spaima în oameni; şi s-a spart oraşul, cum vă spusei.

– Nu era destul, zise amicul meu, suferinţele românilor, provenite din revoltele paşilor dunăreni, din resbelele Porţii cu naţiile vecine şi din boalele epidemice?...

– Păcatele creştinilor! oftă stareţul.

– Dar păcătoşi furăm, părinte, noi românii! De la descălicarea lui Traian până azi, tot topor de oase a fost românul! Ce păcate mari vor fi făcut moşii românilor de s-au spart toate în capul lor?

– Tainele lui Dumnezeu sunt nepătrunse, fătul meu! Pe cel ce-l iubeşte, Domnul îl ceartă… „Certând, te ceartă Domnul; dar morţii nu te dă”, zice Sfânta Scriptură.

– Am fost prea iubiţi de Dumnezeu!

---

[1] Câmpulungenii

[2] Carpaţii

– O să fim şi fericiţi, fătul meu!... Tot răul are sfârşitul lui, ca toate în lumea asta!

– Să dea Dumnezeu!...

Plecarăm de la Ciocanu, lăsând ceva argint călugărilor pentru dânşii şi stareţului pentru biserică, după vechiul obicei.

De la Ciocanu, pe îndreptarăm către satul Malu de Sus sau Ocheşti[1], ca să vedem bisericuţa de lemn a satului, ce ne recheamă bisericele primei ere creştine, când casele Domnului erau simple ca primii creştini. Şi inima acestora, plină de caritatea evangelică! Şi faptele lor, faptele apostolilor lui Hristos!

Monastirea Aninoasa

După ce admirarăm îndestul stilul bisericii şi costumul moşnenilor mălureni, de acum câteva sutimi de ani, pornirăm spre monastirea Aninoasa, unde este egumen părintele arhimandrit Dionisie (Aninoşanu), un şef bisericesc care are şi cap şi inimă.

– Trăeşti viaţă de filosof, părinte[2]! îl întrebă amicul meu. Această frumoasă singurătate, de care poetul este gelos, înalţă sufletul la ideea nemuririi sufletului şi la ideea bunătăţii şi omniputinţei divine!

– Adevărat, răspunse venerabilul părinte; şi fiindcă totul se judecă prin comparare, apoi, în comparare cu mulţi, sunt prea fericit; însă adevărata fericire o produce liniştea cujetului şi parfumul virtuţii, cum zice Fenelon; cu acestea, într-o grotă chiar (unde să fie o sobă, fiindcă sunt cam friguros), aş fi tot aşa de fericit ca aici; însă atunci cujetul-mi ar fi zis: „Omul evangelului nu este ursul din pădure, care trăeşte numai pentru sine”. Ar fi trebuit dar să viu iar în soţietate, căci omul e soţiabil.

– Vorbeşti ca Solomon, părinte, îi zisei eu.

---

[1] Vezi: Partea I.

[2] Capii bisericeşti, ca Dionisie Aninoşanu, ca Iosif Snagoveanul şi ca fostul redactor al *Ecoului eclesiastic,* nu se formalisează de simplul titlu de „părinte”; acesta-i flatează mai mult decât nemeritatul şi orgoliosul „Prea Sfinte”, mai sfinţi decât sfinţii.

– Şi dumneata, ca poet, deprins a tămâia sexul frumos cu tămâietorul lui Apollon, îmi răspunse surâzând spiritualul egumen.

– Cum tămâi şi Sfinţia Ta pe martirii crucii: oare femeea nu este azi martirul soţietăţii actuale?... Amândoi suntem preoţi ai lui Dumnezeu: unul tămâie cu smirnă, altul cu poesia; unul pe Florica, altul pe Madona.

Părintele ieşi să vază d-ale mâncării, iar eu, cu amicul meu, cercetarăm biblioteca egumenului; aci aflarăm, între alte cărţi morale, eclesiastice şi filosofice, pe Fenelon, pe Aimé-Martin, pe Chateaubriand, *Les Evangiles* de Lamennais şi altele de felul acesta. Aflarăm şi o condică manuscrisă, unde erau înscrişi toţi fundatorii şi egumenii acestei monastiri.

Această mănăstire a fost făcută, ca biserică de mir, de clucerul Pan Tudoran Vlădescu şi de jupâniţa dumnealui Alisandra, la leatul 7186 (1678), septemvrie 20, sub domnirea lui Duca voievod[1]. Către finitul vieţii sale, Tudoran Vlădescu (fiind atunci agă) s-a călugărit, primind numele de Teodosie monahul. Atunci el prefăcu biserica de mir în monastire de călugări, cu împrejmuirile de cetate ce se văd şi azi şi cu locuinţele de călugări.

La 7328 (1730), octomvrie, Daniil mitropolitul[2] făcu campanatorul, care servi mănăstirii de turn de cetate în timpii cei critici dintre 1716 şi 1821, cum şi chiliile despre nord ale egumeniei; fiind ostenitor la facerea acestora egumenul Varlaam[3].

Paraclisul e făcut la 1778 (7280) de egumenul Mihail, de familie Tărtăşescu. De la 1690, de când s-a făcut monastire, până la 1812, treisprezece egumeni s-au primenit; de la 1812 la 1842, scaonul egumeniei a stat vacant, îngrijind arendătorii moşiei (Aninoasa)[4] de biserică şi de monastire. De la 1842 până azi, este egumen venerabilul nostru părinte Dionisie Aninoşeanu.

---

[1] Vezi: condica monastirii Aninoasa (la Ministerul Culturei), unde se află toate veniturile acestui schit.

[2] Fiind mai înainte egumen la Aninoasa, al treilea în ierarhia egumenilor aninoşani.

[3] Hramul monastirii e Sfântul Nicolae.

[4] Numită astfel de la o pădure mare din acel loc, întreagă de lemn de anin.

Merserăm şi în biserică, ca să vedem şi costumele titorilor şi ne încredinţarăm de adevărul celor citite din chiar inscripţiunea bisericii şi a campanatorului. După mâncare luarăm cafeaoa şi ciubucul în fuişorul [sic] despre apus, ce domină grădiniţa cu flori, cultivată de chiar mâna egumenului; apoi primirăm bine-cuvântarea acestui venerabil păstor şi pornirăm la satul Corbii.

Satul Corbii

La Corbi e de văzut bisericuţa de piatră, spre răsărit. Piatra în care e săpată biserica este ca o felie de măr tăiată în lung; e coronată de arbori stufoşi şi e foarte pitorescă. La început, cată să fi fost şi ea tot o grotă, adăpost al primilor creştini pentru serbarea misterelor creştine şi propagarea moralei evanghelice. Interiorul e întocmai ca al bisericuţii de la Cetatea din Stoeneşti: are două altare, din cari cel din dreapta este de stilul bisantin.

Dintre domnii români, cari au avut soţii catolice, pe cât cunoaştem noi, sunt Negru şi Ţepeş (Vlad V): unul a ţinut în căsătorie pe fata lui Vladislav IV şi altul pe sora lui Matias Corvinul; amândoi, regi ai Ungariei. Aşadar, unul din doi a trebuit să prefacă grota aceasta în biserică creştină. În pomelnicul bisericii aflăm aceste nume: ... Basarab voievod (negreşit, Ţepeş ori Negru).

Neagoe voeivod (acesta a mărit altarul, făcându-l de zid, formând piatra prastolului din chiar murul de piatră ce despărţea altarul de corpul bisericii şi desinând păreţii bisericii: ceea ce a făcut a pierde mult bisericuţa din frumuseţea ei naturală şi pitorescă!)

Radu de la Afumaţi (el ocupă al treilea rang în pomelnicul bisericii).

Rucsandra Doamna (soţia lui Radu VII).

Doamna Despina (soacra lui Radu şi nevasta lui Neagoe voievod).

După aceştia vin:

Iosif arhiereul şi Grigorie arhiereul (episcopi ai Argeşului: acela, între 1793-1820; acesta, între 1823-1828).

În fine, Iosif, la anul 1809, a reparat bisericuţa, adăogând tinda, pentru femei, la 1814, iunie 6, micşorând astfel trapezeria; atunci

se făcu fereastra despre apus, cele vechi fiind în piatră, înguste şi scurte, după forma primitivă a bisericilor creştine. Pe lângă aceştia, mai figurează în pomelnic şi alţi particulari, mireni şi călugări, cari dotară biserica cu proprietăţi mişcătoare şi nemişcătoare[1].

Uşa bisericii, când ea avea forma primitivă de grotă, era în marginea despre nord, îngustă şi scurtă; cată să se fi astupat sub Neagoe voievod. Murul vopsit despre nord al corpului bisericii s-a prefăcut de umezeală într-un mosaic minunat, pe care trebuie cineva să-l vază ca să-l preţuiască.

Preotul bisericii ne arată în altar o parte din piatra ce formează murul despre răsărit al altarului, care loc anunţă ploaia sau timpul urât, secretând atunci picături de apă, în cantitate mai mare sau mai mică, după cum timpul ploios are să fie mai lung sau mai scurt. În minutul când cercetam biserica, preotul şterse cu mâna locul cel ud, se uită în palmă şi ne zise, clătind din cap:

– Iar să strică vremea! Şi o să plouă mult! Ăsta a cărindarul meu, mai sigur decât cocoşul şi porcul: el nu mă înşală niciodată. Bieţii creştini! Pierd estimp fânul cu atâta roi de ploi!

Campanatorul este şi mai pitoresc decât biserica: un piedestal de piatră uriaşă, deslipită de cutremure din vârful pietrei colosale ce formează corpul bisericii.[2] Pe piedestalul acesta este înfipt un lemn gros, cioplit în patru muchi şi de vreo trei stânjeni de lung; vârful lui e învăluit c-o pădure de şiţă, în formă de învălitoare de casă, sub care atârnă un clopot mic; iar toaca e atârnată cu sfoară de corpul stâlpului; şi ciocanele, vârâte în două găuri, făcute în corpul toacei. Pe corpul campanatorului e săpată data 1846, mai 2, când s-a reparat pentru a nu ştiu câta oară.

Tot sub stânca de piatră, la ieşirea din biserică, este trapezeria: o boltă în piatră, de 21 paşi lungimea şi de vreo doi stânjeni aproape înălţimea. Aci sunt două lăviţi sau scaune late şi lungi, însă scurte şi stabile, unde vreo 20 titori ai bisericii, dintre fruntaşii satului, ospătează, la 14 octomvrie, 40 de indivizi, în memoria

---

[1] La proestosul Gheorghe din Poenari se zice că ar fi toate documentele aceştii biserici pitoreşti.

[2] Cu asemenea pietre e aşternut tot localul du prin prejur, ca la cetatea de la Stoeneşti.

celor 40 de martiri pe cari biserica noastră îi serbează la 9 martie. Atunci se ridică toaste pentru repaosul streposaţilor [sic] domni şi particulari, fundatori şi titori ai bisericii.

Biserica are două hramuri, martira Paraschiva (14 octombrie) şi apostolii Petru şi Pavel (29 iunie), când să şi face târg pe locul bisericii, ce e în marginea satului, cum intri în Corbi.

Femeile corbenilor au un costum foarte pitoresc: nevestele leagă ştergarul (marama) pe sub barbă; şi fetele poartă cretinţa, ca femeile câmpene din popor, o excepţie în costumul munteanului.

Aci bărbaţii port toege în mână, în tot timpul, şi când merg la biserică, le reazimă toţi de murul bisericii d-afară; după terminarea oficiului divin, îşi iau toegile şi purced pe la treburile lor, datină de la romani, cari, în timpul de pace, umblau prin cetăţi şi-n afară cu torţe şi cu toege[1].

După ce visitarăm toate dealurile du prin prejur, de unde vezi cele mai încântătoare panorame de munţi, vizitarăm apoi vulcanul stins din satul[2]... şi mina de sare abandonată din Slănic, cum şi ruinele palatului domnesc din Domneşti. Despre acestea n-avem alt ce zice decât că trebuie fiecare să le vază singur.

După cercetarea acestora, trecurăm în plasa Râurile, unde nu e alt de văzut decât biserica lui căpitan Radu din satul Purcăreni şi mănăstirea Valea şi Vieroşul. Cea dintâi e prefăcută de un Radu Paisie la 7042 (1534); iar cea de-a doua e fundată de familia Leordenilor, la 7081 (1573). Aceea e închinată la sfintele locuri; aceasta cade în ruine.

În plasa Potgoriei este de văzut mănăstirea Râncăciovul, făcută de un Arsenie Şoimul, vel căpitan, şi de soţia lui, Ana, la anul 1647 (7155). Cât despre egumenul ei, cine nu-l cunoaşte?

Tot în Potgoria, în pădurea de la satul Dobreşti, se văd ruine d-o cetate veche, din vremea tătarilor, zice tradiţia; şi urmele şanţurilor ce încunjurau cetatea. Se vede şi o movilă, unde se zice că a fost partea cetăţii şi urmele unui drum ce coboară din cetate la apa Glâmbocel; şi două poteci, poteca frumoasă, ce ducea în cetate

[1] Vom vorbi despre datinele strebune într-alt loc şi pe larg; până atunci vezi Plutarh.

[2] Nu-i dă numele (n. ed.).

(în formă de şosea), şi drumul Boabei, pe care se zice că ar fi umblat poştă de la Târgovişte în cetate şi de la cetate în Câmpulung şi Argeş.

De aci merserăm la Goleşti ca să vedem fuişorul [sic] de d-asupra porţii, unde a fost prins domnul Tudor Vladimirescu de sbirii lui Ipsilanti şi de unde a fost pornit la Târgovişte, unde-l uciseră!

– Însă nu putură ucide şi memoria eroului de la 1821, care ne scăpă de fanarioţi!

– Goleştii ne mai rechiamă două suvenire istorice. La 1772 s-a ţinut aci congresul între turci şi ruşi; şi la 1827, Dinicu Golescu, Rădulescu şi Căpăţâneanu au făcut jurământ, în capela castelului, pentru propagarea ideilor liberale şi regenerarea limbei şi a naţionalităţii române.[1]

Visitarăm acele locuri istorice cu credinţa şi entusiasmul pelerinilor de la Sântul Mormânt; apoi ne înturnarăm la Câmpulung prin plasa Argişelului, unde nu avurăm alt ce admira decât frumuseţile muşcelelor.

În vârful Măţăului ne oprirăm. Soarele aurea, cu ultimele-i raze Câmpulungul, care, de la Măţău, pare un oraş de Italia văzut în panoramă. Rămaserăm un cart de oră cu ochii aţintaţi spre oraş, în tăcere şi în estaz! Luna plină lucea d-asupra noastră ca o lampă de argint, iar în depărtare, se auzea fluerul păstorului şi cântecul muncitorului, ce se repetau de eho al muşcelelor!

– Frumos e Câmpulungul nostru vara! îmi zise amicul meu, strângându-mi mâna cu un entusiasm artistic şi cu lacrămi în ochi.

– Frumos pentru cei ca tine, cari nu văd în el decât frumuseţile naturei şi ale istoriei; pentru cei mai mulţi însă este un loc de esiliu!

– Beoţia era, odinioară, cea mai despreţuită provinţie a Greciei antice; şi apoi aici era Eliconul, Citeronul, Parnasul: munţi atât de celebri în mitologie! Mai toţi beoţienii la început erau păstori, de unde „beotai” (boari). În Grecia ei aveau o reputaţie de

---

[1] *Mémoires sur l’histoire de la régénération roumaine*, par I. H. Rădulescu, Preface, p. VII.

stupizi, pe care o deminţiră oamenii cei mari ce se născură sub clima-i poetică...

Aci se născură Esiod, Corinna, Pindar, Epaminonda, Pelopida, Plutarh şi alţii. Aci Cadmus cu fenicienii se stabiliră la 1580 î.H. Aci fu Orhomena şi Teba, Teba care jucă o rolă aşa de ilustră în analele Greciei! Leuctra şi Mantineea ilustrară pe Teba, care deveni regina Greciei!

Într-acestea ajunserăm sub Flămânda.

– Vrei să vezi vechea capitală a României în diorama lunei?

– Cu toată plăcerea, îmi răspunse amicul meu.

– Cum ţi se pare oraşul nostru văzut la lumina lunei?

– Umplându-se cu locuinţe omeneşti toată poiana ce se întinde la picioarele acestor dealuri unde ne aflăm, şi canalisându-se gârla de la un capăt al ei până la celălalt şi poduri arcate, unind, în multe locuri, partea despre apus a oraşului cu partea lui despre răsărit, Câmpulungul atunci ar fi o minune de frumseţe!

– Păcat, îi zisei, că posiţiunea topografică este un obstacol la împopularea sa, nefiind la loc de comunicare, ca Ploieştii şi ca Piteştii, ca alte capitale de districte.

– Câmpulungul n-are comunicaţiune cu Braşovul?

– Ba da, însă drumul p-aci e foarte rău.

– Sperăm a avea drumuri cât de curând, şi drumuri bune; atunci Câmpulungul va deveni un oraş comerciant şi ca astfel, se va împopula curând şi se va înfrumuseţa de minune.

– Eu nu trăesc a vedea oraşul meu natal dupe cum doreşte inima mea!

– Îl vor vedea copiii tăi, compatrioţii tăi.

– Atunci, te asigur, Câmpulungul va lua o altă formă, mai regulată, mai europeană. Stradele se vor lărgi, casele se vor regula după un plan mai sistematic şi acea mulţime de biserici se vor reduce la numărul de trei, destule pentru acest oraş; iar bisericile atunci vor fi nişte adevărate ecclesii, cu preoţi luminaţi, cu organe sau cu musici vocale, cu tablouri desenate de artişti şi cu mai puţine forme, încât şi ochii şi inima să fie isbite de maestatea sacră a acestor temple divine; încât armonia musicii, unită cu sublimitatea evangelică, să înalţe sufletul la ideea omniputinţei şi bunătăţii Creatorului.

După un minut de tăcere meditativă, amicul meu mă întrebă:

– Ce produce acest judeţ?

– Plasa Podgoriei produce vinuri şi porumb; însă nici vinul, nici porumbul nu ajung pentru comsumarea Câmpulungului şi a judeţului: pe toată săptămâna, sumă de care cu porumb, grâu, orz, ce vin de la Vlaşca, umple piaţa Magistratului şi uneori şi piaţa Şcoalei.

– Şi cine consumă această mare câtăţime de producte?

– Parte brutari, parte speculanţi, parte românii ardeleni, ce vin regulat, pe toată săptămâna, aducând marfă din Braşov şi înturnându-se cu caii încărcaţi de grâu şi de porumb.

– De aceea e abondanţă de pâine la voi!

– Fiindcă e concurenţă. Sunt femei cari trăesc numai cu specula aceasta.

– Dar plăşile, Râurile şi Argeşelul, ce produc ele?

– Pruni vărateci şi tomnateci, cari produc rachiu.

– De ce nu s-apucă oamenii de cultura duzilor, care e o ramură de negoţ din cele mai câştigoase şi nobile: rachiul este un fatal opium (afion) care degradă pe om, abrutizându-l.

– Ţuica românului (ţăran) întăreşte vinele, zice el, şi amorţeşte durerile sufleteşti.

– Vorba este de abuzul care face plugarul nostru cu ţuica lui cea greţoasă şi puturoasă. Dar vin de unde-şi procură muşcelenii noştri?

– Afară de vinul de la Văleni, viile de la Drăgăşani, Drăgăneşti şi Dealul cel Mare ne vând vin, pe tot anul, pentru câteva mii ducaţi, din care se trece şi în Transilvania o câtăţime mare.

– Dar muşcelele ce produc?

Produc fân ca mătasea, în abondanţă; şi miere formată din cele mai profumătoare flori, de care sunt pline muşcelele, cum ai văzut. Odată, această ramură de comerciu era în Muşcel foarte însemnată, mai toţi proprietarii de livezi având stupine, din cari scoteau o mare câtăţime de ceară şi de miere, ce o cumpărau neguţătorii turci pentru Stambul şi pentru Turcia; acum s-a împuţinat cu totul această vână de comerciu, de când a eşit zahărul la modă.

– Care sate din Muşcel produc var şi piatră?

– Satele Jugurul şi Poenarii, din plasa Argişelul; Drăghiciul, din plasa Râurile; şi Nămăeştii, din plaiul Dâmboviţa. Varul din aceste locuri se desface mai cu seamă în Muşcel şi în Argeş. Satul Albeştii, din plaiul Nucşoara, produce marmură albă; şi satul Corbii, tot în Nucşoara, marmură vânătă.

Cu pietre de la Albeşti s-au făcut mitropolia Târgoviştei şi cea din Bucureşti, cum şi Bistriţa, Cozia şi podul de peste Olt. Cu pietre din Albeşti s-a împlinit lipsa la facerea monastirilor din Curtea de Argeş şi din Câmpulung. Din aceste pietre se fac şi azi crucile şi pietrele mormântale, de cari sunt plini Câmpulungul şi Muşcelul. Marmura vânătă de la Corbi o aflăm la multe mănăstiri şi biserici, cum şi la multe palate domneşti din ţară.

– Dar scândurile şi brânzeturile?

– Plaiul Dâmboviţa şi Nucşoara scot o mare cătăţime de scânduri şi brânzeturi; iar mai cu seamă caşurile de Rucăr sunt cele mai renumite. Păstrăvi tot în aceste plaiuri se află; însă s-au împuţinat cu totul, din causa multor ferăstraie ce se fac necontenit pe marginea râurilor şi gârliţelor şi din causa nenumăratei mulţimi de buşteni de brad ce se adună pe gârle şi cari au speriat şi au omorât nenumărate mii de păstrăvi, ce forma odată o groasă vână de comerciu, atât pentru locuitorii acelor plaiuri, cum şi pentru neguţătorii câmpulungeni. Ai văzut cantitatea cea mare de buşteni de la ferăstraele dintre Dragoslavele şi Rucărul.

– Dar acei oameni, ce stau în apă până-n brâu, cu nişte prăjini lungi, armate cu cârlige de fer?

– Însărcinarea lor este a porni pe apă buşteni opriţi sau a-i trage la margine; buştenii sunt însemnaţi cu marca proprietarului respectiv.

– Ce fel de arbori şi ce soi de animale se află în munţii acestor două plaiuri?

– Mai mult brazi şi fagi; mesteceni şi plopi mai puţini; iar stejari, foarte puţini. Codrii acestor munţi sunt plini de urşi, mistreţi, capre, ciute, vulpi, lupi; odată erau mulţi cerbi, ca şi cacom, râs şi alte animale, a căror sămânţă s-a stins din munţii Carpaţi. Cât despre interiorul lor, e ştiut că Carpaţii sunt plini de metale nobile şi folositoare: aor, argint, aramă, fer, pucioasă, sare, păcură etc.

Gârlele iar sunt pline de pulbere de aur, din care ţiganii aurari trăgeau odată un mare folos şi pentru ei şi pentru stat.

– Dar ţiganii rudari?

– Sunt răspândiţi în tot judeţul, pe lângă pădurile ce produc lemne favorabile pentru facere de copăi, albii, mături etc.

Cât pentru şiţă, şindrilă, doniţe, putini etc. acestea se fac în plaiuri, unde se află bradul cel mlădios ce produce răşina.

– Vânători buni sunt în aceste plaiuri?

– Sunt, şi foarte dibaci: vânători de aceia cari iau rândunica din sbor şi vulturul dupe cuib.

Până la domnul Brâncoveanu, vânătorii de Muşcel aveau mare câştig cu negoţul şoimilor, ce-i cumpăra statul pentru turci şi pentru vânătorile domneşti.

– A propos. Ia spune-mi, te rog, de unde vine atâta sumă de oameni stupizi, idioţi, disformaţi, cu un cuvânt cretini (guşaţi) ce am văzut şi în Câmpulung şi în Muşcel?

– Cei mai mulţi sunt de aicea, adăpostiţi aici pentru eftinătatea articolelor de întâea trebuinţă; iar patria guşaţilor este Vâlsanul, un loc în judeţul Argeş, unde toţi sunt guşaţi.

– Care să fie causa?

– Poate clima munţilor cea umedoasă; poate şi sângele; unii zic că şi apa; însă nu e de crezut, fiindcă ar trebui atunci ca toţi fiii munţior să fie guşaţi, când aceasta e o mică escepţiune locală.

– În Câmpulung ce avem de văzut?

– Mănăstirea lui Matei Basarab, unde vede cineva cupa de argint a lui Matei (de care am vorbit la capitolul IX) şi costumul lui Negru şi al lui Matei, cum şi al soţiilor lor, Ana şi Elena; fabricele de oale şi de farfurii; fântâna lui Crasan; pomul Ielilor; bisericile Marina şi Sân-Georgiu; ruinele clostrului, ridicat de Negru-Vodă în onoarea Doamnei Ana; şi mai cu seamă, Câmpulungul văzut de la Flămânda, la lumina lunei pline, ori în revărsatul ziorilor, toamna şi primăvara.

– Te auzeam vorbind eri, cu cineva despre Câmpul Mişeilor; ce este aceasta?

– Câmpul Mişeilor este un deal d-asupra bisericii Sântul Gheorghe, numit astfel, zicea un bătrân, de la doi fraţi mişei, proprietari vechi ai acestui loc; alţi bătrâni însă îmi spuneau odată

că, în vechime, acest deal era locul de esil al mişeilor din Romula, distingându-i de cetăţenii cei buni, ca merele cele putrede de cele bune.

– Sunt multe locuri în judeţul acesta cu asemenea numiri pitoresce?

– Ca în tot coprinsul Daciilor, cele mai multe locuri de piscuri, de văi, de codru, de poeni, au numiri istorice sau mitologice. Eată câteva esemple:

Prin Valea Tătarului înţelege românul muşcelean multe văi din plaiuri şi din plăşi, ce rechiamă lupte naţionale între români cu tătarii ce infectară Moldo-România până în secolul XVIII. Piscul Cornii este un vârf de deal în dosul schitului Mărculeşti (Flămânda), pe care ţăranul nostru îl face scaonul Divanului sau al Cornii, cum îl numeşte el. De aci, zice el, râde Cornea de oameni, de câte ori îşi vâră codiţa între casnici, între amici, între creştini, făcându-i a se sfâşia unii pe alţii, ca lupii şi ca câinii.

– Ţăranul român e poet sarcastic, par excellence.

– La satul Malul de Sus se află un pisc în forma unei jumătăţi de pară tăiată în lungul ei şi care se numeşte Râpa Fetei. Iată ce zice tradiţia despre aceasta:

„Un turc gonea o fată de ţăran, vrând s-o siluească; fata fugea şi turcu după ea, până ce fata sosi în marginea acelei râpe. Aci ea se opreşte, se uită în jos, scoate un ţipăt şi se uită iar înapoi. Turcul venea cu o falcă în cer şi cu alta în pământ; fata atunci îşi ia inima în dinţi, îşi face trei cruci, îşi aruncă o căutătură la cer şi, rămâi sănătoasă, o, lume!... Când a sosit turcul, fata era o bucată de piftie în fundul prăpastiei, încongiurată de corbi.”

De atunci, acest loc se numi Râpa Fetei, în memoria acelei fete eroice şi virtuoase!

Pământul României este un pământ sacru, frământat cu lacrămi şi sânge de martiri!

– Să mergem să vedem grădina publică, îmi zise amicul meu.

– N-avem grădini publice în Câmpulung afară de Flămânda, de unde Câmpulungul întreg este vara o grădină magică.

– De ce nu faceţi o grădină publică pe locul unde a fost teatrul naţional?

– Sunt multe de făcut la noi ! Trebuiesc oteluri, pentru primirea călătorilor mai distinşi; trăsuri publice, pentru înlesnirea comunicaţiunei cu oraşele vecine; poduri peste râul Câmpulungul; o fântână măcar în piaţa Brâncoveanul; un edificiu pentru teatrul naţional; şi, mai întâi de toate, o şosea între Apa-Sărată şi Câmpulung, pentru binele tuturor în genere.

– Şi de ce nu se fac toate acestea sau parte din ele?

– Cei care ar putea sunt neguţătorii şi boierii cei bănoşi; şi cine ar vrea este junimea cea avută în idei şi sentimente. Fiecare îşi caută interesul său privat!

Cu toate aceste desavantage, Câmpulungul are şi avantagele lui ce nu le au multe oraşe. Are aerul cel curat şi sănătos; apa cea cristalină (mai bună decât o spiţărie întreagă); peisage încântătoare; suvenire istorice; musică vocală; şi a avut până deunăzi un teatru naţional, teatru de societate, nu de câştig: o adevărată şcoală de morală poetică, la care lua parte gratis toată junimea, fără distincţie.

– Aveţi o junime care promite mult în viitor.

– Însă junimea aceasta este o mică minoritate; şi majoritatea face legea pretutindeni.

– Mult fac puţinii cei buni şi uniţi! zice poetul Văcărescu.

– Idei nouă pentru inimi nouă!

„Vinul cel nuou, zice Crist, trebuie pus în vase nouă; căci vasele vechi, fiind dogite, nu pot conţine tăria vinului celui nuou.”

– Care este causa de Câmpulungul rămâne cam îndărăt la unele reforme?

– Iată ce observă, cu drept cuvânt, Robespierre: „Locurile muntoase resistă mai mult decât cele câmpene la deluviul apelor şi al ideilor. Mişcările lumii soţiale se aseamănă cu acele mari cataclisme ce au schimbat în atâtea rânduri surfaţa globului nostru. Totdauna la vârful munţilor se retrag cei din urmă representanţi ai ordinei lucrurilor ce o să încete; aici ei se luptă cu energie contra distrugerii generale.”[1]

– Cu toate acestea, observă amicul meu, apa sărată a oceanului, trecând prin vinele cristaline ale munţilor, se preface în

---

[1] *Histoire des montagnards,* par Esquiros.

apă dulce şi limpede a sorgentelor, cari nasc pâraele, şi acestea gârlele, şi acestea râurile, şi acestea formează mările, şi mările oceanele.

– Am arătat în Partea I că Moise, Tell, Ossian ş.c.l. coborâră din vârful munţilor cu libertatea, cu morala şi cu poesia.

După legea naturei, plantele şi animalele ce se desvoltă mai încet, trăesc şi durează mai mult. Comparând cineva Câmpulungul de la 1831 cu Câmpulungul de la 1856, află între aceste două epoce un pas mare de progres.

Azi cei mai mulţi cunosc la noi istoria şi drepturile patriei lor.

Mai toţi junii au mica lor bibliotecă naţională; şi câţiva au în bibliotecile lor ilustraţiile Franţei din secolul XVII, XVIII şi XIX. Biblioteca Şcoalei publice numără peste o mie de volume, ştiinţifice şi limbistice, franţeze şi germane, dăruite de răposatul Urianu.

În scurt, Câmpulungul este o grădină cu mulţi mărăcini (şi unde nu-i află azi?); are însă şi multe flori, cari, cultivate, ar putea forma buchete şi ghirlande pentru România regenerată.

Facă cerul ca locuitorii acestui oraş pitoresc şi istoric să se asemene cu clima lui poetică şi sănătoasă!

Fine

APENDICE

Am crezut de datorie, ca câmpulungean[1], a adăoga această apendice la finele *Istoriei Câmpulungului:* ea e o toartă din catena misterioasă a acestei opere. Cine altul s-ar interesa de câmpulungeni, cu mai multă căldură decât iarăşi un câmpulungean?

Câmpulungenii pot mărturisi dacă această apendice este dictată de alt sentiment decât amorul pentru dreptul celui debil; prin urmare, ura contra nedreptăţii celui viclean.

Şi apoi, aici nu vorbeşte nici istoricul, nici câmpulungeanul; faptele vorbesc: Jurnalul Tribunalului de Muşcel (din martie 1855), el vorbeşte în estract[2].

Să suposăm zece fraţi formând două tabere, din care una e compusă de trei indivizi şi alta de şapte; minoritatea a usurpat drepturile majorităţii; sau, mai mult, epitropul ales de majoritate, în înţelegere cu doi fraţi mişei, împilează şi nedreptăţeşte pe cei şapte fraţi, simpli şi neavuţi. Pui în gura lor cuvintele pro şi contra ale procesului lor; şi fac jude pe tot publicul român lector.

Avem convincţiunea că, pe cât lectorul va înainta în materie, p-atâta se va încredinţa de sinceritatea istoricului în această chestiune (ca în toate celelalte), şi de drepturile majorităţii moştenilor nedreptăţiţi, cari reclamă de la mine apărarea causei lor, sub toate provinţele; şi când lectorul imparţial şi raţionabil va ajunge la finele apendicei, va vedea că am rămas consecvinte cu ţinta propusă[3].

---

[1] Ca cetăţean, nu ca moştean.

[2] Cu nimic nu s-ar putea împuţina (nu şi stârpi) abuzurile, decât cu discutarea în public a chestiunilor judiciare.

[3] Într-adevăr, ţinta mea în astă operă a fost a scoate la lumină instituţiunile, datinele şi drepturile poporului, cum am zis în *Prefaţă*.

Judecata moştenilor câmpulungeni pentru munţii şi moşia oraşului Câmpulung

Să luăm lucrul de la început. La 1831, octombrie 26, deputaţii suburbiilor Câmpulungului, dimpreună cu boierii şi cu neguţătorii oraşului, sub presidenţa unui funcţionar al guvernului, compuseră bugetul de venitul şi cheltuelele oraşului ce trebuiau să intre în casa Magistratului.

Afară de veniturile cari, după regulamentul orăşenesc, urma neapărat a intra în Magistrat, după chiar arătarea boierilor şi neguţătorilor, s-a mai trecut în buget nişte prăvălii din târgul oraşului, nişte ferăstrae tot dupe moşia oraşului şi cei şapte munţi ai comunei, despre cari am vorbit în capitolul III al acestei istorii.

Deputaţii comunei de atunci, sub cuvânt că munţii sunt dreptul moştenilor câmpulungeni, întărit cu hrisoave vechi domneşti, iar nu şi al boierilor, protestară contra acestei măsuri. Fiindcă bugetul se încheiase, funcţionarul statului scrisese cu mâna sa la rigla despre munţi: „Aceasta se va urma după săvârşirea judecăţii cu boierul Rucăreanu”.[1]

Magistratul, ca să scape de orice răspundere, face întrebare Departamentului de Interne cum să urmeze în causa aceasta; şi Departamentul cere de la Magistrat copie după înscrisul arenzii munţilor. Departamentul ordonă atunci a se judeca Magistratul la tribunalul de Muşcel cu boierul Rucăreanu şi cu deputaţii moştenilor pentru arenda munţilor. Deputaţii însă apucaseră mai înainte şi trăseseră ei în judecată pe Magistrat. Tribunalul, în jurnalul său din 1831, decretă ca munţii să rămâie în casa Magistratului, ca un lucru comun.

Deputaţii apelează la Divanul judecătoresc şi aici Magistratul, prin avocatul statului de atunci, pierde causa. Departamentul de

[1] Răposatul N. Rucăreanu ţinea în arendă munţii oraşului pe 14 ani, încă de la 1826; temându-se dar că va pierde banii arenzii pe anii următori, de vor intra ca venit în casa Magistratului, ar fi îndemnat pe deputaţi a protesta contra acestei măsuri (după spusa altora).

Interne apelează la rându-i la Înalta Curte, ordonând Magistratului a-şi trimite procuratorul; aci câştigă tot deputaţii, la 1836.

Prinţul Alessandru Ghica supune Jurnalul Înaltei Curţi la cercetarea Consiliului Consultativ, cerând: „Să-l informeze dacă proprietatea oraşului, cu munţii împreună, e proprietate particulară ori comunală; ca, în casul acesta, să rămâie pe seama obştei".

Înalta Curte de Revizie întăreşte Jurnalul Înaltei Curţi, la 1845, sub domnia prinţului Bibescu. Domnul Bibescu întăreşte Jurnalul Curţii nu numai în privinţa munţilor, ci şi a moşiei Câmpulungului, pe când toate instanţele desbătuseră numai chestiunea munţilor.

După dreptul cuvânt, fiindcă Magistratul ţinea locul judeţiei şi presidentul municipalităţii era ales de toţi cetăţenii prin deputaţii lor (cari representau şi ei acum pe foştii pârgari) după dreptul cuvânt, zic, venitul munţilor căta să intre într-o cutie deosebită în casa Magistratului, de care să dispuie comuna întreagă, toţi adevăraţii moşteni, întrebuinţându-se aceşti bani la uşurarea sarcinilor lor şi la îmbunătăţirea materială şi morală a Câmpulungului; şi iarăşi comuna întreagă, prin representanţii ei, să arendeze locurile şi munţii şi să ceară cont de întrebuinţarea venitului lor celor însărcinaţi de dânsa cu aceasta.

Deputaţii reuşiră ca să rămâie venitul munţilor pe seama lor, împărţindu-l cu o mică minoritate de consângeni şi creature ale lor; şi depărtară, cu dreptul celui mai tare, majoritatea absolută de la împărtăşirea dreaptă a venitului munţilor oraşului. Moştenii năpăstuiţi reclamă la guvern şi prinţul Ştirbei îndatorează pe Judecătoria de Muşcel a alege pe moştenii cei cu drept de împărtăţire, cercetând calităţile şi probele lor.

Şedinţa din... decembrie 1853

La astă şedinţă moştenii nedreptăţiţi se esprimă astfel, prin procuratorul lor (dl. pitar N. Rudeanu), în petiţiunea înfăţişată Tribunalului de Muşcel la... decembrie 1854:

„Noi, deşi nu cunoaştem pe protivnicii noştri, ca să reclamăm împotriva lor (căci nu sunt aleşi de noi), căzând însă că cârmuirea proprietăţii moştenilor şi toate vânzările cu arendă şi banii după

munţi se împart de epitropii de azi[1], ne vedem siliţi a chema pe aceştia în judecată, ca să-şi dea ei cuvântul de ce nu împărtăşesc şi pe noi din venitul munţilor, fiind şi noi ramure ale aceleiaşi tulpine; ba încă nici nu vor să ne recunoască de moşteni, când mulţi din noi sunt rude cu cei ce trec de moşteni şi cari se folosesc de venitul munţilor."

Din cercetarea documentelor[2], înfăţişate Tribunalului de procuratorul moştenilor năpăstuiţi, Tribunalul conchide:

1. Venitul munţilor şi al moşiei oraşului Câmpulung s-a arendat, din vechime şi până la 1824, numai de clasele de jos ale oroşanilor şi numai pentru întâmpinarea trebuinţelor lor[3]; căci dacă ruptaşii n-ar fi fost moşteni, comuna le-ar fi plătit ea oare datoriile lor la vistierie şi la postelnicie din banii arenzii munţilor?

2. Prin săvârşirea acelor arenzi, fiecare moştean lua parte deopotrivă la stăpânirea munţilor şi a moşiei oraşului.

3. Arenduirea s-a făcut totdeauna în numele obştei oroşanilor, iar nu numai în persoana celor subtînsemnaţi în contracte[4].

4. Pecetea din înscrisele comunei fiind proprie a ei, representând adică totalitatea oroşanilor, aceasta arată că arenzile privesc pe toţi oroşanii, în genere, fără deosebire; iar nu numai pe cei subscrişi în actele comunei[5].

După lectura Jurnalului, epitropii recusă actele de arendă, sub cuvânt că, fiind coprinse în hotărârile ambelor Curţi Înalte, reclamanţii nu se mai pot ajuta cu ele azi (!)

---

[1] Şi anume: Ioan Ciolan, N. Boncănel, popa G. Pletea, Pantelimon, popa Stoica, Stoica Patraulea ş.c.l., toţi scheieni. Vezi capitolul I.

[2] Lectorul poate afla estractul astor documente în Jurnalul ad-hoc al Judecătoriei de Muşcel, din 1854.

[3] Plata ploconului la postelnic şi a imposiţiilor directe şi indirecte către stat şi tron.

[4] Precum am arătat la capitolul IV, aducând de esemple înscrisul comunei din 1801, decembrie 19, unde, după punerea sigiliului şi suscrierea mai multor oroşani, ce s-au aflat atunci faţă şi au putut iscăli, se zice: „dimpreună cu toţi oroşanii ce suntem din oraş".

[5] Probă: tot înscrisul din 1801 decembrie 19, unde se zice: „şi pentru mai bună încredinţare, am cerut la judeţul nostru pecetea oraşului de am întărit acest zapis, fiind pentru treaba oraşului".

Tribunalul le observează: „că judecata aceea a fost între Magistrat şi moşteni, şi aceasta este între moşteni cu moşteni; prin urmare, altă causă, alte mijloace, alte efecte.”

Epitropii vor să anuleze înscrisul din 1801, martie 3, sub cuvânt că „locuitorii din mahalaoa Malu se văd iscăliţi în el cu alt condei şi cu cerneală mai neagră.”

Tribunalul le observează: „oroşanii din toate mahalalele, neputându-se afla toţi la un locu într-aceeaşi zi, au putut să se suscrie măluşanii la o altă adunare, de către un alt scriitor şi cu o deosebită cerneală.”

– Aduceţi, d-lor deputaţi, vreo pâră de plastografie asupra acestui act? îi întreabă Tribunalul.

– Nu, căci nu suntem încredinţaţi de aceasta, răspund epitropii sofişti.

Epitropii vor a recusa şi reclamaţia din 1828, unde figurează subtînsemnături şi din suburbia Malu, sub cuvânt: „că, fiind acea jalbă în mâna reclamanţilor, ei au putut trece în ea pe oricine au vrut ei”.

Tribunaul le observează: „între suscrişi figurează şi Ioan Ciolan, unul din pârâţi, epitrop şi vechil şi coleg al dumneavoastră, care nu şi-a contestat suscriptura”.

Epitropii propun: „ca numni cei ce figurează în înscrisele de arenduire să fie trecuţi între moştenii cari se folosesc azi de venitul munţilor.”

Tribunalul le observează:

1. Confruntându-se toate înscrisele de arenduire, aflăm că nu se obicinuia a să suscrie unii şi tot aceeaşi în toate; ci unii într-unul, alţii într-altul. De aci se înţelege că în actele comunei se subtînsemnau numai cei aflaţi faţă la facerea înscriselor.

2. Toate actele de arenduire erau făcute în numele comunei întregi, întărite cu pecetea comunei şi suscrise de pârgari, representanţii tuturor locuitorilor din cele 12 mahalale ale Câmpulungului.

„Deşi, după dispoziţiile paragrafelor 1, 3, 4 şi 10, cap. 19, Partea II, din Condica Civilă, orice lucrare din partea pârgarilor privea totalitatea moştenilor, trebuie dar primiţi între moşteni nu numai cei ce figurează în înscrisele de arenduire, ci toţi cari vor putea proba că, la 1824, erau moşteni câmpulungeni, aşezaţi în

cele 12 suburbii respective şi din cari unii, fiind faţă, s-au suscris singuri prin scriitori, alţii, lipsind, s-au suscris de pârgari cu pecetea obştei, care înfăţişa toată suflarea moştenilor.”

Epitropii observează: „hotărârea Înaltului Divan dă drept de împărtăşire numai celor ce se vor fi împărtăşit din vechime până la cea din urmă vânzare a munţilor, făcută în 1826; prin urmare, numai cei figuranţi în actul din 1824 au drept de împărtăşire.”

Tribunalul le răspunde: „că, mai întâi, arenda munţilor din 1824 a avut de scop o trebuinţă generală, plata sinetelor ruptaşilor[1]; al doilea, că în înscrisul din 1824 se văd figurând şi pârgari, vechili ai comunei întregi; şi că, în fine, arenduirea din 1824 e recunoscută de totalitatea moştenilor, prin reclamaţia lor dată la domn în 1828[2].

Epitropii mai propun: „să se ia în consideraţie prescripţia legiuită de Pravilă (paragraf 7, cap. I, Partea VI), prin care reclamanţii pierd dreptul de împărtăşire.”

Tribunalul răspunde: „că, mai întâi, de la arendarea munţilor din 1824 până la pornirea judecăţii, nu se vede trecută prescripţia de 30 de ani; al doilea, că chiar d-ar fi trecut prescripţia, Înaltul Divan regulează curat că în viitor să stăpânească numai aceia câţi s-au împărtăşit din vechime până la vânzarea din 1826; mai cu seamă că felul stăpânirii fiind unul şi acelaşi şi pentru unii şi pentru alţii, influinţa şi puterea prescripţiei ar apăra deopotrivă pe amândouă părţile.”

În fine, epitropii, combătuţi în toate agrumentele lor falce, declară: „că bătrânii oroşani, cari se împărtăşesc azi de venitul munţilor, au format o listă ca de vreo 85 de moşteni cu drept de împărtăşire, clasificându-i pe moşi, iar nu după genealogie,

---

[1] De aceea să şi zice acolo că comuna mai vinde d-lui Rucăreanu arenda munţilor încă pe şase ani, afară de cei opt de mai înainte, pentru refuirea desăvârşită a datoriei făcută pentru havaetul postelnicului şi alte datorii.

[2] În care se zice: „Noi, pârgarii oraşului Câmpulung, sud Muşcel, dimpreună cu toţi mahalagiii ruptaşi din 12 mahalale, cari mai jos suntem iscăliţi anume, câţi am încăput în această jalbă, care s-a întărit şi cu pecetea oraşului.”

necunoscând el coborârea neamurilor din vechime[1]; prin urmare, s-au regulat în alegerea lor după suscripturele ce figurează în înscrisele de arenduire ce posedează ei."

Mai propun epitropii: „ca să li se ia în consideraţie şi documentele lor, ce mărturisesc că toţi mărginaşii, afară din oraş, sunt clăcaşi; cum şi ofisul domnesc din 1850, în privinţa deosebirii clăcaşilor de moşteni, din care se vede că chiar unii din reclamanţi s-au înscris la comisiunea întocmită cu acel ofis domnesc."

La acestea, procuratorul reclamanţilor observează Judecătoriei:

1. Că acele acte sunt privitoare numai la streinii ungureni (ardeleni), aşezaţi din când în când pe moşia oraşului;

2. Că reclamanţii n-au nici un amestec cu mălurenii (Ocheştii) ce figurează în alegerea orânduitului de Isprăvnicat din 1806;

3. Că dacă moştenii din mahalaua Malu nu s-ar fi recunoscut de moşteni, cum i-ar fi chemat oare epitropii la alegerea moştenilor?[2]

Tribunalul, după cercetarea făcută tacrirelor şi actelor pârâţilor, dărâmă argumentele sofistice ale deputaţilor cu următoarele argumente:

1. Hotărârea Logofeţiei din 1804 şi alegerea Isprăvnicatului din 1806, fiind amândouă privitoare numai la streinii ungureni din Voineşti, Valea Mare şi Ocheşti, nu se poate aplica şi la reclamanţi, până când epitropii n-or da probe legale că aceştia îşi trag şi ei neamul lor dintr-aceia[3];

2. Că ofisul domnesc din 1850, basat pe cel din 1848, cum şi ofisul din 1824, cum şi Jurnalul Curţii de Revisie din 1845, toate nu fac alt decât să reguleze alegerea familiilor ungurene, deosebindu-le de familiile stabilite de la 1824 încoa pe moşia Câmpulungului; iar de locuitorii aşezaţi în mahalalele oraşului, nu pomenesc nicio vorbă;

3. Că şi înainte de darea sentinţei Logofeţiei din 1804, şi în urma alegerii Isprăvnicatului din 1806, esistă înscrisuri de arendarea munţilor, unde figurează şi măluşanii; dacă dar măluşanii

---

[1] Şi la şedinţa din 24 martie 1854 cer, din contră, să se basese Judecătoria pe genealogie, nu pe moşi.

[2] Vezi adresa nr. 62, subscrisă de Boncănel şi Ciolan şi intitulată: „Dumnealor mahalagiilor moşteni ot mahalaoa Malu şi Bughea".

[3] Vezi nota G.

făceau parte din ungurenii clăcaşi, cum de i-au primit moştenii între ei la arenduirea munţilor? Cel puţin, de ce n-au observat moştenii în înscrisele lor că arenda munţilor se face numai în numele moştenilor aflaţi în mahalalele din vatra oraşului? Da nu numai atunci nu s-a contestat origina şi dreptul măluşanilor, ba încă, la 1846, ei fură recunoscuţi de moşteni, chemaţi de epitropi la adunarea pentru alegerea celor cu drept de împărtăşire;

4. Că unii din reclamanţi, îndată după înscrierea lor la comisia formată în puterea ofisului din 1850, reclamară pe loc la Guvern contra ăstui abuz; şi Guvernul recomandă plângerea lor la Logofeţie şi Logofeţia la Judecătorie, zicând: „să se hotărască pricina fără amânare, de va fi intrat în judecată”.

5. După legile ţărei, nu se poate depărta de la stăpânire un devălmaş, sau pentru că acesta a reclamat contra celor ce voiau a-i răpi dreptul, sau sub cuvântul absurd că n-ar fi luat parte la judecata urmată între moşteni cu Magistratul;

6. Cât pentru contestarea listei reclamanţilor de către epitropi, astă contestare e fără temei, pe cât timp figurează în acea listă suscriptura judeţului funcţionar; şi mai ales că de acea listă să vorbeşte şi în reclamaţia din 1828, subtînsemnată de însuşi Ciolan, unul din epitropi, şi vechil ai moştenilor usurpatori.”

Tot asupra fondului acestei chestiuni s-au mai urmat alte trei înfăţişări, în şedinţele din 3, 24 şi 26 martie 1854, în cari s-au făcut nouă propuneri şi s-au presentat la Tribunal nouă documente atingătoare de acest proces.

Şedinţa din 3 martie 1854

La astă şedinţă, procuratorul măluşanilor şi vechilul moştenilor nedreptăţiţi, arată:

1. Că Malu a figurat totdeauna din vechime între cele 12 suburbii ale comunei: probă, catastihul ruptaşilor şi alte catastişe din 1780[1];

2. Că tot acest catastih al ruptaşilor mărturiseşte că mulţi din măluşani se văd trecuţi şi în celelalte suburbii;”

[1] Vezi: capitolul V şi VI.

Şi propune procuratorul măluşanilor:

1. Că, pe lângă mahalagii ruptaşi, mai figurând şi alţii în catastihul din 1826 (cari atunci erau slujitori, rândaşi, scutelnici, posluşnici şi ertaşi) să aibă drept toţi la împărtăşire;

2. Că Tribunalul, cercetând origina bănuiţilor streini ce figurează în catastihul din 1826, să treacă şi pe aceia în lista de împărtăşire, dacă-i va afla buni moşteni;

3. Că, luându-se în consideraţie lista despre împrejurările neamurilor reclamanţilor, să se clasifice dreptul de moştenire al femeilor, copiilor nevârstnici şi al părinţilor ce se văd subscrişi în contracte şi cari acum sunt morţi; cum şi al fetelor căsătorite cu streini şi cari sunt şezătoare în alte părţi.

La care Tribunalul observează:

1. Că, în privinţa clasificării dreptului de moştenire, se vor aplica cele legiuite în cap. III, partea IV din Condica Civilă, unde se zice: „că dreptul de moştenire, ca avere părintească, urmează a trece la copii şi la rude."

2. Că, despre cei 41 ruptaşi, bănuiţi de streini, până nu se vor da probe că ar fi streini, nu înetează a se socoti ca moşteni; prin urmare, acestora le rămâne deschisă judecata pentru drepturile ce cred că au.

Deputaţii părţei pârâte protestează:

1. Pentru locuitorii cei afară din oraş, noi nu suferim să primească ei carte de blestem, până nu s-o da ultima sentinţă a înaltelor instanţe, fiind făcută lucrare într-adins pentru dânşii de Comisia formată cu ordinul domnesc nr. 260, din 1850;

2. Pentru oroşanii cei cu pretenţii de drept la împărtăşire, după ce li se vor cerceta probele şi se vor afla legale, atunci numai să se primească între moşteni, bucurându-se şi ei din venitul munţilor ca ceilalţi.

Judecătoria observează:

1. Că, după explicările făcute în şedinţa din decembrie, aceste două chestiuni sunt deja desbătute şi hotărâte; şi ar fi bine ca domnii deputaţi să nu mai întunece cu sofisme chestiunele cele mai lămurite, încurcând lucrurile în loc d-a le descurca: căci adevărul acum e luminos ca soarele şi toate încercările dumnealor sunt deşarte.

Tribunalul dar, în şedinţa de la 3 martie, lăsată chiar pe sensul domnescului ofis din 1853[1], având în vedere atât reclamările din nou ivite din partea multor mărcuşani şi bărbuşani, ce reclamau şi ei cu probe dreptul de împărtăşire şi primirea a 85 de indivizi dintre moştenii părţii părtaşe, recunoscuţi de deputaţi ca buni şi cu drept de împărtăşire, Tribunalul, pe de o parte, pune la cale a se publica prin administraţie cu toţi moştenii cei cu drept de împărtăşire să se arate negreşit la Tribunal, la 24 martie corent; iar, pe de alta, îndatorează pe vechilii pârâţilor a aduce listă de numele celor 85 de oroşani, recunoscuţi de dânşii ca adevăraţi moşteni şi a prepara argumentele de contestare pentru ruptaşii din catastihul anului 1826, pe cari ei nu-i recunosc de moşteni.

Şedinţa din 24 martie 1854

Vechilii pârâţilor nu îndepliniră niciuna din îndatoririle puse asupră-le în Jurnalul din 3 martie, sub pretext:

1. Că oroşanii, fiind răspândiţi pe la trebuinţele lor, nu s-au putut aduna în aşa scurt timp[2], spre a forma lista celor 85 de indivizi;

2. Că catastihul ruptaşilor din 1824 este supus la contestare (fără a arăta şi cuvintele);

3. Că alegerea moştenilor nu trebuie făcută după catastihul din 1824, supus contestării, ci după genealogie (după vechimea neamului) potrivit hotărârei Înaltei Curţi.

La acestea, avocatul năpăstuiţilor răspunde:

– Ar fi de prisos să mai combatem argumentele domnilor epitropi, a cărora rea credinţă a fost cunoscută de la începutul procesului; însă, o ultimă isbire argumentelor falce ale dumnealor.

1. Numele părinţilor şi consângenilor reclamanţilor, ce figurează în toate actele de arenduire ale munţilor şi alte înscrise ale

[1] În care se zice: „a se lua măsuri încât să se poată da o hotărâre mai completă în privinţa alegerii numărului moştenilor.”

[2] Dacă nu s-a putut în trei săptămâni, când nu era munca câmpului, în doi ani (de la 24 martie 1854 până la 1856, 24 martie, când scrim acestea) n-au avut timp a forma lista propusă de dânşii chiar?

comunei, ce le-a cercetat Tribunalele, e o probă destul de tare despre vechimea lor; şi chiar partea pârâtă n-ar putea proba astfel vechimea ei decât tot cu acele acte, favorabile sau defavorabile pentru amândouă părţile deopotrivă.

2. Arendarea munţilor a fost făcută totdeauna în numele tributarilor, pentru darul Postelnicului, plata tributului şi plata altor datorii. Despre aceasta, Tribunalul s-a încredinţat din documentele înfăţişate.

3. Epitropii, la alegerea moştenilor primiţi acum (în număr de 85), cum şi la alegerea celor ce se împărtăşesc de vreo douăzeci de ani din venitul munţilor, pe ce s-au basat oare? Pe catastihul din 1824? Pe contractele de arenduire? Pe înscrisele de datorie ale comunei? În toate acestea figurează şi numele reclamanţilor; şi, prin urmare, trebuia a-i primi pe toţi, fără escepţie; de unde înţelegem, că atât alegerea moştenilor, ai cărora vechili sunt dumnealor, cât şi depărtarea unora din aceşti moşteni[1], cât şi neprimirea celor cu drept de împărtăştire, cât şi alegerea celor 85 de moşteni nuoi, toate acestea s-au făcut mai mult după voinţă şi interes, decât după dreptate şi legalitate; în fine, pentru primirea acelora în numele cărora se judecă azi, nu s-au basat oare tot pe singurul catastih al ruptaşilor?

Copiem chiar vorbele din reclamaţia dumnealor:

„Între moşteni s-au aşezat Nicolae Voinescu, vărul acestuia Nicolae, fraţii Găneşti, Ioan Ciolan, Nicolae Boncănel, Niţă Mendea şi alţii, cari nu se văd iscăliţi în zapisele de vânzare ale munţilor, decât numai că sunt trecuţi în catastihul ruptaşilor."

Pentru ce dar, pentru unii e legal catastihul ruptaşilor şi pentru alţii nu? Când şi unii şi alţii figurează în acest catastih. Pentru unii e de trebuinţă catastihul ruptaşilor; pentru alţii (cei mai mulţi şi mai adevăraţi) trebuie vechimea neamului!

Să ne ţinem de una: cu două arme d-odată nu se poate lupta cineva. În catastihul ruptaşilor, în contractele de arenduire ale

---

[1] Unii din aceştia, simţind dreptul lor de moşteni alegători (ca limbă lată) cerură epitropilor a le da cont de întrebuinţarea venitului munţilor; şi controlul lor supără pe deputaţi, cari-i depărtară, ca nişte stăpâni pe slugile lor.

munţilor şi în diferitele înscrise de împrumutare ale comunei, în toate aflăm vechimea neamului tuturor moştenilor cu dreptul de împărtăşire; alte documente vechi nu esistă. Dacă pot (să) probeze domnii deputaţi vechimea d-lor cu alte acte, coborâte de la Negri şi Mirci; şi atunci, dreptatea e a dumnealor; până atunci însă să nu se joace cu dreptatea...

Către acestea, cei mai mulţi din preoţi, primiţi de deputaţi ca moşteni, nu se văd figurând, nici ei nici părinţii lor, în înscrisele de arenduire ale munţilor; dacă aceştia s-au găsit de buni, de ce oare rudele acestora, ramure din aceeaşi tulpină, sunt depărtaţi sau necunoscuţi de moşteni?

Şi iarăşi: de ce pe moştenitorii răposatului Gheorghe Diaconul şi pe ceilalţi, îi trece deputaţii între moşteni? Căci părinţii acestora nu figurează nici între ruptaşii din 1824, nici între ruptaşii subscrişi în contractele de arenduire ale munţilor; ci numai între mazilii din 1824, cari, ca toţi ruptaşii şi mazilii, se împărtăşeau deopotrivă din venitul munţilor pentru plata havaetulul postelnicului.

Negrii şi Mircii, când au întărit drepturile moştenilor câmpulungeni, acordându-le atâtea privilege, au făcut ei aceasta numai pentru o sută de indivizi? Nu. Ei au avut în vedere totalitatea moştenilor şi pe coborâtorii lor; şi când judeţul şi pârgarii apărau drepturile şi privilegele comunei, ei apărau drepturile şi privilegele tuturor cetăţenilor cari compuneau comuna şi purtau sarcinele şi ale statulul şi ale comunei.

Destul domnii deputaţi şi partida d-lor s-au folosit de venitul munţilor şi al moşiei oraşului atâţia ani, fără control şi nepedepsiţi. E timpul azi, crez, ca lumina să risipească întunerecul: a venit ora ca fiii cei năpăstuiţi să reintre în familia comunală şi ca dreptatea să se urce pe tronul ei, împărţind foloasele pentru toţi, d-opotrivă şi cu nepărtinire.”

Tribunalul, nevăzând în argumentele sofistice ale epitropilor moştenilor apărători decât o rea-credinţă şi cugetul de a asupri mulţimea oroşanilor (cum se esprimă însuşi Jurnalul din 24 martie 1854) şi basat pe documentele şi argumentele legale, înfăţişate Judecătoriei prin procuratorul moştenilor nedreptăţiţi, decretă cele următoare:

„Fiindcă pârâţii nu pot proba genealogia lor (că vechimea neamului lor ar fi mai veche decât a reclamanţilor) posedând amăndouă părţile tot aceleaşi argumente;

Fiindcă însuşi epitropii, în tacrirul din decembrie 1853, au mărturisit că lista întocmită de cei 185 [sic] moşteni, primiţi de epitropi ca buni, nu e basată pe genealogia neamului, neputând cunoaşte ei vechimea lor, ci pe suscripturele din contractele de arenduire ale munţilor;

Fiindcă reclamanţilor nu li se pot refusa probele ce le scot şi ei, ca epitropii, atât din contractele de arenduire ale munţilor, cât şi din registrul ruptaşilor; şi dreptatea, fiind una şi aceeaşi pentru toţi, se cuvine deopotrivă a protege pe amândouă părţile, iar nu pe o mică minoritate cu paguba majorităţii;

Fiindcă venitul munţilor s-a vândut totdeauna în numele totalităţii moştenilor oroşani (contribuabili) pentru nevoile lor felurite, prin representanţii lor[1];

Fiindcă lista formată de epitropi pentru cei 185 moşteni primiţi de ei este necompletă, căci însuşi vechilii pârâţi, în reclamaţia lor către domn, mărturisesc că numărul moştenilor celor cu drept de împărtăşire se poate urca până la 300 de familii;

Fiindcă însuşi ofisul domnesc nr. 309, din 1848, arată că procesul acesta e o chestiune nouă[2] ce trebuie a-şi urma cursul judecătoresc; prin urmare, toate cuvintele deputaţilor d-a depărta mulţimea cea cu drept de împărtăşire sunt sofisme curate, fără temei pravilnic;

Fiindcă hotărârile isprăvniceşti din 1796 şi 1813 sunt nişte probe necontestabile în favoaroa reclamanţilor: căci în toate

---

[1] Adevăr măturisit de însuşi pârâţii ce zic, în Jurnalul lor din 1852, „că rânduesc 12 epitropi, în numele a 12 pârgari, precum se obicinuia înainte vreme de sprijinea drepturile oraşului." De or fi sprijinit şi pârgarii dinainte de 1750 ca deputaţii actuali drepturile moştenilor, Câmpulungul era dus de mult pe copcă!...

[2] Într-adevăr, până la un timp, procesul acesta era între moşteni cu Magistratul, pentru intrarea venitului munţilor în casa municipalităţii; iar în urmă, asigurându-şi acei moşteni venitul munţilor, l-au însuşit pe seama lor, depărtând pe majoritatea cea cu drept de împărtăşire, pentru a trage ei (vreo 20 inşi) folosul cuvenit la 500 de moşteni.

judecăţile pentru moşia oraşului au figurat numai clasele de jos, cele tributare, iar deputaţii şi-au însuşit fără cuvânt dreptul de vechili ai pârâţilor, cari nu pot suferi, în buget curat, ca fraţii lor să fie depărtaţi de la drepturile de cari părinţii şi moşii lor se bucurau împreună şi deopotrivă[1];

Fiindcă, în fine, după ofisul nr. 309, din anul 1848, numai oroşanii cari ar proba că îşi trag începutul lor de la cei dintâi moşteni, locuitori ai oraşului, aceia să se împărtăşească din venitul munţilor; şi fiindcă nimeni azi nu poate proba vechimea neamului său cu acte vechi şi autentice, Noi hotărâm:

Munţii şi moşia oraşului, nefiind a nimănui în parte, rămâne proprietate a comunei întregi: un venit în folosul tuturor moştenilor, fără deosebire.

Şedinţa din 26 martie 1854[2]

În şedinţa aceasta, Tribunalul se ocupă cu plângerea moştenilor celor cu drept de împărtăşire; apoi, basat pe argumentele şi documentele arătate în jurnalul din ...decembrie l853 şi cele din 3 şi 24 martie 1854; şi pe temeiul paragrafelor 2 şi 3, Cap. 13, Partea III din Condica Civilă pentru Devălmăşii, încheie definitiv acest Jurnal;

1. Toţi cei înscrişi în registrul judeţului din 1824 şi toţi cei subtînsemnaţi în contractele de arenduirea a munţilor, cum şi cei însemnaţi în reclamaţia de la 1828, februarie 10, atât ei cât şi coborâtorii lor, toţi să intre în numărul moştenilor, împărtăşindu-se deopotrivă din venitul munţilor şi al moşiei oraşului.

2. Asemenea vor intra în numărul moştenilor şi câţi au înfăţişat probe că se trag din vechi oroşani şi s-au împărtăşit din

---

[1] Ba nici chiar locuitorii din suburbiile depărtate ale oraşului, daţi de Guvern provisoriu pe la satele judeţului, nu încetară a se bucura şi ei, ca toţi ceilalţi moşteni, de drepturile şi privelegele comunei; şi când unii din pârgarii cei vechi (ca şi ruptaşii de azi) se încercau a-i supune la clacă şi dijmă, urmarea lor era privită ca năpaste de funcţionarii statului după atunci şi desaprobată de guvern.

[2] Vezi nota H.

asemenea venituri şi cari figurează în registrul sub litera E; afară din cei propuşi de streini din registrul ruptaşilor de la 1824; şi afară din streinii ungureni aşezaţi pe moşia oraşului până la hotărârea din 1824 (a domnului Grigorie Ghica voievod); cum şi cei aşezaţi de atunci încoa pe numita moşie cu vreo învoire înscris; cum şi cei recunoscuţi, prin vreo hotărâre judecătorească, ca supuşi la vreo dare către moşteni pentru ale lor proprietăţi.

3. Iar câţi nu figurează în registrul din 1824 şi în contractele de arenduire şi nu vor putea proba că neamurile lor s-au bucurat de această împărtăşire, aceia, jurând cu carte de blestem, să intre şi ei în numărul moştenilor; iar nejurând, să rămâie în clasa acelor oroşani cari, deşi nu au drept la împărtăşire în venitul munţilor şi al moşiei, nu sunt însă supuşi la vreo dare către ceilalţi oroşani (dare de clacă şi dijmă).

4. Asemenea vor intra în aceeaşi categorie şi aceia cari, neapucând să ia carte de blestem, vor înceta din viaţă, de nu vor putea face vreo deosebită dovadă moştenitorii lor de sânge (că adică neamurile lor sunt vechi şi că au avut împărtăşire în munţi şi în moşie).

5. Şi fiindcă paragraful 13 din Condica Civilă pentrn Devălmăşii coprinde ca lucrul de-a valma ori să se dea unuia cu preţ hotărât pe an sau să se strige la mezat pe tot anul şi preţul să se împartă. Tribunalul află cu cale ca, în viitor, venitul munţilor şi al moşiei să se vânză cu licitaţie în fiinţa de faţă ori a tuturor moştenilor sau a celor pe cari dânşii vor autorisa ca să înfăţişeze a lor persoană; iar pentru trecut, de vor voi, îşi vor căuta reclamanţii, prin osebită judecată, despăgubirile ce se vor cunoaşte în drept a le pretinde.”

Partea pârâtă, târâtă de epitropi prin judecăţi pentru în parte-le foloase, apelează la Curtea Apelativă, cu speranţa că şi de astă dată va triumfa.

În şedinţa dar din 25 mai 1855, complectul Curţii Apelative, convins de dreptăţile moştenilor asupriţi, întăreşte, în toată întinderea lui, Jurnalul Tribunalului de Muşcel din martie 1854.

Onoare judecătorilor pătrunşi de sacra lor misiune! Averea, onoarea şi viaţa cetăţenilor pot fi încredinţate unor judecători ca

dl. Ioan Rudeanu[1], ca dl. Mănescu şi ca prinţul Dimitrie Ghica[2]. Nişte asemenea judecători nu vor abuza niciodată de puterea ce le-o dau legile; ci totdeauna cei slabi şi năpăstuiţi vor afla într-înşii nişte drepţi apărători ai drepturilor lor.

După Art. 2, Partea II, din legiuirea regulamentară[3], care zice „că două hotărâri judecătoreşti unite, păzindu-se toate formalităţile, să întăresc de Domni", Departamentul Dreptăţii trebuia să supuie Jurnalul Curţii Apelative la întărirea domnească.

Din contra, Departamentul respectiv primeşte petiţia deputaţilor prin care cereau a apela la Înalta Curte; şi, supunând-o domnului[4], pricina se înaintează la utima instanţă, în contra legilor şi a dreptului cuvânt.

Cu urcarea pe tron a prinţului caimacam Alesandru Ghica, moştenii asupriţi cer de la domn întărirea Jurnalului Curţii Apelative, pe temeiul Art. 2, Partea II, din Regulament; şi prinţul caimacam cere raport pentru aceasta de la departamentul respectiv.

Dacă se va întări Jurnalul Curţii Apelative, cum nu ne îndoim, două lucruri sunt atunci de făcut, chiar după litera Jurnalului din 24 martie 1854:

1. Toţi moştenii recunoscuţi prin acest jurnal ca adevăraţi moşteni (cu dreptul de împărtăşire la venitul munţilor şi al moşiei oraşului) vor alege 12 deputaţi din sânul lor, în memoria celor 12 pârgari ai comunei; şi aceştia vor arenda, prin licitaţie, după toate formele, venitul munţilor; iar acest venit se va împărţi frăţeşte între moştenii competenţi după legea devălmăşiei.

2. Moştenii competenţi, îndată după aducerea la îndeplinire a Jurnalulul din 24 aprilie 1854, vor cere cont, prin representanţii lor, fraţilor deputaţi (Pletea, Ciolan şi Boncănel) de întrebuinţarea venitului munţilor pe anii de când ei dispun de dânsul în numele moştenilor. Atunci se va vedea dacă dumnealor au fost de bună credinţă; avem însă convincţiunea, după câte ştim, că judecata îi

---

[1] Membru al judecătoriei de Muşcel şi redactorul Jurnalului Moştenilor din 1854, de care am vorbit şi al căruia estract formează materia acestei Apendice.

[2] Membrii Curţii Apelative din 1855.

[3] Din anul 1847.

[4] Prinţul Ştirbei.

va supune la mari despăgubiri către moştenii competenţi, în numele cărora şi-au mărit stările lor şi ale complicilor, cu paguba a sute de indivizi orfani.

Nicio faptă fără plată!

Facă Dumnezeu numai ca şi judecătorii destinaţi a cerceta chestiunea aceasta să fie inspiraţi d-aceleaşi nobile sentimente cari au inspirat pe membrii Tribunalului de prima instanţă a Curţii Apelative!

Mulţi din moştenii cei mai avuţi şi mai omenoşi ne-au asigurat că ei sunt dispuşi a depune partea lor din venitul munţilor într-o cutie ad-hoc la Magistratul local, de care cutie să dispuie numai moştenii competenţi prin representanţii lor; iar acea cutie să fie destinată pentru ajutorul celor scăpătaţi şi orfani din oraşul Câmpulung.

Un asemenea act de filantropie, demn de nişte adevăraţi creştini şi români şi cu drept cuvânt lăudat şi stimat, va fi imitat, nu pe îndoim, de cei mai mulţi moşteni, ca să nu zic de toţi: pentru cuvântul că venitul munţilor, crescând în proporţiune cu numărul moştenilor, o să ajungă, peste câţiva ani, să vie de un individ de la 20 la 30 lei, cel mult; prin urmare, moşteanul cu venit al său propriu de sute şi mii de lei pe an, poate dărui partea sa din venitul munţilor la cutia de care ne e vorba, fără a simţi vreo ştirbitură venitul său şi mulţumit cu cugetul său de creştin că contribuieşte, pe tot anul, regulat, la uşurarea fraţilor săi disgraţiaţi de soartă; moşteanul neavut, depuind şi el în cutia aceea părticica sa din venitul munţilor, va putea trage un folos întreit şi împătrit de ceea ce trăgea până aci.

Dacă, precum sperăm, această cutie evanghelică se va mări şi cu venitul schitului Mărculeşti (vezi capitolul X), atunci, cu suma aceasta s-ar putea face mari îmbunătăţiri, materiale şi morale, în oraşul nostru istoric, precum: măritiş de fete orfane, pensionate de fete orfane, întemeierea unui teatru naţional, fântâni publice, poduri peste râul Câmpulung, şosele şi altele asemenea.

Atunci, umbra ilustră a lui Negru şi umbra scumpă a lui Rosetti vor tresări de bucurie în locuinţa lor cerească şi vor binecuvânta pe începătorii şi pe apărătorii unor asemenea întreprinderi de folos comun; iar posteritatea va împleti cunune nemuritoare pe fruntea binefăcătorilor omenirii suferinde!

Fie a se realisa dorinţele noastre.[1]

[1] [illegible]

NOTE

Nota A. Între hârtiile privitoare la judecata moştenilor câmpulungeni figurează şi următoarea notiţă istorică, scrisă de mâna răposatului boier Nicolae Rucăreanu şi pe care o reproducem ad litteram: „După cum am auzit de la bătrânii noştri, oraşul Câmpulung, din poruncă împărătească, s-a stricat în două rânduri; dărâmându-se toate zidurile atât dimpregiurul sfântului locaş (mănăstirea), cât şi toate casele locuitorilor oroşani pentru o pâră, ce-a făcut asupra lor, că s-ar fi unit cu un colonel ce s-a coborât din Ardeal şi a jefuit târgul ce se făcea la sborul Sf. Ilie, unde s-ar fi aflat mulţi neguţători turci, rămânând nedărâmate numai biserica (mănăstirea) şi o casă în tot oraşul.

Locuitorii oroşani câţi au putut scăpa dintr-acea urgie cu viaţă s-au împrăştiat cari încotro au văzut cu ochii; din cari unii s-au aşezat în Moldova, făcând case acolo, alţii în Ardeal, peste Olt, în dreptul Făgăraşului şi amândouă satele acelea îşi au numirea de Câmpulung, iar alţii s-au amestecat pântre locuitorii satelor din judeţele ţării aceştia.

După trecere de câţiva ani, dacă s-a domolit mânia sultanului, poate şi după moartea lui, au început cei hălăduiţi prin sate a se trage la locul lor şi a clădi casele şi împreună cu dânşii au venit cei mai mulţi streini de s-au aşezat pe la căminurile lor pustiite şi şi-au făcut case, s-a întemeiat târgul (oraşul), precât s-a putut, până în zilele unui domn anume Alecsandru-Vodă; când atunci s-au ridicat gonaci din satele de unde se ridicaseră locuitorii cei mai mulţi, ce se aşezaseră în oraş, şi au venit după dânşii să-i ducă pe la locurile lor; iar judeţul cu oroşanii, aducându-şi aminte de buna primire şi frăţească dragoste ce le-au fost arătat acei streini, când i-au primit pe la satele lor, nu i-au lăsat să-i ia; ci s-au ridicat cu câţiva din oroşani şi au mers înaintea pomenitului mai sus domn, de s-au rugat să nu-i strămute din oraş de unde s-au aşezat, că li să strică târgul şi oraşul, mai vârtos că şi acei streini intraseră în dăjdii şi în potvezi întru toate orânduelile, d-a valma cu oroşanii. Şi Măria Sa, chibzuind cele de cuviinţă, a slobozit hrisov ca să rămâie toţi acei streini în oraş, cu ceilalţi dimpreună, iubiţi ca nişte fraţi; care

hrisov se află în Pânza hrisoavelor oraşului; şi este însemnată cu chenar (pe margine), ca să se cunoască; şi acest hrisov nu s-a arătat la nicio înfăţişare de judecată.

De atunci s-au făcut toţi de obşte, fără a fi unii moşteni şi alţii streini; vezi numai cari sunt veniţi de curând şi sunt streini şi ei şi nevestele lor; cari şi aceştia, fiindcă se află hălăduiţi (locuind) pe pământul oraşului, de sunt trecuţi de 30 de ani şi n-au plătit nimului nimic, şi-au dobândit dreptatea, după pravila pământului, a fi nesupăraţi pentru totdeauna.[1]

Dovadă a acestor arătate cuvinte, pe de o parte hrisovul acestui pomenit domn, care a primit de oroşani pe cei veniţi du prin satele lor; iar despre alta, zidurile împrejmuirii sf. mănăstiri şi zidurile pivniţelor de la casele stricate, ce stau şi până acum aşa cum le-au fost stricate."

Această notiţă îmi contrazice în privinţa prinţului de care e vorba.

Pe de o parte, notiţa zice că subt un domn Alecsandru s-au arătat în Câmpulung gonaci din satele câmpene pentru fugarii de aci şi pe de alta adaogă, mai la vale, că hrisovul pomenitului domn (Alecsandru) se află în Pânza hrisoavelor oraşului, însemnată pe margine ca să se cunoască şi să se distingă de celelalte.

În Pânza hrisoavelor, însă, asemenea hrisov este chiar hrisovul lui Matei (Basarab) din 25 martie 1633, despre care am vorbit, pe larg, în capitolul VI; însă nici subt Matei, nici subt Alecsandru Iliaş, nu s-a întâmplat arderea oraşului şi împrăştierea locuitorilor, cum o adeverează şi notiţa răposatului Rucăreanu şi condica de morţi de la monastirea lui Matei din Câmpulung, după cum am arătat în capitolul XII al acestei *Istorii*.

De unde urmează că acel Alecsandru trebuie să fie unul din cei opt domni fanarioţi cu numele acesta dintre 1766-1818, în urmarea arderii şi pustiirii Câmpulungului, care formează basa naraţiunii răposatului Rucăreanu.

Însă răposatul Rucăreanu a cunoscut coprinsul hrisovului din 1633, martie 25, şi a văzut că e de la Matei, iar nu de la Alecsandru;

---

[1] Prin aceşti streini se înţeleg Vălimărenii, Ocheştii şi ceilalţi, despre care se vorbeşte pe larg la Nota G şi Apendice.

de unde această schimbare de nume? Se înţelege dar că şi în urma arderii Câmpulungului (după 1737) s-a repetat scena din 1633, martie 25.

Dar când? Sub care Alecsandru?

Căci dacă ar fi chiar Alecsandru IV Ghica IV, ce a domnit între 1766-1768, apoi de la 1742, când câmpulungenii emigraţi se reînturnară la vetrele lor, până la 1768, când Alecsandru Ghica IV rechemă la satele lor respective pe fugarii câmpeni, aşezaţi în Câmpulung cu consimţământul oroşanilor, de la 1742-1766, zic, sunt 24 de ani; cum dar tăcură proprietarii 24 de ani şi nu-şi reclamară clăcaşii în acest lung interval?

Să nu fi venit oare în Câmpulung şi la 1768 ţărani rumâni, emigrând de la câmp la munte? În timpul domnirii de doi ani a lui Alecsandru n-au emigrat ţăranii contribuabili, fiindcă el a stăpânit cu pace şi cu binecuvântarea poporului, zice *Istoria.*[1] Nici în domnia predecesorului său, domnul Scarlat Ghica (1765-1766); căci şi el a stăpânit cu pace şi cu toată mulţumirea locuitorilor ţărei.[2] Însă sub domnul Ştefan III Racoviţă (1764-1765), sub Mavrocordat III şi Racoviţă IV (1756-1763), greutatea contribuţiunilor de tot felul, pentru susţinerea tronului lor, deteră ocasiuni la multe emigrări ale ţăranilor de la câmp în sânul comunelor libere ale Carpaţilor, unde ei se aflau sub scutul privilegelor comunale.

Aşadar, putem conchide cu siguranţă:

Că arderea Câmpulungului, întâmplându-se la 1733, şi câmpulungenii emigraţi înturnându-se la 1742, cu fraţii lor câmpeni (ospătători), aceştia, pentru încuscrirea cu câmpulungenii şi pentru alte interese, se identificară cu moştenii oroşani; şi de la 1766 pentru aceştia rugară câmpulungenii pe Alecsandru Ghica IV ca să-i tolereze în oraş, considerându-i în viitor ca membri ai comunei; iar pe cei emigraţi între 1742 şi 1760, îi întoarseră la locul lor natal. Iar dacă proprietarii fugarilor contribuabili din 1742 nu-şi reclamară clăcaşii lor, se înţelege că cei mai mulţi din acei emigraţi erau flăcăi, luaţi poate într-adins de câmpulungenii

[1] Manualul de istorie al d. F. Aaron, faţa 151.
[2] Idem, faţa 153.

emigraţi pentru ca să regenereze comuna cu modul acesta şi tot-odată s-o şi fortifice.

Dar ce s-a făcut hrisovul lui Alecsandru Ghica IV privitor la tolerarea în comună a emigraţilor câmpeni din 1742? S-a pierdut ca toate hrisoavele din înainte de 1550 şi ca cele mai de după 1747. Cu atât mai uşor s-au putut răpune hrisoavele dintre 1747-1821; atât pentru că nu erau lipite pe pânză, şi ca foi sburătoare s-au putut pierde, cum şi pentru multele nevoi ce încercară câmpulungenii între 1747-1821, precum incendiuri, revolte, emigrări etc. După numărul domnilor ce figurează pe tronul României între 1747-1821, ar trebui să aibă comuna 28 de hrisoave sau 14 cel puţin, serbând domniile unor prinţi de câte două şi trei ori şi interregnele lor (când cu resbelele Porţii cu Austria şi Rusia), când câmpulungenii nu-şi puteau preînnoi hrisoavele la fiecare înscăunare de domn, după vechea datină; deci, în loc de 28 hrisoave, noi aflăm numai 6, cum am arătat la Nota B, Partea I.

A rămas însă această faptă scrisă în memoria urmaşilor, ce au primit-o de la părinţi şi au comunicat-o şi ei, verbal, la copiii lor, cum şi în notiţele unor bătrâni călugări sau mireni, cari simţeau plăcere a nota faptele istorice.

*

Nota B. Judeţele muntene erau împărţite în secolul XVIII tot ca azi, în plăşi şi plaiuri; însă câte doi zapcii de plasă, fiind plăşile mai mici. Aşa, spre esemplu, judeţul Muşcel avea şase plăşi şi două plaiuri.

Plaiul Nucşoara se compunea din satele: Nucşoara, Corbii, Cârstăneştii, Slănicul-Ungureni, Berivoeştii-Ungureni, Berivoeştii-Pământeni, Albeştii, Corbşorii, Poinăreii, Stăneştii, Slănicul-Pământean etc. La 1845 s-a mai lipt de acest plai partea de la Bădeşti până la Domneşti, de la Berivoeştii-Ungureni până la Aninoasa şi de la Godeni la Capu Piscului, împreună cu Schitu Goleşti.

Plaiul Dâmboviţa avea tot întinderea de azi, afară de satele Rucărul şi Dragoslavele, ce erau atunci date de plasa Argişelul de Sus, după chiar cererea acestor sate la guvern, ca să scape de sub privegherea vătafului de plai, ce le controla pichetele pe unde treceau ei într-ascuns obiecte felurite de esportare, oprite de guvern.

Plasa Argişelul: Argişelul de Sus, de la Boteni până la Rucăr, şi Argişelul de Jos, de la Boteni până la Colibaşi.

Plasa Râurile: Râul Doamnei de la Domneşti până la Mărăcini [sic], şi Bratia-Bughea, de la Aninoasa până la Băjeşti, şi de aci în sus până la Poenari, împreună cu Godenii, cu Furnicoşii şi cu Capu Piscului.

Plasa Potgoria: plasa Dealului, de la Valea Mare până la Călineşti şi plasa Cârcinovul, de la Cârcinov până la Glâmbocata, lângă satul Băduleşti, unde se termină judeţul Muşcel.

Plaiurile p-atunci se mai numeau şi scaune şi slapitorii scaunelor (dorobanţii de plaiuri) erau îndatoraţi, după vechiul obicei, a da la spătărie, pe tot anul, de fiecare lude slujitor, câte 2 lei şi 36 parale: banii fânului, cum şi alţi atâţea, banii poclonului, afară de cheltuiala bumbaşirului trimis pentru împlinirea acestor bani. Aceştia se da câte 10 parale de fiecare lude slujitor, iarăşi după vechiul obicei.

Aşa s.e. la 1829, 100 slujitori de scaune şi 60 slujitori de plăşi (160 lude) au plătit la hătmănie 368 lei, banii fânului, şi vreo 350 lei banii poclonului: total 718 lei.

De unde-şi scoteau slujitorii această satara? Din spinarea ţăranului.

Vătaşii de plaiuri şi zapcii erau adesea complici ai furilor ce deprădau averile locuitorilor, boieri şi săteni, şi cărora aceia le mijloceau scăparea în Transilvania pe poteci cunoscute numai lor. Zapciii protegeau nu numai pe furii indigeni, cât şi pe făcătorii de rele din Ardeal. Despre aceasta ne asigură un ofis al lui Ipsilanti (Costandin VI), din 1805, decembrie 20, trimis d-a dreptul de către vătaful din plaiul Dâmboviţa prin care, demascându-i tâlhăriile, îl ameninţa cu ocna şi cu spânzurătoarea. Căci zapciii, şi azi chiar, ar merita, dacă nu furcile, dar ocna neapărat. Însă atunci trebuie pedepsiţi mai întâi ispravnicii.

*

Nota C. Dăm aci un estract de hrisoavele cele mai interesante ale acestui schituleţ pitoresc, tras din Condica Flămândei, ce se află azi la Obşteasca epitropie.

I. Cartea de dar a Anastasiei Ogu din 1765, prin care ea dăruieşte Coasta Vlaicului pentru facerea schitului Mărculeştii.

II. Înscrisul de dar din 1770 aprilie al lui comisul Ioan Craioveanul, prin care dăruieşte schitului o casă în suburbia Sfântului Ilie.

III. Hrisovul lui Manoil Rosetti din 1770, octomvrie 26, prin care întăreşte dările pietoşilor donatori, scoţând 3 oameni de contribuţiune în folosul schitului; şi dându-i câte 10 lei pe lună de la vama Dragoslavele, cum şi 300 oca sare pe an de la ocna Telega.

IV. Cartea de dar din 1772 a lui Matei Vlădescu, prin care dăruieşte schitului partea sa de moşie de la Găureni pe Bratia.

V. Hrisovul lui Mihai Şuţu din 1784, februarie 14, prin care mai adaogă patru scutelnici la cei trei ai lui M. Rosetti, scutind încă bucatele schitului de vamă (adică stupii, râmătorii şi productele) şi vinul, de zecimea legitimă şi mai adăogând 60 oca de sare, tot de la ocna Telega şi 50 lei tot de la Dragoslavele.

VI. Hrisovul lui Mihai Şuţu din 1792, iulie 22, prin care mai adaogă trei scutelnici la cei şapte; şi alţi 50 lei de la Dragoslavele; cum şi 50 bolovani sare, apărând şi productele schitului de dijmărit.

VII. Hrisovul lui Mihai Şuţu din 1792, iulie, prin care mai dăruieşte schitului 20 familii de ţigani, dintre cei domneşti. În acest hrisov figurează şi următoarele rânduri, fapte interesante: „Acest schit e zidit de biv vel spătar (atunci era spătar) Dumitrache Rosetti, nu numai pentru podoabă şi închinăciune, ci mai mult spre a se face într-însul bunătăţi, precum: învăţătură de copii, ajutor de sărmani şi altele; căci pentru închinăciune au creştinii destule biserici în oraş (în Câmpulung).

VIII. Hrisovul lui Moruz din 1793, august 17.

IX. Hrisovul lui Ipsilanti din 1793, august 23.

Amândouă aceste hrisoave au coprinderea celor de sus.

X. Înscrisul Mariei, soţia lui Nicolae Băcanul, din 29 martie 1799, prin care dăruieşte schitului o vie în dealul Gorganului.

XI. Înscrisul de dar de la 1797, iunie 1, al egumenului Dositei Câmpulungeanul, prin care dăruieşte schitului doi ţigani şi un loc de casă în oraş, în marginea Ţigăniei despre râu.

Afară de aceste proprietăţi şi privilege, schitul Mărculeşti mai avea o vie cu ataştină[1] la Dealul cel Mare, ce s-a părăsit, şi alte vii la Drăgăşani şi la Viţicheşti, cum şi livezi de fân în Argeşel şi la Jugur etc. etc.

*

Nota D. Iată un esemplu dintr-o mie.

Schitul de călugări de la satul Budiştenii[2] este fundat de un Ştefan călugărul, care, fiind mirean, purta numele de Stanciu logofătul din Budişteni. Acest Ştefan, înaintea morţii sale, află cu cale că mai bine şi mai de folos ar fi sufletului său şi semenilor săi să dăruiască averea sa la acest schit; prin urmare, jumătate din averea sa o lasă schitului şi cealaltă jumătate la doi gineri ai săi, iar esecutor al ultimei sale voinţe lasă pe un popa Dumitraşcu, căruia îi încredinţează toate actele atingătoare de aceasta.

După moartea fundatorului schitului, preotul Dumitraşcu află cu cale a închina schitul la mănăstrirea Cotroceni (fundată de domnul Ştefan Cantacuzinu, 1679-1688), spre a-l feri în viitor de orice supărări şi a-i asigura, cu modul acesta, esistenţa şi înflorirea: „Deci, zice Dumitraşcu, fiind eu om fără niciun reazem, am socotit că nu voi putea ţine în frâu pe bogaţii vecini cei răi şi am închinat sfântul schit la sfânta monastire Cotroceni, tocmindu-mă cu sfinţia sa părintele Partenie, egumenul monastirii, ca să aibă schitul, din timp în timp, vedre de vin gata una sută, din viile schitului; ver de s-ar face mult, ver puţin, tot să dea acest vin; iar de lucrul şi cheltuiala viilor să ia grijă sfinţia sa; iar de moşie şi de moară să îngrijească sfânta monastire; şi pâine din destul pentru prasnice, pentru hrana călugărilor şi a călătorilor şi numai din prisos să ia sfânta monastire ş.c.l."

Această carte de dar are data 7193 (1685), octomvrie 2.

Care fu soarta acestui schituleţ? Soarta tuturor schiturilor mici închinate monastirilor celor mari! Egumenii cotroceni protegiară numai venitul schitului, care intra în pungile lor, nu şi schitul şi clausele testamentare. Din anul dintâi al închinării sale, schitul s-a pustiit, călugării îl abandonară ca să nu moară de foame,

---

[1] Din douăzeci vedre a da una proprietarului.

[2] Despre care am vorbit, în trecere, la judeţul Muşcel.

fiindcă lăcomia cuvioşilor egumeni îi lipsea de nutrimentul din toate zilele!

Până acum 150 de ani, bisericuţa, deşi ruinată, servea de eclesie creştinilor; însă şi atunci preotul se ţinea cu leimosina enoriaşilor. De atunci încoa, clăcaşii dupe moşia destinată pentru călători şi neputincioşi merg la bisericele du prin satele vecine, iar biserica aceasta a ajuns magazie de mere a arendaşilor (!!!) Şi apoi are venit de 700 de galbeni!!!... Numai cu venitul dintr-un an s-ar putea repara biserica şi cu 100 de galbeni pe an s-ar putea ţine în bună stare.

Fiindcă însă chiar singurul schit de călugări ce avem în Muşcel (Ciocanul) este aproape de ruinare, din causa lipsei de călugări, şi aceasta din causa lipsei mijloacelor de esistenţă, ar fi mai bine, crez, ca acest venit să se întrebuinţeze la facerea unui institut filantropic în capitala Muşcelului; cu toate acestea, cuvioşii egumeni, pe cât cunoaştem, natura şi principele cuvioşiei lor nu vor consimţi niciodată la o întreprindere nobilă de felul acesta!

Consângenii şi consătenii fondatorului schitului Budiştenii au reclamat, la 1838, la prinţul Alecsandru Ghica contra egumenilor cotroceni pentru reaua întrebuinţare a venitului acestui schit; şi prinţul Ghica ordonă logofeţiei bisericeşti a îndatora pe monastirea Cotroceni să repare biserica şi să o ţie în bună stare, dupe însuşi coprinsul cărţii de dare; însă resoluţiunea domnului n-a avut niciun resultat!

*

Nota E. Câmpulungul are patru strade principale, cinci pieţe şi o mulţime de căi (ulicioare).

Strada Negru-Vodă: începe de la monastrirea lui Matei până la Schei; iar de la pioă până la monastire e strada Pârgarilor, ce formează oarecum capătul stradei lui Negru. Aceea s-a numit astfel în memoria lui Negru voievod, fondatorul Prinţipatului românesc şi al capitalei sale; iar aceasta în memoria celor 12 pârgari, tribunii şi representanţii locuitorilor din cele 12 suburbii ale Câmpulungului.

Strada Râul, numită astfel de la râul ce udă Câmpulungul în toată lungimea lui. Ea începe de la capătul Ţigăniei şi merge tot pe lângă mori până la Petre al Oancii Patraulea.

Strada Matei Basarab, în memoria lui Matei voievod, care a prefăcut în monastire de călugări biserica de mir a lui Negru. Ea începe de la Sântul Georgiu şi merge, pe lângă Şubeşti, Sânta Treime, Sântul Ilie, Bradu, până la protopopul Iacoveanu.

Strada Mircea-Vodă: în memoria lui Mircea I, care a încheiat cu Poarta tratatul din 1392. Începe de la răposatul popa George Ţărâială şi merge pe lângă Biserica Domnească, până în Piaţa Reformei.

Pieţele sunt cele următoare:

Piaţa Judeţului (localul din faţa monastirei): în memoria alegerii judeţului, ce se făcea pe acest local şi despre care am vobit pe la capitolul IV;

Piaţa Brâncoveanu (localul din faţa Bărăţiei): în memoria ultimului prinţ Basarab şi în memoria patronagiului monastirii catolice, pe care a dotat-o cu moşii şi privilege;

Piaţa Magistratului, fiindcă este pe localul Magistratului;

Piaţa Reformei (în capul târgului), în memoria reformelor de la 1848;

Piaţa Şcoalei (lângă şcoala naţională): în memoria primei şcoale naţionale din Câmpulung.

Din acestea, Piaţa Judeţului e ocupată cu producte şi locande numai o dată pe an, în cele două săptămâni a durării sborului Sântu Ilie, ce se face între 17 şi 29 iulie, pe localul monastirii; restul anului rămâne loc deşert.

Ar fi de dorit ca sfinţia sa egumenul monastirii să nu mai îngăduie facerii de case de felul celor ridicate de curând pe localul acesta, ca să rămâie o adevărată piaţă pe localul acesta istoric, care piaţă să se înfrumuseţeze cu arbori şi cu o fântână în mijloc.[1]

Avem speranţa că fostul vicar al mitropoliei, care înfrumuseţează împrejmuirea monastirii cu case şi grădini de gust, îşi va lăsa numele săpat şi în Piaţa Judeţului.

Ajute Domnul celor cu cuget bun!

---

[1] Părintele Ioanichie Evantias ne încredinţează că acele barace s-au ridicat cu voia arendaşului vetrei monastririi. Nu era în drept s-o facă aceasta arendaşul, fiind stăpân Sfinţia Sa egumenul.

Piaţa Brâncoveanul şi Piaţa Reformei sunt destinate pentru legume, pentru pâini şi pentru fructe.

Piaţa Magistratului pentru grâu, porumb, orz ş.c.l.

Piaţa Şcoalelor pentru eserciţiul dorobanţilor şi pentru carele cu porumb şi grâu, când se umple Piaţa Magistratului.

Despre căi (ulicioare), vom număra numai pe cele principale:

Calea lui Lazăr: în memoria profesorului Lazăr, fondatorul şcoalelor române;

Calea Jianu: în memoria primului profesor de româneşte al şcoalei naţionale din Câmpulung;

Calea Teatrului: în memoria fostului teatru naţional din Câmpulung;

Calea lui Ţepeş: în memoria lui Vladu V, care a încheiat tractatul nostru cu Poarta la 1460;

Calea lui Socol: în memoria tragicei morţi a lui Socol, despre care am vorbit în capitolul VI.

Celelalte căi şi-au primit numirea bisericilor şi proprietarilor respectivi.

Această nouă numire a stradelor, pieţelor şi căilor s-a dat la 1855, cu ocasiunea ridicării planului Câmpulungului de către domnii conductori respectivi ai şoselelor.

Câmpulungul are o populaţiune ca de 6215 indivizi, bărbaţi şi femei, afară de a suburbiilor. Case în raionul oraşului sunt 835; şi 1526 cu casele din suburbrii. Venitul Magistratului se urcă ca la o mie ducaţi, an peste an.

Câmpulungul are 21 biserici cu ale suburbiilor, din care 15 în raionul oraşului, şi anume:

În oraş:

Marina, zidită între 1100-1200; şi reparată la 1215, 1677, 1707;

Scheiul, zidită între 1200-1300 şi reparată la 1550, 1665, 1780 şi 1842;

Valea, zidită între 1300-1400 şi reparată la 1592, 1700 şi 1800;

Sf. Nicolae din Sus, zidită către 1708 şi reparată la 1750, 1790 şi 1855;

Bradul, zidită între 1300-1400 şi reparată către 1590 şi 1766;

Sf. Nicolae din Târg, zidită între 1400-1500 şi reparată la 1570 şi 1700;

Monastirea catolică: vezi Partea I;

Sf. Vineri: zidită la 1758;

Sf. Ilie: zidită către 1620 şi reparată la 1712;

Biserica Domnească: zidită la 1527 şi reparată la 1712;

Sf. Treime: făcută la 1632 şi reparată la 1730;

Mănăstirea: fundată la 1215 şi reparată la 1290, 1633 şi 1831; iar paraclisul la 1718;

Şubeştii, Fundenii, Sf. Gheorghe: vezi Partea I.

Afară din oraş sunt cele următoare:

Flămânda: vezi capitolul X;

Vişoiul la 1773;

Apa Sărată la 1831;

Bughea la 1815 ;

Malul de Sus şi Malul de Jos.

Preoţi sunt în Câmpulung 36 şi doi protopopi: unul peste plasa Argişelului şi Râurile şi altul peste plaiul Potgoria.

Deaconi: unul.

Boieri cu rang: sumă mare.

Boieri de neam: 41.

Fii de boieri de neam: 5.

Postelnici: niciunul.

Fii de postelnici: unul.

Ertaţi de capitaţie: 8.

Mazili: 15, al cărora venit trimestrial e de 185 lei şi 25 parale.

Patenteri: 469, ce dau venit trimestrial 6994 lei.

Ţărani contribuabili: 659, ce dau venit pe trimestru 5552 lei şi 3 parale.

Ţigani emancipaţi: 126, ce dau venit, la trei luni, 6300 lei.

Deci: venitul trimestrial al tuturor acestora se urcă la 19.031 lei şi 28 parale şi venitul lor anual: 76.126 lei şi 32 parale.

Contribuţiunea moşiilor nelocuite, din partea proprietarilor (în număr de 123): lei 6147, câte 5% şi lei 3688, câte 3%.

Contribuţiunea moşiilor nelocuite, din partea proprietarilor, pentru 1808 familii, lei 5424, câte 3%; şi pentru 1805 familii, din partea plugarilor, lei 5415, câte 3%.

Contribuţiunea drumurilor, din partea proprietarilor, pentru 1847 familii, lei 5541, câte 3%; şi din partea clăcaşilor, pentru 1845 familii, lei 10.830, câte 5%.

Suma totală pe an: 37.045 lei şi 4 parale.

În Câmpulung, cu suburbiile împreună, sunt:

80 care cu 4 boi; deci, 320 boi.

Care cu doi boi 145; deci, 290 boi.

Care cu 3 şi 2 cai sunt 9; deci, 27 cai.

Vaci şi mânzaţi: 1893.

Militari: 15 pe anul 1856; însă scade sau creşte numărul acesta după împrejurări.

Dorobanţi: 10.

Un singur râu: râul Câmpulung (râul Târgului).

Fabrici de piei sunt 8, cu venit anual 1960 lei.

Herăstrae şi maşini de rachiu nu sunt.

Mori: 19, cu venit 11.400 lei.

Dârste: 7, cu venit 1700 lei.

Pive: 8, cu venit 1050 lei.

Olării: 24, cu venit 16.000 lei.

Poverni: 5, cu venit 500 lei.

Tâmplari: 4.

Dugheri şi morari: 29.

Cismari: 17.

Zidari: 21.

Ferari: 44.

Şcoala naţională din Câmpulung are 140 elevi; spitalul are 20 paturi. Pe 1856 au intrat în spitalul acesta 107 amalaţi, din cari 95 însănătoşiţi, iar 12 rămaşi în fiinţă.

Altoiţi, în 1856, sunt 99 copii. Născuţi 270 şi 147 morţi.

*

Nota F.

Plaiul Dâmboviţa

Acest plai are 95 munţi, al căror venit, pe 1856, s-a urcat la 53.420 lei; sate 23; biserici 27; preoţi 45; diaconi 3; boieri de neam 25; fii de boieri de neam 2; un postelnic; fii de postenici 6;

ertaţi de contribuţie 2; mazili 13, cari plătesc pe trimestru 164 lei şi 5 parale şi pe an, 656 lei şi 10 parale.

Patentari 19 şi plătesc pe trimestru 343 lei şi parale 30; prin urmare, pe an 1375 lei.

Români contribuabili 2262: ei plătesc 20.188 lei şi 14 parale; iar ţigani emancipaţi sunt 91 şi plătesc pe trimestru 4550; prin urmare, toţi contribuabilii plătesc pe an 98.953 lei şi 16 parale.

Moşii nelocuite sunt 73, pentru cari plătesc proprietarii pe an 2569 lei şi 10 parale, câte 5% şi 1541 lei şi 22 parale, câte 3%, taxa şoselelor.

Pentru proprietăţile locuite, se plăteşte pe an, pentru 2299 familii, lei 6897, câte 3%, din partea proprietarilor; iar din partea locuitorilor, câte 3%, pentru 2250 familii, lei 6750.

Pentru drumuri, proprietarii plătesc, câte 3%, lei 7017, pentru 2339 familii; iar contribuabilii, câte 6%, 13.500 lei, pentru 2250 familii.

Total, pentre moşii nelocuite şi locuite, cum şi pentru drumuri, 38.274 lei şi parale 32.

În plaiul Dâmboviţa sunt 506 care cu câte patru boi, şi 2204 boi; 31 care cu câte 8, 6 şi 4 cai, şi 248 cai; 652 care cu câte doi boi, prin urmare 1304 boi; 47 care cu câte 3 şi 2 cai, prin urmare 154 cai.

Vaci şi mânzaţi, 2402.

Militari, pe 1856, a dat plaiul acesta 21; dorobanţi 34; grăniceri 196; punturi (vamă) unul, Giuvala (azi Dragoslavele); picheturi 8.

Râuri are 3, din cari Dâmboviţa iese din muntele Otigul [sic]; Argişelul din Păpuşa; Râul Târgului, de sub Păpuşa.

Fabrice de piei (tăbăcării) nu are.

Herăstrae are 87, ce dau venit anual 32.429 lei; mori 29, cu venit 7850 lei; dârste 5, cu venit 1230 lei; pive 4, cu venit 460 lei; vase de pământ (olării) nu are; poverni 18, cu venit 13.490 lei; maşini de rachiu nu sunt; dulgheri şi morari 35; tâmplari, unul, cismari şi zidari nu sunt; ferari 18.

Grâu produce ca la o kilă, iar porumbul 137 kile.

În magazinele de reservă din acest plai nu se aflã nici măcar un bob de porumb.

În plaiul Dâmboviţa se altoiesc 300 copii, nasc 433 şi mor 284 pe an.

Capitalul cutiilor în fiinţă se urcă la 9396 lei şi nicio para; afară de suma de 6500 lei şi 6 parale, ridicată de vistierie, la anul 1854, cu ordinul nr. 3297.

Populaţiunea acestui plai se urcă la 11.293, din cari 6041 bărbaţi şi femei 5252, cu 2634 familii.

N.B. Toate acestea, aproximative.

Plaiul Nucşoara

Acest plai are 69 munţi[1], 17 sate, 24 biserici, 35 preoţi, 2 diaconi, 11 boieri de neam; postelnici şi fii de boieri de neam nu sunt; 2 fii de postelnici, 2 ertaţi de capitaţie; mazili 25, ce plătesc pe trimestru 309 lei şi 15 parale; 8 patentari, ce plătesc 126 lei şi 20 parale; contribuabili roumâni 1708, ce plătesc 15.243 lei şi 36 parale; contribuabili ţigani 113, ce plătesc 5650 lei.

Total, pentru toţi aceştia, 21.329 lei şi 31 parale.

Numărul proprietăţilor nelocuite 123; şi plătesc, după regula de mai sus, 6147 lei, câte 5%; şi câte 3%, 3688 lei şi 4 parale.

Contribuţiunea moşiilor locuite, din partea proprietarilor, pentru 1808 familii, câte 3%, 5424 lei; şi pentru 1805 familii, 5415 lei.

Contribuţiunea drumurilor, din partea proprietarilor, venit 1847 familii, câte 3%, 5591 lei; şi din partea cultivatorilor, pentru 1805 familii, 10.830 lei, câte 6%.

Suma totală, pentru toate acestea, 37.045 lei şi parale 4.

Plaiul Nucşoara are 108 care cu 4 boi; prin urmare, 432 boi; 4 care cu 8, 6 şi 4 cai: 26 cai; 486 care cu 2 boi: 972 boi; 2 care cu 3 şi 2 cai: 5 cai; 2957 vaci şi mânzaţi.

21 militari; 30 dorobanţi; 116 grăniceri; 3 punturi: Nucşoara, Bândea, Dudişorul; 7 picheturi.

Râuri două: râul Doamnei, ce-şi are sorgentea în Bândea şi în muntele Vâltoarea, şi râul Bratia, ce iese din muntele Şesul.

Fabrice de piei nu sunt.

---

[1] Al cărora venit pe anul 1856 se ridică la 109.356 lei.

Herăstrae 46, cu venit anual 12.600 lei; mori 21, cu venit 2530 lei; dârste 6, cu venit 1150 lei; pive 5, cu venit 870 lei; vase de pământ 5, cu venit 320 lei; poverni 22, cu venit 2960 lei; maşini de rachiu nu sunt; tâmplari 3, dulgheri şi morari 29, cismari unul, zidari nu sunt, ferari 7.

Porumb produce 1625 kile şi 9 1/2 baniţe; în magaziile de reservă sunt 1044 kile porumb şi o baniţă.

Copii altoiţi 203, născuţi 338, morţi 226.

Capitalul cutiilor săteşti, în fiinţă, 1531 lei şi 13 parale; şi ridicaţi de vistierie, la 1854, cu nr. 3297, lei 6425 şi 10 parale.

Populaţiunea acestui plai este ca de 9768; din cari 4758 bărbaţi şi 5010 femei; ca 2133 familii.

Plasa Argişelul

Această plasă are:

Sate 16; biserici 17; preoţi 24; diaconi 5: boieri de neam 25; fii de boieri de neam unul; postelnici unul; fii de postelnici 3.

Ertaţi de capitaţie unul; mazili 13, ce dau venit trimestrial 164 lei şi 5 parale şi anual 656 lei şi 20 parale.

Patentari 12, ce aduc folos statului 186 lei şi 10 parale, pe trimestru şi pe an, 737 lei.

Ţărani contribuabili 1349 şi dau venit trimestrial 12.039 lei şi 33 parale.

Ţigani emancipaţi sunt 215 şi dau venit trimestrial 10.750 lei.

Total sumă trimestrială, pentru toţi aceştia, 23.138 lei şi 8 parale; şi anual 92.552 lei şi 22 parale.

Moşii nelocuite sunt 68, ce dau 806 lei şi 20 parale, câte 5% şi câte 3%, 483 lei şi 36 parale.

Moşiile locuite, pentru 1579 familii, plătesc câte 3%, din partea proprietarilor, 4737 lei; iar din partea ţăranilor, tot câte 3%, pentre 1543 familii, lei 4629.

Contribuţiunea drumurilor, din partea proprietarilor, câte 3% pentru 1597 familii, 4791 lei; şi din partea plugarilor, câte 6%, pentre 1543 familii, 9258 lei (şi drumuri nu aveau!).

Total, 24.705 lei şi 16 parale.

Care cu patru boi 38, şi boi 152.

Care cu 4, 6 şi 8 cai, 8 la număr; şi cai 40.

Care cu doi boi 628; boii pentru acestea 1256.

Care cu 3 şi 2 cai 5; caii acestora 10.

Vaci şi mânzaţi 2830.

Militari 29; dorobanţi 47; grăniceri, pentru picheturi, nu sunt în plăşi.

Râuri: Argişelul, ce o udă în toată lugimea ei.

Fabrici de piei şi herăstrae nu sunt.

Mori 28, cu venit 13.450 lei; dârste nu sunt; pive 3, cu venit 3200 lei; olării nu sunt; poverni 68, cu venit 8670 lei; maşini de rachiu nu sunt; tâmplari, asemenea; morari şi dulgheri 142, cismari 12; zidari 2; ferari 22.

Recolta acestei plăşi: 14 kile grâu şi 3038 kile şi 16 1/2 baniţe porumb.

În magazinele de reservă se află 931 kile şi 10 baniţe porumb.

Copii se altoesc 182 pe an. Se nasc 267 şi mor 122 într-un an.

Capitalul cutiilor sătene, în fiinţă, 592 lei şi 38 parale; şi luaţi de vistierie, la 1854, lei 975 şi 17 parale.

Populaţiunea acestei plăşi este ca de 7241; din cari 3720 femei şi 3521 bărbaţi, cu 1796 familii.

Plasa Râurile

Această plasă are: 37 sate; biserici 39; preoţi 48; diaconi 2: boieri de neam 28; fii de boieri de neam 5; postelnici 6; fii de postelnici 11; ertaţi 3; mazili 12, ce dau venit trimestrial 1132 lei şi 20 parale; patentari 20, ce dau venit 332 lei şi 30 parale; români contribuabili 2559 şi dau 22.839 lei şi 3 parale pe trimestru.

Ţigani emancipaţi 146 şi folosesc statul pe trimestru cu 9800 lei.

Total 34.110 lei şi 13 parale pe trimestru şi pe an 136.441 lei şi 12 parale.

Contribuţiunea moşiilor nelocuite, câte 5% pentru 215 proprietari 1230 lei şi 30 parale şi câte 3% pentru 215 proprietari, 738 lei şi 28 parale.

Contribuţiunea moşiilor locuite, din partea proprietarilor câte 3%, pentru 2722 familii, lei 8166.

Din partea plugarilor lei 8151, pentru 2717 familii, câte 3%.

Contribuţiunea drumurilor:

Din partea proprietarilor, 8493 lei, câte 3% pentru 2831 familii;

Din partea ţăranilor, 16.302 lei, pentru 2747 familii, câte 6%.

Suma totală, 43.081 lei şi 18 parale.

Care cu patru boi 124, şi boi 496.

8 care cu 4, 6 şi 8 cai; total 34 cai.

Care cu doi boi 132 şi boi 2642.

29 care cu câte 3 şi 2 cai; şi cai 58.

Vaci şi mânzaţi 3266.

Militari 54; dorobanţi 47; grăniceri, pentru punturi, picheturi, nu sunt în plăşi.

Râuri: Argişelul, ce o udă în toată lugimea ei.

Gârle şi râuri o mulţime, din cari, râul Câmpulungul, râul Doamnei, Bratia sunt mai însemnate, udând-o în toată lungimea ei.

Fabrici de piei nu sunt; herăstraie 17, cu venit 2840 lei; mori 452, cu venit 31.965 lei; dârste nu sunt; pive 9, cu venit 4230 lei; olării 3 cu venit 1300 lei; poverni 98, cu venit 11.250 lei[1]; maşini de rachiu 2, cu venit 4600 lei; tâmplari 10; dulgheri şi morari 162, cismari 5; zidari 20; ferari 24.

Recolta: o kilă grâu şi 16 baniţe şi porumb 6904 kile şi 10 baniţe.

În magazinele de reservă sunt 1680 kile porumb şi 2 ½ baniţe. (Aici sunt deplin).[2]

(Copii) altoiţi 475; născuţi 553 şi morţi într-un an 274.

Capitalul cutiilor, în fiinţă, 936 lei şi ridicaţi de vistierie, la 1854, lei 4956 şi 19 parale.

Populaţiunea plăşii Râurile urcă la 12.473; din cari 5861 femei şi bărbaţi 6612, în familii ca la 3266.

---

[1] A întrecut Potgoria.

[2] Dl. Răducanu Iorgulescu face onoare Câmpulungului ca subt-administrator.

Plasa Potgoria

Această plasă are: 24 sate; biserici 36; preoţi 40; diaconi 4: boieri de neam 37; fii de boieri de neam 6; postelnici 4; fii de postelnici 4; ertaţi de capitaţie 5; mazili 52 şi dau 656 lei şi 20 parale pe trimestru; patentari 20, dând 671 lei idem.

Români contribuabili 2683 şi capitaţiunea lor pe trimestru se urcă la 23.945 lei şi 31 parale.

Ţigani emancipaţi 141, dând 7050 lei.

Total pe trimestru lei 32.323 şi 11 parale; iar pe an 129.293 lei şi 4 parale.

Contribuţiunea moşiilor nelocuite, pe an, pentru 30 proprietari, 631 lei, câte 5%; iar câte 3%, 378 lei şi 24 parale.

Contribuţiunea moşiilor locuite, pe an, din partea proprietarilor, lei 8412, câte 3%, pentru 2804 familii; şi din partea locuitorilor, 8268 lei, câte 3%, pentru 2756 familii.

Contribuţiunea drumurilor, anual, din partea proprietarilor, 8628 lei, pentru 2894 familii, câte 3% şi din partea locuitorilor, 16.536 lei, câte 6%, pentru 2756 familii.

Suma totală, 42.907 lei şi 24 parale.

Care cu 4 boi 47, şi boi 188.

Care cu 4, 6 şi 8 cai; şi cai 16.

Care cu doi boi 1511, cu 3022 boi.

23 care cu 2 şi 3 cai; şi 46 cai.

Vaci şi mânzaţi 3812.

Militari 48; dorobanţi 54.

N.B. Acest număr, dupe împregiurări, creşte sau scade; noi dăm aici statistica anului 1856.

Râuri nu sunt, dar gârliţe o sumă, din acestea cele mai multe, afară de Cârcinovul, sunt curgătoare numai în timpuri ploioase.

Fabrici de piei una, cu venit 300 lei; herăstraie, dârste, pive, olării, maşini de rachiu nu sunt în această plasă.

Mori 30, cu (venit) 16.300 lei; poverni 69, cu 2600 lei venit; tâmplari 2; dulgheri şi morari 127; cismari 17; zidari unul; ferari 36.

Recolta: 33 kile grâu şi 10.814 kile şi 15 baniţe porumb.

În magazinele de reservă se află azi 2296 kile şi 2½ baniţe porumb. (or fi, or nu?).

(Copii) altoiţi 430; născuţi 509 şi morţi 284.

Capitalul cutiilor săteşti 1320 lei şi 21 parale, în fiinţă; şi ridicaţi de vistierie, la 1854, lei 538 şi 25 parale.

Populaţiunea acestei plăşi se urcă la 11.663; din cari 6028 bărbaţi şi 5643 femei, cu 3267 familii.

*

Nota G. Dăm aci o copie după cartea Isprăvnicatului din 1806 către domn. Ea adeverează că Ocheştii şi ceilalţi nu sunt clăcaşi, precum pretind domnii deputaţi.

„Prea Înălţate Doamne!

Satul Voineştii de Jos şi cu toţi streinii ungureni (ardeleni), ce şed pe moşia oraşului Câmpulung, au jeluit Măriei Tale pentru oroşanii câmpulungeni, dintr-acest judeţ Muşcel, zicând că nu se ţin numiţii, de la un cârd de vreme încoa, de simfonia ce de 20 de ani au făcut prin zapise înscris unii la mâna altora, în ce chip au a da numiţii streini la oroşani, pentru câţi şed cu casele şi grădinele lor pe moşia oraşului; ci dinpotrivă, îi supără, cerându-le dicimă şi clacă; şi cum că ei au cercetări isprăvniceşti, prin cari-i apără de a da dijmă şi clacă; fără numai să dea de casă câte bani 40 pe an (13 parale şi un ban), după cum, atunci s-au învoit; pentru a cărora jalbă nu se porunceşte de către Înălţimea Ta ca, împreună cu epistatul oraşului, cercetând pricina, ori s-o îndrepta sau cu alegere înscris să-i trimitem la luminatul divan.

După care luminată poruncă, înfăţişând pe jeluitori înaintea noastră cu numiţii oroşani, ne arătară şi oroşanii jalba ce, în urmă, au dat şi ei Măriei Tale, tot pentru această madea (pricină), cerând dicimă şi clacă, nu numai de la satul Voineşti, ci de la toţi câţi se află locuind pe moşia oraşului şi nu sunt oroşani. La a cărora jalbă, de la 8 ale trecutului octomvrie, ni se porunceşte de către Înălţimea Ta ca, iarăşi, dimpreună cu epistatul oraşului, să cercetăm jalba; şi fiindcă pentru această pricină, încă de la iunie al anului trecut (1805), s-a dat luminată poruncă a Măriei Tale către noi, prin buiurdismă la anaforaua dumnealui biv vel ban Costache Ghica, ce a fost epistatul logofeţiilor celior mari, după coprinderea aceleiaşi

anaforale, urmând să-şi afle jeluitorii oroşani îndestularea; sau, fiind pricina într-alt chip, să înştiinţăm Măriei Tale.

Cerurăm dar să ni se arate acea anafora şi văzurăm coprinderea prin care se arată privilegiurile ce au oroşanii; şi zice că moşia este a lor; iar streinii din alte sate, cari nu sunt oroşani, nu au cuvânt a stăpâni locuri şi alte ogrăzi pe moşia oraşului, făr' de dare de dicimă şi de clacă, cum se urmează şi pe la toate moşiile de obşte; iar de vor avea vreun cuvânt vrednic de împrotivire, să facem înştiinţare Măriei Tale.

Deci, faţă fiind înaintea noastră atât Gheorghe Pitişteanu, judeţul oraşului, cu vreo 20 de oroşani, cum şi locuitori din cei ce şed pe moşia oraşului, din cinci sate (anume: Voineştii, Valea Mare, Valea Bărbuşa, Ocheşti şi Mărcuşul), îi întrebarăm ce au a zice la acestea? Şi cu ce cuvânt se împrotivesc a nu-şi răspunde dicima şi claca?

Ne arătară numiţii aceste două cercetări isprăvniceşti, prin cari, pe larg, se arată cursul acestei pricini; cum şi două zapise ce au dat oroşanii, unul la mâna tuturor streinilor ungureni şi altul la mâna vălimărenilor, în leatul 1785, ianuarie 13, de ani 20; iscălite fiind zapisele de judeţul oraşului dintr-acea vreme şi de câţiva oroşani, şi cu pecetea oraşului, adeverite şi de patru boieri, adică de dumnealui serdar Papazvolu, i răposatul Radu Filipescu, ispravnicul judeţului, i de dumnealui răposatul serdaru Ioan, ispravnicul za (de) ungureni, şi de un armaşul Bănică Urianu de aici; prin cari zapise scriu oroşanii ca streinii ungureni să aibă a da de casă pe (câte) bani 40 pe an; iar vălimărenii, ce se numesc pământeni, 30; şi mai mult decât aceştia să nu fie supăraţi nici de dicimă, nici de clacă, nici de alt nimic; arătându-se, în acest zapis, că, după jalba ce au fost dat oroşanii atunci, aducând poruncă gospod (domnească), cu bumbaşir postelnic s-a făcut învoiala aceasta.

Care învoială o catigorisesc (o atacă) oroşanii prin jalba ce acum au dat Măriei Tale, zicând că nu ar fi făcută cu ştirea a tot oraşul; ci judeţul dintru acea vreme a făcut-o, sau din vreo poruncă, sau pentru vreun interes de dobândire: că de ar fi fost acea învoire cu ştirea tuturor, trebuia să fie iscălită mai întâit de răposatul clucerul Apostol, ce era epistatul oraşului şi boer pământean, cum

şi de ceilalţi boernaşi, preoţi şi protopopi i de pârgarii din 12 mahalale.

Asupra căria categorii cercetarăm cine a fost atunci epistat; şi atât prin alţii, cum şi de la chiar armaşul Bănică, ce este iscălit, ne adeverim că însuşi Bănică era epistat, fiind martor clucerul Apostol, făcându-se învoiala aceasta în parisie (de faţă), cu ştirea şi voia a tot oraşul; iar nu în taină, precum oroşanii zic acum.

Încă zise (armaşul Bănică) că învoiala aceasta s-a făcut prin mijlocirea dumisale; căci cei ce şedeau pe marginile oraşului nu voiau să dea nimic, precum dintru început şi până atunci nu dideseră.

După care ne întoarserăm şi întrebarăm pe oroşani: ce au a mai răspunde împotriva acestor aşezământuri? Şi ei se ţineau tot de cuvântul de mai sus numit[1], că ce înşelăciune s-a făcut. Dar după ce se dovedi că au urmat însuşi ei acestor simfonii 18 ani, nu avură alta ce zice fără numai răspunseră: că, şi de a făcut judeţul dintr-acea vreme aceste aşezământuri, fiindcă acum se văd înşelaţi, cer a le strica[2]; care aşezământuri, văzându-le întemeiate cu însuşi a oraşului urmare, nu le putem zice că sunt făcute cu înşelăciune, căci de nu le-ar fi fost plăcută simfonia aceasta, nu ar fi urmat după dânsa (foarte logic); mai vârtos, văzându-se adeverită şi de atâţia boieri; şi cea mai de temei este că, în chiar pravilniceasca condică a Divanului Măriei Tale, la list. 11, pontul cel dintâi, zice aşa, curat:

«Locuitorul are să lucreze clacă stăpânului de moşie 12 zile într-un an; iar de se va aşeza (învoi) stăpânul moşiei cu dânsul mai pe puţine zile, nu poate, în urmă, să-l silească peste (mai mult de) 12 zile.»

Iar că zic oroşanii că este prea puţin 40 de bani pe an, la aceasta nu au cuvânt, pentru căci vedem că nu este în toate moşiile tot un soi de aşezământuri, ci fel de fel: adică, la unele mai multe

[1] Ce asemănare între deputaţii moşneni de la 1805 şi cei de la 1854! Parcă ar fi învăţat toţi la aceeaşi şcoală! Sofiştii se aseamănă în toţi timpii şi la toate naţiile.

[2] Ca şi cum ar zice cineva: moşul meu a vândut o moşie, acum 70 de ani, în preţ de 2000 lei; şi fiindcă azi acea moşie preţueşte două mii de galbeni, trebuie să se strice vânzarea, fiindcă moşul meu s-a înşelat, şi cu aceasta păgubeşte pe copiii şi pe nepoţii lui.

zile de clacă, la altele mai puţine; şi aceasta numai pentru că aşa s-au pomenit din vechime, făr' d-a avea locuitorii legături înscris ca să urmeze cu deosebire; iar aici, la această pricină, vedem sineturi (documente) vrednice de credinţă.[1]

Cu toate acestea le-am zis ca să se învoiască între dânşii, ca nici precum cer oroşanii să dea, nici precum locuitorii au zapisele înscris; şi, neputând a se învoi ei, sococirăm ca, la 15 ale acestei următoarei luni să se afle la luminatul Divan trei-patru oroşani, vechilii celorlalţi, cum şi din pârâţi, de fieşte care sat, câte unul-doi, spre a se face cea mai desăvârşită hotărâre de către Înălţimea Ta.[2]

Iar anii Măriei Tale, de la Domnul Dumnezeu, fie mulţi şi fericiţi!

Ai Măriei Tale, prea plecate slugi:
Iordache Căminarul
Alecsandru Paharnicul
Ştefan Romniceanul, biv treti logofăt, judecător
1806, ghenarie 2, Sud Muşcel"

*

Nota H. Până a nu să începe astă şedinţă, Tribunalul primeşte o petiţie (scrisă de Ioan Boncănel, unul din epitropi) din partea câtorva locuitori din suburbia Malul, cerând să se închiză dosarul pre cât se atinge de mălureni, şi să se adevereze un alăturat înscris de pace, cu data din 12 martie 1854, subtînsemnat de nouă moşteni scheieni, între cari figurau şi cei trei epitropi, avocaţii moştenilor pârâţi.

Prin acest înscris de pace, epitropii recunoşteau pe mălureni ca moşteni ce nu fac parte din cei supuşi la răspunderea clăcii şi

---

[1] 40 de bani la 1785 preţuiau cât 20 de lei la 1805 şi cât 80 de lei la 1856, precum am arătat în capitolul IX; prin urmare, după ideea deputaţilor de la 1805 şi de la 1854, toate învoirile făcute acum 50 de ani să se strice, fiindcă preţul proprietăţilor s-a înzecit!!!... Dar aşa s-au învoit; şi învoirea, fiind legală, e inviolabilă, după toate drepturile, şi soţiale şi divine.

[2] Dreptatea care nu o putem afla la deputaţii moştenilor de la 1805, ca cei de la 1854, la Isprăvnicatul ori la Tribunalul din Muşcel, o află, desigur, la luminatul divan, dar cum?…

dijmei către moştenii oroşani; însă nici din numărul celor cu drept de împărtăşire la venitul munţilor, „ci ca locuitori mai vechi decât ceilalţi, cari să aibă paşnică stăpânire pe moşiile şi coprinsurile lor, precum au avut din vechime; lipsindu-se însă de împărtăşirea la venitul munţilor şi al moşiei oraşului, având voie slobodă la islaz (asemenea vitelor), cum şi la păduri, pentru lemnele de trebuinţa caselor lor.[1]

De odată cu petiţiunea dată de dl. Boncănel, Judecătoria primeşte o altă petiţiune de la Dumitru Sandu (vezi capitolul V), suscris de 28 indivizi, vechili ai mălurenilor; în ea, arătau aceştia „că ei sunt din vechime moşteni; probă: catastihul ruptaşilor de la 1824, contractele de arenduire ale munţilor şi înscrisele de împrumutare ale comunei dintre 1785-1828; şi că, ca să prinză ei pe epitropi în drepturile ce li se tăgăduiesc de către aceştia, au întrebuinţat acea viclenie nevinovată (ca să apuce, adică, de la epitropi un înscris prin care să-i recunoască formal de moşteni, iar nu clăcaşi, cum pretindeau epitropii pe nedrept). Mai adăogau mălurenii în petiţiunea lor: „că tot dl. Boncănel, care singur a făcut înscrisul, a subt-însemnat pe mălureni, când mulţi dintr-înşii ştiu carte şi trebuia singuri să iscălească, dacă învoirea ar fi fost în folosul lor şi cu aprobarea lor”. Mălurenii terminau petiţiunea lor cu tăgăduirea acelui înscris reprezentat Tribunalului de către dl. Boncănel şi cereau a li se da dreptul de moştenire ce-l au, cu cărţi formăluite, în munţii şi în moşia oraşului şi pe care drept însuşi vechilii moştenilor câmpulungeni îl recunosc formal prin acel înscris.

Dl. Boncănel, la observaţiunea făcută de tribunal că înscrisul de împăciuire e nul (hârtie albă), până când voinţa nu e declarată liber de ambele părţi contractante[2]. Dl. Boncănel, zic, lipsindu-i respectul cuvenit locului unde se afla şi personalului judecătoresc,

---

[1] Dacă deputaţii, ca vechili ai pârâţilor, au recunoscut pe mălureni (ocheşti), de ce nu au recunoscut şi pe mărcuşani, pe vălimăreni, pe voineşti şi pe bărbuşeni? Fiindcă toţi intră în categoria din anaforaoa de la 1805, ianuarie 2. Cuvântul e foarte simplu: pentru că epitropii bazează drepturile lor pe aor, pe viclenie şi pe protecţii. Mălurenii sunt mai colţaţi decât ceilalţi.

[2] Pe temeiul paragrafului 20, cap. I, Partea VI din Condica Civilă.

îndeamnă pe confraţii săi „a eşi cu toţii afară din Tribunal: căci Tribunalul îi pune pe drumul judecăţilor cu şicanele ce le face.”

Presidenţia atunci apleacă asupra numitului Boncănel dreptul ce i-l dă legea prin art. 315, cap. VIII din Procedura Condicei Penale.

Aceasta, spre a cunoaşte lectorul şi mai bine caracterul deputaţilor de cari ne e vorba. Ei şi-au format o stare bunicică numai din venitul munţilor şi al moşiei Câmpulungului, pe care le esploatează numai în folosul a câtorva indivizi, despuiaţi de orice sentimente de dreptate şi de umanitate.

Iată două esemple de modul cum întrebuinţează aceşti deputaţi venitul munţilor şi al pădurilor oraşului.

Mai întâi, păşunea munţilor oraşului (în număr de şapte) s-a strigat la licitaţie acum câţiva ani; dar această licitaţie nu s-a făcut după toate formele; deşi s-a publicat această arendare, s-a amânat însă zioa şi s-au adunat singuri numai câţiva dintre capii moştenilor pârâţi în casa unuia din deputaţi, şi aci, cu consimţământul acestora, a rămas arenda munţilor pe seama unuia dintre dânşii, cu preţ de 8102 lei, pe mai mulţi ani. Dacă licitaţia se făcea cum se cade, s-ar fi aflat amatori cari ar fi urcat preţul lor mult mai mult, în folosul tuturor în genere.

Mulţi câmpulungeni m-au asigurat că s-ar fi urcat suma arenzii până la 15.000 lei, cel puţin. Folosul dar a intrat în punga deputaţilor, împărtăşind, cu mai nimic, pe complicii lor; iar ceilalţi moşteni cu dreptul de împărtăşire (aleşi de deputaţi după capriciu) le aruncă câte o rublă, două, sub cuvânt că, pe tot anul, o sumă mare se cheltuieşte pe la Bucureşti.

Al doilea, lemnele din pădurile munţilor oraşului le esploatează numai o duzină de inşi dintre capii moştenillor pârâţi, având mijloacele (bani şi ferestrae) a coborî buşteni din munţi la ferestraele lor şi a-i preface în scânduri, lăturoi, putini, doniţe, şiţă, şindrilă; pe când majoritatea absolută a celor cu drept de împărtăşire, neavând mijloacele trebuincioase pentru facere de ferestrae şi lucrarea brazilor, se uită la dânşii cum dau jaf lemnelor de foc şi de scânduri! Şi dacă vreunul le face observaţie, apărătorii drepturilor lor i răspunde:

– Taie şi tu buşteni şi fă-ţi scânduri, cine te opreşte?

– Cu ce? Daţi-ne pe deplin dreptul nostru din venitul păşunei munţilor şi din venitul moşiei oraşului, ca cu aceşti bani să facem şi noi ferestrae ş.c.l.

*

Nota J. Din causa întârzierii trimiterii raportului privitor la judecata moştenilor câmpulungeni, suntem nevoiţi a continua Apendicele în această notiţă.

Cu a doua ediţiune, vom completa opera aceasta, adăogând multe pasage interesante, scoţând multe erori, corectând multe date şi umplând lacunele cele multe...

Guvernul cere de la departamentul respectiv raportul ad-hoc la 7 noemvrie şi nici până la 10 decemvrie nu se trimisese; pe când alte raporturi, cerute de Guvern mai în urmă, figurează în registrul de intrare al onorabilului secretariat, cu data de la 7 decemvrie. În vocabularul nostru, asemenea întârzieri se numesc şicane; şi şicana este dictată sau de interes sau de patimă…

Moştenii asupriţi reclamă a doua oară Guvernului, care pune următoarea apostilă pe reclamarea lor: „Departamentul ne va trimite raportul fără întârziere.” Şi cu toate acestea, până azi, la 24 decemvrie (1856), când tipărim această notiţă, raportul încă nu era trimis la onorabilul secretariat.

Procurându-ne o copie după acel raport, cu mirare aflarăm într-însul:

1. Motivul sofistic al protestului deputaţilor către Departamentul Dreptăţii, la 1855, pe care motiv se bazează şi acest Departament ca să recomande prinţului Ştirbei înaintarea procesului acestuia la Înalta Curte.[1]

---

[1] Şi motivul era acesta: „că unul din cei doi membri ai Tribunalului de primă instanţă, cari au subscris jurnalul din martie 1854, (şi anume, serdar Ioan Rudeanu) ar fi figurând între pretendenţii la împărtăşirea venitului munţilor: fiindcă se vede iscălit într-un vechilet al oroşanilor, când cu judecata moştenilor cu Magistratul; prin urmare, ca împricinat, nu trebuia dl. Ioan Rudeanu să ia parte la cercetarea pricinii din martie 1854; cu atât mai puţin, să subscrie jurnalul din martie 1851; deci, după paragraful 2, art. 229, din Regulament, Jurnalul acesta e nul.

2. Părerea Departamentului Justiţiei de a-şi urma procesul cursul său început, fiindcă a apucat de s-a înaintat la Înalta Curte.

Noi răspundem la acestea:

I. Cercetăm cu atenţie dosiera procesulul ad-hoc, formată la Tribunalul de Muşcel, aflăm într-însa două împrejurări remarcabile, cari n-ar fi trebuit trecute cu vederea de onorabilul Departament respectiv:

1. În listele alăturate, pe lângă hotărârea judecăţii şi în cari figurează numele tuturor celor cu drept de împărtăşire, nici d-nu I. Rudeanu, nici vreun altul din familia dumisale, nu se văd trecuţi între pretendenţi; prin urmare, fără cuvânt deputaţii zic că d-nu I. Rudeanu a fost sau este parte prigonitoare în chestiunea aceasta.

2. Mai 'nainte de a intra Tribunalul de Muşcel în cercetarea acestei chestiuni, moştenii asupritori recusară pe d-nu I. Rudeanu tot pentru cuvântul de mai sus; şi, după un ordin într-adins al ministerului respectiv, Tribunalul, în şedinţa din decemvrie 1853, în presinţa moştenilor şi cu tot completul (afară de d-nu I. Rudeanu), cercetează şi cererea lor şi legea care regulează asemenea cazuri; şi văzând Tribunalul că cuvintele epitropilor pentru recusarea d-lui. I. Rudeanu sunt nelegale, încheie jurnalul prin care, pe de o parte, leapădă cererea deputaţilor ca nedreaptă, iar pe de alta, cheamă pe d-nul I. Rudeanu a lua parte, cu ceilalţi membri, la cercetarea ad-hoc.

De unde se înţelege lămurit că cuvântul de recusare al deputaţilor este un pretest de a putea justifica apelarea lor la Înalta Curte; şi Departamentul respectiv ar fi trebuit să cerceteze dosiera procesului cu iubirea de dreptate ce trebuie a caracterisa un minister a căruia misiune este descoperirea adevărului.

Lectorul curios şi imparţial poate afla adevărul (de va voi a-şi da munca) în dosiera procesului ad-hoc.

Încă o observaţiune:

Dacă d-nu I. Rudeanu ar fi figurat ca moştean în vreo hârtie oarecare, oare domnii deputaţi ar fi tăcut aceasta până la 1856? N-ar fi protestat ei îndată în contra Jurnalului de primă instanţă?

Din contra, au ascultat ambele Jurnale[1], fără măcar o observaţiune din parte-le; singura lor opunere la Curtea Apelativă (eram

[1] Al Tribunalului Muşcel şi al Curţii Apelative.

faţă), a fost numai asupra modului de alegere al moştenilor cu drept de împărtăşire, susţiind, ca în şedinţa din 24 martie 1854, că Curtea trebuie să se basese pe genealogie, nu pe moşi; la care unul din membrii Curţii le răspunse foarte logic:

– „Nimeni din noi nu poate dovedi vechimea neamului; şi cată să vă ţineţi de una: ori de moşi ori de genealogii, dar fiindcă amândouă părţile aveţi aceleaşi documente (registrele ruptaşilor, contractele de arenduire ale munţilor şi înscrisele de împrumutare ale comunei), unde figurează toţi moştenii cei cu drept de împărtăşire, NOI, în puterea acestor acte, primim la împărtăşire pe toţi cei figuraţi în ele, cum şi pe toţi cari vor putea proba că se trag din cei subscrişi în deosebitele acte publice ale comunei; prin urmare, Jurnalul de primă instanţă este drept şi legal, şi Noi îl întărim în toată întinderea lui."

– Tribunalul de Muşcel, zise un avocat estraordinar al moştenilor[1], a judecat cu patimă pricina aceasta!!!

– Şi cum îndrăsneşti, tu, îi răspunde indignat acelaşi membru onorabil, a ataca, fără probe, completul Tribunalului de primă instanţă în chiar pretoriul acestei Curţi? Precum ai, azi, impertinenţa a ataca Tribunalul de Muşcel în faţa noastră, mâine vei ataca şi Curtea Apelativă în pretoriul Înaltei Curţi. Ia-ţi seama la vorbă: aici nu eşti unde ştii tu..."

De ne-am întins asupra acestui punt, nu am făcut-o decât pentru luminarea sujetului, dorind a iniţia pe public în câteva din secretele acestui proces istoric.

Dar să suposăm că dl. Ioan Rudeanu ar fi figurând în vreun vechilet oarecare din procesul moştenilor cu Magistratul; ce iese de aici? Alt proces a fost acela şi alt proces e acesta. Şi apoi, acolo dl. I. Rudeanu nu figurează ca moştean sau ca pretendent la venitul munţilor, ci ca simplu cetăţean, care, cu toţi cetăţenii de diferite condiţiuni, cerură, la 1831 ca, pe lângă celelalte venituri prevăzute de Regulamentul orăşenesc, să intre în Magistrat şi venitul munţilor; dar cererea cetăţenilor nu s-a primit, moştenii reuşind a rămânea venitul pe seama lor, ca un drept al lor. Prea bine! Cu drept cuvânt! Procesul acesta însă, între Magistrat cu moştenii, s-a

[1] D. N. Slăniceanu.

stins. În urmă, la alegerea moştenilor, depărtând deputaţii pe majoritatea moştenilor cea cu drept de împărtăşire, un nuou prces s-a deschis între moştenii asupriţi cu moştenii asupritori, proces ce încă urmează; proces de un caracter cu totul altul de cel dintâi. Ce are a face dar una cu alta? Chestiunea acum se resumă în întrebările următoare:

Dl. Ioan Rudeanu figurează ca moştean în registrele ruptaşilor, în contractele de arenduire ale munţilor şi în înscrisele de împrumutare? Nu. Dl. Ioan Rudeanu este pretendent la venitul munţilor şi al moşiei oraşului? Nu. Dl. Ioan Rudeanu, în fine, este proprietar pe vreo părticică de loc din moşia oraşului, ori devălmaş la munţi? Nu. Ei bine! Deputaţii nu au cuvânt a-l recusa; ei dar caută nod în papură, spre a justifica ilegala lor apelare la Curtea Înaltă; şi Departamentul respectiv nu ar trebui să susţie asemenea absurdităţi ridicole; prin urmare, prinţul poate prea bine întări cele două hotărâri unite ale celor două instanţe, pe temeiul articolului 2, Partea II din Regulament. Dar chiar urmându-şi procesul cursul său, Înalta Curte, oricare ar fi completul ce ar compune-o, nu poate face altfel (de va voi să fie dreaptă) decât a întări şi ea, în toată întinderea şi în unanimitate, ca Curtea Apelativă, Jurnalul de primă instanţă din martie 1854.

Aşadar, până când art. 229 din Regulament prevede numai două cazuri:

1. Când judecătorul are interes la vreo pricină;

2. Când între judecător şi una din prigonitoarele părţi se află judecată politicească;

Şi aici, neputându-se aplica niciunul din ambele cazuri, noi nu înţelegem cine şi cu ce drept ar putea recusa pe dl. Ioan Rudeanu? Acesta nici pretenţiuni are la venitul munţilor, ca să se zică că are interes la pricina ce se judecă, nici în pricină politicească se află cu vreuna din părţile prigonitoare, ca să se poată aplica al doilea caz prevăzut de art. 229 din Regulament.

Deci, spre încheiere, argumentul dintâi al raportului ad-hoc, cade de sine...

II. Rămâne acum să vedem dacă părerea onorabilului departament respectiv poate fi aprobată de Guvern, după ce acesta se va

convinge pe deplin de machinaţiunile asupritorilor şi de dreptăţile asupritorilor.

Aci se termină misiunea noastră de istoric şi avocat natural al moştenilor asupriţi.

Avem coragiul a zice că am desvoltat chestiunea aceasta cu nepărtinire, însufleţiţi numai de amorul dreptului; şi avem mulţumirea sufletului că am desvoltat-o pe cât a stat în puterile noastre, interesând în causa aceasta pe tot publicul lector, pe care am dorit a-l face aci Jude Suprem; suntem siguri că adevărul, chiar scamotat azi, va străluci mâine înaintea Tribunalului Opiniunei publice şi poimâine înaintea augustului Tribunal al Posterităţii.

ISTORIA

KĂMPULUNGULUĬ,

PRIMA RESIDENȚA a ROMANIEI.

DE

C. D. Aricescu

BUKURESTI.

Imprimeria lui Ferdinant Om.

1855.

Istoria Câmpulungului, prima rezidenţă a României
de C. D. Aricescu (ediţia princeps din 1855).

Fraţii Constantin (stânga) şi Apostol Aricescu, împreună cu părinţii lor, Dimitrie şi Elena.

C. D. Aricescu

C. D. Aricescu în anii tinereţii

C. D. Aricescu în litografia *Poeţi contemporani* (detaliu).

C. D. Aricescu în anii maturităţii.

C. D. Aricescu

Poeţi contemporani (litografie, Biblioteca Academiei Române)
C. D. Aricescu alături de: Ion Heliade-Rădulescu, Dimitrie Bolintineanu, Grigore Alexandrescu, Cezar Bolliac, I. C. Fundescu, Grigore H. Grandea, Gheorghe Tăutu, George Sion, Costache Negruzzi, Vasile Alecsandri.

Pictorul Ion Negulici (1812-1851). Autoportret,
(Biblioteca Academiei Române, Cabinetul de stampe).
„Numai artistul Negulici, numai fiul tău favorit, desemnând Flămânda, coroana ta, îşi proiectase a descrie toate frumuseţile Munticelului [Muşcelului] şi ale capitalei lui; moartea însă îl smulse în vara vieţii sale!” (C. D. Aricescu, Prefaţă la *Istoria Câmpulungului)*

Casa natală a lui C. D. Aricescu din Câmpulung-Muscel. A fost vândută în 1866 lui Procopie Constantinescu, vărul lui Aricescu. Clădirea s-a demolat în 1961.

Bustul lui C. D. Aricescu din faţa Bisericii Flămânda (apud Ioan Răuţescu, *Câmpulung Muscel, monografie istorică,* 1943).

Curtea mănăstirii Negru-Vodă. Litografie de Michel Bouquet (1843).

Turnul clopotniţei de la mănăstirea Negru-Vodă.
Desen de Gheorghe Tattarescu (1860).

Vue de Kimpo-Longo, Coté du Nord (Privelişte a Câmpulungului, partea de nord). Litografie după Michel Bouquet, *Album valaque,* Paris (1844).

Vedere din Câmpulung-Muscel. Fotografie de Carol Popp de Szathmáry (1860).

Mănăstirea Negru-Vodă. Pictură de Carol Begenau (sec. al XIX-lea).

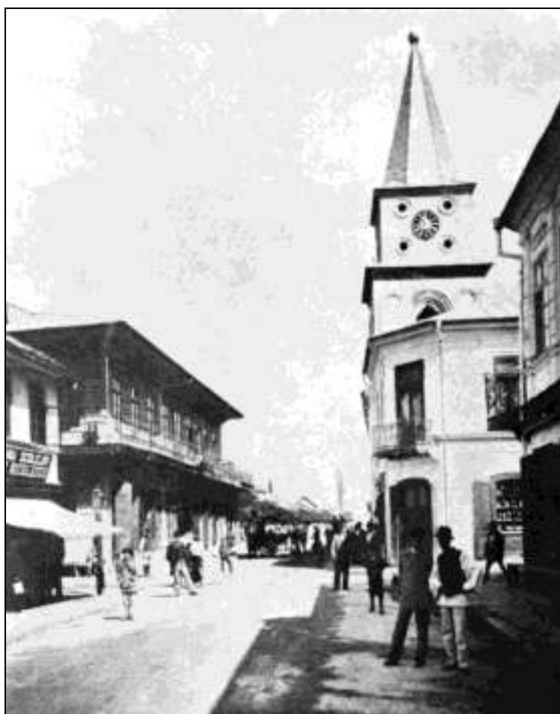
Baniţa de piatră a oraşului Câmpulung-Muscel.
Fotografie de Carol Popp de Szathmáry (1860).

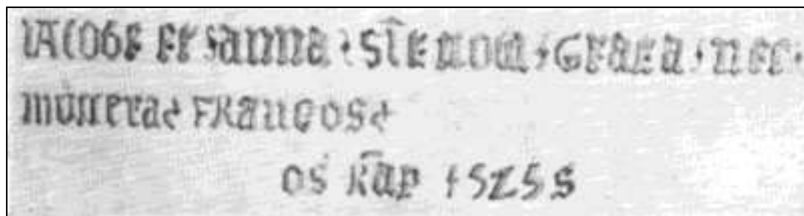
Crucea jurământului.
Fotografie de Carol Popp de Szathmáry (1860).

Biserica catolică (Bărăţia) din Câmpulung-Muscel.
Fotografie de Carol Popp de Szathmáry (1860).

Biserica catolică din Câmpulung Muscel.
Fotografie de Ion Niculescu (1893).

Inscripţia de pe clopotul din 1525 (azi dispărut) al Bisericii catolice din Câmpulung-Muscel. Desen de D. Butculescu (1876).

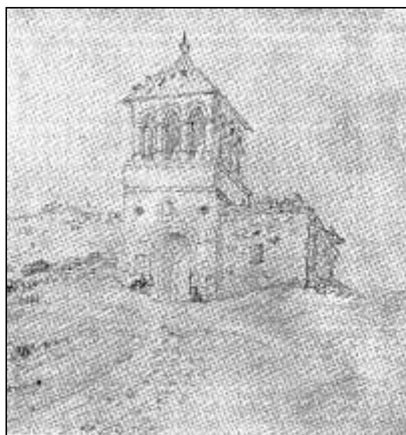
Casa Bărăţiei. Fotografie de Carol Popp de Szathmáry (1860).

Schitul Nămăeşti. Fotografie de Carol Popp de Szathmáry (1860).

Casa egumenească a mănăstirii Negru-Vodă.
Fotografie de Carol Popp de Szathmáry (1860).

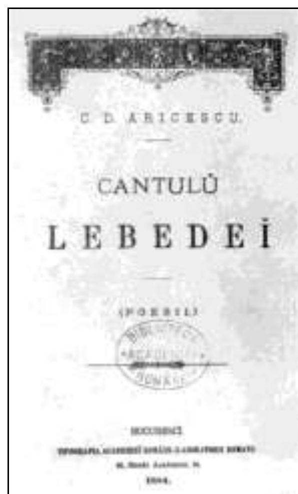

Turnul hanului (azi dispărut) din apropierea mănăstirii Negru-Vodă. Desen de Carol Isler (1870).

Sigiliul Câmpulungului medieval

Câteva ore de colegiu (1846) şi *Cântul lebedei* (1884), volume de versuri ale lui C. D. Aricescu

C. D. ARICESCU

TRÔMBIŢA

UNIRIÎ

ŞI

SERBĂTÓREA NAŢIONALĂ

SCENE POLITICE IN VERSURÎ

DESPOTISMUL

ŞI

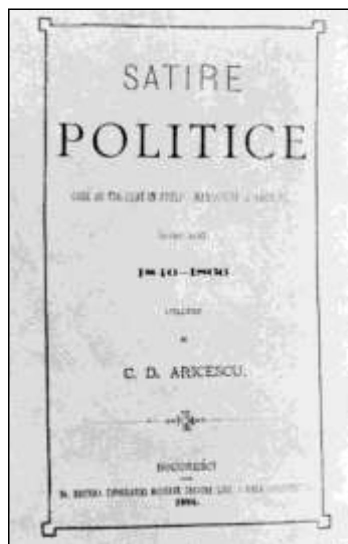
CONSTITUŢIA.

ESTRACTU

C. D. Aricescu

BUCURESCÎ

1861

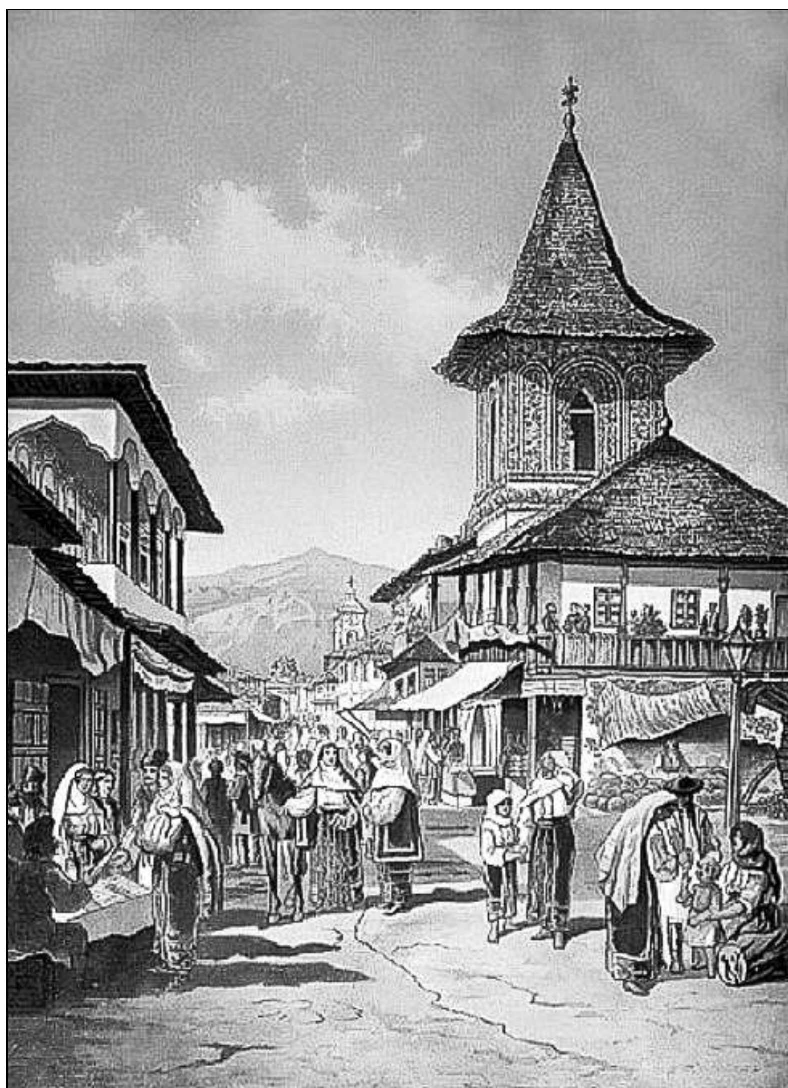
SATIRE

POLITICE

C. D. ARICESCU.

BUCURESCI

Volume pe teme politice ale lui C. D. Aricescu: *Trâmbiţa Unirii şi sărbătoarea naţională* (1860), *Despotismul şi constituţia* (1861) şi antologia *Satire politice* (1884).

Biserica catolică din Câmpulung-Muscel. Cromolitografie de Carol Popp de Szathmáry (1883).

Ţărancă din Muscel. Cromolitografie
de Carol Popp de Szathmáry (1883).

CUPRINS

PARTEA I

PARTEA A II-A

TRICENTENARUL ŞCOLII CÂMPULUNGENE mai 1970 - autor Gh. Paulian

TIPARNIŢA ADUSĂ DE VOIEVODUL MATEI BASARAB 1632-1654
FOTO G. PAULIAN

ŞCOALA NORMALĂ "CAROL I " 1923 - COLECŢIA GH. CHIŢA

COSTUME DE MUSCEL
COLECŢIA GH. CHIŢA